

Při příležitosti sedmdesátého výročí úmrtí **Vladislava Vančury** (23. 6. 1891 Háj u Opavy – 1. 6. 1942 Praha) jsme se rozhodli dílo tohoto významného autora zprostředkovat v nové moderní podobě. Nabízíme volně ke stažení nejen jeho známý román *Markéta Lazarová*, ale současně v Ústavu pro českou literaturu Akademie věd v jeho elektronické **Edici E** vydáváme jako elektronické knihy digitální podobu obou projektů Vančurových Spisů, jež v minulosti vznikaly na půdě tohoto akademického pracoviště. Tyto soubory doplňujeme výběrem z Vančurovy publicistiky Řád nové tvorby.

Čtenářům je tak k dispozici v elektronické podobě celek dosud knižně kriticky vydaného Vančurova díla a tím se toto jeho dílo otevírá i pro případné nové čtenáře.

Za svolení k publikaci patří poděkování J. Papcunové, J. Víškové, M. Blahynkovi, O. Hausenblasovi, J. Opelíkovi, M. Pohorskému, dědicům E. Lukeše, Z. Pešata a Š. Vlašína.

Spisy Vladislava Vančury

Spisy Vladislava Vančury

(Praha, Československý spisovatel 1951–1961)

Řídil Jan Mukařovský

1. Obrazy z dějin národa českého [Díl] 1., ed. Rudolf Havel (1951)
2. Obrazy z dějin národa českého [Díl] 2.–3., ed. Rudolf Havel (1951)
3. Pekař Jan Marhoul, ed. Rudolf Havel (1952)
4. Pole orná a válečná, ed. Rudolf Havel (1953)
5. Marketa Lazarová, ed. Rudolf Havel (1953)
6. Luk královny Dorotky, ed. Rudolf Havel (1954)
7. Rodina Horvatova, ed. Rudolf Havel (1954)
8. Rozmarné léto, ed. Rudolf Havel (1955)
9. Útěk do Budína, ed. Rudolf Havel (1957)
10. Konec starých časů, ed. Rudolf Havel (1958)
11. Hrdelní pře aneb Příslaví, ed. Rudolf Havel (1958)
12. Poslední soud, ed. Rudolf Havel (1958)
13. Tři řeky, ed. Rudolf Havel (1959)
14. Hry, ed. Rudolf Havel (1959)
15. Amazonský proud; Dlouhý, Široký a Bystrozraký, ed. Rudolf Havel (1959)
16. Občan Don Quijote a jiné prózy, edd. Alena Santarová a Rudolf Havel (1961)

Spisy Vladislava Vančury

(Praha, Československý spisovatel 1984–1988)

Řídila ediční rada Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV a nakladatelství Československý spisovatel ve složení Milan Blahynka, Jiří Holý, Emanuel Macek, Milan Pávek, Miloš Pohorský, Bohumil Svozil, Jarmila Víšková, Milan Zeman.

1. První prózy a první pokusy, ed. M. Pohorský (1985)
2. Pekař Jan Marhoul, Pole orná a válečná, ed. J. Víšková, doslov E. Lukeš (1984)
4. Povídky a menší prózy, ed. M. Pohorský (1988)
5. Markéta Lazarová, ed. J. Víšková, doslov J. Holý (1986)
7. Konec starých časů, ed. O. Hausenblas, doslov Z. Pešat (1987)
8. Tři řeky, edd. J. Papcunová, J. Víšková, doslov E. Lukeš (1985)
9. Rodina Horvatova, ed. M. Pohorský (1989)

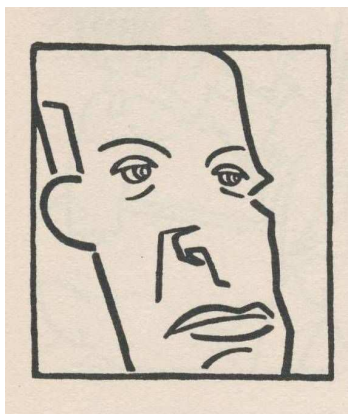
Spisy nebyly dokončeny, chybějící svazky: 3. Poslední soud, Hrdelní pře, 6. Útěk do Budína, 10. Obrazy z dějin národa českého I, 11. Obrazy z dějin národa českého II–III, 12. Dramata (v původním návrhu jako dva svazky: Divadelní hry I a II), 13. Filmová tvorba a 14. Publicistika.

Soubory Spisů doplňuje svazek publicistiky

Řád nové tvorby

(Praha, Svoboda 1972)

Uspořádali, edičně připravili, předmluvu napsali a komentáře sestavili Milan Blahynka a Štěpán Vlašín

Napsali o Vladislavu Vančurovi

„O tajemstvích slovesného tvaru ví Vladislav Vančura více než my všichni dohromady, pánové. Proto: čepice dolů před ním. A hezky nízko!“
(F. X. Šalda)

„Výsledným a úhrnným znakem Vančurovy osobnosti se nabízí výraz harmonie, harmonie slova, jednání, práce, gesta, pohledu, výrazu – všechno na pozadí těžké životní zkušenosti, přísně a nesmlouvavě disciplinované, navenek rovnovážně a nesmlouvavě uměřené osobnosti, oslovující bližního družnou pozorností. Ano, kalokagathia, jak jsme se o ní učili a snili.“
(Bedřich Fučík)

„Vančurovo nazírání skutečnosti nebylo nikdy přímým odrazem její povrchové reality. Bylo vždy výrazem umělecké stylizace, odehrávající se ve Vančurově díle na dvojím souběžném plánu: patos a ironie, tragika a grotesknost jsou primátem jeho básnického zraku. Hledá vždy dvojí současný výraz jedné a téže věci: způsob, jakým se toho dotvářil, učinil z Vladislava Vančury výsostného českého slovesného umělce.“
(Jiří Pistorius)

„Stojíme před dílem Vladislava Vančury a máme náhle pocit, jako bychom stáli na křižovatce literárních dějin, jako by tímto dílem, podobně jako kdysi nížinou moravskou, táhly všechny hlavní cesty spojující západ s východem, sever s jihem, minulost s budoucností.“
(Milan Kundera)

Internetové zdroje

Ústav pro českou literaturu

Webové stránky ÚČL

Webové stránky Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR
<http://www.ucl.cas.cz>

Slovník české literatury po roce 1945

Přes 1200 autorů, časopisů, nakladatelství a literárních organizací
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz>

Česká elektronická knihovna

Zpřístupňuje více než 1700 básnických knih česky psané poezie 19. a počátku 20. století, vyhledávání motivů, frekvenční slovníky
<http://www.ceska-poezie.cz>

Digitální archiv časopisů

55 literárních a kulturních časopisů nebo novin ve formě fotoarchivu:
Česká literatura, Divadlo, Humoristické listy, Literární noviny, Lumír, Rudé právo a další tituly
<http://archiv.ucl.cas.cz>

Bibliografie české literární vědy

přes 300tisíc záznamů recenzí, článků, studií a doslovů od roku 1960 do současnosti, 10 000 záznamů k české literatuře v exilu 1948-1989, 100 000 záznamů předmětové části retrospektivní bibliografie 1775-1945
<http://isis.ucl.cas.cz>

Digitalizovaná retrospektivní bibliografie české literatury 1775-1945

Kolem 1,75 milionu excerptů o článcích a textech z oboru české a světové literatury a příbuzných disciplín (divadlo, historie, žurnalistika aj.) zveřejňovaných v periodickém tisku vycházejícím v daném období v českých zemích v češtině i němčině
<http://retrobi.ucl.cas.cz>

Edice E

Spisy F. X. Šaldy, tzv. akademické Dějiny české literatury, příručka Editor a text, antologie Avantgarda známá a neznámá, Výbor z české literatury po dobu Husovu a z doby husitské, strojopisné i tištěné sborníky

<http://www.ucl.cas.cz/edicee>

České literární osobnosti

Biogramy více než 30 000 autorů, publicistů a vědců z dějin i současnosti české kultury, v internetové databázi zveřejněna zatím polovina, další záznamy uvolňovány postupně

<http://clo.ucl.cas.cz>

Bohemistika. Literárněvědný informační servis

Internetová nástěnka s informacemi o přednáškách, stipendiích, nabídkách práce, nových knihách; zprávy vytvářejí a publikují sami uživatelé

<http://www.bohemistika.cz>

Databáze literárních cen, Thesaurus českých meter, stránky Studentské literárněvědné Konference a další informační zdroje

www.ucl.cas.cz

Knihovna Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

studovna v centru Prahy, vedle Masarykova nádraží,

otevřeno PO – PÁ 10.00–18.00

tel. 222 828 147; knihovna-sli@ucl.cas.cz

- » největší specializovaná knihovna české literatury a literární vědy s šedesátiletou tradicí
- » otevřena všem studentům, pedagogům, vědeckým pracovníkům i zájemcům o literaturu
- » 140 000 svazků, více než 1 000 časopiseckých titulů
- » díla české beletrie v prvních vydáních či kritických edicích
- » 40 000 svazků cizích literatur v překladech i originálech
- » 12 000 svazků divadelních her a odborné teatrologické literatury
- » staré tisky, bibliofilie, příležitostné tisky a letáky
- » přístup k licencovaným databázím Literature Online, EBSCO, SCOPUS, Web of Knowledge
- » k dispozici fulltextová databáze MediaSearch s obsahem denního tisku, rozhlasového a televizního vysílání a zpravodajských portálů;
- » k dispozici Wi-Fi připojení

Katalog: <http://tinweb.ucl.cas.cz>

Středisko literárněvědných informací ÚČL AV ČR nabízí dále odborným zájemcům:

- » článkovou bibliografii české literární vědy 1960 – současnost
- » retrospektivní bibliografii české literatury 1775–1945
- » nejucelenější sbírku reprodukcí staročeských bohemic
- » biografický archiv osobností české literatury

Pravidla a podmínky poskytování služeb na www.ucl.cas.cz.

Ú
Č
L 207 VIII 56 4/7 *dislav*

Vančura

*Konec
starých časů*

„Snad v každé Vančurově próze se najde aspoň jedna postava, která stojí mimo konvence. . . .
Vedle ostatních postav působivají jako katalyzátory: stále uvádějí svět v pohyb, proměňují své vztahy ke světu a věcem a zasahují tak, obyčejně nechtíce, i do osudů svého okolí.“

Slova výstižné výpovědi, charakterizující prozaickou tvorbu Vladislava Vančury, našla své plné opodstatnění v ojedinělém díle vypravěčské prózy 30. let — Konci starých časů — sedmém svazku autorových sebraných spisů.

Román rozvíjí před čtenářem pásmo volně spojených epizodických příhod, naplněných ironií a humorem, odehrávajících se těsně po první světové válce na zbytkovém statku se zámečkem Kratochvíle. Dějovou linii jednotlivých příběhů prostupuje komickoironická konfrontace dvou světů: odcházejícího, s feudálními pozůstatky, reprezentovaného ruským šlechtickým emigrantem, který vystupuje v prostředí poválečných zbohatlíků, hrajících si na novodobou šlechtu, v úloze moderního barona Prášila, a světa nového, mladé republikánské agrární buržoazie.

Kouzelný prostředek svého díla — vypravěčství — světil autor vypravěči, který stojí nad postavami a ví o nich víc, než ony vědí o sobě, a ví také, proč je vlastně on — autor — stvořil. Ví, co chce jimi říci o světě, o člověku. A nezakrývá to. V tomto tvůrčím sebevědomí vypravěče objevil Vančura novou možnost moderní prózy a zároveň v něm nově a originálně uplatnil básnické kvality svého slovesného umění. Nenapodobitelně, neopakovatelně, ku prospěchu celé naší literatury.

Československý spisovatel

Vladislav
Vančura
Spisy
svazek 7)

Vladislav

Vančura

*Konec
starých
časů*

Román

Praha
Československý
spisovatel

204 VIII 56/7

613/84

editor © Ondřej Hausenblas, 1987

epilogue © Zdeněk Pešat, 1987

Ze strany knížete Nikolajeviče Megalrogova, o němž se ještě dozvíte, že měl huňatá chřipí a obyčej sedati blízko u ohně, se proslýchá tolik podivuhodných příhod, že bych byl blázen, kdybych je nezaznamenal. Část věcí, o kterých chci vypravovat, jsem slyšel od svých přátel, část od řečeného knížete, a zbytek jsem viděl na vlastní oči. Za ty ručím.

Jsem stár a chud jako kostelní myš. Tyto paměti mě však mohou postavit na nohy. Chcete slyšet, co si od všech slibuji?

Sud burgundského, nenadálou čest a lásku, pozvání na svatby a vposled peníz, který obrátím buď na krejčího, buď na knihkuppe.

A když už padla zmínka o výdělku, potřeboval bych velmi nutně částku, kterou bych přispěl své skotské přítelkyni. Byla propuštěna roku 1921 z domu pana Josefa Stoklasy pro nicotnou příhodu s koflíkem, a od těch dob nenalezla místa. Ví bůh, že nádobka, kterou jsme rozbili, nestála za nic. Její cena nebyla větší, než je cena mého kalamáře z kočičího stříbra. Skotka upustila onu číšku zároveň s několika lahvemi o druhé hodině s půlnoci, v pokojíku, kde jsem spával. Byl jsem tehdy poněkud rozjařen a tropil jsem hluk. Sotva padlo pár písniček, začali se k nám sbíhat lidé a mezi nimi přišel i můj pán. Naznačoval jsem mu, že škoda ani okolnosti, které ho pobuřují, nestojí za řeč, ale Stoklasa (který byl pouhý chrapoun) se přiklonil k mínění klíčnice a vykázal napřed Skotku jménem Ellen, a potom i mě, který se jmenuji Spera.

Býval jsem knihovníkem na zámku Kratochvíli a v převratných dobách — kolem roku osmnáctého — zároveň s vévodským zbožím jsem přešel v držení řečeného Stoklasy.

Dobře počítáno, nebyl ani Josef Stoklasa lecjaký hejhola z veřejné čítárny. Proslul daleko široko jako republikán a ve válečných časech stůj co stůj špatně smýšlel o rakouském císaři. Jeho věhlas můžete změřiti uznáním, kterého se mu dostalo, a toto uznání opět cenou Kratochvíle.

Koupě řečeného majetku se táhla dvě léta. Obě sněmovny jí věnovaly svou pozornost a můj pán byl toho času vláčen po novinách. Zakusil lecjakých příkoří i urážek. Pamatuji se, jak ho sázeli za stůl a jaká mu dávali jména. Začínali vyšinulcem a končili zlodějem. Naštěstí můj pán přišel na myšlenku zříditi z členů své rodiny družstvo. Odtud se karta obrátila. Úřadům se dostalo, což jest jejich, a věci šly vesele vpřed. Nakonec byla Kratochvíle koupěna a prodána za babku.

Byl bych špatný sluha, kdybych o svém pánu smýšlel vládně a bez zaujetí. Střežím se toho a chci se vyvarovati i ostatních chyb. Přečetl jsem pěknou řadu svazků a ledacos jsem pochytil od spisovatelů starých i novějších, ale psátí budu přece jen, jak mi narostl zobák. Nač mám předstírat nestrannost, k čemu mi mají sloužiti ctnosti, kterých si nikdo neváží a jež každý vyžaduje? Aby se dvě stránky této čmáranice dostaly do čítanek? Přisámbohu, to je znamenitý úděl, ale nám, kteří jsme zestárli a jako opičky s talířkem obcházíme *Svatého Bartoloměje*, neběží o podobné věci. Jděte mi k šípku! Venku je leden, metelice se střídá s bláznivým povětrím a můj kabát je samá díra. Myslíte, že nepohoda a bídné střevíce vnukají trpělivost čekat deset let na pochvalu akademiků? Zříkám se jí! Chtěl bych daleko spíše si koupit k večeři kuře než platit za podobného dobráka.

Ostatně nevěřím na nemastná a neslaná vypravování. Na rozdíl od licoměrníků a lidí bez chuti tvrdím, že každý příběh má být kořeněn láskou a nenávistí. Má čpětí po kotlíku, v němž byl uvařen, má býti tak vypravován, abyste poznali jeho kuchaře, jako piják vína pozná vinici, kde se urodila jeho láhev.

Měl jsem na svého pána Josefa Stoklasu spadeno hned

od té chvíle, kdy se ujal držení našeho nádherného statku. Bylo to v zimě roku osmnáctého. Pamatuji se velmi dobře na první setkání. Tehdy jsem stál s lesníky, lokaji, kuchaři a služkami na vnějším nádvoří Kratochvíle. Malý Marcel (to je poslíček z důchodu) nám dal znamení, když Stoklasův vůz vjížděl východní brankou. Měli jsme tak tak čas vyrovnat řadu. Srazili jsme paty, zatáhli břicha, prsa ven a hlavy pěkně vzhůru. Po mém boku stála slečna Corneliie, klíčnice s hrotitými prsy. To mě připravilo o rozvahu. Corneliina ňadra pozorována zpřímá rozjařují, ale neznám nic směšnějšího, díváte-li se na ně ze strany. Věřte mi na slovo, nemohl jsem se udržet a otfásal jsem se smíchy jako býk, jemuž utahují podpětku.

Za těchto nenáležitých úkazů vešel náš nový pán. Hodil po mně okem a bylo zle. Proč? Jen proto, že mi skákal ohryzek nahoru a dolů. Jen proto, že jsem byl červený jako šašek.

Nemohu schvalovati své tehdejší počínání, bylo snad chlapecké, ale co byste tomu řekli? Ten netykavka, ten chlapík s jménem jen tak halabala sehnaným na kus papíru se opravdu dopálil a začal trhat rameny! Chtěl bych se vsadit, že si myslil něco o posměváčcích a že mi zazlíval dobrý rozmar. Je to vztahovačný chlap.

Byl bych ze srdce rád oplatil panu Stoklasovi špatné přivítání, ale člověk, jako jsem já, nesmí popustit hněvu. Praštit za sebou dveřmi? Ech, rozmyslil jsem si to. Chtěl jsem se udržet, a tak, neznaje jiné cesty (abych se regentovi zalíbil) než práci, podjal jsem se vyučování jeho dcer.

Slečny Stoklasovy se jmenovaly Kitty a Michaela. Prvé bylo třináct a druhé dvacet let. Vypočetl jsem si na prstech, do jaké míry se asi vyznají v cizích jazycích, a nabídl jsem se za jejich učitele. Mluvím francouzsky, jako když bičem mrská, a čtu obstojně Keatse. „Nuže, dáme se s chutí do díla,“ povídám svému pánu. „Začneme Villonem, posvítíme si na Shakespeara a podíváme se na zuby české slovesnosti.“

Stoklasa si dal říci a všechno šlo jako na drátku. Cítil

jsem, že sedím opět pevně. Ale co čert nechtěl! Sotva jsem zavřel knihu po první lekcí angličtiny, naznačila mi slečna Michaela, že jsem nedouk.

Táhl jsem do knihovny se starou mzdou (je to pár bídných korun).

10

Nechci tvrdit, že můj přízvuk zní pařížsky, a jakživ jsem nebyl v Dublině, ale že bych nevěděl, co je to gramatika? Fi, doposud se zardívám, vzpomenu-li si, jak Michaela opravovala mé tvary.

Pan Stoklasa je nevědomec a postrádá vlastního úsudku. Požádal mě, abych se věnoval raději literaturám a zasvětil Kitty do jejich škol. Pokud jde o francouzštinu, povolal k nám od břehů Sequany slečnu Susanne. Vyučování jazyku anglickému svěřil pak skotské učitelce jménem Ellen.

Odtud bylo jasno, že mi nepokvete na Kratochvíli pšenice. Jal jsem se tedy ohlížet, kde bych získal nějaký peníz na cestu za novým živobytím.

Jak jsem již naznačil, nebyla věc s prodejem Kratochvíle tak hladce skoncována. Pan Stoklasa přišel do zámku jako regent. My jsme ovšem věděli, že je ruka v rukávě a že pan Stoklasa Kratochvíli dříve nebo později koupí, ale ve smyslu právním přece jen trvalo jakési mezivládí. Opakoval jsem si to častěji, než bylo třeba, a kladl jsem si otázky, komu náleží talířek, z něhož jídám, a kniha, kterou držím na svých kolenou.

To vše jsou zapletené věci, já však, aniž nadělám více hluku, než si žádá přirozená zdráhavost, která nás nutí, abychom mluvili o vlastních chybách šetrně, řeknu, že jsem se dopustil jakéhosi opominutí. Stejným právem mohl bych mluvit o krádeži.

Ve vévodské knihovně našeho zámku bylo několik svazků zvlášť znamenitých. Čert mi nedal spát. Dlouho jsem je překládal z místa na místo a z ruky do ruky. Bylo mi líto nádherných textů, krásných myšlenek a skvělých výrazů. Bylo mi ze srdce líto té krásné latiny, ale neměl jsem ani haléře a můj nový pán po mně ohrnoval nos. Cítil jsem, že mě jednoho dne vykáže, a tak nebylo vyhnutí, než rychle

jednat. Rozhodl jsem se pro knihu DE CAPITIBUS SERVORUM. Je to slátanina plná nesmyslů, ale její spisovatel užívá nevyrovnatelného slovosledu a nadto! v prvé kapitole jsou slovní obraty, při nichž vás jímá závrať a při nichž zapomínáte prst mezi zuby jako snílek. Krátce, nemohl jsem se rozloučit ani s touto neřádnou knihou. Krev, kterou auktor prolévá na svých stránkách, prolhanost, ba i hrubá a nevědomá mysl byla mi příliš drahá. Zdálo se, že zůstanu chud a bez hříchu.

Zatím nastával podzim a blížilo se období honů. V ten čas za okolností, které vylíčím, přišel na náš statek kníže Alexandr Nikolajevič Megalrogov, plukovník cara Mikoláše II. Ten člověk obrátil Kratochvíli naruby. Pobláznil Susanne, malého Marcela, Kitty, Michaelu, ba i mého pána Josefa Stoklasu. Příčiněním tohoto divného člověka jsem přišel o přátelství Corneliino, a když jsem se potom chtěl přiblížit k slečně Susanne, ukázala mi jen kvůli němu dveře. Myslím, že nám byl toho člověka čert dlužen. Trýznil lidi posměchem, vyvolal plno křiku, měl plotky milostné, plotky s pravdou a lží, plotky pro peníze a konečně plotky svého druhu, v nichž jsem rozeznával jakýsi básnivý přízvuk. Řečený plukovník byl u nás přezván BARON PRAŠIL. Je to dobrodruh, snůška podvodů, krás a dobrých forem, které mě zhusta uchvacovaly a jimž klnu, nemaje co jíst a pít. Za pobytu tohoto BARONA jsem byl dohnán do úzkých, a tak mi nic nezbyvalo, než abych oživil svou starou myšlenku. Rozhodl jsem se, že se obohatím na účet knihovny, avšak prodávati básníka mi připadalo jako sprostá krádež.

Možná, že předbíháním kazím svůj příběh, ale nemohu připustit, abyste si utvořili nesprávný názor o mé poctivosti. Věc se přihodila asi takto: Jednoho dne jsem dostal dopis od své sestry Anděly, žádala, abych jí poslal 1 000 korun. Tento nicotný peníz měl zachránit její dceru a mou neteř od zřejmé potupy. — Nuže, chcete říci, že jsem si počínal mrzce, chtěje sehnati potřebnou částku? Nikoli! Nemohl jsem oslyšet sestřinu vroucí prosbu a vrátil jsem se k záměru prodati jednu z knih. Hledal jsem tu nejhorší, ale

(jak jsem již naznačil) v každém slově je krapet pánaboha. Trásl se mi ruce a nevěděl jsem si rady. Tu mě osvětila skvělá myšlenka: Strhl jsem vazbu z JIHOČESKÉ KRONIKY a dostal jsem za ni od jakéhosi Holanďana (který se tehdy potloukal kolem ZLATÉ KORUNY) právě tolik, kolik má sestra požadovala. Mohl jsem býti spokojen, ale má dobrotu mi působila nové a nové nesnáze. Peníze, které jsem v duchu určil své nešťastné neteři, octly se v kapsáři jiné dívky. Chudinka! byla ještě uraženější než Eliška.

Šlo o dobrý skutek a neměl jsem tedy čeho želet, ale člověk není pánem svého nitra. Dolehly na mě výčitky. Chodil jsem jako stín, byl jsem shovívavý ke všem lidem a velmi jsem se měl k svému pánu. Cinkaje v kapse zbytkem drobných, oslovoval jsem jej řka: „Milosti, jak jste spal?“ A opět: „Milosti, jak se máte?“ Činil jsem se, seč jsem byl, ale zvrácená prozřetelnost mě hnala dál a dál trním špatného svědomí a houštinami nových příhod až k okamžiku, kdy jsem spatřil, že můj pán otáčí mezi prsty vazbou, za niž jsem právě stržil své mrzké zlatáky. Bylo mi z toho nanič. „Vidím,“ řekl jsem přemáhaje vnitřní pohnutí, „že se vám podařilo získat úhledný padělek. Jakým účinkům byla asi tato kůže vydána, aby za jediný měsíc zestárla o osm set let? Kolika rázů drobných kladívek bylo třeba, aby se sprostá vepřovice pokryla větévkami tamaryškovými?“ Můj pán zůstavil poznámku bez odpovědi a požádal o zápalku. Měl ustálený zvyk kouřiti z krátké dýmky. Díval jsem se za ním, jak přechází od glóbulů k soše Artemidině, a zatímco ke mně střídavě obracel svůj zášijek a chlupatou tvář, vyvstával před mým duševním zrakem starý vévoda.

Moje obraznost je dosti živá, neboť jsem rostl v sochařské dílně, kde se nicotná hlína a balvany seskupují v nádherná těla. Má matka sloužila sochaři, který byl knížetem mezi mistry svého umění. Má drahá matka a já jsme přicházeli každého jitra se škopkem a košťaty a vesele jsme poklízeli smetiště mezi kopyty světcova hřebce a prstíky světáckých VENUŠÍ. A kdykoliv bylo matce pokleknouti nad některou loužičkou, dotýkal jsem se úkradkem soch, jejich

paží, beder a prsů, jež byly tak nádherné, že mi podnes zbyla smyslnost v konečcích palce a ukazováku. V této dílně jsem býval velmi často uchvácen a má mysl nabývala tvaru LVA, ODDANOSTI, VÍRY a především toho, po čem prahne naše srdéčko v období rané mladosti.

Duchu takto vytříbenému není zajisté nesnadno představit si vévodu, jehož jsem ve svůj čas vídal až do omrzení často zívati a klítí. Přivřel jsem oči, abych dal poznovu vzniknouti vévodským střevícům, holeni, dřívku a hlavě, která se věčně kývala sem a tam.

Vévoda Průkazský byl špatně oblečený venkovan s nuzáckou tváří plnou vrásek. Nos měl tenký a zahnutý po způsobu turecké šavle, uši náramné, přiléhající a bez záhybů, oči jako hrot kordu, zuby vlčí, vlasy divouské, bradu jako pěst. Býval oholen, ale jeho strnisko připomínalo hračky kuchařek naplněné prstí, z nichž po celý rok vyráží pažitka. Jeho obličej byl zbrázděn vráskami odshora dolů a opět napříč. Zdálo se, že se tvůrci znelíbilo jeho vlastní dílo a že poznamenal vždy křížkem do očí bijící úchylky od pravidel krásy, jako se poznamenávají chyby v písemných pracích na latinských školách.

Můj drahý vévoda! Pocítil jsem zřetelné hnutí lásky, vida jej státi na starém místě, bok po boku s novým pánem našeho zámku, našich luk, doubrav a žitnišť. Stoklasa srovnán s vévodou byl v mnohém ve výhodě. Tučný, růjný, s knírkem, s břichem, s lalokem, se zášijkem — bůh ví, že převyšoval vévodu o dvě hlavy.

Není zajímavější hra než ta, kterou nám skýtá naše představivost. Jestliže jsem si vyvolal tak jasný obraz starého vévody, činil jsem to proto, abych — maje na očích oba své pány — srovnal jejich způsoby. Kdybych byl zcizil desky JIHOCESKÉ KRONIKY vévodovi, nevyvázl bych se zdravou kůží. Můj starý pán vyřizoval podobné věci zkrátka. Sotva pojal podezření, že někdo něco posmejčil, již ho držel za hlavu a již lítaly políčky. Domníval jsem se, že rázné jednání patří k věci, a čekal jsem něco podobného i od pana Stoklasy. Ale chyba lávky. Můj nový pán si hleděl dýmky

a ani nehnul rukou. Když se konečně ozval, neřekl v podstatě nic, než že by si přál viděti zevrubný seznam svých kněh.

Mluvil s nedůvěrou a bez odvahy. Cítil jsem, že mě podezřívá a že se mu nedostává důkazu, který by mu poskytl práva chytiti mě za křídlo.

14

Ano, ano! Ne, ne! Proboha, jednejme rozhodně a věcně! Řekl jsem, že můj jasný vévoda měl dobrý zvyk tlouci nás po hlavě. Nasbírali jsme jich nepočítaných, polovinu z té a polovinu z oné strany, nicméně vládla mezi námi shoda a důvěřivost. Ten starý mluvka nesmlčel ani slovíčko a ještě si něco přimyslel, aby mi mohl vypílat oslů a oslíh hlav.

Za těchto láskyplných vzpomínek nemohl jsem zcela zatajit pohrdku k věcem současným a k samozvancům, kteří zalidnili Kratochvíli.

Tehdy, snad aby se ukázalo, že lidská vůle proti úradku prozřetelnosti pranic neznamená, začal jsem se sblížovati, proti vlastní vůli, se Skotkou, Ellen. To byla má odplata. Kníže Alexandr, jehož mně osud stavěl stále do cesty, měl při událostech, které se u nás zběhly na sklonku jeho pobytu, přece jen jakýsi úspěch, ale já jsem šel od deseti k pěti. Corneliie byla ta tam, Susanne milovala jiného a mě se chytla ta, na niž jsem nikdy nepomyslel.

Tedř, po letech, nacházím však v tomto svazku jakési perné štěstí, a kdyby měly skotské dívky jiný způsob odívání a méně ostrý jazyk, kdyby byly méně pepřené a kdyby jejich noha byla vyklenutá a nikoli ploská, kdyby jejich nos nepřesahoval míru a kdyby se naplnila aspoň polovina toho, po čem toužím, došel bych klidu. Žel, poznávám, že je mi souzen věčný vzruch.

A přece! Nebýt knížete, mohl jsem doposud sedět za kratochvílskou pecí!

Nevtírá se vám mínění, že to byl dareba? Pletichařil a potom slyšel růst trávu. Byl to falešný hráč, podvodník, dobrodruh a možná, že vyzvídal vojenské věci. Snad jen proto kolem sebe viděl plno úkladníků a špehů. Způsobil mi tím řadu nesnáží.

Ke všem zlým zkouškám a strážním vzbudil plukovník Alexandr Nikolajevič velkou přichylnost v malém Marcelovi, v Susanne, v Kitty a snad i v Michaelu. Báł jsem se, že jim zahraje nějaký čertovský kousek. Sám za mnoho nestojím, ale srovnán s PRAŠILEM jsem pouhé neviňátko.

Susanne a řečená dvojice mladých lidí byli zapleteni do příhod knížete Alexeje a tak ho milovali a tak mu byli oddáni, že za ním šli jako slepí a hluší.

Možná, že si na něho ještě vzpomínají a že jim po tolika letech nedá ten skvělý podvodník spát. Necht', dnes je Susanne velká dáma a Kitty odrostla už dětským střevicům. Necht' si dnes dělají, co se jim zlíbí. Já už necítím tu tíseň a nebezpečnost, tu záři jejich ruměnců a smutek jejich zklamání. Dej jim pánbůh zdraví, jim oběma a rovněž Marcelovi! Jsem jejich přítel. Já, starý chlipník, jsem jim držel palec a doposud jsem na jejich straně. Můj bože, kdož ví, kde teď jsou, kdož ví, nevězí-li v mé kůži.

Ale to sem nepatří! — Pokud vím, dopadlo všechno dobře. Kdyby tomu bylo jinak, snad bych se ani neodhodlal psát tyto paměti. Ale Susanne a obě sestřičky překonaly všechno zlé, co se přiházívá dívkám v období panenství. Prošly bez úhony branou, o níž se říká, že je těsnější než brána nebeská. Věřím, že jsou z nich znamenité paní a že to Marcel daleko dotáhl. Zatímco plukovník tropil své kousky, učili se rozeznávat pravdu od lži a poznávali skutečnost, jež bývá mnohdy tak smutná a vždy nejkrásnější.

Proč bych měl tedy otálet? Proč se mám zbavovat výtěku? Proč má zůstat Ellen v chudobě? Zvážil jsem všechny důvody proti vydávání pamětí a našel jsem je plané. Budu psát!

Možná, že v mé knize najdete lečjaký nesmysl, ale těmito nesmysly Marcel a Kitty právě zmoudřeli! Přeji si, abyste aspoň z tohoto důvodu nesoudili mé povídky příkře.

Jářku, nic není důležitého po tomto vítězství mých přátel. Důchod? Vazba, kterou vzal čert? Jděte mi s takovými hloupostmi! To vše se stalo před 15 lety. Jestliže mi tehdy bylo 43, je mi dnes málem 60. Jestliže byly toho času mé

střevíce pevné, padají mi teď z nohy. A co mám odpovědět Ellen? Nemá chuděra ani rukavičky.

Krátce, chci si něco vydělat, a protože nic jiného neumím, napíši paměti o úzkostech dětí a o dobrodružství BARONA PRÁŠILA.

16

Možná, že má kniha bude přece k něčemu dobrá. Budu sice psát, jak se říká, s pěnou u huby a dotknu se sem a tam Stoklasy či současných mravů, ale kdo má uši k slyšení, pozná, že je slečna Michaela krásná, že můj podvodný plukovník byl v jistém smyslu chlapík a že každému spratkovi uvázlo za nehty něco člověčiny.

Ellen ovšem nesdílí mého stanoviska. Domnívá se, že každý příběh má být v knize zušlechtěn. Ellen však má nestatečnou povahu. Pamatuji se, jak si slabošsky vedla po příhodě s rozbitým koflíkem. Když nás tehdy přistihli, plakala hlavně proto, že vyšlo najevo, odkud přináším láhve k našim družným schůzkám.

„Já,“ pravila s veškerou hrdostí svého kmene, „jsem nikdy neokusila z jediné lahvice a vykládala jsem Bernardovi ve zlé, že to činí.“ To nebyla pravda. Přihýbali jsme si společně. Nicméně ani tato lež Ellen nezachránila. Táhli jsme oba a dveře do spižírny byly opatřeny petlicí s visacím zámkem.

Pravíte, že tento nicotný příklad nic neznamená? Souhlasím, ale chcete přisvědčit lhaní? Opakuji, že je snazší mluvit pravdu. Ostatně milovníci výmyslů a zkráslenin přijdou na své poslouchající PRÁŠILA. Poskytl jsem mu v tomto vypravování místa v naději, že s tímto mluvku, který je tak dokonalý strůjce úspěchu, dojde uznání i tato kniha.

Maje líčiti život na zámku Kratochvíli, mohu začíti po způsobu dějepisců a sledovati vše od Adama, anebo mohu vypravovat, co mě napadne třeba na přeskáčku. Vybral jsem si způsob prvý.

Zámek Kratochvíle byl založen ve století XII. jakýmsi košíkářem, který se ubíral v den svatého Matěje na výroční trh do města Krumlova. Řečený košíkář se jmenoval Kokeťák. Nesl v každé ruce deset košíků a nemohl ani smeknouti lidem, s nimiž se potkával. Ta věc mu vynesla štěstí. Právě na místě, kde stojí nyní náš zámek, potkal opata ze ZLATÉ KORUNY. Pan opat jel v kočáře. Kokeťák se mu uklonil a již měl na jazyku křesťanské pozdravení, ale jak se klaněl, spadly mu dva košíky do bláta. Tu se košíkář nezdržel neslušného zaklení. Opatovi věc neušla, zakabonil se, vystoupil z kočáru, a aby dal chlapovi na pamětnou, jal se skákati po jeho zboží a rozdupal mu všechny košíky. Při tom se opat oháněl a mával rukama, až mu spadl z prstu nádherný prsten. Měl k zbláznění velkou cenu. Opat (jak byl v ráži) nic nepozoroval, ale všemi mastmi mazaný Kokeťák si dobře zapamatoval místo, kam prsten padl.

Když pak byl opat hotov se svým ponaučením, řekl košíkáři, aby se klidil k řasu. „Jestliže tě potkám podruhé,“ děl, „a nedáš-li mi křesťanské pozdravení, nebudu už skákat po tvém zboží, ale potrestám tě stokrát citelněji.“

Toho se Kokeťák ulekl, ale přece jen měl odvahu zeptati se opata, skákal-li vskutku jen po jeho zboží. Opat přisvědčil. „Milosti,“ děl opět Kokeťák, „nemáte v obyčeji brát své slovo zpátky?“

„Nikterak,“ odvětil opat a hotovil se vstoupiti do vozu. „Nuže,“ odtušil opět Kokeťák, „rozumím-li dobře, Milosti, daroval jste mi právě krásné místo, neboť mimo košíky jste

zasáhl svým střevícem dvacet pět stop půdy vpravo a vlevo.“

Když to opat uslyšel, dal se do zvučného smíchu a doopravdy daroval onomu Koketákovi něco země. Učinil to, maje ruku v týle a pronášeje tato slova: „Tu máš, ty chlapíku, za *kratochvíli*, kterou jsi mi způsobil.“

18

Odtud (jak snadno poznáváte) pochodí jméno našeho zámku. Koketák jej postavil v přísném slohu MISTRA TŘEBOŇSKÉHO. (Tu je na místě zmíniti se, že nejde o renesanční Kratochvíli poblíže Nechánic.) Peníze na tuto stavbu stržil za opatův prsten. Potom si košíkář opatřil nádherný meč a maje vše, co skýtá dobré právo, odvděčil se opatovi ranou do plecí. Vykonav to, přivlastnil si jmění klášterní a držel je až do své smrti. Tento člověk založil vznešený rod Koketáků. Paní toho rodu slynuły nádhernými lýtky a jeho mužové vynikali v poli. Avšak žádný z nich nedosáhl slávy Koketáka Posledního, jenž připjav si kříž, srazil jedinou ranou tři saracénské hlavy. Byl proto přezván JEH-ŇÁTKO. Onen pán neměl dítek a padl u Milána. Odtud se počíná na Kratochvíli vláda Tchoříků. Po Tchořících přišli Burbuláni, po Burbulánech Markvartici, po Markvarticích Vejřínové, po Vejřínech Kouřideři, a tak dále až po znamenitý rod VÉVODŮ PRŮKAZSKÝCH, který na Kratochvíli vládl po celé století až do roku 1918. Poslední vévoda se jmenoval Marcel. Byl to můj starý pán, týž, u něhož já, Bernard Spe-
ra, jsem sloužil v knihovně.

Když byla obnovena česká samostatnost, prchl můj pán (jakkoli se neměl čeho obávat) do Tyrolska. Kratochvíle osiřela. Tehdy byly pohnuté doby a ze všech stran se proslýchalo, že se dělníci svezou pánům po kobylce. Neuvykl jsem plavat proti proudu, odstěhoval jsem se tedy do vévodského kabinetu a místo Seneky jsem četl Marxe. U nás v kuchyni šily tehdy holky kokardy a křičely při tom po způsobu Pařížanek z rybího trhu. Krátce zámek nezámek, všichni jsme v Čechách toužili, aby člověk vydychl a lidsky žil.

Ptáte se, jak jsem si to představoval? Hned vám odpo-

vím. Teď, když můj pán vzal do zaječích, ze srdce jsem si přál zaujmouti jeho místo a býti vévodou. To není nic divného. Kdybyste se otázali žáčka, čím chce být, odpoví vám bez rozmýšlení, že učitelem. To je běh světa. Kostelník chce býti farářem, farář biskupem, biskup kardinálem. Každý baží o stupínek výš a každý si žádá zůstat v řadě, s níž se obeznámil. Vsadím se, že kdyby mohl mluvití mezek, odušil by vám na podobnou otázku: Chci býti mezkářem!

Podle tohoto pravidla kdekdo se na Kratochvíli hotovil uchopiti vládu do vlastních rukou. Z toho vznikly všelijaké třenice a škoda na majetku. Byl tedy čas, aby Národní shromáždění jmenovalo u nás regenta. Stal se jím pan Josef Stoklasa.

Řečený Josef Stoklasa byl bohat. Mohl Kratochvíli za slušnou cenu koupit, ale nové zákony toho nedovolovaly. Odtud vznikly dlouhé tahačky. Jedni advokáti psali dopis za dopisem do Tyrolska a druzí, vévodští, živě odpovídali do Čech. Pan Stoklasa sedal do úmoru ve své pisárně a hledal nějaké východisko. Ale věc se zamotávala čím dál tím více. Úřady mu naznačovaly, že některé okrajové lesy budou od našeho majetku odděleny a některé vmezežené statky že budou přiřknuty sedlákům. Nebylo vyhnutí, pan Stoklasa věc oželet, ale brousil si dál zuby na jádro Kratochvíle, které zůstávalo nedotčeno. Opakoval svou žádost s takovou naléhavostí a tak urputně, že jsme se svého regenta začali trochu bát. Do státního převratu o něm u nás nikdo nevěděl, avšak od dob obnovené samostatnosti vyskytovalo se Stoklasovo jméno vždy častěji a častěji. Seznamovali jsme se s jeho zásluhami a přijali jsme ho za svého pána. Učinili jsme to dost neochotně, ale co dělat? Všichni jsme poznávali, že dříve nebo později dosáhne toho, po čem jeho srdce baží.

Tím jsou zhruba vyčerpány skutečnosti spojené se směnou držitelů zámku Kratochvíle. Je čas vypravovati vlastní příběh.

Na počátku měsíce prosince roku 1920 vzal si náš nový pán do hlavy uspořádati hon tak znamenitý a tak vznešený, že se mu nic nevyrovná. Dozvěděl jsem se o tomto plánu z třetí ruky a řekl jsem si, že lidé panu Stoklasovi opět neporozuměli. Nádhera! Fi, nic se mu tak nepřičí jako podobná vydání. Chtěl jsem uvésti věc na pravou míru, a protože jsem se domníval, že Stoklasa pospíchá, stloukl jsem narýchlo několik honců a několik ručnic.

Lesy našeho zámku byly velmi rozsáhlé. Proháněli se v nich jeleni a daňci, v oborách bylo hojnost srnčích kozlů a na polích nepočítaných zajíců. Často jsem se zálibou postál v brambořišti, dívaje se, jak si to ušáci hrnou do svahů a jak se jim při tom bělá zadeček. Věru, není nic krásnějšího než procházeti polem, není nic krásnějšího než potkati laň na pokraji lesa, a nevím, co se vyrovná obědu v loveckém domku.

Když jsem tedy zaslechl o honbě, vzkázal jsem lesmistrovi, aby byl nazítří ráno se svými mládenci přichystán a čekal na nás na kratochvílském nádvoří.

Ráno před osmou hodinou jsem pak vyhledal pana Stoklasu a pravil jsem mu: „Milosti, jestliže jste již připraven, řeknu myslivcům, aby zatroubili.“ Můj pán se ke mně obrátil, řka, abych, k řasu, přestal s tím oslovováním, a naznačil mi, že neví, o čem mluvím. Tu jsem mu ukázal hůl a kožený kabát na svých ramenou, prose, aby hon neodkládal. Regent se však dopálil a odpověděl mi, že sice má na mysli honbu, ale nikoli teď a nikoli toho druhu, jako já. „Bylo by mi milejší,“ děl vposled, „kdybyste nebláznil a zůstal u svých knih.“ Řka to vyhlédl oknem a spatřil hlouček honců, lesmistra a revírníky, které jsem shromáždil. Bylo mi trapné, když na ně volal, aby šli po svém a nedali se pro nic za nic zhubnovat.

Měl jsem mezi těmi lidmi několik věřitelů a nebylo mi lhostejné, že můj pán se mnou před nimi mluví jako s obejdou.

Řekl jsem o Stoklasovi příliš málo, z těch několika slov nikdo nepozná, co je takový pán zač. Vezmu to alespoň z první vody a narychlo shrnu význačné rysy jeho povahy: Nebyl šlechtic, měl peněz, až mu padaly z kapsy, vykal lokajům, svým dcerám říkal ty, zřídka se zlobil, mluvil vybraně, měl tupý nos a knírek střížený po anglicku, zanedbával stáj, na nic si nepotrpěl, byl rasík na účty, měl býčí šíji a stejný vkus se mnou, pokud jde o víno, víc hospodářil, než vévodil, měl věčně starosti a věčně byl v rozpacích. Revírníci, břicháči z důchodu a správcové dvorů se dívali na Stoklasu skrz prsty a já jsem ho měl dost hned od počátku.

Příhod, podobných výstupu, za něhož pan Stoklasa křičel z okna a za něhož užíval tak málo vybraných výrazů, bylo na Kratochvíli málo. Tato nezvyklost zvětšovala však účín mého pokárání. Báł jsem se, že jsem mnoho ztratil v očích revírníků, a sotva můj pán poodešel, horempádem jsem za nimi pospíchal. Chtěl jsem jim věc vysvětlit v lepší smysl. Usadili jsme se u starého Rychtery, to jest u lesmistra, který se tak jmenoval, a já maje, jak se říká, rozum v hrsti, vymýšlel jsem výmluvy, jak bych z té bryndy vyvázl se zdravou kůží. Domníval jsem se, že těch několik mysliveckých mládenců je na Stoklasu ještě příliš mnoho, a spustil jsem asi takto:

„Pánové, víte, že náš regent není vévoda a že ho popuzuje každá zmínka o vévodství. Co jste to ztropili za nesmysl? Jak špatně jste nám porozuměli! On a já jsme chtěli vyplašit někde v lesních loukách zajíčka, nic více. Chtěli jsme jíti v družném hovoru a stříletí jen tak mimochodem. Jde nám o sport a o myšlenku, kterou sledujeme krácejíce polem. Váš průvod by nám překážel. Odložte mravy, jež kvetly na zámku Kratochvíli za průkazských časů, a přijměte prosté smýšlení občanské. Nic odtud na lesklý vnějšek!“

Neřekl jsem ještě ani polovinu toho, co jsem měl připra-

veno, když se ozval telefonní zvonek. Můj pán volal lesmistra. Starý Rychtera vzal sluchátko a zakryl si dlaní levé ucho. Odmlčel jsem se a pozoroval jeho tvář. Nebylo nesehnadno uhadnouti, že hlas z telefonu mu ukládá jakýsi úkol. Obličej lesmistruv se prodlužoval a jeho pohled spočinul na mně s výrazem, jež náležitý posunek učinil srozumitelným. Říkal mi: No počkej, chlapíku! — BáI jsem se, že jde o nové ústrky, a vskutku! Náš nový pán nařizoval, aby lesmistr dal připravit střelecké vozíky, aby dal natřít sedla, vyčistit třmeny, udidla, ručnice, brašny, řemení na koroptve, tesáky na jeleny a všechno ostatní, jež vyjmenoval páté přes deváté a tak, jak to k sobě nepatří. Lovčí zámeček měl býti vymeten, zbaven pavučin a umyt, do kamen mělo býti naloženo dříví, do nádob voda. „Krátce,“ řekl, „připravte všechno pro vznešené hosty.“

Vytratil jsem se z kanceláře lesníků nemaje dále zájem na jejich hádanicích a šel jsem do kuchyně. Na mém starém místě seděl řezník a proti němu stála nejstarší kuchařka. Sotva si mě povšimli, jak byli zabrání do hovoru o Stoklasových chlěvcích. „Potom zabijeme vepřika a skopce,“ děl řezník zvedaje poslední dva prsty levé ruky.

To mi dostačilo; vrhl jsem krátký pohled k myčkám nádobí a do přípravný jídel (je to část kuchyně oddělená od ostatních prostor zasouvacími dveřmi), a tu jsem spatřil, že se to všude hemží služkami. Holky stály nad mísníky, jedna měla v rukách pánev, druhá špikovačku, třetí metlici na smetanu a všechny se škaredily jako pěchota před útokem.

Nenasedám nikdy do vozu, pokud nezapřáhli. Moje místo bylo teď jinde. Odcházel jsem z kuchyně přemýšleje o změnách, kterých náš zámek doznává, a činil jsem si výčitky po svou nevšimavost. Kdybych se byl včera a především díval, nemohly mi přece ujít tak velikolepé přípravy.

Byl jsem zabrán do úvah a tu jsem se srazil s výrostkem jménem Marcel. Dal jsem se s ním do řeči a vyptával jsem se, co a jak. Marcel nesl plnou náruč nábojnic a měl oči navrch hlavy. Nedostal jsem z něho kloudného slova. Teprve později, jednak ve stájích, jednak v rozmluvách s lokaji,

jsem měl příležitost zevrubně se obeznámiti se záměry našeho pána. Chystal se opravdu obnoviti prastaré obyčeje. Chystal hostinu tak zatrachtílou, tak velikou, tak skvoucí, že se nikdo na nic podobného nepamatoval.

Nešlo mi to do hlavy. Dlouho jsem hledal, co za tou okázalostí asi vězí, a nemohl jsem si věc vyložit jinak, než že honička po lesích je záminka k hostině, hostina k nádheře a nádhera že má zalepit hubu posměváčkům, kteří jako já ukazují hned na starého vévodu, zatajujíce, že byl držgrešle, hned na Stoklasu, shrnujíce na jeho hlavu nesnáze nového běhu věcí. (Tak se stává, že ten, který se včas ztratil, je chválen, a ten, který zůstal, vychází ze srovnání pocuchán až běda.)

Domníval jsem se, že Stoklasa chce vytrít utrhačům zrak. Proti tomu jsem neměl podstatných námitek, ale bál jsem se, že přežene léčení. Kdykoli se totiž nějaký chrapoun navlékne do vévodských spodků, vždycky je prodře.

Neříkám to proto, že bych litoval starého PÁNA Z PRŮKAZŮ (vezmi ho ďas! a vezmi ďas jeho svršky!), ale je to vždy poněkud truchlivá podívaná pro našince, který ví, co a jak, když jedni napodobují škleb druhých a tak se pitvoří a činí si takové násilí, až si vymknou sanice. Věc začne nevinnými hostinami a končí úpadkem. Mám nadmíru nerad hůl soudního vykonavatele a nepřeji lidem nic podobného.

Stoklasova horlivá snaha mi čpěla těmito věcmi na hony. Slyšel jsem, že pozval jednoho z našich sousedů. Byl to zchytalý ptáček a současně pyšný jako čert. Jmenoval se hrabě Alfréd Koda. Rozumí se, že neměl groše. Státní převrat ho zbavil několika dvorců a od těch dob to s ním bylo nanicovaté. Bál jsem se, že z nás bude tahat peníze a že jeho přátelství draze zaplatíme. Vždyť ten člověk si o sobě myslel bůhvíco! Zdráhal se mluvit s lidmi, již nejsou hrabata nebo baroni, a raději nevycházel ze svých zdí. Když jsem tak uvážil, kdo je Stoklasa a kdo je ten druhý, když jsem tak uvážil, že hrabě ohrnuje nos po občanských ctnostech a můj pán po šlechtě, cítil jsem čertovinu a řekl jsem si: „To nebude zadarmo, Spero!“

Zatím bylo u nás boží dopuštění. Dvě komorné, které se rády přitrou k pánům, chystaly pro hraběte Kodu postel. Každá, jak uměla, každá podle vlastní hlavy. Toť se ví, že byl z toho křik. Naneštěstí nespustily slečny samy, naneštěstí se tehdy u nás vadil kdekdo a celá Kratochvíle se oťřásla hlomozem.

24

Dnes se řekne: na chodbě křičely slečinky. Anebo: kuchyně zněla, v kolně zpívali a Marcel práskal dveřmi. Dnes se to řekne, ale poslouvejte, když je to živé, když se ten hluk rodí! Ta ženská vřískne, ta se zachechtá a Frída brečí. Proč? Povídá, že si skřípla prst, ale to není to pravé. Má milence. Před chvílkou přišel do kuchyně pro omastek (chce natřít koním kopyta), a místo aby si všiml své přítelkyně, chytil se jiného děvčete. Šeptal jí něco do ucha. Frída to zahlédla a teď si stýská. Bože, ta má hlas!

Zavřel jsem se v nejodlehlejší světnici, ale hlomoz stoupal až do mého kouta.

Na druhý den se konala honba. Vstal jsem již o šesté. Pod mými okny klapaly podkovy a já jsem cítil veselost. Nastával prosincový den. Nebe bylo nízké a tma zvolna ustupovala. Sešel jsem dolů. Naši myslivci byli již po snídani a krátili si čas proroctvími, bude-li pršet či nic. Zdržel jsem se s nimi drahnou chvíli, neboť nemám obžerného zvyku jísti, sotva jsem si protřel oči.

V zámeckém křídle, kde bydlel Stoklasa, rozsvěcovalo se jedno okno po druhém. Uhadoval jsem, že slečna Michaela právě vstala. Vida to, pokynul jsem, aby otevřeli východní a jižní branku, neboť z těchto světových stran vedou k našemu zámku cesty. „Pamatuj si,“ řekl jsem vrátnému, abych mu osladil dřinu na lačný život, „pokud tvůj pán neopustí lože, mají být brány na závoru, ale jak vstane, je přichystán přivítat hosta. A to je poučení z časů krále Holce, abys věděl, ty pytlíku!“

Takto rozmlouvající dočkali jsme se osmé hodiny a prvých návštěvníků. Do zámeckého dvora se začaly sjížděti kočáry a motorová vozidla krytá a nekrytá, nádherná a zbitáčená — každé jiné. Každé jiné značky, každé jiné barvy a soustavy. Kratochvíle pamatuje zatroleně krásné časy, ale bůh ví, společnost, která se shromažďovala, byla přece jen velikolepá. Pánové s širokými rameny, dámy bez ňader, dámy s ručnicemi, androgyni, lovci, amazonky a všichni oděni podle poslední módy. A všichni po snídani! Michaela stála na schodech a vítala známé z města. Byl čas, abych vkročil za hosty do připravených světnic.

Pozdravil jsem Stoklasu a ptal jsem se jej po hraběti Kodovi. — Nic, žádná odpověď. Pánové a dámy stáli trochu zaraženě a nikdo si mě nevšímal. Obrátil jsem se na staré známé. — Susanne si hleděla svého a slečna Ellen mi zůstala dlužna odpověď.

Musím říci, že Ellen je z jakéhosi hnízda od skotských jezer.

Kdož ví, co na světě všechno neviděla, ale u nás jí byla přisouzena úloha anglické dámy, a milá Ellen (volky nevolky) se tváří jako miss z románu o velké společnosti.

26

Dámy se držely v klubku a pánové se rozestavili podle stěn. Jeden si překládal nohu přes nohu, druhý bubnoval na stolní desku a třetí otáčel knoflíkem u rukávu.

Líbí se vám to? Je to nenucené? Až příliš! Tato nenucenost čpěla potem a snahou po dobrém chování. Můj bože, lidem vévodského mravu nejde o nějaké to zakoktání, ani o nesmysl, který sem tam prohodí. Nad tím se vždycky přivřelo oko, ale nikdy jsem neslyšel chválit člověka, který si dává tak pozor na svůj zobáček, že nepromluví. — Co byste řekli, kdybych, rudý až po kořínky vlasů, se před vámi rozkročil a do omrzení otvíral a zavíral pěst, nevěda, z kterého sudu mám začít své vypravování? — Jakže? Mlčeti před tak vybraným panstvem? Mlčeti před slečinkami, které si natáhly lovecké spodky a přicházejí na hon?

Za starých časů se to u nás hemžilo o podobných příležitostech ochechulemi a vizunami. Žádná z těch hraběnek nemohla dnešním slečnám podat ani leštidlo na střevíce, ale měli jste slyšet, jak jsme je vítali! A měli jste slyšet, jak se měly samy k světu! Všechny najednou se draly o slovo, štěbetaly, natřásaly se, kýchaly, špičkovaly se, chtěly se navzájem přehlušit a tropily takový hluk, že mi šla při zádku hlava kolem.

A pánové? Vešli kašlající, chopili se sklenic, opřeli si dlaně o stehna a lhali, jak když tiskne. Panečku, to byli jiní chlapíci! Kampak na ně s vaším: chtěl bych poznamenat . . . Nebo: dovolte, abych se zmínil . . . Ti by nestáli s rukama na nákrčnicích, s dlaní před ústy a s loktem přitáženým k tělu.

Pan Stoklasa mě představil asi deseti pánům, ten byl statkář, ten odborový rada, onen přednosta úřadu, třetí advokát, čtvrtý továrník, a tak to šlo vesele až po tajemníky. Pánové mi tiskli prsty a dámy dovolily, abych jim políbil

hřbet ruky. Mohl jsem na nich nechat oči. Některé z nich byly velmi krásné, ale nad ostatní se mi líbila jakási plavovláska jménem Eleonora. Sotva jsem se k ní dostal, snažil jsem se ji rozesmát nějakou povídkou, a abych jí dodal chuti, chechtal jsem se vydávaje zvuky, jako když se trhá plátno.

Někteří pánové se po mně ohlíželi dávajíce najevo svůj údiv. To mě zarazilo, ale jeden z hostí mého pána, jakýsi znamenitý člověk, jménem Jakub Lhota, ke mně přistoupil a řekl mi, že se mu líbím. „K čemu se, u čerta, chcete upejpat?“ pravil, pokládaje mi ruku na rameno, „jen se smějte, co hrdlo ráčí. Jen vesele, jen do toho! A víte-li nějakou rozmarnou příhodu, sem s ní!“ Chtěl jsem se tomu dobrému pánovi zavděčit, a aby to nikdo neslyšel, vypravoval jsem mu příhodu s lékařem Duvallem, při níž ztratila slečna de Perien panenství.

Když jsem dokončil svůj příběh, zavolal pan Jakub Lhota svého syna, který se jmenoval Jan, a řekl mu, že mám ducha. „Drž se,“ pravil, „vzdělaných lidí.“ Podal jsem Janovi ruku hotov uzavřítí s ním přátelství, neboť, abych mluvil pravdu, jeho otec byl z nejmocnějších lidí v republice.

Člověk, s nímž jsem právě domluvil, totiž pan Jakub, chodil zeširoka, měl vévodskou tvář a držení jeho těla bylo maršálské. Ten chlapík se nestal ministrem a nepřijal žádného úřadu proto, že může toho všeho (a ještě snad větších poct) dosáhnout, kdykoliv se mu zachce. Slýchal jsem jeho jméno již dávno předtím a věděl jsem, jak má dlouhé ruce. „Bernarde,“ pomyslíl jsem si, „ten vlídný pán změní možná tvůj osud. Hleď, aby ses mu zalíbil. Je to hlava velkostatkářského křídla největší politické strany. Je to novodobé kníže a podobní sekáči něco zможou. Drž se, Bernarde, drž se ho ze všech sil!“

Když jsem potom uvážil, co může Jakub Lhota vykonat pro mého pána, začalo mi svítat. „Tudy na to!“ řekl jsem si, „proto pan Stoklasa pořádá tak veliký hon, proto jsme pozvali hraběte Kodu. Pravda, pravda! Vždyť ti dva (to jest

pan Jakub a Koda) se sváří na jakýchsi cizozemských soudech a mohli by se krásně dohodnout u našich mís a u našich lahví. To pozvání hraběte je věru krásná úsluha panu Jakobovi! Jářku, to jsme zas jednou něco správně sehráli a advokát praskne zlostí.“

Náš advokát se jmenoval doktor Pustina. Věděl jsem o něm, že se po válce postavil v čelo domkářům téže politické strany, v níž vládl pan Jakub Lhota. Řečený advokát se tvářil jako chudšas (ale měl peníze). Bylo o něm známo, že si myslí na slečnu Michaelu. Já jsem u něho upadl v nemilost. Měl mě v žaludku a byl by mě utopil třeba na lžici vody. Proč? Pánové, máte jinou příčinu, pro niž odmítáte hrách s uzeným, než že vám ta krmě nechutná? Myslím, že jsem doktorovi nikdy nepřišlápl přazku. Nemohl mě cítit prostě proto, že jsem mu nešel pod vousy. Já mu ovšem oplácel stejnými pocity.

Domnívám se, že poznáte arcilišáka od poctivých lidí právě tak jako já. Představte si tedy chlapa s oválnou tváří a chuchvalcem licousů a ruměncem, který je v ustavičném pohybu jako mořský příliv a odliv. Pokud jde o výšku, měří náš advokát 170 centimetrů, nos má římský a chrup netopyří. Platil za šviháka, ale mně z něho bylo nanic a slečně Michaelae jakbysmet. Jmenoval se Josef. Byl právním zástupcem mého pána při prodeji statku Kratochvíle a jsem přesvědčen, že tahal Stoklasu za nos. Chtěl se především oženit s Michaelou. To ostatní ho zajímalo až v druhé řadě, až potom, až snad po svatbě, kdy už by šlo o jeho vlastní kabát. Domkářské křídlo advokátovo mělo jakýsi vliv, ale před panem Jakubem se museli všichni schovat! Hrome, když jsem tak ty dva porovnával, byl advokát věru k politování. Kampak na pana Jakuba s právníckými kličkami. Kampak na něho s domkářskou politikou!

Přítomnost velmožů mi dodává odvahy. Pil jsem ostrošest a chtěl jsem advokátovi zahrát nějaký zatrolený kousek. Podobní lidé se ale vyznají v tlačenici a já (pouhý knihovníček a bezelstný chlap) jsem na zámku platil o něco víc než lokaj a o něco méně než kuchař. Bylo těžké dostat

se Pustinovi na kobyliku. Viděl jsem, že je obklopen odborovými přednosty a že s nimi dokonce mluví trochu spatra.

Zatím pan Jakub dopil číšku čaje, staví ji na stolek, odkašlává a blíží se k advokátově skupině. Úřednické šarže mu ustupují z cesty a oba političtí kohouti stojí tváří tvář.

„Co je u vás nového, doktore?“ praví pan Jakub.

„Pracujeme ze všech sil a naše myšlenka získává půdu.“

„Mám to vzít doslova?“

„Nejde o hříčky!“ odsekne právní zástupce, ale pan Jakub mu nedá domluvit.

„To bych řekl,“ vpadne a jeho smích doznívá v písklavém pozadí tajemníků. Potom se starý břicháč ohlédne po sklenici a protahuje si údy.

„Já,“ dí opět advokát, „jsem postavil všechno do služby —“

„Ouha, ouha, teď není na to čas,“ namítá pan Jakub. „Ale slyším, že jste se zaběhl, všichni prý tancují podle vaší noty. Kolik máte organizací? Jak? Tolik! Příteli, přerostou nám přes hlavu!“

„Selský stav je опорou státu!“

„A z toho činíte závěr, že velcí statkáři jsou jeho nepřátelé?“

Náš právní zástupce učiní posuněk napodobující starého poctiváka z obrázků a rozvíjí dál svou nebeskou ekonomii. Opopvrhuje statky, jež překročily dovolenou míru, a velké celky mu smrdí sírou. „Státní hospodářství?“ praví. „Co? Jakže? Státní dozor? Není to totéž? Nejsou podobné snahy přitakáním záporným myšlenkám socialismu? Nekladou statkáři starého zrna zároveň s cizáky a s křiklouny palec na tepnu národního života? Dejte lidem něco země, ne příliš, ne právě málo! Dejte lidem tolik půdy, kolik potřebují, a uvidíte, jak zmohutní pokojná práce, uvidíte, jak bude smetena humanitářská měkkost a učení, jež nám není vrozeno!“

„Namoutě! tomu věřím,“ odpovídá pan Jakub. „Ale, příteli, jak se pak zhostíte svého úkolu vzhledem k Stoklasovi? Hrome, vždyť mu — při svých zásadách — odevzdáte

místo Kratochvíle jen nějaký ždibec ovsů! A nebude vás bolet srdce, až se rozdělí pole, která skládají tak nádherný celek a jež roztrhána nebudou znamenat nic než tři sta hlásů? Příteli, příteli! Vidím, že jste zastáncem překonaného hospodaření!“

Pan Lhota se směje a klade ruku na advokátovo rameno. Dochází na lichotky. Pánové se v nejzásadnějších věcech ovšem shodují a zamířili ke stolu vyprázdnit skleničku vína.

Zábava se dostala již do proudu.

Červeň bufetu přechází po hlavách pánů a jejich jazýčky se rozvázaly. Tu padla zmínka o potížích s měnou a tu si pánové smlsli na zákonech, jež přistříhují křídla statkářům. Zdálo se mi, že jejich rozpravy mají jednoznačný smysl a že je to s malou úchylkou totéž, co říkali starí baroni, když na týchž místech pili z týchž sklenic. Jestliže dovolíte, shrnu ty řeči v jediný hlas a řeknu je v nepravidelném verši:

*Má vlast, má stáda starých lesů
a v úžlabinách dvorce s košáry,
má pohoří a řeky plné ryb
mi dávno nestačí. Mám příliš velký hlad
a stokrát víc bych si chtěl vydělat.*

Zdá se vám to hloupé nebo chamtivé? Budete-li přihlížet jen k duchu a měřiti ducha, shledáte, že se události příliš nehrnou. Svět je stále stejný. Vévoda Marcel zpíval právě takovou jako pan Stoklasa a ten byl prodchnut touž snahou a touž žádostí jako jeho hosté.

Táhlo na desátou a všichni se krásně rozehřívali. Tu blýskl zášijek pana odborového rady, tu se zatřpytila zřítelnice některé dámy, tu padlo slovo o prodeji koní, tu o bažinách, jež letos odvodníme, a vposled něco chvály na naše zákusky.

„Pokud jde o mouku a dovoz pšenice, tím krátce zatočíme,“ pravil můj soused. Byl jsem udiven živostí a vzru-

chem, jež se zmáhaly víc a víc. Blýskavice zájmů se křižovaly, narážely na sebe a odpovídaly si podle pravidel, která připomínají hru v karty. Pán po levici mého souseda měl přádelnu a soudil o clech zcela rozdílně než ten, kdo domluvil a křičel při tom jako nezavřený. Vem to ďas, pánové rozvázali. Třáslí rukama a vzápětí se chytali za knoflíky, pekli své obchody a mluvili tak od plic, že jsem až litoval starého vévody. Byl pouhý břídil proti těmto chlapům a beru zpátky každé slovíčko, jímž jsem ho pochválil.

Za tohoto shonu jsem si hleděl především pana Jakuba. Čekal jsem na chvíli ticha, abych udal nějaký žert o mazaných advokátech, a byl jsem tak hloupý, že jsem ve svých povídačkách zabrousil až na Pustinovu ženitbu. Já starý osel! Do té chvíle mi nevstoupila do hlavy myšlenka, že Lhota má syna. Teď mě teprve trklo, proč pan Jakub přišel: Jde na námluvy! Zasáhl jsem nevědomky hřebík na hlavičku a zůstal jsem, jako když mě polije.

V té chvíli jako s uděláním jsem zahlédl (a není pochyby, že pan Lhota viděl totéž), jak Michaela rozmlouvá s Janem. Byl bych se raději propadl a litoval jsem své prostořekosti.

„Domníváte se,“ řekl pan Jakub, zatímco jsem shledával slovíčka, abych věc omluvil, „domníváte se, že se advokáti rozmnožují jinak než sňatkem? Takový je běh světa. Ostatně — nestojí ty mladé dámy za to, abychom se kolem nich otáčeli?“

Řka to vyňal odřené pouzdro s doutníky a sám mi podal oheň.

Viděl jsem, že mám vyhráno. Viděl jsem, že mi pan Jakub dává svou úsluhou a svým úsměvem najevo, jak mu přišla poznámka o advokátovi vhod.

Potom do mne vjela veselost. Vyprázdnil jsem dvě nebo tři číšky a v dobrém rozmaru jsem vyhledal Susanne. Ta slečna se mi velmi líbila, ale mnoho jsem u ní nepořídil. Nezbyvalo, než abych se za obecného veselí oddal svým myšlenkám. Přišel mi do hlavy hrabě Koda. (Nemohl jsem pochopit, proč můj pán na něho ještě čeká.) Po hraběti do-

šlo na doktora Pustinu. Srovnával jsem jej s panem Janem a při srovnávání mi hned bylo jasno, kdo z obou u Michaely prohraje. Mladý Lhota se mi stokrát víc líbil než ten druhý. Bylo mu asi tak kolem třiceti. Měl rovný nos a na nose brýle. Pěkně se smál, nemluvil právě hloupě, měl znamenité zuby, silný hlas a knírek, jak se sluší na ženicha dvacetileté dámy. Zdálo se mi, že není k zahození. Mnul jsem si tedy ruce a byl jsem rád, že doktor Pustina odtáhne s nepořízenou a Kratochvíle že zůstane celá. Jak jinak? To je přece nabíledni, pan Jakub to již zařídí!

Za této úvahy jsem se po očku díval na slečnu Michaelu. Neměla jistě ani tušení o záměrech svého otce. Kdežpak by dvacetiletá slečna za našich časů myslila na vdavky. Chtěl bych se vsadit, že by s ní nikdo nepořídil, kdyby začal o podobných věcech. Smála se nějakému Janovu nesmyslu a ani zdaleka ji nenapadlo, proč sem přišel.

Z volnosti, z nenuceného chování a ze zájmu, který si ti dva osvědčovali, dalo se soudit na krásný konec. Teď, když jsem se dobral smyslu naší slavnosti, bylo mi daleko lehčeji. Libuji si v záměrných skutcích. Tím lépe, jedná-li se o svatbu, neboť již při zmínce o podobných slavnostech slyším cinkání sklenic a šťastný smích.

Věřil jsem slečnin souhlas a ani mě nenapadlo, že by můj pán Michaelu do svatby strkal. Ne, takové zvyky jsou dávno ty tam. Dnes mají mladé dámy svou hlavu a Michaela byla statečné děvče; dovedla by se bránit.

Nicméně, vzpomínaje si na všechno její počínání, viděl jsem, že se blíží k lásce. Znamenal jsem příznaky období, za něhož bývají mladé dámy hotovy uzavřít milostná přátelství. Věc spočívala v tom, aby se co nejdříve objevil člověk s knírkem, který má slečna právě na mysli. Člověk správného držení těla, s ústy vykrouženými podle určitého vkusu, s lokty, s vyřídilkou a s chrupem jak se sluší.

Příznávám, že bych si byl ze srdce přál, aby volba Michaelina padla na mě, ale to nepravím pro nic jiného, než abych ukázal, že mám vkus a že dovedu ocenit Michaelu právě tak jako Susanne nebo Cornelií.

Pan Jan a Michaela se měli k světu a milý advokát z nich nespustil očí. Uhadoval jsem jeho znepokojení. Měl velmi napilno. Jako poutivec starého stříhu si hleděl otce svého děvčete a mluvil do něho jako do dubu. Ale můj pán měl uši pro něco jiného. Čekal hraběte. Byl už jako na jehlách. Chvilku se díval napravo, chvilku nalevo, a jak někdo vrzl dveřmi, už tam letěl.

Ti licousovítí lokajští kluci tropili na chodbě úmyslně hluk, jako kdyby bůhvíkdó přicházel. Slyšíce je všichni jsme se utišili. — A tu se přihrnul starý Kotera s láhví. Myslím, že to Stoklasovi spískal Luis řečený Fairbanks. (Ten člověk stále vzdychá po starém vévodovi a na našeho pána se nemůže ani podívat.)

Bylo deset a Stoklasa měl žertů právě dost, začal potrhávat ramenem a zavolal lesmistra. „Je čas, abychom vyjeli,“ řekl rozhlížeje se po svých hostech. Na ta slova se většina pánů hrnula ke dveřím.

Zatím se dalo venku do deště. Spustil se liják a přelo jako z konve. Loviti v tomto nečase? Zdálo se mi to zbrklé a prohodil jsem v tom smyslu dvě či tři slova. Měli jste slyšet ty naše statkáře! Dovolávali se jeden druhého a dosvědčovali si takové kousky, jež provedli v bouřích a nepohodách, že jsem byl záhy usazen. Vypadal jsem jako hlupák, který se bojí májové vláhy. Přisámbohu, mám pro strach uděláno, a ti, kdo se na mě s takovou obraceli, si přáli právě tak živě zůstat za pecí jako já. Prosím vás, byli to lidé kolem padesátky: obtlouští majitelé dvorů, radové s cheiragrou (takže se stěží dostávali do kabátu), sem tam nějaký advokát a chlapík z Pozemkového úřadu, kteří honívají o dvou svátcích kachny a uženou si housera.

Když můj pán dal pokyn, aby předjely povozy, bylo z toho venku klení, ale nic naplat, vozkové pobídli koně. Zároveň se měli k dílu i štolbové, honci a všechna ta havěť, která čekala v čelednicích či pod okapy obytného stavení. Odlepovali se od zdí jako strašidla. Z našich hostí dopil každý svou sklenici a hledal plášť. O panu hraběti Kodovi nepadlo už ani slovíčko. Považoval jsem to za chybu, neboť tím, že mlčíme o tom, co nás mrzí, dáváme nejvýmluvněji najevo svou nelibost.

Zatím jsme sestoupili dolů a prošli vnitřní kvadraturou. Odtud je jenom krok na otevřený dvůr. Zastavil jsem se na prvním stupni schodiště, abych si v pohodlí zapjal límec, a tu, jak jsem se rozhlížel, padl můj pohled na starý kočár. Bylo kolem něho živo. Tlačily se tam holky z kuchyně a držely nad hlavami mísy pěkně zaobalené v ubrouscích, rendlíky, láhve a bůhvíco všechno. Vedle děvčat tam stáli ovšem klackové ve fracích (které nemohu ani cítit). Nitěné rukavice na rukou a čenichy vzhůru, pomáhali staré-

mu Koterovi nakládat všelijaká jídla. (Kotera je první lokaj a odpovídá za své chasníky. Mám s ním věčné různice.) Zamířil jsem k němu, abych mu připomenul Stoklasovo oblíbené víno, které mi tak dobře chutná. Ale s podobnými lidmi není řeč. Hned byl tu, hned tam, chvílemi mizel ve voze mezi zavazadly, chvílemi mával rukama nad hlavou, obrácen ke spížírně. Chápal se pečení a konví a příborů, máje pozornost obrácenu jen k jídlu a pití. Pomyslel jsem si o něm své.

Společnost mého pána zatím nasedala do vozů a na koně, ale já jsem se pozdržel u řečeného kočáru, neboť docházelo na zavařeniny a na košíky s ovocem.

Zboží toho druhu se u nás přechovává v komoře prvního patra. Přistavili jsme si tedy žebřík a utvořili jsme řadu jako přidavači na stavbách. Byla to řada jambická, neboť vedle muže stálo děvče a vedle děvčete opět muž. Zaujal jsem místo na nízké příčce žebříku a moje hlava se dotýkala kolena naší nejmladší pomocnice. Cítil jsem, že se mi vracejí mladá léta, a jak jsem stál s bradou vzhůru, spustil jsem na plné kolo:

*Co se váže na tkalouny,
a co drží za knoflík?*

Nad hlavou nám litaly mísy a koše. Chvílemi jsem zahlédl Františčin loket, na němž se třpytil déšť, chvílemi tmu jejích sukní, a jak jsem sklonil zrak, viděl jsem svého pána vzdalovat se na ryzáku. Mířil se svou společností k bažantnici.

Když jsme všechno pěkně naložili, vyšvihl jsem se na kozlík, ale napřed jsem si nasadil kápi vozků z voskovaného plátna. Malý Marcel se přidržel vzadu za nápravu a práskli jsme do koní. Na zátočině jsem se ohlédl po Koterovi, hrozil pěstí, ale nezbývalo mu než jíti za námi pěšky.

Byl to pěkný průvod: Kotera s vývrtkou, ryšavý Lojzík s ubrouskem přes rameno a naposledy náš Fricsek, kterému říkáme Fairbanks, protože nosívá úzké spodky a má zaječí

ret. Ten poslední nesl láhev hořčice, na kterou bych byl málem zapomněl. To vše mi skýtalo milý pohled a zábavu. Cesta byla ovšem mizerná, ale utěšoval jsem se, že můj pán sedí ještě hůře než já.

Pokud jsem mohl rozeznat (štváli své koně ostošest a byli před námi pěkný kus cesty), držel se Stoklasa v sedle jako při korunovaci a chci se vsadit, že mu nevyšly z hlavy myšlenky, jak se to vše dělá po vévodsku.

Poznával jsem, že se s ním stala změna a že se rozhodl vkročit na stezku knížat a baronů. Co ho k tomu mělo? My všichni máme jakousi skrytou potřebu přikloniti se k mravům svých odpůrců, domnívajíce se, že je usadíme, budeme-li zpívat jejich vlastní notou, jenže o tercii výš a hlučněji. Při tom jsem si vzpomněl na vlastní chyby.

Právě před několika dny jsem hrál s lesmistrem Rychterou a s důchodním v karty. Svolil jsem k tomu jen proto, abych ukázal, že se nezanáším podobnou kratochvílí z nedostatku vzdělání, ale proto, že hrou v karty pohrdám. Je to věc nízká a hodí se pro lidi bez ducha. Byl jsem si jist svou převahou a chtěl jsem jim ukázat, zač je toho loket. — Prohrál jsem padesát korun.

Opět jindy dopouštěje se stejného poklesku odpovídal jsem křiklounům křikem, práčům ranou, právoznalcům podle vlastní znalosti práva, ale ví bůh, že nejsem ani advokát, ani hádavec, ani že nevyunikám v křížkování.

Obával jsem se, že můj pán — jak se říká — rovněž projede svou při. Ale zatím mu to slušelo. Chvilíčku se ještě rozmýšlel a pak rozdělil společnost podle přísných pravidel mysliveckých: Vážní pánové zůstali ve středu a mládež zaujala střelecká křídla. Ohlížel jsem se, co učiní s Michaelou a jak naloží s koňmi, z nichž všichni sesedli. Ale naše cesty se již rozdělovaly. Vůz, na němž jsem seděl, odbočoval průsekem a stromoví nám záhy zastíralo pohled zpátky. Ještě jsem zaslechl Michaelin smích, ještě dolehl k mému uchu hluk a koňské zaržání, ale za chvíli už nad námi křičeli jenom krkavci.

Mám sledovati krok za krokem, co se nám přihodilo?

Nic znamenitého. Jeli jsme co noha nohu mine. Cesta byla strmá, vozka se bral podle koní a já jsem klímal. Dešťové kapky bubnovaly na střechu našeho vozu a klouzaly po mém plášti; bylo to nudné a bez smyslu. Báł jsem se, že se podobáme bláznivým maskám. Jeťi s nákladem jídel do takové výše! Oč rozumnější bylo poobědvat v rovině, v prostorné síni za veselého praskání ohně.

Vyměnil jsem několik vět s kočím, ale je to hrubián, a tak jsem rozpředl hovor s Marcelem.

Chtěli jsme dorazit k zámečku na vrchu Větrníku kolem druhé a společnost mého pána nás měla stihnout před soumrakem. Zbývalo nám tedy času dost a dost. Ale čert nikdy nespí. Pár kroků před cílem jsme zlámali kolo. Kočár se div nepřevrhl, jen tak tak, že jsem vyvázl bez úrazu. Dali jsme se do klení a zatím obruč skákala cestou necestou dolů. Špice zlámaného kola se zabořily do země, oj mířila k nebi, náruční kůň se rozkročil a klisna k nám obracela pěkným obloukem hlavu.

Za takových okolností se říkává: „To jsem si myslil hned, když jsme vyjížděli.“ — „Pamatujete se, že jsem vám to říkal? Jenom hlupák mohl čekat něco jiného!“ — „Kdepak, takový starý kočár v tomhle bezcestí!“ — „Pošlou starou rachotinu a ještě s nákladem! Hrome, copak tam někde nebyla lehká bryčka?“

Nemohl jsem to poslouchat a poodešel jsem. Cestou vzhůru mi Marcel velmi dobře odpovídal, chtěl jsem tedy pokračovati s ním v rozmluvě, ale vozka mu přidělil práci. Měl složit náklad na trávník. Nezbyvalo, než abych kráčel k vrcholu sám.

Naštěstí přestalo pršet. Stoupal jsem ještě okamžik lesem. Kopec, který jsme zlézali, má na temeni mýtinku, kterou rozděluje modřínové stromořadí na dvě části. Na severní straně sahá však smrčí do výše lidských hlav a alej se ztrácí v dorůstajícím lesíku. Ještě o něco dále lomí se cesta běžící podle modřínů ve dvou úhlech. Lovčí zámeček stojí na pokraji lesa a tak ten, kdo přichází od severní strany a nezná Větrník, ještě několik kroků před zámek nemá o něm ani potuchy.

Říkám to proto, že se v těchto místech udála důležitá příhoda mého vypravování.

Přišel jsem k tomu stavení z opačné strany, to jest z jihu. Klíč jsem měl v kapse. Hned na prahu jsem se popadl za nos. Páchlo tu ztuchlinou a v krbu bylo tma. Prošel jsem kuchyní, pak síní s parohy a vposled pokojíčky. Zotvíral jsem okna a huboval na hajné, kteří jsou nemehla. Na stole stála sklenice s páchnoucí vodou. Zkazilo mi to rozmar a šel jsem bloumat lesem.

Stoupal jsem zátočinou míře na sever. Z dálky sem zazníval hlas lesního rohu. Zdálo se mi, že je to příliš mnoho povyku. Poslouchal jsem jen na jedno ucho, ale znenadání se k řečenému zvuku přidal nový zvuk. Rozeznal jsem práskání bičem a rány, jež mi živě připomínaly mého starého pána. Krypt smrčím přibližoval jsem se k lesní cestě.

Hrome, nadál bych se spíše čerta než dvojice, kterou jsem spatřil!

Zády ke mně stál chlap v mysliveckém kabátci. Byl rozkročen a švihal nahajkou. Ihned jsem poznal, že je to velké zvíře. Byl vychrtlý a dlouhý jako štetka na dvou násadách. Měl za kloboukem péro, v ruce bič, po boku torbu, na rukách jelenice a ovšem spodky, jako se nosí na vyjížděky koňmo. Šla z něho hrůza, jak byl vznešený. Před tímto chlapíkem klečel druhý chlap. Ať se propadnu, jestliže jsem byl chvilku na pochybách, že je to Rus! Měl hubu zarostlou a vlasy na ramena. Viděl jsem, že se bouří, a na první pohled jsem poznal nespokojeného sluhu. Svlékl si plášť, udeřil rancem, tloukl pěstí o zem a kopal nohama. Mluvil opravdu rusky, rozumím té řeči málo a teď mi ještě do toho řval lesní roh. Co dělat, myslím si, pán má právo napomenout lokaje, když nechce jít a když si staví hlavu. Rozhodl jsem se, že se těm lidem podívám do tváře, a kdybych se snad mýlil, kdyby to nebyl sluha se svým pánem, kdyby šlo o násilí anebo kdyby se ti dva křížkovali, že zakašlu a písknu silně na prsty. Postoupil jsem o něco blíže a nastražil jsem uši.

Teď bych měl říci, jakou měl tvář ten, který byl předtím

obrácen ke mně zády. Viděl jsem křídla mohutného vousu, huňaté obočí a tenký dlouhý nos. Tak trochu jako hák, tak trochu jako nůž, tak trochu jako ztělesněná svévole. Ať tak — či tak, bylo mi jasno, že se ten chlap neřídí podle pravidla: Kráčeťme střední cestou. Dokud jsem se na něho díval zezadu, připadalo mi, že se hněvá a že sází na sluhovu zadnici jednu za druhou, ale chyba lávky! Ten člověk se ze srdce smál! Když se vychechtal, chytil toho, který byl dosud na zemi, za límec a postavil ho pěkně zpřímá. Můj bože, nelhu, že onen Rus byl zvicí mědvědího samce, když stojí na zadních nohách. Viděl jsem, že pán i sluha mají notnou sílu a že jdou proti mně. Nevyznal jsem se v nich, stále jsem nebyl doma, a tak se mi zdálo předčasným dvojitě oslovit. Ten prvý, útlý, s vousy pod nosem, vzal nyní zavazadla. Druhý, ten který se podobal sluhovi, nesl teď poloprázdnou brašnu a prohýbal se a tak si hořce stýskal, že věru zasluhoval jednu za ucho. „Vaše Prevoschoditělstvo,“ pravil onen huňatý chlapík ruským jazykem, „nezazlívejte mi, já se odsud nehnu, já už neudělám ani krok! Zač ta služba u vás stojí? K čemu jsou ty věčné poutí? Proč se, Jasnosti, neusadíte? Proč se, pane plukovníku, tlučeme po těch lesích?“

„Dobrá, dobrá,“ odpověděl ten, kterého sluha nazýval tak vznešenými tituly, „víš, že je dnes středa?“ Jakmile to řekl, udeřil vousáč poznovu brašnou na zem, ale vtom se již plukovník otočil a zasáhl svými zavazadly sluhu do zadnice.

Přejel jsem si čelo dlaní. Chvilí jsem si myslil, že jde o potulné herce, ale pustil jsem to z hlavy slyše je rozmlouvati dál. „Váňo,“ řekla Jeho Jasnost s úsměvem, který vyvolává pousmání u všech, kdo ho vidí, „Váňo, zde někde nablízku bydlí můj starý známý, chtěl bych se vsadit, že nás čeká.“ „Co to povídáte, Vaše Prevoschoditělstvo. Čeho se vám to zase zachtělo?“

Za takovýchto hovorů se brali k lesnímu zámečku. Spatřili jej však teprve, když stáli dvacet kroků před ním.

Očekával jsem, že vyrazí výkřik podivu a že poděkuje

Prozřetelností, která jim znenadání skýtá střechu. Ale nestalo se tak. Pán ukázal sluhovi na dveře, jako by byl tento dům jeho.

Vešli a já jsem běžel k oknu, abych se podíval, co bude dál.

Zatímco jsem nahlížel dovnitř, přišel Kotera se svými chasníky a s Marcelem. Ukázal jsem jim svého poutníka. Starý lokaj přiložil čelo k okenní tabulce a byl hned doma. „Vy starý blázne,“ povídal mi mávaje prudce rukou, „to je hrabě, kterého jsem vídal aspoň tisíckrát. To je hrabě Koda! Jak můžete říci, že je to vetřelec! Copak se nestydíte? Proč jste ho nepozdravil?“

Ta řeč mě zmátla, což vím, co je kdo zač? „Kdepak Koda,“ povídám, ale starý lokaj se nedal. Chtěli jsme přijít té záhadě na kloub a tak nezbývalo než poslouchat, co si ti dva uvnitř vypravovali.

„Tlučem se po světě už kolikátý rok,“ povídal vousáč, „byli jsme v Sibiři, v Tiflisu, na Balkáně a copak z toho je? Pár šrámů na hubě! Všude se rvete, Jasnosti, a když je po všem, tak nám vyndaj boty. Bůh ví, že jsem se nenajed, jak tehdá v Cařihradě.“ „A nemluv,“ odvětil na to pán, „kdybys chtěl, můžeš zde poobědvat. Měj trochu představitosti a všechno se to změní. Zatleskám do dlaní a hned zde bude jídla, co si tvé srdce ráčí, klobásy na víně a kusy slaniny.“

Jak tohle uslyšel starý Kotera, strkal hned našeho chlapce k mísám a sám se chopil láhve. Popadl ubrousek, natáhl rukavice a už se, blázen, hrnul do dveří. Díval jsem se za ním. Teď mi už bylo jedno, spatří-li mě ti dva nebo ne.

Náš samozvaný host stál pěkně rozkročen, dlaně měl pod pažemi a pískal na hubu. Jeho sluha si utahoval pás a mumlal nějaké kletby.

Kotera vešel s nehybnou tváří. Myslil jsem, že se ti dva vrhnou na mísu, že budou Koterovi děkovat a třásti rukama, ale co jsem viděl! Zůstal jsem stát, jako by v tu chvíli vedle mne uhodilo. Náš příchozí nedbale po vojensku pozdravil a z ničeho nic si začal rozkazovat. Za chvíli byli

všichni kluci v kole. Ten dovedl prohánět lokaje! A ukázat na láhev! A vybrat paštiku! Sluha, jehož jsem slyšel, jak drze odmlouval, byl nyní samá pokora. Jasnosti sem, Jasnosti tam, Jasnosti pane plukovníku, Vaše Prevoschoditělstvo. — Šla mi až hlava kolem.

Netrvalo to dlouho a pan plukovník si mě dal zavolat. Seděl obkročmo na židli a díval se mi mlčky do očí. Neříkal nic a já jsem držel hubu, abych si nezadal. Po chvílce mlčení mě švihl nahajkou a zeptal se mě skrze zuby: „Pročpak tak okouníš? Proč jsi stál pod okny?“ Potom mi řekl, že jsem hezký hoch, že jsem mu povědomý, že oprašuji knížky v poličkách, že trpím na ledviny a smrdím krejcarem. Dále mě nazval starým partykou, jenž stojí jako house a jenž včas rozváže. Ten chlap měl vyřídilku! Mluvil půl hodiny a skončil řka: „Poslechni, Bernarde, ty starý obejdo, kde jsme se my dva vlastně setkali? Nebyl tys písařem u pana de Monfri?“

Ví bůh, že jsem se tomu všemu divil jako nevědomé zvíře. Před malou chvílí jsem chtěl přísahat, že toho mluvku vidím poprvé, a teď jsem byl zase jist, že ho už léta znám. Buď ten chlap hádal lépe nežli cikán, anebo mu to někdo našeptal. Ať tak — či tak, musil jsem doznat, že mluví skoro pravdu, až na ty ledviny, a to jsem mu hned vytkl.

„Milosti,“ řekl jsem, „pokud jde o mé vnitřní ústrojí, nevím, nač bych si mohl stěžovat.“

„Ech,“ odvětil mi na to zvysoka, „to se ukáže, až budeš pít.“ Řka to poručil, aby mi nalili do dvou sklenic.

Nato jsme se dali do pití. Pan plukovník se pleskal po stehnech, mluvil hned česky, hned krásnou francouzštinou, ale klel po rusku, řka, že zná jen jeden jazyk, jenž v tomhle směru nezadá ruštině. „Nic snazšího,“ povídám, „to bude turečtina.“ A na tom jsme se shodli.

Chechtali jsme se. Já jsem už měl svou míru a Jeho Milost byla rozjařena. Za veselých tlachů a za cinkání sklenic mě sem tam napadlo, že s tímhle plukovníkem není vše v pořádku, vzápětí však jsem na to zapomněl. Nakonec jsem si řekl: Bude-li se mě vyptávat, je to jen chuďas,

a když ne, pročpak si o něm myslit, že je to podvodník? Podobný chlap by dozajista tahal z lidí rozum. Ptal by se, co je zač můj pán, či jak se daří milostivé paní, a byl by chycen, neboť pan Stoklasa už dávno ovdověl.

Pili jsme vesele dál. Ale ať jsem se po očku díval na plukovníka, nebo ať jsem se oddával bezstarostnému veselí, můj společník byl stále stejně družný, stále stejně bujarý a stejně se smál. Neptal se na nic a byl zřejmě spokojen s vínem.

Zatím se náš Marcel seznamoval v kuchyni s plukovníkovým sluhou. Klečeli nad vakem Jeho Milosti a Váňa ukazoval hned krásný pas, hned koberec, hned starou pistoli, řka: „To je z Kavkazu, to opět ze Sibiře.“ Na těch krámech byly stopy cest a stáří. Nedal bych za vše dohromady ani groš, ale tak jak ležely v tom starém odřenému vaku, podobaly se pokladu. Každý kus byl z jiného konce světa. Na jednom se zachycovala záře maličké lampy, neboť ti staří příjiční zajíci (to pravím o hajných) nám nedali slušná světla a už se soumračilo, na jiném předmětě zas utkvívaly stopy válek a jiný mohl uchvátiti mladistvou mysl svým starobylým vzhledem. Maličký Marcel ani nedýchal. „Tvůj pán,“ řekl Váňovi, „je jistě znamenitý člověk a prošel kraj světa.“ „To bych řek,“ odpovídal sluha. „Znamenitý, laskavý, statečný, jenže trochu nedůtklivý. Pro slovíčko vyvolá hádku a hned je z toho souboj.“ Náš Marcel klečel a Váňa stál nad ním, měl v ruce bambitku a chřestil jejím zámekem (držel na jediném nýtku). „Jen kdyby si byl hleděl svého a nechal pletek se ženskými! Jen kdyby nebyl takový divous, mohli jsme dobýt Kyjeva! Můj pán stál na Dněpru a po všech dědinách vyzváněli velikými zvony, jako by nastávaly velikonoce. Všichni čekali, že se už vrátí car —“

Tu Váňa ustal křížuje se pravoslavným křížem a maličký Marcel napodoboval toto znamení.

Ale je čas, abych se zmínil o tomto kuřátku o něco obšírněji. — Kde přišel chlapec k svému jménu? — V kostele, za hlaholu zvonů, v neděli před šestnácti lety. VĚVODA PRŮKAZSKÝ ho držel při křtu na rukách. Náš dobrý farář, které-

ho později vyšťípali, je oba trochu pokropil, a tu prý vévoda s úsměvem pravil, že se mu dostává podruhé svátosti křtu. „A to si, ty kluku ušatá, pamatuj,“ říkají v čeledníku dodnes našemu Marcelovi, „že to povídal vévoda tak a nejinak.“

To je celkem vše. Od těch dob rostl náš malý nezbeda na vévodském dvoře a dospěv v jinocha zachoval si mysl prostinkou a čistou. Jeho otec už dávno nežije. Jeho matka zemřela před mnoha lety. Jeho příbuzní mlčí.

Tak jako já a jako ostatní řádní lidé na zámku Kratochvíli jedl Marcel chléb z ruky vévodské a později z ruky Stoklasovy. Ví bůh, že to není žádný med. Čistí stříbro, stará se o úly, v čas dozrávání ovoce hlídá aleje, chodí pro poštu a celkem to s ním ujde. Nevšímal jsem si ho valně, ale sem tam jsem mu sáhl přece na zoubek, jak je to s jeho pravopisem a s násobilkou. Hoch se vždy dobře držel a za to si ho chválím.

Milý Marcel, prohlížeje si střepy plukovníkovy, byl zcela získán pro tu postavu. Viděl jsem, jak nakukuje do naší síně a jak naslouchá s očima navrch hlavy. Pokynul jsem mu, aby přistoupil. Učinil tak s velkou chutí. Plukovník ho nazval kozáčkem a dal mu něco vína.

To se ovšem poslouchá, jako bych řekl, že venku padá sníh. Měli jste slyšet, jak to povídal! Jak vzal Marcela za bradu, jakým pohybem si pohladil knír, když si ho prohlížel! Chlapci se leskly oči, obracel hlavu za svým plukovníkem a bylo vidět, že je přešťastný. Sám jsem se usmíval, jak mu to slušelo. Plukovník odstrčil chlapce na délku paže, pak ho obešel a řinčel při tom ostruhami.

Jak, ten histrion měl také ostruhy? Před chvílkou jsem se mu díval na střevíce, viděl jsem samý příštípek a díru, ale ne ostruhy! Zdálo se, že mi přecházejí smysly. Teď jsem se klonil k tomu, že je to podvodník.

Ale dříve než jsem se mohl ozvat, otevřely se dveře a vešel lesmistr. Dal se kratší cestou, aby se podíval, zda je vše připraveno. Byl chvíli v rozpacích vida knížete seděti u polo-prázdných lahví, ale co naplat, pán je pán a sluha je jen sluha. Starý Rychtera se nezmohl ani na slovíčko a čekal pěkně v koutku, až na něho plukovník kývl.

Zatímco mluvili, bylo slyšeti v předsíni kroky a za chvíli se síň zatměla novými příchozími. Stoklasa vešel téměř poslední. Jak to už bývá, když vejdou lidé zvenčí do světnice, nikdo nic neviděl. Jedni si mnuli oči a jiní odkládali kabáty, starého čerta se starajíce, kdo sedí u stolu. Ostatně plukovník už vstal a já se chystal učiniti totéž. Chtěl jsem pozdravit Jakuba Lhotu, ale ten dobrý pán mi šel vstříc a spatřiv mého přítele plukovníka podával mu ruku. Odtud šlo všechno jako na drátku. Kníže přál pánům dobrý večer a poklonil se slečně Michaelae.

Ve světnici byl zmatek, ale plukovník přece vzbuzoval pozornost. Sem tam jsem zaslechl, jak někdo potají šeptá sousedovi do ucha: „Není to hejtman z Kopníku?“ — „Není to Epernay?“ — „Není to hrabě Koda?“ — „Není to Aulenburg, strážce božího hrobu a komandér bordeauxského kříže?“

Slečnu Michaelu věc bavila, ale Stoklasa byl na rozdíl od ní zneklidněn. Znamenaje však u svého hosta bezúhonný mrav a dobrý obyčej, záhy se uklidnil.

Můj nový přítel se choval vybraně, mnoho nemluvil, ochotně naslouchal a smál se vtipům, které padaly. Jeho smích byl velmi hezký. Ti ostatní krákali jako krkavci, avšak plukovník měl hlas, abys jej pohledal. Vedle něho obstál smích slečny Michaely; všichni ostatní musili do kouta.

Víno mi pomalu stoupalo do hlavy. Byl jsem málem prostořeký a chtěl jsem jít s pravdou ven. Chtěl jsem označit, kdo stojí za něco a kdo nestojí za nic. Tu dostanu znenadání kopanec a spatřím plukovníka, jak mi dává znamení, abych nezačínal. Jenže plukovníkův pohyb byl příliš patrný a můj nový přítel se tomu musel smát. Ten smích mě smířoval. Po chvíli vpadla Michaela a vposled jsem rozeznal nový hlas. Zněl stejně nádherně. Obrátil jsem se po onom třetím hlase — a víte, kdo to byl? Víte, kdo se to směje jako hrdlička? Marcel!

Zdá se mi, že společnost valně nedbala mého okouzlení. Vypravovali si o mrzkých obchodech, či o mnišce, anebo o státním rozpočtu. Ďas ví, co všechno semleli.

Čas rychle ubíhal a prázdných lahví byl už vrchovatý koš. Moje opička se počínala ztrácet mezi brunátnými hlavami. Díval jsem se z jednoho na druhého a viděl jsem, že první má zardělé uši, druhému že se kouří z makovice, třetímu že se naježil vous a čtvrtému že nabíhají tepny na skráních. Tak to šlo po řadě až k dámám. Ty seděly pěkně zpřímá a zvedaly lokty upravující si účes anebo měly ruce v pase, protože jsou vystaveny všelijakým svízelům s řemenníky a se sukněmi, které jsou hned níže, hned výše, než se to nosí. Jejich štěbetání mi bylo příjemné, neboť se vyjadřovaly přiléhavě. Bylo mezi nimi několik sličných tvářiček: jedna rusovláska jménem Eleonora, o níž jsem se už zmínil, jeden typ maurský a jedna zvlášť znamenitá s účesem Anny Boleynové.

Mluvilo se páté přes deváté a ovšem nejvíc o honbě a o příhodách z lesa. A když jsme se už dostali jednou do řeči, toť se ví, že nebylo nouze o nějaký ten výmysl. Pánové začali vstávat z míst a vztahovali ruce, jako by drželi ručnice. Pustili se do toho levicí vpřed, prst na spoušti a hlavu pěkně skloněnou: pif, pať, puf! A teď začalo to pravé. Zající padali a kličkovali a vřeštěli a metalí kozelce a pouštěli chlupy, a střečkovali a rejčili a scípali a oživovali a běhali do rány a běhali z rány, krátce, bylo to s nimi jako v knížkách.

Při těch řečech zvedl můj nový přítel hlavu. Začal pohybovat vousy a mnul si koleno. Viděl jsem, že se chystá vložit se do řeči. Napřed utrousil jen slovíčko, pak začal s poznámkami a nakonec přehodil nohu přes nohu, pěkně se opřel, složil ruce v bok a spustil:

„Vidím, že jste znamenití lidé a že jste stříleli neztrácejíce času, buď v běhu, buď z bobku, buď rozkročení anebo s ohnutým kolenem. Chraň bůh, abych nevěřil, že se vám to dařilo, až zaléhaly uši. Kdyby tomu bylo jinak, kdybyste byli nějaká nevinátka z předměstí, zapletli byste se do všelijakých pravd a čpěla by z toho sedlačina. Sláva bohu, že tomu tak není, neboť nic není hanebnějšího než pravdička vyslovená na půl, zajíkávě a s ruměncem řezníků. Jen si nedejte zajít, jen vesele, jen s chutí do toho! Hrome, kdo by se nerozhodl pro jasnou a plnou řeč? Vemte si dámy za svědky. Co? Jak? Palte, mluvte, otevřte si hubu, mějte se přece k činům!“

Zatímco můj přítel pokračoval v řeči, společnost utichla. Chtěl jsem plukovníkovi oplatit službu, kterou mi prokázal, a dával jsem mu znamení, aby držel jazyk za zuby, ale kníže na nic nedbal a vedl svou. Někteří pánové, jak se mi zdálo, nebrali jeho vybídnutí za bernou minci a postrkovali se loktem, naznačující, že má plukovník o kolečko víc. Ale jiní se smáli a slečnám ta řeč byla vhod. Možná, že obsahovala trochu posměchu, ale plukovník ji proplétal lichotkami mluvě o Moskvankách, které se před nimi musí schovat. Zmínil se o znamenitém stříhu zdejších kabátců, o pěkných loktech a nádherných brvách, a když to říkal, díval se vždy směrem, kde seděla některá z dívek, na kterou se věc hodila.

Byl jsem zvědav, co tomu říká Stoklasa. Šil sebou, kýval na Rychteru a šeptal něco svým sousedům. Věc mu nešla pod vousy. Ale můj plukovník se tvářil, že nic nevidí. Mluvil dál o zdejší mazanici bláta, o honech na Krymu, o slečnách, které mají důlek ve tváři, a o tažení proti rudým gardám.

A co tak povídá, vzrůstal víc a více hluk. Nikoli od cin-

kotu sklenic! Pánové vstávali, ale ne proto, aby plukovníkovi připili na zdraví. Měli ho málem po krk. Vysoký hodnostář z Pozemkového úřadu vrhl naň krátký pohled a mávnuv rukou jal se přecházet po celé délce světnice. Někteří pánové ho chtěli následovat, nastala strkanice u stolu, tam zvrhli stoličku a tam někdo rozlil víno. Padlo krátce heslo: Jde se domů!

Starý Rychtera stál blízko plukovníka. Věděl jsem, co to znamená, neboť můj pán mu svěřil posláním, aby knížeti ukázal, kde nechal tesař díru.

Takové věci se lehce rozkazují a nesnadno se plní. Rychtera nemohl z místa. Chvilíčku troubil do šátku a pak se tahal v rozpacích za vousy. Konečně ho něco kloudného napadlo. „Pane plukovníku,“ řekl, nakláníje se blízko k uchu mého přítele, „chtěl bych vám ukázat nejlepší ránu brokovnicí, jakou jsem kdy viděl.“ — „Kde?“ odpověděl kníže. — „Venku,“ řekl opět lesmistr. — „Dobrá,“ odvětil na to plukovník, „rozumím, ale poshovte mi maličkou chvíli.“

Řka to obrátil se k přítomným pánům a pokračoval. „Obávám se, že jste přeslechli mé jméno. Prosím za prominutí, mluvívám někdy do vousů. Jsem kníže Alexandr Meagalrogov, plukovník Mikoláše II. Bylo mi příjemné strávití dnes s vámi několik hodin. Děkuji. Dobrý den.“ Tuto řeč pronesl kníže z vysoka a nosem, jako mluvívají herci při benefici, když jsou plné pokladny. Francouzská slovíčka, jež připletl mezi svou ruskou češtinu, působila dobře. Čekal jsem, že zamíří se vztyčenou hlavou ke dveřím, ale opět jsem neuhádl, rozběhl se líbat dámám ruce.

Nevím, jak pochodil, protože mě v tu chvíli zaujal plukovníkův sluha. Objevil se ve světnici s nožem v ruce. Jeho tvář byla zakaboněná, vlasy mu padaly až k očím, měl pirátský pohled a skrýval levici za záda. Vzbuzoval děs. Zůstal jsem jako opařen a z ostatních se rovněž nikdo neměl k slovu. Stoklasa stál, nos vzhůru a tváře v ohni. Advokát, chlapíci z ministerstev, naši sousedé a lidé z pozemkárný pobledli a srazili se do houfu. Jen dva nebo tři stateční lidé šli o krok blíž. Mezi nimi byl doktor Pustina. Řečený advokát si dodal odva-

hy a ukazuje na Váňu, děl k plukovníkovi, aby ho vykázal.

Stalo se. Sluha knížete Alexeje odcházel, a jak se točil ve dveřích, bylo jasné vidět, že drží v levici kus kýty. Nůž patřil k pečení! Slečna Michaela zahlédla věc současně se mnou. Dali jsme se do smíchu a od té chvíle jsme si vyměňovali pohledy, které znamenají: To je pěkná švanda! Anebo: Získali jsme za čtyrák pěkný kvásek do těsta!

Ale to ještě není konec těch směšných příhod. — Vedle sluhy stál maličký Marcel se zastřelenou srnou na rameni. Chuďas zaslechl Rychteru, když nutil plukovníka, aby se šel podívat na nejlepší ránu. Rozuměl této výzvě svým způsobem, a chtěje ušetřit knížeti cestu, přinášel zvěřinu do světnice. Pokynul jsem mu, aby ji složil na zem.

Můj pán loupal po plukovníkovi očima, ale kníže si prohlížel úlovek, jako kdyby se nic nestalo. Žel, tato advokátova kořist, tato srna je kamenem úrazu. Odtud se všechno obrátí a místo veselého smíchu uslyšíte hádanci a zlobné výkřiky.

Marcel v ušlechtilé snaze přinésti nejlépe zasaženou zvěř, přinesl kozu. Je to chlapec dočista neznalý myslivosti a nemohl jsem mu to zazlívát. Nicméně věc měla důsledky. Můj přítel plukovník zakroutil nad zvěřinou hlavou a spráskl ruce. „To je nevidáno,“ děl pozvedna svůj hlas, „to bych chtěl vědět, kdo to takhle střílí?“

Bůh ví, jestli se Pustina přihlásil, či kde ho kníže popadl. Znenadání jej držel za rameno a činil mu pro kozu tak trpké výčitky, jako by šlo o prohranou bitvu. Pustina namítl, že se střílí podle plánu, neboť se zvěř příliš rozmnožila a tak dochází i na srny. „Pah, pěkná výmluva!“ odpověděl na to kníže.

„Nechte na hlavě, nechte na hlavě!“ řekl na to můj pán. „Rád bych slyšel od vás něco jiného: kde jste se tady vzal?“ „Vzal nevzal,“ odsekl zase plukovník, „mluvím teď o koze. Když jsem byl na Litvě, složil tam jeden chlapík laň, která byla stelná. A víte, co se mu za to stalo? Hrabě Poražský ho pokropil kachními broky. Měl jich v zadnici nepočítaných.“

„Ven, ven, vy pastucho!“ křičel advokát, avšak kníže Alexandr na to nedbal a mluvil dál. „Ty ovšem, místo abys přijal zasloužený trest a litoval hanebného skutku, se budeš vymlouvat, že vysoká zvěř škodí. Prosím tě, čímpak jsi, jaké máš povolání a z jakých prostředků sis koupil ručnici?“

„Pane,“ pravil opět můj pán, „řekl jste, že jste šlechtic, a užíváte výrazů jako obchodník koňmi.“

„Prosím vás, abyste mi prominul, nemohu přestat, jsem-li jednou v ráži. To jest takřečená taktika kutuzovská, kterou jsem si osvojil u gardového pluku,“ děl kníže Megalrogov, a přerušuje se rčením „nic ve zlé“, „pardon“, „s prominutím, pane“, pokračoval vesele dál. — „Teď budu hádat, co jsi zač, a jestliže se třikráte omýlím, prohrávám sázku. Oč tedy? O ručnici? Platí?“

Naplnil jsem si rychle sklenici a čekal jsem, uhodne-li to kníže či nic. Ale přítomní pánové spustili takový křik, že nebylo slyšet vlastního slova. Rozeznával jsem stěží několik výkřiků: „Dejte nám pokoj s příhodami hraběte Poražského!“ — „Jděte na kolo!“ — „Bodejž vás kozel!“ — „Byl na Litvě a potom u sultána! Jo, leda v arestě!“

Ale tak, jako znějí v orchestru vedle bubnů flétny, ozývaly se také v tomto sboru hlasy líbezné a pochvalné: „A mně se líbí!“ — „Chlapík!“ — „Chlapík! Chlapík!“ Pan Jan byl rozhodně na straně knížete a velmi hlasitě křičel: „Znamenitě! Znamenitě, pane!“

Do této směsice vpadl zase hlas plukovníkův: „Střílel jsem tygry v turkestánské stepi a v Litevsku jsem uštvál jelena, byl bílý jako sníh.“ — Když kníže dospěl k této větě, zvedla se ještě větší bouře nevole než předtím. Báł jsem se, že pánové nazvou knížete lhářem, neboť nikdo nechtěl o bílých jelenech ani slyšet. Ale kníže měl delší dech než ti ostatní. „Pah, vaše lesíky,“ děl zpěvným hlasem, „pah, vaše lesíky, v nichž počítáte stromy. Jste lačni zisku stokrát víc než příhod, vy lovci peněz, šmahem pod penzí. Střílíte po kozách, když srnčí dobře platí, a štvete zajíčky, po nichž se neohlédnu. Penízek k penízku vám skládá majoráty a důstojnosti, které se mi přičí. Ty břídile, ty mezku s ča-

brakou, ty hlupče z rozumu, předstírající vášeň myslivosti, což je to pro tebe? V tom je kus starých časů! Proč chodíš po lesích, ty, chlapík od péra, ty, chudšas advokát, který se všeho bojí? Čemupak věříš, na co ses zmožil, člověče bez příhod a bez představitosti? Co chceš? Co povídáš? Že všecičko je lež, co neobsáhne váček na peníze? Všechno je nesmysl, co nelze roznít a zhltnout s cibulí? Ba, ty máš pravdu! Jaký bílý jelen, když chutná právě tak, jak kýta zvěřinářova. Copak je do barvy! Vyletí komínem. Ty jíš rád uzené.“

Sotva však padla zmínka o uzeném, nastal znovu zmatek. Teď se do věci vložil Stoklasa. „Vidím,“ řekl, „že jste velmi dobrý vypravěč a váš rozmar věru přispěl k ukrácení chvíle, ale doktor, s nímž jste si tak prudce vyměňoval názory, je můj přítel. Zdá se, že snáší váš způsob vyjadřování s jistou netrpělivostí, a možná, že i vám bude vhod věc ukončit.“

Plukovníkův sluha, který asi znal, kolik uhodilo, přinášel právě vaky svého pána. Byl stále stejně zamračen a silně žvýkal.

Kníže zůstává řeč Stoklasovu bez poznámky se uklonil, sluha mu přehodil plášť přes rameno a pootevřel dveře. Nemohl jsem se udržet a zavolal jsem za svým přítelem. Můj pozdrav ho přiměl, aby se na okamžik zastavil. V pootevřených dveřích bylo vidět hvězdnou oblohu. Stín knížete ji rozděloval vedví. Zdálo se mi, že věc má poněkud omšelé kouzlo, ale že se jeho platnost obnovuje. Marcel myslil na něco podobného jako já; počítal si, jako by nikdy předtím neviděl svítit hvězdy a odcházet poutníka. Byl málo ostřílen.

Kníže mi kynul na shledanou a tu ten maličký, jako by to platilo jemu, se dal do běhu a zachytil jeho plášť. Byl okouzlen tím starým lišákem. Jakž by ne! Kníže měl krásný vlnící se vous, který vynesl z tolikerých bitev. Mluvil o věrnosti k starým časům, měl vlajku světoběžníků tesknících po domově a hubu na pravém místě. Viděl jsem a se mnou všichni hosté mého pána, že se dotkl chlapcovy hlavy, jako

by mu chtěl něco říci. Již se skláněl, ale vposled to slovo spolkl.

Michaela stála na Marcelově straně. Sotva plukovník odešel, činila otci výčitky, že knížete vyhnal. Jan sdílel její názor. Musím dodat, že Michaela a Jan neprosili za knížete Alexandra sami, zastánců přibývalo od chvíle k chvíli. Napřed se přidávaly slečny: první Eleonora, potom řečená Anna Boleynová a po nich všechny ostatní.

Věc rozhodl pan Jakub. „Je to,“ řekl, „nějaký Wrangelův důstojník, který si potřebuje trochu odpočinout a protáhnout údy. — Že je to mluvka? Ech, ta vlastnost byla odedávna vysloužilcům vyhrazena.“ Podivil jsem se shovívavosti pana Lhoty, ale po chvíliče uvažování mě napadlo, že mluví pro knížete, aby popudil advokáta. Chtěl je na sebe poštvat. Chtěl plukovníka nasadit advokátovi do taláru.

Zatím se někteří probrali z leknutí a jiným se usadila zpěněná krev. Když pan Jakub domluvil, smýšleli o knížeti jinak než předtím. Slečna Michaela nepřestávala prosit Stoklasu, aby za plukovníkem poslal některého z revírníků. Byla sama ochotna rozběhnouti se za ním a nechybělo mnoho, aby to učinila. Kdopak může takovému půvabnému děvčeti něco odepřít? Připojil jsem se hned k jejím prosbám a slečinky škemraly, dosvědčující, že kníže neřekl nic neslušného. Byl prý to jen povedený žert.

Co měl doktor Pustina dělat? Když se věci tak změnily, nechtěl jako zarytec trvat na svém — nemohl však obrátit na čtyráku. „Dal jsem mu za vyučenou,“ řekl Michaele, „ale kdožpak by se dále staral o podobné mluvky. — Ostatně — právě uprostřed jsem se musil smát. — Ne, ne, ten chlapík měl ohebný jazýček! A možná, že vskutku zažil lepší časy.“

„Pokud jde o to,“ pravil Rychtera, „jsem si jist, že je to kníže. To se pozná! To by nikdo jiný nedokázal!“ „Co?“ otázal se pan Jakub. „Spílat a dávat desateronásobné sprotipné,“ odpověděl lesmistr. Řka to, zavolal jednoho ušatého lokaje, který měl v dlani dukát s dírkou. „Od koho jsi dostal ten dukát?“ zeptal se Rychtera, a když sluha odpo-

věděl, že jej dostal od knížete Megalrogova, tvářil se jako advokát, který vyhrál při.

V tom se už nikdo nevyznal. Někteří pánové mluvili pro knížete, někteří proti němu, ale těch bylo míň a míň. Ve společnosti mého pána byl jakýsi hluchý patron a ten křičel jako na lesy. Myslím si, že nevěděl, oč běží, ale zaslechnuv jméno plukovníkovo, jal se je opakovati a vykřikoval, aby ho přivedli zpátky. Pan Jakub mu poklepal na rameno a připojil svůj bas k jeho. Můj pán tedy řekl: „Platí!“ A sotva kývl hlavou, vyběhl Marcel před stavení a volal z plných plic: „Kníže! Pane plukovníku!“

Slyšeli jsme, jak se jeho hlas vzdaluje. Lokajové, kteří podle sluhovských obyčejů sledují, co se před nimi mluví, byli rovněž ihned pohotově běžeti za knížetem (neboť se každý z nich domníval, že se mu dostane po dukátu), ale žádný Marcela nepředstihl. Utíkal ze všech sil podle modřínů a jeho volání se ozývalo z dálky větší a větší.

Rozhlédl jsem se po přítomných pánech a po slečnách a tehdy bych byl dal za pěkné pousmání málem tolik, co plukovník rozdával bez důvodu. Ale zdá se, že jsme zašli příliš daleko. Dámy mlčely, a pánové stáli, jako by je zařezal. Stará selská veselost prchla. Vsadím sto proti jedné, že se mému pánu zželelo utrácet takhle pánuobohu čas. Vždycky mu starého čerta sešlo po hostinách. Měl rád pokoj a jasné účtování, ale v tom, co se dnes vypilo a snědlo, se nevyzná ani sklep mistr, ani kuchař. (Myslím, že si sluhové přihýbali na plukovníkův účet a že se naprali jako o křtinách.)

Znáte ten zatrachtilý pach hostin, kdy lidé vstávají od stolu? Ještě vám bzučí v uchu nějaké přereknutí pana souseda, ještě máte zálusk na sklenici vína, ještě si připomínáte jednu pěknou písničku, ale ti ostatní by se už nejraději viděli nad umývadlem s kartáčkem na zuby v ruce. Vy byste si chtěl zasadit ránu do stehna a spustil byste z plných plic: TŘI PŘEZKY, anebo KDO NEPIJE, TEN PROHLOUPÍ, ale ostatní lidé kolem vás mají obličej delší o dvě brady a rozpačitý úsměv, který vám zkazí notu.

V podobných chvílích si opakuji, že jsem ztratil den. S takovými kumpány se nedostanete z místa. Hrome, ať si zůstanou doma u svých svršků a nepletou se do hry, která je vyhrazena lidem krve ušlechtilé a bouřné. Co má shořeti, shoří! Proto nebudu ani o láhev smutnější. Ale stýskal bych si, kdybych neviděl letěti poslední jiskřičku do výše. Chci jít domů veselejší, než jsem přišel, a k tomu konci směřuje všechno kuchařství a všechny bečky ze sklepů. Kdo jí a pije ve společnosti z jiných důvodů, je obžerný hřbet anebo tíchošlápek a to je dvakrát horší. Můj starý pán, VÉVODA PRŮKAZSKÝ, byl lakomec, ale říčel radostí, když se podařila večeře tak, jak tomu rozumím já. Jen žádné polovičatosti! Jestliže něco dělám, kéž bych to vždycky dělal tak do dna, tak beze zbytku a s takovou odvahou a prudkostí jako ten starý. Bůh ví, že pochyboval o všem na světě, jen ne sám o sobě, a že nikdy nelitoval svých skutků. Naučil jsem se vážit si těchto stránek jeho povahy. Zračilo se v nich něco vévodství.

Mám rovněž v živé paměti přítelkyně své matky, která je nasbírala na letenském tržišti. To byly paní z téhož těsta jako vévoda: Plnokrevné, rozkřičené, durdivé, ale na každé jejich slovo jste mohli vzít jed. Mluvily tak, jak smýšlely. Nepřerušovaly se, nebyly na rozpacích, nestávaly na jedné noze, ale pěkně zpříma. Od těch dob jsem si zamiloval tento druh lidí. Pan Stoklasa se jim ovšem nepodobal. Hodnou chvíli ještě nevěděl, co má dělat. Jít domů? Čekat na knížete? Nebo zasednout ke stolu? Bylo mi z toho nanic.

Zatím se Marcel vrátil s nepořízenou. „Byl jsem až dole,“ řekl s vyčítavým pohledem, „ale plukovník snad šel druhou stranou. Už se nevrátí.“

Měli jste vidět ty zklamané tváře, když domluvil. Dobrý rozmar byl ten tam. Ať to přiznávali či nic, každého to páli-lo a hnětlo, jako by převrhl sůl anebo roztrhl palcem peřinu.

„Můj milý příteli,“ řekl jsem sám k sobě mysle na knížete, „kdybyste viděl, jak jste nás svým odchodem všechny zarmoutil, kdybyste viděl, jak jsou dámy proto smutné!“

Sotva jsem si to pomyslel, zjeví se znenadání ve dveřích plukovníkův sluha. Měl přes rameno anglický pléd a zdálo se, že je rozespalý. Pohled na nás ho zřejmě překvapil a my jsme rovněž stáli jako u vyjevení. Váňa se rozhlédl a potom se dal směrem k Rychterovi. Chtěl ho asi o něco poprosit. Sotva však učinil krok, začaly se na něho sypat otázky: „Kde je tvůj pán?“ — „Kde je?“ — „Kde je plukovník?“

Chudšas, byl na roztrhání. A tu jsem si všiml, že ruští lidé mají před ostatními výhodu klidu a rozvahy. Plukovníkův Váňa vztyčil hlavu a odpověděl s prostotou, ba s lehkým podivem: „Kde by byl? V pokojíčku s modrými čalouny!“

To, co se událo potom, věru nestojí už za vypravování. Či trváte slyšeti, jak našli plukovníka a co mu řekli a co opět plukovník odpovídal? Jak měl napilno, aby nevešly slečny dříve, než dopne poslední knoflík u kabátu? Chcete slyšeti, jak se už chystal spát v cizím domě?

Někteří přítomní, a mezi nimi slečna Michaela, se domnívali, že kníže a já jsme napřed vymysleli zápletku s doktorem Pustinou a potom že jsme přidali konec s plukovníkovým odchodem. Já ovšem o tom nevím nic, ale protože to stavělo plukovníka do lepšího světla, nevyvracel jsem podobné domněnky. Nakonec snad věřil sám můj pán, že je hercem té povedené komedie, a omlouval se knížeti deseti kovanými frázemi a devaterou větou holou a jedním slovíčkem, které se stále opakuje. A to slovíčko je slovíčko PARDON!

Velebil jsem boha, že si můj přítel nezul dřív škorně, než jsme jej objevili. Za těchto úvah jsme scházeli dolů z vrchu VĚTRNÍKU.

Michaela se vedla s Janem. Plukovník sledován Marcelem šel po boku pana Jakuba a já s mizerou advokátem jsem se belhal za svým pánem. I při té strážni jsem si však všiml, že některé slečny mluvily cestou domů rusky a že Anna Boleynová se chtěla přiblížit ke knížeti. Můj přítel toho nedbal. Řekl jsem si tedy, že je to zkušený holkář. Vskutku, měl jsem pravdu.

Zatímco plynul čas a úterky přicházely po pondělcích a každá sobota připadala na šestý den v týdnu, zařizoval se Alexej Nikolajevič na Kratochvíli podomácku. Ráno chodil v županu, pak snídal. Když byl syt, oblékal krásné jezdecké spodky, natáhl škorně, do nichž bylo vetknuto pár ostruh, a chodil po domě. Tu prohodil slovíčko k Susanne, tu k Ellen, tu k Michaele. Držival v ruce bičík a tímto bičíkem mával živěji než kordem, anebo jej přikládal k líci jako ručnici, říkáje při tom vždy něco vhodného ze života v táboře či ze života v poli.

O deváté vycházel na dvůr nalokati se čerstvého vzduchu a potom zamířil do koníren, aby se oddal cvičení či jezdeckým zábavám. Naše slečny jej často provázely. Plukovník ovšem nevěděl, kdy má přestat. Tu bylo viděti Ellen s Francouzskou Susanne, jak (v kožíšcích anebo jen tak v plášti s rukou chránící krk) kývaly na zákyně, že udeřila desátá a že je čas začít s vyučováním jazyků. Slýchal jsem, jak táhle volaly a jak jim plukovník odpovídal v řeči toho národa, k němuž dívky patřily: „Vždyť nehoří.“ Řka to, vedl koně dvakrát po obvodu jízdni dráhy a dvakrát napříč.

Slečna Michaela se často s plukovníkem vracela celá uzardělá. Tu šli po boku slečny Susanne žertujíce a řinčíce ostruhami až ke dveřím Michaeliny světnice a dále přes práh ke krbu.

Místo knížete je u ohně. Slečna odběhne, aby se převlékla, a Alexej mluví se Susanne lahodnou francouzštinou, řka: „Mademoiselle, nezbyvá mi mnoho času, dejte se přesvědčit.“ „O čem?“ odpovídá Susanne a plukovník spustí, co mu přijde na jazyk: jednou o jízdě koňmo, jednou o barvě šatů, jednou o Puškinovi.

Vnikl jsem v jeho způsob tvoření vět a je mi jasno, proč

počiná: jen proto, že má krásný hlas. Starého čerta mu sejde po smyslu souvětí. Pokračuje a skončí podle azurné logiky beček či po způsobu, který se vžil za času kadeřavého krále, kdy sedláci snídali kuřata.

Z toho neplyne, že vedl kníže hovory hloupé a nicotné. Naopak, kdekdo v nich nacházel půvab a krásu, neboť se plukovník nikdy nezmínil, že slečna Susanne má obnošené střevíce a že slouží — právě tak jako já — za mzdu. Nikdy neřekl, že můj pán platí mezi lidmi za vyšinulce, že je vláčen po novinách a že vede spor o uznání koupě Kratochvíle. Jakživ od něho nikdo neslyšel slovíčko k věci, která nás trápí v zámlkách mezi hovory a za bezesné noci. Před tímto záhadným otropou s knížecími mravy jsme byli všichni dámami a pány. Tvářil se, jako by nikomu z nás nesešlo na krejcaru ani na věcech tvrdého živobytí. Povýšil každého na šlechtice.

Měli jsme se tedy s knížetem jak náleží dobře. Michaela ho vyznamenávala, Marcel za ním lezl, Kitty se do něho zbláznila, Cornelié, nejhezčí klíčnice, si navlékla nový svetr jen proto, aby si jí všímal, a Susanne mě usazovala v jeho přítomnosti ještě víc, než když jsme byli sami. Smála se, když se smál kníže, a když se odmlčel, složila ruce do klína.

Ve chvíli ticha se Alexej podobal moudrým filozofům. — Pamatujete se, že prvý den mluvil trochu příliš mnoho o sobě? To záhy přestalo. Naznačiv, kdo je a odkud přichází, stal se zdrženlivým. Když jste čekali, že začne o své rodině, spustil něco dočista jiného. Vyjadřoval svůj vznešený původ jen mravem a zálibami.

Na Kratochvíli je věž a zvony, ale bůhvíjak dávno nebyly ty zvony rozhoupány. Teď přišly zase staré časy a kluci našeho vrátného se den co den zavěšovali do jejich provazů. O poledni a za klekání zněla naše věž opět široko daleko. Kníže rád poslouchal její hlahol; byl mu znamením, že je čas zamířiti do jídelny.

Tu přicházel pohrávaje si rukavicemi a dotýkal se dvěma prsty pravice kníru. Sotva vstoupil, sotva odložil klobouk,

již měl na jazyku nějaký směšný vtip a již žertoval buď se mnou, nebo s mým pánem či se slečnami. Ale dříve jim políbil ruku a uklonil se zlehýnka pánům, kteří s námi náhodou byli pozváni na oběd. Potom usedal na vyhrazené místo a jal se jísti a mluvil asi toto: „Vaše Kratochvíle, pane, je velkolepý statek a nic jí nechybí než krytá jízdnárna a řádný psinec.“ „Má Kratochvíle?“ odpovídal můj pán, „což jsem vám, kníže, neřekl, že ten statek není můj?“ „Dobrá,“ ozval se opět plukovník, „ale mítí je za těchto časů méně než držeti. Nemohu vás pozvat na statky, které mám, ale jsem vaším hostem. — Vraťme se však k předmětu svého hovoru; prosím, abyste se jej přidržel: Postavte na rovince mezi severním stromořadím a hřištěm prostornou jízdnárnu podle plánů, které vám nazítří předám. Dole se bude opírat o stáje a její okna povedou k severu tak, že bude prosta much a jiné havěti, která znepokojuje zvířata.“

Podobných nápadů měl kníže sto a jeden a ještě to není dost. Nemohu (při vší své snaze) vyjmenovat ani dva další, protože by si každý zacpal uši. Dost na tom, co jsem řekl. Zkrátka kníže přišel každou chvílí s něčím novým. Leckdy jsme s plukovníkem zažili učiněný masopustní úterek a smáli jsme se, až se hory zelenaly. Často mi za toho smíchu zaskočil drobeček a často jsem — pije víno — musel odběhnout s dlaní před ústy. Já a můj pán jsme ovšem viděli, že hovory s knížetem je mlácení prázdné slámy a že z těch skvělých myšlenek nic nebude, ale pokud se člověku nenedostává jídla, rád vyčastuje třeba mluvku, jen když je zábavný. A zvláště jde-li o vznešeného pána. Každému dá přece rozum, že hostiti knížete něco znamená! To byla pěkná náplast na to, že hrabě Koda nepřišel na náš hon!

Ostatní statkáři z okolí nám Alexeje Nikolajejiče rovněž záviděli. Hrnula se mu pozvání ze všech stran. Kníže si mohl vybrati tři nebo čtyři statky, kde by se mu snad nedařilo o nic hůře než u nás. Ovšem ti chudinkové, kteří k nám tehdy vzkazovali, neměli leč pár světnic. O nějakém zámku (ať již svým barabiznám říkali jakkoli) není ani řeč. A knihovna, kde si kníže může hrát při otevřeném krbu

svá kolena? Darmo mluvit! Kníže měl dobrý vkus a odpovídal na všechna pozvání zdráhavě. To pana Stoklasu ovšem v očích těch kobylnářů povyšovalo. Vedle toho se můj pán záhy naučil míti z knížete prospěch. Chtěl jeho pomocí vytlačit advokáta Pustinu a přidržoval se rad, které mu kníže dával ve věci správy statků a lesa. Advokát ovšem cítil v plukovníkovi nepřítele a při každé příležitosti ho zlehčoval, opakuje, že je to podvodník. „Mohu vám říci,“ odpovídal můj pán, „že mi není nevhod slyšeti vypravování o vzdálených končinách.“ Advokát se bránil řka: „Každé druhé slovo je lež! Dejte si sloužit, pane, ten chlapík je zběhlý poddůstojník, který někde posmejčil knížecí listiny. Fuj, když tak vidím, jak smáčí své ohavné vousy ve vaši sklenici, když se tak napanuje, anebo když spustí francouzsky!“ — „Co? mluví nesprávně?“

Při této otázce se zračilo na tváři mého pána vážné znepokojení. Uslyšev, že se advokát v této řeči valně nevyzná, zavolal mě, abych spočítal, kolik chyb jsem postřehl v Alexejových hovorech. Odpověděl jsem mu, po pravdě, že kníže mluví lépe než já, ale že nestudoval nikdy starofrancouzštinu a že mu dělá Villon obtíže. „Michaela,“ řekl na to regent, „mluví plynne francouzsky a nenalezla v jeho frázích ani chybičky.“ „Dobrá,“ odpověděl potom advokát, „čiňte, co vám libo. Jestliže nás to chlapisko zesměšní a jestliže budeme před zraky soudných lidí platit za nějaké stvůry bělogvardějců, přičtete si sám následky této záliby v ničem, v nikom, v šaškovinách!“

Tohle šlo do tuhého, ale můj pán odolal. Jakže, měl se pro nějakou malou a nevinnou lež zřici pomocníka? Nepřál si nic toužebněji, než aby advokát táhl k ďasů, a poslouchal, co se doktorovi nelíbí, jen proto, aby to činil dvojnásob horlivě.

Pan Stoklasa se v té době chystal přeseďlat na velkostatkářskou stranu pana Jakuba a měl domkáře i jejich advokáta v žaludku. Přál jim to nejhorší, přál si pomstít se jim za průtahy a za obtíže, které působili při prodeji Kratochvíle. K tomu se kníže hodil jako chrt na jeleny.

A nejenom to, plukovník uměl proháněti sluhy a zasedl si na lesníky. Vypravoval jsem, jak býval můj pán zakřiknutý a jak se mu valně nedařilo rozkazovati vlastním revírníkům. (Ti chlapi mají nos a ihned poznají, kdo jim podává ruku, protože se necítí dobře, a kdo s nimi umí točit.) Týrali mého pána asi tak, jak to činívají městské krejčové, když se setkají s venkovankou. Měli věčně na jazyku: „Promiňte, pane, to se tak nedělá. To nejde.“

Za přítomnosti knížete Alexeje to přestalo. Proč? Myslíte, že se změnil starý Rychtera, či že se změnil můj pán, nebo se snad domníváte, že kníže stál za Stoklasou a že svým bičem propůjčoval důrazu jeho rozkazům? Nic takového! Kníže bloumal po lesích, a kdykoliv přišel na *ježka* (což v lesnické hantýrce znamená dříví, které někdo ulil), křičíval na plné kolo. Vyspílal všem od plic darebů a krátkou cestou zjednal nápravu. Potom jim to odpustil. Když se to skončilo, říkával panu Stoklasovi na usmířenou: „Dokud se můžete, pane, vykřičet pro nějakého toho zajíčka, pokud vám budou pěnit krev pytláci a zloději dřeva, potud bude svět krásný, neboť to vše se přihází jen uprostřed hvozdů. Ty dvě věci spolu souvisejí a není jedné bez druhé.“

Podobné hovory slyšel můj pán dosti často a tak pozvolna uvykl plukovníkovým mravům, osvojoval si je a nakonec přivřel víc oko a otevřel víc hubu. A to je právě ten krásný způsob obcování s lidmi. To jest vévodský obyčej, po němž se Rychterovi tak stýskalo. Jednou jsem slyšel na vlastní uši, jak kníže činil Rychterovi prudké výčitky, že vozí dříví rovnou od cesty. „Aby vás káně,“ pravil plukovník, „proč nekáćíte někde na svahu, proč nedopravujete v zimě, když je plno sněhu, dříví po sanici? Dohodl jste se se správcem pily či se sedláky?“

Nikdy jsem si nemyslel, že si lesmistr dá tak foukat do kaše. Neřekl ani slovo a za chvíli byli s knížetem zase dobří. Pomyslel jsem si, že plukovník přece jen trochu rozumí věcem, do nichž se plete, a zdálo se mi, že přišel Rychterovi na nějaké tajné spády. Odtud asi ta shovívavost, odtud to

přátelství! Kníže se vyzná ve zlodějnách, a proto je lépe být s ním zadobře.

S touto úvahou jsem však dlouho nevystačil. Čeledínové a ostatní, jimž poroučel, byli mu stejně oddáni; a ti přece neměli na svědomí žádný křížek, ani nemohli mého pána nějak šatit. Tato skutečnost mě velmi zajímala. Dával jsem na knížete pozor a sledoval jsem ho, kam se hnul. V jeho chování mimo rys jakéhosi bláznovství nebylo nic nápadného. Potloukal se po dvoře a po chodbách, tu s někým žertoval, tu mu vyspílal. A jak tak chodil a jak řinčely jeho ostruhy, jak otvíral zprudka dveře a jak si pošvihával nahajkou, bylo v tom něco opravdu knížecího. Koterovi kluci se před ním třásli, a kdyby jim to byl poručil, byli by skočili třeba do ohně. Dovedl se na ně podívat a dovedl vztáhnout ruku, když něco chtěl, jen napůl, jen trošičku, ale s takovou netrpělivostí a tak důstojně jako maršál, který neoddaňuje loket od boku a který zůstavil dlaň a prsty v nádherné poloze. Jeho tvář přitom vyjadřovala starý zvyk poroučeti. Když šel kníže k obědu, zdálo se, že se chodba před ním schyluje, a vždycky se našel někdo, kdo mu otevřel. Krátce, co přišel do Kratochvíle, zavládl u nás starý duch a sluhům se zdálo, že se vrátil vévoda Marcel Průkazský.

„Na ty lidi nic nedejte,“ říkával panu Stoklasovi advokát, „jsou šťastni, když mohou dělat to, čemu uvykli. Já pravím, že je to dobrodruh. Proč se s ním zahazujete? Proč ho krmíte? Co vás za to čeká? Jednoho dne se vám vysměje. Lidé jako on nemají nic jiného na práci než obcházeti, kde by se bez peněz najedli a napili. Kníže nekníže, poslal bych ho k čertu.“

Ale bylo to marné. Já, Kitty, Susanne, Michaela a Ellen jsme stáli na straně Alexeje Nikolajeviče. Rychtera s ním byl jedna ruka a v kuchyni (aspoň na počátku) na něho nedaly dopustit. Abych řekl pravdu, všechny knížete milovaly. Jedné se líbily jeho kníry, druhé oči, třetí nádherná, útlá, přímá a hrdá postava, čtvrté jeho způsob řeči, páté smích. Každá slečinka, co jich tam bylo, nacházela nějaký zvláštní rys v jeho tváři a nějaké znamení, podle něhož poznávala, že je to kníže. Zdálo se jim, že skrývá tajemství.

To, co v kuchyni platí za krásu, mívá podobu zhrzeného štěstí. Podobu pohádek. Podobu krále, podobu Popelčiny.

Za této shody názorů se kolem plotny zpívalo. Každá z těch děvčat očekávala nějakou významnou událost, neboť jednou se ten zlý osud musí obrátit. Všechny věřily, že po světě chodí náhoda, která hledá jednu z nich. Věřily na povětrný zámek štěstí. Kdo však má klíče k jeho bráně? Není to Alexej? Je chudý a bohatý, urozený a beze jména. Dnes je na tom jako ty a já, ale snad již zítra se jeho osud změní.

Ale i v kuchyních vládnu nesnášenliví duchové. Stará klíčnice Veronika pravila o knížeti, že je kurevník a že ho přistihla, jak zkouší, které zámky se otvírají klíčem a které dveře jsou na petlici. „Povídám, že je kurevník, protože to zkoušel u světnic, kde bydlí holky.“ My jsme se Veronice vysmáli, ale slečna Cornelia pohodila hlavou a odešla kroužit zadkem.

Věděl kníže, co si o něm myslí advokát, Stoklasa a kuchařky? Měl nějaký plán? Táhlo mu něco hlavou, když ve svém pokoji za sebou zavřel dveře? Domnívám se, že se jen chechtal. Jestliže se nemýlím, poklepal potom svému sluhovi na rameno a řekl mu: „Pij a jez, co srdce ráčí. Dopřej si všeho, vykrm se, měj se k světu, neboť toto období hojnosti bude jednou vystřídáno krušnou dobou. Jen tedy zakroj do bochanů sýra, naper se paštik a popadni hned celý pekáč, když ti podávají buchtu. Čiň se co můžeš, příteli, a pij, jak jsi se nejlépe naučil. Předvídám, že tyto blažené chvíle uplynou, a protože nemůžeš (vezme-li se věc po rozumné stránce) počítat před nějakým desetiletím s žoldem, který ti car dluží, budeš zanedlouho pískat kudlu. — Pokud jde o ženské, nelez, Váňo, nikomu do zelí, ale očaruje-li tě nějaký kyprý loket, užij volnosti, kterou ti dávám. Ať se však sblížíš se svou přítelkyní sebe úžeji, nemluv s ní o ničotných a darebných věcech, ale spíše jí stav před oči ušlechtilé a krásné příhody, které jsme zažili.“

Je mi hračkou vmyslet se do sluhových odpovědí: „Já, Milosti, budu dbát vašeho rozkazu, jako jsem dbával, pokud jsme bydleli ve stanech, ale, ať do mne kule perou —

nepamatuji se na nic z toho, co říkáte. Jaké znamenité příhody jsme zažili vy a já? Svrab a oznobeniny! Měli jsme hladu jako vlci. To ostatní se mi vytratilo z paměti.“ „Tak,“ řekl zase kníže a opřel si hlavu jako člověk, který si vzpomíná, „tak ty se nepamatuješ, ty oslí hlavo, jak jsme stáli za nádherné noci před Pemzou připraveni k útoku. Ty se nepamatuješ na hvězdnou oblohu, z jejíchž hvězd připadal dobrý milion na jediného vojáka! Ty se nepamatuješ, jak jsme stojíce v třmenech dojížděli k železnici! Ty se nepamatuješ na tu nádhernou krev, jež stékala poznamenávajíc naše vojsko kříži a kokardami, v nichž je vždy část našeho cara!“

„Hrom do toho,“ odpovídal Váňa s rukou za uchem, „to vím! To mám v živé paměti, jenže se mi zdá, že jsme tam byli bití jako žito.“

Dal bych za to krk, že si Váňa se svým pánem za chvíli notoval. Kníže byl čaroděj a dovedl takové duchy (jako byl jeho sluha) vodit na nitce. — A totéž tropil s dětmi. Totiž s Kitty a s Marcelem. Ti ztratili rovnou hlavu. Bylo je viděti, jak se točí kolem stájí a jak za každým rohem čekají na knížete. A plukovník jim vykládal o Rusku, o jeho vesnicích, o Moskvě, o Kavkazu, o řekách plných ryb a o lidech, kteří čekají (tak jako čeká on) na návrat svého cara. V těch chvílích se stával vážným a bral obě děti za ruku řka, že v den návratu budou znít zvony uvnitř zlatých bání a že po vší Moskvě půjde hlas zajíkájící se štěstím. „Věrnost, věrnost starým časům,“ opakoval a jeho tvář vyjadřovala pravost toho, co měl na jazyku.

Jestliže je na tom něco směšného, je to snad to, že podobné věci říkal dětem, a potom, že to mluvil takový vykutálený chlap, který se dobře vyzná v karbanu a v prášení. Ďas ví, jak se takové odlehlé věci (jako je víra a podvodnost) vejdu do jedné hlavy.

Já a slečna Ellen, kteří máme proti jalovému okouzlení uděláno, jsme neradi viděli Kittinu závislost na plukovníkovi.

Naše malá slečinka, jak víte, neměla matku a můj pán

vězel až po krk v starostech o Kratochvíli. Uradili jsme se tedy se Skotkou, že upozorníme slečnu Michaelu, jakou měrou zanedbává Kitty své úkoly. Měl jsem učit Kitty české literatury, ale byli jsme stále na prvních stránkách slovesnosti. Za čas, co k nám kníže přišel, jsme se nedostali z místa. Kitty měla vždy nějakou výmluvu a věčně měla v ústech knížete. Připadalo mi to, jako bych byl považován za hlupáka. Takové věci každý nerad vidí. Ellen smýšlela podobně, a tak jsme vyhledali Kittinu starší sestřičku. Řekli jsme jí, co máme na srdci. Slečna nás poprosila, abychom poodešli, a zavolala Kitty. Slyšel jsem, jak se její hlas rozléhal chodbou a jak ten diblík běží nahoru, skákaje po třech schodech. Co si asi řekly? Bojím se, že toho nebylo příliš mnoho, neboť když jsem se vrátil nesa pod paží dějiny literatury, objímaly se jako bliženci, nad nimiž stojí jediná hvězda. Vešel jsem kašlaje a vyrážeje učitelské: ehm, ehm. Dělal jsem to, abych zatajil úsměv, k němuž se má tvář stahovala. Cítil jsem, že víc než úspěchu v naukách si přece jen cením krásy, která se zračila na tvářičkách sester. Ceníl jsem si mladosti, jež obě pudila ke knížeti, zůstavujíc mé svazky neotevřeny. A tehdy jsem si řekl: „Spero, učinili kozla zahradníkem. Ty jsi rovněž zaslechl, že mimo svět knih je cosi lepšího, ale tvůj stvořitel ti nevdmychl do srdce takovou žádostivost života, abys utkal vlastní příběh. Věčně budeš omílat životy básníků a s husí kůží budeš sledovat nádherná jara Rimbaudova a spalující lásky Manon Lescaut. Jaká škoda! A jaká zlomyslnost, že, ač všechno dobře víš, přece jen trváš na tom, aby se Kitty oddala zálibám tvého zvráceného ducha a aby čtla o tom, jak přišel na svět romantism, když venku svítí slunce. Hle, kníže přikrčen k hlavě svého koně projíždí stromořadí a za ním letí Marcel. Slyšíš, jak se smějí? Vidíš, jak se ten maličký chlapec přidržuje vlající hřívy, vidíš pruh jeho kůže nad ubohými střevíci? Vidíš knížete, jak se nestydí smát se zplna hrdla, a vidíš zvíře pod ním, jež sdílí jeho radost? Jakže, protože Kitty nedává přednost tvým plkanicím, proto jsi připravil oběma těmto slečnám tak pernou hodinku? Jdi, ty zlomysl-

níku, jdi se schovat se svými jery! Kníže je stokrát lepší učitel než ty. Slečny, které jsi znepokojil, ti dají snad naoko za pravdu, ale kdybys položil ruku na jejich srdce, kdybys tak mohl slyšet vlnobítí krve, jež praví, že jsi osel a tvé učebnice že jsou oslovina.“

Nicméně (jak to žádá běh světa) já a moje žákyně jsme usedli ke knížce. Nestálo to za nic.

Podle pravidla, že si lidé váží důležitosti, kterou jim propůjčují jejich úřady, stěžoval si podkoní na Marcela jako já na Kitty. Řekl Stoklasovi, že je Marcel od nějaké doby nedbalý. „Věčně se plete v kuchyni,“ pravil, „věčně se drží toho cizího pána, a kde jen může, už je v prachu. Je samý nesmysl, samá povídačka, a když má něco udělat, kluk netečná, dívá se jako havran.“

„Co,“ odpověděl můj pán, „když se k ničemu nehodí, pošlete ho, ať pomáhá krmičům ve stáji.“

A tak se přiblížila na milého Marcela pohroma. Z poslíčka, který si tu a tam přece jen mohl pohovět a přišel k tučnejšímu kousku, se stal na obrátku skotáček. Co měl dělat? Když mu šafář řekl, co ho čeká, nemrkl ani okem a svázal si své věci (měl beztoho pár švestek) a šel, jako by se nechumelilo. Díval jsem se za ním a nemohl jsem uvěřit, že se tak snadno loučí.

Druhý den jsem se šel zeptat, jak se mu vede. Nezastihl jsem ho ve stáji, ale našel jsem jeho uzlíček. Byl zabalen do voskovaného plátna. To bylo něco nového, neboť včera měl své věci v ranečku; to jest ve starém šátku. Potěžkal jsem jeho zbrusu nový vak a zdálo se mi, že v této nepatrné a celkem obyčejné věci se tají jakási záměrnost.

Od toho dne, kdy odešel Marcel do dvora, ztrácela se Kitty častěji než dříve. Každou chvíli jsme ji zastihli v končinách kravína. Marcel byl teď zavalen prací až nad hlavu (dospělý člověk měl s krmením co dělat celý den), ale přece jen mu zbýval čas. Byl jako předtím stále ve větru. Již o desáté přiběhl hledaje knížete a vypytaval se, co dělá Kitty. Pásl jsem, jak to dělá, neboť jeho práce byla vskutku hotova a švýcar, který byl opravdu na své lidi metr, neměl

příčiny si stěžovat. Řezanka byla nařezaná, hnůj vyvezen, krávy podestlány. „Hrome,“ povídám, „který ďas v tom vězí?“ A víte, co jsem objevil? Marcelovi pomáhal Váňa! Možná, že mu to rozkázal plukovník, možná, že se ten obr rozhýbal sám, neboť jej velmi často pojímal stesk po zvířatech.

Viděl jsem ty dva, jak jim jde práce od ruky.

Ale pobyt v chlévech má jednu nevýhodu: Marcel čpěl krávinem. V kuchyni po něm zůstávala stopa a Františka si stěžovala, že ti kluci od dobytka lezou do světnice.

Knížeti podobná věc nevadila. Chodil s Marcelem stejně jako s Kitty či s Michaelou nebo se Susanne. Učil je svým nesmyslům a vymýšlel se stejnou chutí příběhy pro skotáčka jako pro mého pána. Lhal, jako když tiskne. Ale nejpodivnější je, že Alexej Nikolajevič věřil tomu, co sám povídá. Byl to zmatený člověk. První se zakousl do vlastních lží a považoval je za čistou pravdu. Cítil se plukovníkem a trnul o svůj jmenovací dekret. Dekret? Je to čmáranice. Pravda, podepsal ji jakýsi generál a vodotisk toho papíru znázorňuje carskou orlici, ale cožpak vím, v čem se tento papír podobá skutečnému jmenovacímu archu a v čem se od něho liší? Možná, že ho knížeti vyhotovil podobný blázen, jako je on sám.

Ptáte se, za jakých okolností mi kníže ukazoval tento papír? To bylo tak: Chtěl jsem se naučit několika obratným hmatům, které jsem zahlédl, když kníže hrál s mým pánem v karty, a vyhledal jsem svého přítele po ránu ve světnici. Pozdravil jsem ho a povídám: „Milosti, mohl byste mi ukázat, jak se hraje ta šelmovská hra s dvěma esy pod palcem?“ Ale plukovník se na mě podíval, jako by spadl právě z nebe, a pokračoval ve své práci. Psal něco do jakési nadměry špinavé a umouněné knihy. Počínal si tak vážně a s takovou obřadností, že vzbudil mou zvědavost. Přistoupil jsem tedy blíže a podíval jsem se mu přes rameno. Viděl jsem, že pokrývá stránku krásným, velikým a úhledným písmem. Sem tam přičiňoval k počátečním písmenám kaligrafickou vlnku a chvílemi se zamyslel hledaje vhodný

výraz. Záleželo mu na každém slovíčku. „Co to děláte?“ povídám. Kníže mi neodpověděl. Zatímco dokončoval svou práci, četl jsem azbuku. Psal deník, plukovní deník!

„Plukovník kníže Alexej Nikolajevič Megalrogov a sergeant Ivan Ilič Žoltarenko, vykonavše — jako každého dne — ranní modlitbu . . .“

„Matičko skákavá,“ povídám, „jestliže mě neklamou oči a nesehala-li má znalost ruštiny, vidím, Milostí, že máte síce v pořádku plukovní knihy, ale nechtěl bych to tvrdit o vaší hlavě. Copak to děláte?“ „Dělám,“ odvětil kníže, „to, co jsem povinen. Domníváš se, že toto kratičké období, jež trávím s jediným vojákem, mě odvrátí od vojenských povinností?“ Dal jsem si dlaň na čelo a smál jsem se, jako když člověk poslouchá špatnou truchlohru.

Když jsem se vzpamatoval, požádal jsem knížete, aby mi půjčil svou knihu. Nezdráhal se. Obracel jsem stránku za stránkou a pln údivu jsem četl vojenská hlášení, zprávy o pohybech zbytku pluku, o záměrech velitelových a kázni mužstva.

Domníval jsem se, že mám před sebou blázna. „Milostí,“ povídám, „vaše mužstvo se vejde do jednoho kabátu, ale zato vám nikdy nezkazí řadu.“ S knížetem však nebyly v té chvíli žerty. Vytrhl mi knihu z ruky a přitom z ní vyřadil plukovní dekret. Mohl jsem si jej přečíst, ale když jsem chtěl říci, co si o věci myslím, vyrazil mě plukovník ze dveří.

Z této příhody jsem usoudil, že kníže Alexej nemá všech pět pohromadě. Chtěl jsem ho vyléčit a byl bych toho dosáhl, kdyby se mé paže vyrovnaly silou jeho pažím a kdybych proti jednomu bláznovství mohl postavit druhé, větší a nádhernější. Ale já sám jsem zcela ovládnut rozvahou a doprávám ve své hlavě místa jen lahodnému rozumu. To je příliš mírný a zvolna účinkující protijed, neboť rozum a rozvaha měřena bláznovstvím je v nevýhodě a jeví se jako šed' proti nachu, jako vlahé počasí v našich krajinách proti třeskutým mrazům a žhnoucímu slunci.

Plukovník byl k politování, ale šílenství, které ho rozpa-

lovalo, mělo takové barvy a žhnulo takovou silou, že mohlo pobláznit malé děti a kuchařky, Michaelu, Susanne a každého z lidí, o nichž kníže říkává, že jsou bez příhod. Každého z těch, kdo čekají, že jednoho rána bude pod jejich okny stát knížecí vůz a osedlané koně z pohádky.

Zvážil jsem všechny jeho chyby i výhody. Lidská přizeň byla na jeho straně. Záviděl jsem mu. Ale když ke mně obrátil tvář s nádherným nosem, připomínajícím damascenku, a když ukázal pod vlnícími se vousy zuby, zapomněl jsem na hněv. Mezi námi byl přece jen velký rozdíl. Pravda, jsem o dvě léta mladší, ale má tvář? Jsem škaredý! Mám štětinaté vlasy a oči jako krtek. Hanba o tom mluvit! Naproti tomu byl kníže sličný, hbitý, vytáhlý, uhlažený, vycepaný, drzý, úlisný — krátce měl tolik znamenitých vlastností, které se příkře odrážejí od mé neohrabanosti a zardělého obličejce, že mně nemohla býti dána přednost. Kníže byl věřící lhář. Kníže byl umělec života. Stojí zde v majestátu jakési slátané uniformy, v majestátu chudoby, v majestátu vzpomínek. Kdovíjaká zatrachtilá koule mu letěla dnes rok mimo ucho.

Zmínil jsem se o některých jeho směšných vlastnostech: o sklonu k lehkomyšlnosti, k jídlu a pití. Mluvil jsem o něm tak trochu jako o holkáři a příživnickém pochlebňáku, domnívaje se, že všichni, kdo poskytnou sluchu tomuto vypravování, v pravý čas uvěří, že byl současně vznešený a pyšný jako čert. Snad jste nevešli šmahem ve styk s pisálky, kteří znají jen ničemy anebo znamenité chlapičky? Pusťte k vodě všechna selhávající pravidla a představte si knížete Alexeje tak, jak byl: Vznešený drzý mluvka, a přece nikoho nezrazující, výsměšný a shovívavý, nestálý a věrný, lhář mluvící pravdu, řemeslný dlužník, vyděrač, kurvář, podvodník a současně vznešený pán, kníže, o němž se za našich dob nikomu nesní. Kníže z kadlubu svatého Jiří, kníže oslavující praporec, krev, rány mečem a zdvižená hledí. Byl to kníže věřící na císaře a věrný císaři. Věrný jako smrt.

Představte si krásnou kuchyni s pěkným krbem a s plotnou na dva lokty zšíří. Na stěnách visí háky na zvěřinu, police s rendlíky, měděné pánve a pekáče; jeden hezčí než druhý. V koutě stojí krb. Krb jako hora. Pěkně učouzený, pěkně táhnoucí, pěkně mastný, s pěknými průduchy a s pěkným pohrabáčem. Jsou tu dva stoly, dvě palice, pánve na ryby, pánve na klobásy, pánvičky na vejce a vše, co srdce ráčí, až po můj nůž s vidličkou a talířem.

Blízko u krbu se uvelebil Váňa. Je o dvě hlavy větší než já, má vykasané rukávy a jedna z kuchtiček mu půjčila svou zástěru. Sedí na stoličce a vystrčil pravou nohu doprostřed kuchyně. A jak tak nízko sedí, sahá mu druhé koleno až ku bradě. Opře si loket o stehno a s hlavou ve dlani se dívá na ten shon, jenž vládne u plotny. Za zády mu praská ohniště a před ním slečinky chystají večeři.

Můžete si přát něco lepšího?

„Ta krůta,“ povídá Františka, „je měkká. Holky, netopte tak moc, ať se to nespálí!“ — „Co?“ odpovídá nejmladší pomocnice, „tak co mám teda dělat? Jedna mi říká, že mám přiložit, a druhá zas že ne. To by se člověk zbláznil! Koho mám poslouchat?“ — „Prosím vás, člověče,“ ozve se zase jiná, „co jste se zrovna tady usadil? Že vás to nemrzí nám tady překážet! Kliděte se, jářku, táhněte zas dál! Ne, kdyby si aspoň svlékl ten svůj kožich!“ — „Že se mu chce v takovém vedru sedět v kabátě!“ — „Hej, povídám, tady vám chytanou šosy!“ — „Já jsem celá říčná, jen jak se na chlapisko podívám.“

A Váňa nic, jenom se usmívá a jen si tahá vousy. Pak vstane, protáhne se v kříži a stojí rozkročen, jak stává jeho pán. Slečny se smějí; Františka ho švihne utěrkou a křičí: „Hušky, huš, huš, huš! medvěde do chlívk!“

A to je podívaná, když Váňa popadne jednu z těch slečinek a chce ji obejmout, když jí tak vlepí pěknou hubičku a když mu slečna jednu přišije! Ví bůh, že při tom musí zvedat ruku, jako by věšela svůj kabát na hřebík. Marcel jí povídá, že by si měla vzít na tohle stoličku.

Za takovýchto žertů je s boží pomocí hotova večere a teď jde do tuhého. Chvilku je příměří a Váňa musí mlčet. Slečinky zvažněly. Běda, rozváže-li jim v té chvíli zástěru!

Naštěstí Marcel nemá právě napilno a přisedne si k Váňovi. Včera byl s knížetem u staré nádrže; lovili ryby. „Ty kluku,“ povídá Váňa, „ses brzy seznámil s knížetem. A který čert vás nosil na ryby?“ Potom je chvíli ticho. „Ba, vidím, že můj pán se dočista už zbláznil,“ zlobí se zase Váňa a ukazuje na ohromné boty, v nichž vězí Marcelovy nožičky, „vždyť je to můj vlastní majetek!“

— Toť se ví, že při tom pohledu ho chytne zlost a že chce milé boty stáhnout Marcelovi z nohy. A Marcel utíká, a ten druhý ho honí, a do toho ty slečny s pečením! No, to je zvěřinec!

Chudinka Marcel v těch hrozných škrpálech nemůže právě létat jako pták a je hned na zemi. „Vždyť mu to padá z nohy,“ povídá Františka a ze zlosti se dává do smíchu. Zatím už Váňa drží v prackách Marcela. Kluk lítá jako pírko a říčí radostí. A Váňa? Jakbysmet!

Když se ten pekelný křik utiší a holky zmizí do přípravných jídel, slídívá Váňa po nějakém soustu. Potom se opře o náš teplý krb a spustí písničku. K tomu se doprovází.

Ptáte se na hudební nástroj? Hádáte na dudy, na hudbu válečníků? Chyba! Hraje na starou a rozvrzanou harmoniku a zpívá jako psice, když jí vískají v pohodnici. Ale přece jen to je zpěv. A jaký! Jak zní, jak se rozléhá pod křížovou klenbou naší kuchyně!

Rád bych tak chtěl vědět, kolikrát já nebo Marcel jsme ho chytili za rukáv a kolikrát jsme ho prosili, aby nehuňákal a aby nestlačoval měch svého nástroje s takovou silou, ale to bylo marné.

Pravil jsem, že můj pán měl dvě dcery: starší Michaelu

a mladší Kitty. Tomuto děvčátku táhlo právě na čtrnáctý rok, ale byla drobná a útlá, takže byste jí hádali o dvě léta méně. Měl jsem Kitty ze všech nejraději, ale působila mi často zármutek. Neodrostla ještě dětským hrám a pranic nedbala na učení. Bylo jí nejmilejší seděti v kuchyni a vyli-
zovat rendlíky. Starého čerta se starala, co jí radí slečna Susanne a slečna Ellen. Držela se Marcela a od těch dob, kdy se u nás zahníždil kníže se svým sluhou, přijala na milost ještě ty dva.

Proč?

Protože byli odlišní od ostatních lidí. Protože jejich odřené pláště vlály, protože na nich lpěl prach a sněhy pohádek, protože je miloval Marcel, protože se okolo nich všechno točilo, protože se nebáli koní, protože měl kníže na prsou kříž a na čele jízvu, protože lezl po žebřících a protože obkročil zábradlí nad velkým schodištěm a za veselého křiku sjel jednou po zadnici dolů. — Mohl bych vy-
počítávat ještě dobrou hodinku podobné důvody, ale přestanu na tom, co jsem řekl. Neboť Kitty není Michaela a na jejích zálibách tak mnoho nesejde. Krátce, milovala ze srdce knížete a málokdo jí přišel tak do noty jako Váňa.

Sotva odložila po večeri lžici, již hledala nějakou záminku, aby se vytratila z dohledu. A hajdy do kuchyně. Pokud jde o mé vlastní záliby, sdílel jsem s Kitty vkus. Dopil jsem kávu a omluvil jsem se Michaelce, řka, že se poohlédnu, co Kitty tropí. Tak jsem se dostal ven.

Již na první podestě jsem slyšel dunění a pohřímávající hlas, který zpíval:

až urodí se hojnost jehňátek —

Škoda, že nemám tak dlouhé paže, abych se mohl roz-
přáhnout do šíře té písničky. Za tohoto prozpěvování jsem došel do kuchyně a shledal jsem se se svými miláčky.

Seděli pěkně pospolu ohryzující kosti. Poslouchali a pobroukávali si do taktu. Byla na ně milá podívaná. Nejbliže u Váni seděla Kitty a vedle ní Marcel. Jenže se ten ušák

posadil tak, aby viděl zpěvákovi do úst a obracel po něm hlavu, jako by to byl nějaký svatý. „Nu,“ povídám svou povedenou ruštinou, „Ivane Iljiči, nechtěl bys spustit nějakou kratší, veselejší a méně hlasitou? A nechtěl bys raději pít rosolku?“ — „Děkuji,“ odpověděl Váňa ukazuje zuby, „ale kníže mi zakázal pít před desátou.“ Slečna Františka chtěla něco poznamenat na účet toho zákazu, ale Váňa odložil harmoniku, a rozpřáhnuv ruce, přitáhl ji k sobě. Potom se jal zpívat o PLOUKU POD PEVNOSTÍ. Připojili jsme se, a když jsme se dosyta nazpívali, začali jsme se všelijakými povídačkami: O BÁBĚ, KTERÁ CHYTALA LELKY. O ŘEMESLNÍCÍCH NA KŘTINÁCH. O BÍLÝCH NOCÍCH. O GARDISTOVI BEZ EPOLET a mnohé jiné.

Váňa mlel jednu povídku za druhou, ale protože (při vší dobrotě) byl přece jen šibal a protože si hleděl víc ženských než vypravování, pletl část příběhu o BÁBĚ s částí o GARDISTOVI a mluvil nakonec samé nesmysly.

Slečna Františka ho pleskla přes ruku a povídá, aby ji neštípal a dával raději pozor na jazyk. „Cožpak nevíte něco ze života? Něco, co se skutečně přihodilo? Pro pána jána, co nám vypravujete JAK TI CHUDÍ O TO JMĚNÍ PŘIŠLI. Spusťte nějakou od dvora.“ — „Já vím,“ povídá na to Váňa, „budu vypravovat o takových věcech a někdo to vyzvoní! Kdepak, Fedoro Nikolajevno, myslíte, že se mi chce na Sibir?“

„I vy klacku,“ pravila slečna Františka, „vy si z nás budete dělat žerty? Kdybyste někde byl, vy byste rozhýbal svůj jazýček, jenže jste sloužil u kobyl, to je to!“

Zatímco se ti dva hádali, šilo to s Marcelem tak, že nemohl posedět. Naše Kitty si při té vádě kousala nehty a div si nezranila své malé prstíky. Byla nadmíru zvědava, jak věc dopadne. Váňa se bránil a vypočítával, kde všude byl. Při tom se řeč stočila na knížete.

Sypaly se všelijaké otázky, žerty a zlehčování. Polovina lidí byla pro knížete, polovina proti, ale nikdo se nechtěl spokojit nějakým slovem proneseným do větru. Slečna Kitty byla oddána svým přátelům takovou měrou, že nemohla ani slyšet, jak jim upírají každíčkou zásluhu. Rvalo jí to uši.

Když řekl Váňa: CAR, daly se holky do smíchu, když řekl: SVATÁ RUS, vždycky se našel někdo, kdo se mu postavil a odsekl: „Dej pokoj, člověče, ta už je dávno rudá!“

72 | Krátce, ať milý Váňa povídá co chce, nikdy to neplatí pro všechny. Jsou zde dva tábory. Jeden říká: válka, armáda, krev, prapory! a druhý říká: loupeže, vraždy, kořist, krveprolití a časy šibenic! — Nakonec ještě Váňovi vyčtou, že tady leží jako vepř a že by měl chodit v Rusku za pluhem.

Kitty cítila jen polovinu těch věcí, ale přece jen jí bylo jasno, že se vypravování potkává s řadou námitek a že ji za každým slovem ohrožuje lež. Poznávala, že celá kuchyně a každý zvlášť smýšlí o Váňovi jako o dobráckém hlupákoví, že ho podezřívají ze zrady a z bláznivosti.

Chudáček Váňa to nemohl vyvrátit. Byl opravdu velký prostáček. Stál bezradný, hloupý, oklamáný a s vírou zvířete. Teď v tom okamžiku se všechny jeho kousky, které ztropil s děvčaty, podobaly hanebným žertům nějakého hampejzníka. Byl k smíchu a nevzbuzoval právě důvěru, když tak stál s husím stehnem v ruce, nevěda, má-li hryzat dál svou kost, anebo se rozzuřit.

A protože se jeho duševní hnutí zračila na jeho tváři jako čas na terči hodin, viděli jsme všichni pot jeho úzkosti a jeho bezmocnost a strach. Otáčel se po dveřích hledaje pomoci, jež nepřicházela. Zdá se, že by byl dal své dobré bydlo za to, kdyby byl znenadání vešel jeho pán.

Co mohl Váňa říci? Čím měl doložit svá slova? Nevěděl nic, než že nad všemi Rusy vládne car a že mu tento pán přikázal věrnost. Teď leží v strašném hrobě. Jeho rozpadávající se tvář, jeho malátné hnáty a strašná zbroj kostlivce vrhá ubohého Váňu na kolena. Chóry katedrál a hlas svatých zvonů, hlas tisícových bání, hlas všech blažených, všech světců mu káže, aby z hloubi své duše křičel: Můj car žije! Věřím! Věřím! Věřím! Můj car vládne!

A toto slovo v ústech hlupáka, toto slovo v ústech žrouta, to slabé a zemdlené slovo v srdci tělesné sochy, jež si zamilovala tak příliš velikonoce, to slovo oslíka, jenž miluje

tak mír, učinilo z něho gardistu, který střílí a žene útokem a s pěnou mezi zuby kráčí po bojišti a rudne od krve.

A když tak stál vyrážíje své výkřiky roznícen až po bláznovství a když se dovolával bohorodičky, bylo v té jeho víře tolik něžné blbosti, že se některé staré panny (vedle nezletilých dětí) přidávaly na jeho stranu.

„No, dobrá,“ pravila Veronika, „vždyť my se nehádáme, věř si, co chceš, ale tak se mi zdá, že s tím, co se tobě a tvému pánu přihodilo, je to přece jen trochu zamotané.“ — „Já,“ pravila Kitty, „si myslím, že se to všechno stalo doslova tak, jak to Váňa povídá.“ — „Co povídá,“ řekla na to Františka, „já jsem nic neslyšela, než že říká: kníže ten a ten, kněžna, velkokněžna, a že hází jmény jako strýc Oustrata. Slyšeli jste nějakou pořádnou příhodu? Ne! To je pořád řečí a pořád kolem nějakých pánů a kolem toho vašeho plukovníka a člověk z toho není moudrý. Tak, k ďas, co je zač ten váš pán? Kde jste se vy dva sešli?“

Ti ostatní se přidali k Františce, a když se utišili a snědli svou večeři, nedali jinak, než aby Váňa vypravoval.

„No, dobrá,“ odpověděl Váňa, „řeknu vám, jak jsem našel knížete a jak jsem přišel k bílým.“

Váňa si rovnal v hlavě svůj příběh a Marcel s Kitty si vyměnili pohled plný úlevy. Teprve teď rozpojili ruce. Ti dva chudáčkové celou tu dobu (co trvala hádka a co byl Váňa v nebezpečí) si je tiskli, hledající jeden u druhého pomoci pro svého přítele.

„Můj pán,“ pravil Váňa zaujímaje staré místo u krbu, „můj pán sloužil u gardového pluku, který přišel do ohně u Jekatěrinoslavi. Tvořil s hrabětem Bolotovem divizi, ale po pravdě řečeno, měli vojáky divoký z hladu a vládl tam u nich zatrachtilý nepořádek, protože Bolotov pil a vyhazoval spoustu peněz na ženský. Můj pán se pohyboval na jih a Bolotov se měl dát na cestu podle řeky tak, aby vehnali oddíl, který se v té krajině potloukal, na ostroh mezi Dněprem a jedním přítokem. Můj pán vyjel včas, ale ten druhý se zapomněl, protože to byl takovej ztracenej člověk, a zůstal o celý týden pozadu. Tak ten rudej oddíl neměl proč

ustupovat a vrhl se na pluk mého pána. Musím vám ale říci, že to nebylo jako za časů světový války. Ta divize vlastně nebyla divize. Neměli ani trén, ani zákopníky, nic než chlapy, a ti šli, jak stádo běží. Jeden plakal a druhý si zpíval, jako hromada bláznů. Pán Bůh tehdy dopustil na Rus takové časy, že nikdo ani nevěděl, kterou rukou se dělá kříž a kterou se drží lžice. Synové šli s rudými, (a jak už byli posedlí ďáblem) stříleli třeba po těch, kdo je vychovali, a páchali hřích na hřích. Když se ten rudý oddíl srazil s plukem mého pána a když ho rozprášil, zůstalo kolem něho tak na padesát chlapů. Ti ostatní se rozběhli a každý se bránil na vlastní pěst. A to víte, co přitom padlo lidí a kolik se jich houpalo po lesích na oprátce. Člověku se chce přece jen jíst, a když mu začne hučet v hlavě a když se tak vleče — víc mrtvej než živej, tak je mu všechno jedno. Můj pán měl tehdá namále. V tej šarvátce dostal jednu do plic a kašlal živou krev. Měli všeho všudy pár koní a to se to špatně utíká. Já jsem se tehdá vrátil od kozáckýho pluku do svýho domova a povídám: Sláva Ježíši Kristu, teď je mír. Ale lidi mi na to odpovídali, že je v kraji plno vojáků a že mi zabili sestřičku. Byla ještě moc malá a měla takový bílý vlasy. Hledal jsem svýho strejčka a druhýho bratra, kterej přišel při mláčení vo ruku a nebyl pro tu věc vojákem. Ale nikdo z těch mejch příbuznejch nebyl k nalezení. Lidi říkali, že teď jeden vo druhým neví. A sotva to řekli, hned stočili řeč na vojnu a každej se mě ptal, s kým budu a takový věci. Já povídám: Když mi zabili sestřičku a když nikoho nemám, tak s nikým taky nepůjdu. Zmocnil se mne takovej zármutek — a pořád jsem cejtíl, jak mi tečou do prsou slzy. A tak jsem se už nikomu ani vo ničem nezmínil, ale sám jsem si řek, že budu střílet každýho, kdo má ručnici, a proklel jsem ten hroznej svět. Potom jsem přišel v jednom skladišti k manlicherovce a čekal jsem ještě s jinejma, co bude dál. A dlouho jsme nečekali. Prvního chlapa, kterýho jsem zabil, to si eště dobře vzpomínám. To byl nějakej Nathan, žid, a já jsem ho znal jménem. Vo tom židovi se povídalo, že má peníze, ale neměl dočista nic. Byl to takovej

podvodník. Po Náthanovi jsem vzal do zad jednoho chlapce a to se mi moc nocí zdálo, jak ten mladej člověk dodělává a jak ještě škube nohama a jak rozhodil ruce. Ty dva vidím jako živé, ale co bylo potom, to už nevím, protože jsme moc zkusili a protože se v tom neštěstí člověk ani nemůže zastavit, aby se zeptal co a jak. Ta naše parta se teda setkala zrovna u Kolhy s tím vojskem našeho knížete. Já a jeden seržán, kterej se taky nedal nachytat na všelijaký řeči vo bílejch nebo rudejch, jsme čekali v jedný rozstřílený chyši. Dívali jsme se na ty bílý, co je kníže vedl, a jak se tak díváme, hned jsme poznali co a jak. Kdybysme byli jen tak práskli do větru, tak se to rozeběhlo jako zajíci. Náš seržán potřeboval kabát. Pane, zrovna jako by nám ho nějakej svatej patron podával. Můj pán, kterej, jak jsem už povídal, byl tehdá raněnej, měl kožich jako ovci a sotva plet nohama. Ukazovali jsme si na něj a bylo nám to k smíchu. Tak co, povídám tomu svému kamarádovi, střelíme si nebo ne? Ale von mi ukazuje v dálce nějaký saně a říká: Počkej, člověče, někdo k nám jede na návštěvu. Ty saně, který jsme viděli, byly selský saně. Za chvilku jsme je měli zrovna před sebou. Moc daleko nedojely. Ti bílí začali vybíhat ze řad a chtěli pobít mužiky, kteří seděli v tý korbě. Já jsem si myslil, ať se děje vůle boží, co, vo jednoho víc nebo míň, to je už jedno. A seržán si to asi taky pomyslí. Ukazuje na ty saně a povídá: To jsou sedláci, kteří v těch nestálých časech jsou všude nejistí svým životem a utíkají z místa na místo. Ti bílí měli asi hlad a větřili, že mužici mají v saních ždibec mouky. Docela na vršku saní seděla nějaká stará žena. Prosila ty vojáky a spínala ruce, ale jim to bylo jedno. Odpřáhli koně a srazili tu ženskou na zem. Viděl jsem, že leží ve sněhu tváří dolů. Jeli s ní ještě dva, ale z té dálky nebylo rozeznat, kdo to je. Kdyby to bylo za jiných časů, byl bych se na ty chlapy rozběhl, ale když je válka, tak si každej chrání jen svou kůži a do ničeho neleze, když zrovna nemusí. Jo, takoví chlapíci jako já anebo seržán, tí koukají jen, kde se můžou ulejt, ale ten důstojník, co byl s bílýma, ten běžel k vozu a popad bič a zasta-

vil ty vojáky. Jenže těch bylo víc a nedělali dlouhý okolky. Najednou to začalo prskat a za chvíli se všechno válelo po zemi. Bílí si vzali, co chtěli, a pobili ty lidi ze saní a toho svého důstojníka taky. My jsme se na to dívali, tak jako se teď dívám na vás. Když to už bylo dokonáno, šli dál svou cestou. Seržán mě strčil do lokte a povídá, že je čas, že si dojde pro kožich. Když byl všude čistej vzduch, šli jsme k těm převrženejm saním. Já jsem měl kabát jaksepatří, ale kamarád mi povídá: Pojď se mnou. Myslil jsem, že mi to nic neudělá, a tak jsem šel. Přijdeme k saním, koně jsou pryč a kolem dokola udupanej sníh. Ti zabítí leželi všelijak. Dívám se, co mužici asi vezli, a vidím, že je tam rozsypaná kukuřice. Beru ty zrníčka do ruky a najednou mi houkne za hlavou rána. To bylo tak: když jsem si prohlížel saně, chtěl seržán slíknout důstojníka z kabátu. Jenže ten člověk se ještě trochu hejbal. To víte, jak to ve válce chodí. Milej seržán ho chtěl voddělat a vytáhl nůž. Ale v tý chvíli měl důstojník ještě sílu zvednout revolver a střelil seržána do prsou. My jsme šli k těm raněnejm lidem jen tak nalehko. Flinty jsme si opřeli vo takovou rozbitou truhlu, co spadla ze saní. To bylo seržánovo neštěstí. Jak za mnou praskla ta rána, zůstal jsem celej dřevěnej. Pomalu se vobrátím a vidím, že se seržán válí ve sněhu a že ten důstojník má namířeno na mou hlavu. Ležel vode mne tak na tři kroky a kapala z něho krev. Co jsem měl dělat. Zvedl jsem vobě ruce. Co jsme tak chvíli stáli, spadla tomu důstojníkoví ruka. Vondlel jako špalek. Byl jsem rád, že mi Pán Bůh pomoh z nouze. Vezmu tu svou pušku a chci mu pomoct. Vopřu teda hlaveň vo jeho prsa. V takový chvíli si člověk na nic nemyslí. Chtěl jsem to mít už z krku. Nekoukal jsem nikam. — Já nevím — možná, že jsem neviděl nic, možná, že se mi to jen zdálo, možná, že mě Pán Bůh k tomu vedl a že mi třeba sám ukázal ten hadr. Najednou — jak tak mám prst na spoušti a jak jsem připravenej utratit člověka — vidím takovej kus divný látky. Takovej povědomej kus. Já nevím, jak jsem si to mohl pamatovat, pořád to mám na očích a nemůžu to říct. Koukám se na tu látku a pořád si

nic nemyslím a pořád držím prst na spoušti. A najednou mi přijdou do očí slzy, ale ne z lítosti, ne z pláče, jen tak, jako když se mi něco zdá, jako by plakal někdo jiný, jako kdyby plakal ten důstojník. V tu chvíli někde začaly praskat pušky a já sem se začal třást, ale ne ze strachu. Viděl jsem, že ten důstojník otvírá oči a že má třeba sílu, aby na mě ještě vystřelil, ale já jsem se nemohl bát. Jen jsem se díval. A co mně tak tekly slzy z očí, počítám: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, jako kdybych neměl dobrý rozum. A přece vím, že jsem to já, co tak počítám, a vidím svý ruce — takový vopuchlý a černý — a cejtím svý vnitřnosti a pořád slyším, jak někdo střílí. Teď jsem se začal třást na celým těle a nemoh jsem se ubránit ani tomu pláči, ani tomu třesení. Byl bych málem upadl na toho důstojníka. Zdálo se mi, jako by mě někdo trestal, ale ne přísně. Zdálo se mi, jako by mne někdo strašně litoval. Když jsem se probral z tý blažený mráкотy, naházel jsem sníh na všechny mrtvý. Toho důstojníka jsem odvlékl a dal jsem mu trošku kořalky. A ten důstojník je můj pán. Sláva Ježíši Kristu! stal jsem se zase vojákem. Pán Bůh mě zbavil těžkých myšlenek a už jsem měl zase takovej mírnej cit jako jindavá; už to šlo všechno po starým, protože tu tíhu vzal za mě car a protože se vo mě a mou duši starali svatí a blahoslavení, kteří jsou po boku božím. Protože se o mě staral můj pán a vedl mě k službě se ctí. S praporem pravoslaví. S obrazem Matky boží a tý země, kde se má vorat jako za starých časů, když se lidi milovali a ctíli Pána Boha a cara nejmilostivějšího, který za nás odpovídá před trůnem božím.“

To bylo asi vše, co Váša řekl. Chuďas byl pokryt krůpěmi potu a na jeho tváři se zračila přemíra víry. Stál utíraje si čelo, na němž bloudil odlesk staré hrůzy a staré dobroty. Slečna Kitty sdílela s ním rozjítření, které ho uchvátilo, a snad by se byla rozplakala.

Ale ty časy, kdy se pláče, již minuly. To je stará nemoc, z níž jsme se vyléčili.

A pokud jde o vypravování? Stalo se — nestalo se, kdož ví? Ostatně na tom nesejde. Není to žádný zázrak, ale hys-

terie. Mně se to protiví! Váňa je chlap, že by mohl skály lámat, a takovéhle mouchy! Vidím toho klacka žvýkat kuří stehno a ohlížet se po holkách. Jak to jde k sobě? Otázal jsem se ho a Váňa mi odpověděl: „Rusko je jedna věc a Evropa je věc druhá. Já, kterej jsem se tam narodil, tomu taky nerozumím, ale přece jen v tom umím chodit. V Rusku je nad celou zemí boží mír. To, co jsem říkal, byla taková zkouška. Vzpamatoval jsem se, protože nad každým člověkem vládne milosrdenství.“

Mávl jsem nad ním rukou. S takovými lidmi se nedá mluvit. Aby se řeč obrátila, začal jsem žertovat s Františkou. Jenže slečnám se teď nechtělo do řeči a stále se některá z nich vracela k tomu vypravování. — „A co se stalo s knížetem?“ — „Co jste dělali potom?“

„To by trvalo,“ odpovídal Váňa, „až do příštích vánoc, kdybych vám měl všechno povídat. To byste se naposlouchaly, až by vás brněly uši. Jak velkokníže Pavel objal mého pána u Sandoměře. Jak v Turkestánu získal málem kalifát, jak založil podkop pod magistrálou a odřízl nadobro Pemzu — a tisíc takových věcí.“

„To,“ dodal ještě na otázku jedné kuchtičky, „není dočista nic proti zatrachtílému štěstí, které měl můj pán se ženskými.“

Řekl jsem tomu žvanilovi, aby se tak příliš nevychloubal. „Já jsem tě přece slyšel, tehdy v lesním zámečku, a velmi dobře si pamatuji, co jsi všechno házel knížeti na hlavu.“

„To,“ odpověděl Váňa, „jsem říkal proto, že jsem byl opilý, a proto, že někdy knížeti nestačím. Já jsem pouhý hlupák a moc často nevidím, kam mě vede. Nemůžu to pochopit.“ Víc jsem z toho chlapíka nedostal. Byl přesvědčen, že je jeho kníže nejdokonalejší pán, jaký kdy chodil po světě. Zůstalo tedy na tom. Kuchařka dala Váňovi ještě kus slaniny, aby si vyřel zuby, a tak se do kuchyně vrátila stará veselost.

Podobné hovory, kterým se dospělí lidé snad trochu posměji a jimž ani zdaleka nepřikládají víry, jsou přece jen

toho druhu, že mohou pobláznit děti kolem patnácti let. Marcel a Kitty to zakusili na vlastní kůži. Prosím vás, vždyť se sotva poohlédli po světě. Nejsou ještě ani ryba, ani rak a nevědí, kde jim hlava stojí. Chodí jako očarování. Jestliže vane chvíličku severák, mluví hned o strašných bouřích, a jestliže si někdo kradí utře slzičku, pláčou s ním jako děti. Ale přitom již také něco zaslechli o nočních schůzkách a nejsou tak zcela nevinní, jak byste soudili. Víte, jak si představují milenku? Jako královnu dlouhých brv, jež vytrubuje svou zamilovanost po všech koutech a jež se vrhá za přívalu lásky na prsa svému příteli se zvrácenou hlavou. Mocný hlas toho čepobití doléhá do dětských ložnic a způsobuje, že ti drobečkové nemohou spát a že se zmítají ve svých postýlkách sem a tam. To všechno je doslova pravda. Mohou si kousat nehty a s prstem v ústech a s tváří pokrytou škrábcí (z poslední rvačky, kterou svedly o nějakou pomazánku) myslí na věci lásky.

Když Váňa dokončil vypravování o hrdinských činech svého pána a když už opravdu Kitty musila jít spát, vytratily se obě děti z kuchyně. Kdo ví, co té chvíle viděly v obou Rusech, kdo ví, jaké nádherné hlavy jim nasadily a kdovíjakká srdce zavěsily do jejich prsou. Kitty ze sebe nemohla vypravit ani slovíčko. Zato venku, když se zastavili s Marcelem v ohbí schodiště, si ulevila. Tu mluvili jeden přes druhého, nacházejíce tisíc podmětů k uvažování v těchto průpletech pravdy se lží. Marcel byl ještě větší hlupáček než Kitty, ale jak už bývá vlastností mužů či chlapců, byl o poznání věcnější než jeho přítelkyně. První řekl, že poprosí plukovníka, aby směl jít s ním. Kam? Kamkoli se knížeti uzdá, kam ho povede!

Viděl nazlátlý vzduch Ruska, břízy v rovinách, jimiž postupuje vojsko za vyzvánění zvonů a proudy černých lidí, kteří se klaní plukovníkovi a jimž tekou po skráních slzy radosti, neboť s knížetem se vracejí staré časy. Kitty šumělo v hlavě okouzlení, podobno vánici, jíž prochází hlas zvonku.

Zatím však se slečna Michaela dívala se Susanne na ho-

diny. Ukazovaly desátou a to byl čas, kdy se pro malé děti končí den. „Říkala jsem Kitty již dvakrát, aby šla do ložnice, ale příliš se jí líbí ruské příběhy,“ děla Ellen. „Už je tak pozdě,“ pravila na to opět slečna Michaela, „pojďme se na ni podívat.“ Řkouc to vstala a chystala se vyjít. Susanne a plukovník se k ní připojili a tak zastihli naši dvojici, jež smáčela konečky prstů v okeáně noci a snění.

Podobali se dvěma oslíkům, již se ztišili a hlavu u nohy poslouchají, jak roste tráva.

Michaele nebyly Kittiny myšlenky tak docela cizí; snad pochopila, že její sestřička právě v té chvíli uzavírá jakýsi slib, a objala ji. Zatím Marcel se odlepil od zdi, kde stál (s rukama dopola rozpaženýma tak, že se jeho dlaně dotýkaly dřevěného pažení schodiště), a učiniv dva nebo tři váhavé kroky, přitřel se ke knížeti. Potom ho ujal za ruku právě tak, jako to učinil při prvním setkání s tímto pánem svého toužení.

„Marceli,“ řekl plukovník dotýkaje se jeho skrání, „nemyslíš, že je čas?“

„Kam?“ odpověděl chlapec.

„Na cestu domů,“ odvětil kníže znamenaje jako zpovědník, že nemůže odpovědětí rozjítřené dušičce jinak.

Zdař bůh! Zdař bůh! Zdař bůh!

Hospodářské soustavy osevné jsou dvojího druhu: nepravidelná či svobodná a pravidelná. Prvou provádí hospodář, neřídí-li se určitým postupem osevným . . . atd.

Buď práci čest! Buď práci čest!

V málo pokročilých zemích zachovává se doposud dvojhonný postup . . . atd.

Aby nás pánbůh při rozumu zachovati ráčil! Vidím dlouhou světnici a v ní je plno listin. Můj pán, Josef Stoklasa, sedí v lenošce a jeho tvář vyjadřuje úsilí. Studuje. Před ním leží svazek Hospodářského slovníku, tužka a papír. Opírá si skrář a jeho duch sleduje text, jež jsem uvedl. Je pln péče, pln žádostivosti zvědět něco nového a s ušlechtilou snahou se pídí po vzdělání. Zdar jeho studiu! Zdar! Zdar! Zdar!

Na 39. stránce ustává. Je neklidný, jeho pozornost přitahuje dopis, který dnes došel poštou. Bere jej do ruky a pohlédnuv na kostrbaté písmo opět jej odhazuje. Jakýsi hákovač abecedy mu dává na vědomost, aby se měl na pozoru, neboť ještě není konec účtování.

„Vy chlape nenajedená,“ stojí černé na bílém hned v první řádce, „to eště nemáte dost na těch svejch pohaněcích a bachařích? To musíte shánět tajný? Taková souš nemá žádnou cenu, my jsme jich za starýho vévody vodnesli! Nikdo se jakživ nevopovážil říct ani slovo a za republiky mi ten váš slouha zláme trakař a vodnese sekeru! No, já vám to jednou spočítám na schůzi . . .“ Pan Stoklasa si opakuje pisatelovo jméno. „Charousek, Charousek, Charousek,“ dí několikrát za sebou a vstává. Chce se podívat, co se děje na dvoře, ale sotva udělá první krok, ozve se zaklepání.

Náš regent se vrací. Uchopil pero a čmárá po papíře. „Vstupte,“ praví nezvedaje hlavy. Lokaj (jménem Lojzík) stiskne kliku a zastavuje se u dveří. Čeká na otázku.

„Co chcete?“ zeptá se po chvíli ticha můj pán. Cítí při tom, jak Lojzík slídí očima po stole a stěží zadržuje oškli-
vost.

82

„Slečna prosí, abyste sešel do jídelny.“

Pan Stoklasa odpovídá a zatím letí jeho pero po papíře a samo od sebe drápe: Charousek, Charousek.

Potom si regent utře pot z čela. Je mu stydno, že předstí-
ral práci před ničemou, který právě zmizel. Tone v rozpa-
cích — namáčí — a všem navzdory napíše potřetí jméno,
jež mu zní v hlavě.

Je hotov, mohl by vstát a jít, ale nechvátá. Sáhne po
dýmce, a zatímco jsou jeho ruce zaměstnány, vyvstává
před jeho duševním zrakem protivný lokaj. Vidí ho, jak
dřepí v předsíni s nohou přehozenou přes nohu, a zastavu-
je se u jeho rozplesklého stehna. Představuje si, jak vyletí,
až půjde mimo něj, a jak se na něho podívá svým nepohnu-
tým pohledem připomínajícím vodní havěť. — Za střídy
těchto obrazů pocítí Stoklasa přívál nudy a trápení.

Co chce? Po čem touží? Čeho se mu nedostává?

Všeho! Ničeho! — Krindapána, někdy by si přál žítí po
vévodsku, ale vzápětí mu lezou podobné opičárny z krku.
Kdyby bylo v ten okamžik po jeho, vstrčil by loket do talíře
a opřel by si hubu o pěst. Má zdravý selský kořen a dvojí
vůli, s níž se setkáváme u současných filozofů. Jeho duch
je jako plynové světlo, jež za času SLAMĚNĚHO KLOBOUKU ho-
řivalo v průjezdech. Má dvě ramena, dvě křídla, dvojí
vznět. Na počátku svého vypravování jsem řekl, že je šetr-
ný — a jak dlouho jsem s tím vystačil? Hned vzápětí mi
vypálil rybník: Plýtvat zabijačkami jako blázen, a toho ví-
na!

Na dně jeho zásuvky je svazek účtů, které zaplatil ne-
mrknuv okem, ale nejmenší z nich mu nedá spát. Ví, jak
se vztekal, když jej otevřel. Svazeček chřestu za 160 ko-
run! Kdo to jakživ slyšel! Chtěl bych se vsadit, že požene

věc k soudu . . . Chuďas, myslím, že se mu daří špatně, sklání se nad slovník a hledí do prázdna. Ještě okamžik, pak sáhne po krabičce sirek a jme se uvažovat. Provedl zkoušky naší půdy, sestavil jakž takž plány osevu za posledních pět let a nyní sleduje střídavou osnovu. Zkoumá, badá, počítá.

Ozim, okopaniny, jař, jetel, ozim, pícnina . . .

Hrome, někdo jde!

Pan Stoklasa odkládá tužku, chápe se starých novin, opře se o lenoch a předstírá, že čte. Čeká advokáta. Vskutku, je to on. Můj pán urovnává na stole papíry a sleduje svého hosta. Hovor se tak tak tluče. Není to zajímavé a advokát stáčí řeč na svého soupeře. „Zahráváte si s ohněm,“ praví, „pan Jakub Lhota se zde sotva ukázal a již je plno řečí . . .“

„Co na tom?“

„Nic?“ opakuje právní zástupce. „Snad máte pravdu — ale Lhota je starý hráč. Starý vypočítavý chlapík a jde vždycky za vlastním prospěchem.“

„Ech,“ odpovídá můj pán, „slyšel jsem cosi podobného o všech lidech, kteří se zabývají politikou.“

Advokát pokrčí rameny a usedá. Chtěl by dodat, že je někdy třeba přijímat obecné mínění, ale rozhodne se přisvědčit. Vzpomíná si, co pan Jakub krásného udělal, dokud byl ještě v delegacích, a je šťasten, že ho může od plic pochválit. Teď vypravuje příhodu, která se zběhla v Pešti. Jeho rozhodný hlas se sklání, stává se mírnější a končí uznaným smíchem. Pan Jakub je přece jen kopa! — „Ale, můj bože,“ dí uprostřed veselého kdákání, „udělal by mi věru radost, kdyby se zdržel svých neomalených poznámek. Víte přece, že si nepotrpím na kořeněné výrazy a že se nerad blýskám. Nicméně musil jsem mu odpovědět. Víte, příteli, kdyby ho někdo vzal za slovo . . .! Sapristí, sapristí! Měl by být opatrnější! Mám za to, že se leckterá z jeho výpovědí roznesla . . .“

„To byste neřekl,“ odtuší na to můj pán, „jaké má ten chlap štěstí v koních a se ženskými. — Ale, abych nezapomněl, doktore, přečtěte si toto.“

„Tu to máme!“ praví advokát a čte: Vy chlape nenajede-ná . . . Jeho tvář vážní. Hledá podpis, dočítá. „Ták,“ míní advokát naříkavým hlasem, „to je pěkné nadělení! Víte, kdo je ten Charousek?“

„Velmi dobře to vím,“ odpovídá regent, „je to váš přítel.“ Praví to bez útočnosti a s jakýmsi smutkem. Láme za těch slov zápalku a cítí se opuštěn. Tato nová křivda se mísí s bezprávím, jehož zakouší po dvě léta. Vnukla mu jakousi něhu a můj pán poznává, že byl stvořen pro družnost a lásku.

„Domnívám se,“ praví hlasem, jenž mu poskakuje v hrdle, „že máte dokonalý vliv na toho člověka a že byste mohl zabránit . . .“

„Já,“ odpovídá právní zástupce, „jsem udiven těmi výrazy právě tak jako vy . . .“ Dovolává se tisícerych svědectví a jeho tvář je zaplavena ruměncem. Ztrácí klid, opravuje výraz, vrací se v řeči, činí narážky, brání se a náhle vzplane. Což je mu třeba, aby se obhajoval? Odpovídá za místopředsedu své organizace? Nikoliv! „Kolikrát,“ praví, „jsem vám dal na srozuměnou, abyste nezacházel příliš daleko. Chránil jsem naše zájmy, ale mohu jim podřídít svou veřejnou činnost? Radil jsem vám, abyste se smířil s věcmi, které jsou dány, a nebyl příliš neústupný. Prosil jsem vás o to. Ovšem nemohl jste mě uposlechnouti, když jste se řídil podle pana Jakuba. Dáváte mu tak makavě najevo přednost, že všichni ostatní jsou popuzeni. Ano, ale jeho časy jsou dávno ty tam! Myšlenka . . .“

Nové zaklepání přerušuje advokáta právě v nejlepším. Vchází opět Lojzík. Pan Stoklasa otáčí prudce hlavu k loka-ji a řekne: „Dobrá, dobrá. Vyřídíte, že přijdu s doktorem. — Vy se zdržíte, není-li pravda?“ dodává směrem k Pustinovi.

Je čas, aby Lojzík zmizel, ale nechce se mu a regent si myslí, že je zasvěcen do všeho, co se mluví. Všimne si jeho střevíce bez podpatku a je mu nanic. „Jsem obklopen stvárami,“ vydechne.

Nyní se téma zužuje. Doktor Pustina se opřel o svazek

spisů a snaží se vymezit Charouskův případ. „Věc se má tak,“ praví pohrávaje si klíči a nacházeje opět klid, „postupujete proti bezvýznamným psychům vsutku přísně. — Ovšem, nemám na mysli vás! Chtěl bych ukázat na revírníky a zčásti na onoho hastroše, jemuž se říká kníže Alexej. Kdo mu dal právo, aby se míchal do vašich věcí?“

„Jakže?“ vpadne pan Stoklasa, „vy tedy víte, že se právě plukovník setkal s oním Charouskem? Zmínil jste se o tom? Věřte mi, že jsem to přeslechl!“

„Záleží mi na vás, příteli, do té míry, že jsem se vyptával,“ odpověděl advokát. „Vím všechno a dopodrobna — jinak bych nemohl věc posoudit. Byl to kníže, kdo rozbil Charouskovi nářadí. — Příteli, radím vám poznovu, abyste toho plukovníka poslal k ďasů. Potom mi snad nebude zatěžko našeho místopředsedu uklidnit.“

Pan Stoklasa rudne, cítí se zaskočen, vzpomíná si, že chalupník, jehož jméno se stále vrací, je učiněné dobrotisko, a vidí na pozadí jeho dopisu stín advokátův. Jakže? Měl by se vzdátí pana Jakuba a přidržeti se pletichářského Pustiny, který mu vyhrožuje schůzemi? Ani zdání! „Mám, chvála bohu, bystré oči,“ praví regent sám k sobě, „a uha-duji, že se v této tahanici nejedná o knížete. Je to snad halama, ale jakživ jsem neměl lepšího spojence. Chrání můj majetek, a dá-li pánbůh, rozkmotří mě s Pustinou, aniž bych při tom otevřel zobák.“

Nemá smyslu dohadovati se, co řekl můj pán nahlas a co na to advokát odpovídal. Za půl hodiny je vidíte sestupovavší bok po boku do jídelny. Advokát vypravuje příběh o paní, která nestála svému manželovi v slově a zapletla se s prodavačem automobilů. Rád by skončil dříve, než vejdou do dveří, a klade ruku na Stoklasův rukáv, aby příliš nespíchal.

Teď je krásná příležitost změřit, oč je Pustina menší než můj pán. Věc vězí v jeho stehnech, jež jsou od přírody krátká, sražená a křivá, právě tak, jak se vyskytují u jezdeckých národů. Když se na ty dva kumpány dívám, nemohu popřít, že tvoří krásnou skupinku. Dovolávám se pánů ma-

lířů a jednoho kameníka z Hořic, kteří měli svého času příležitost vytvořit jejich podobizny. Byť nepodobní, byť rozličných povah, patří k sobě jako Laokoon a had. — Kýváte hlavami dávající mi na srozuměnou, že v jejich přátelství se tají zárodek pádu? Zcela správně! Uvažte však, že je tato předtucha sjednocuje, že jim vkládá do úst přátelská slova a že je nutí k střehu. Uvažte, že malá vlastnictví budou trvatí uvnitř jediného politického útvaru, jen pokud na sebe otvírají hubu, říkajíce střídavě ano a ne, tak aby se nikdy neshodli. Neboť kdyby nebylo tohoto hezkého cvičení, vězte, že by jeden pozřel druhého. Pokud se však kýve toto kyvadlo, stroj běží a hodiny, třebas v nich hrčelo, odbíjejí.

Je půl osmé. Bože, bože, to bude planých výtek! Cožpak zaměstnaný člověk může myslet jen na jídlo a pití?

Příhoda o proradné paní je u konce, pánové vejdou. Kníže Alexej podává nedbale ruku právnímu zástupci, ale ten nemá oči než pro slečnu Michaelu, osvojil si něco *charmu* v politických salónech a spěchá udat zbrusu nové poklony. Slečna však poslouchá jen na půl ucha, je zřejmo, že nečekala ani na Pustinu, ani na regenta příliš netrpělivě. Pan Stoklasa je lehce zklamán. Představoval si, že se Michaela jeho zpožděním znepokojí. Je dotčen, vrhá na svou dceru pohled zpod brv. Naštěstí ji příliš miluje! Znamená, jak slečna zvedne ruku ke zvonku visícímu nad stolem, sleduje hru prstů, jež v příštím okamžiku stisknou knoflík, cítí blaho a štěstí mu stoupá do hrdla.

Potom se obrátí k maličké Kitty a napomíná ji: „Viděl jsem tvůj sešit, děláš stále tytéž pravopisné chyby, dítě. A ta úprava! Ukaž mi ruce. Věru, kolikrát ti mám opakovat, že se takhle nechodí ke stolu!“ Chtěl by dát svým otcovským citům ještě jiný průchod, ale všechny něžnosti mimo napomínání jsou příliš okázalé. Můj pán mluví nepostřehnuv Kittin ruměnc. Tu vyjme kníže Alexej z kapsy hanebně rozviklaný nožík a kaštanové plody. „Slečna a já jsme se zabývali prací, při níž se člověk neuhledí, aby si neobarvil prsty.“ Řka to vstává a běží se smíchem za malou Kitty.

Jednou jsem zastihl knížete v knihovně. Stál na poslední příčce žebříku a snímal ze zdi obrazy. Ruce roztaženy, div mu nepraskala kamizola, vlekl Gerrita Dou v rámci, který sám váží aspoň půl centu. Otázal jsem se ho, co to dělá. „Chci,“ odpověděl, „vnuknouti panu Stoklasovi a tobě něco zájmu o nádherná díla. Uspořádám je podle škol a podle letopočtu.“ Řka to zakymácel se a byl nucen seskočiti. Ukázal při tom znamenitou obratnost, ale těžký rám přece jen silně dopadl a část řezby byla vedví. „Nemýlím-li se,“ prohodil kníže odsunuje střevicem rozbitou růžici, „je to podvržený rám.“ „Jak?“ povídám vskutku dopálen, „visí zde tři sta let!“ „Nu, nu, nu!“ odpověděl plukovník, „domníváš se, ty hlupáku, že před třemi sty lety nebyli lháři? A jací!“

Potom vystoupil kníže znovu na žebřík a podal mi obraz Elsheimerův. Dále mi vstrčil do ruky Platzera a Cranacha a Mistra třeboňského a Belliniho a sedm Nizozemců a vposled Chardina. Bylo to krásné zátiší s lahví vína a s koláči. Dával jsem najevo svou nelibost a řekl jsem, že se mi přičí ten hanebný nepořádek. „Jdiž, jdiž,“ odvětil kníže, „nebyls to právě ty, kdo natahoval ruce?“ „Kníže,“ odsekl jsem již zhurta, „jestliže nesestoupíte, podrazím žebřík a octnete se na zemi!“ Na ta slova plukovník seskočil dolů a objal mě, řka, že se stávám hubatým.

Potom jsme chodili od obrazu k obrazu prohlízejíce si je. Výraz některých tváří nás unášel a okouzloval. „Podobný odstín hnědi,“ děl kníže ukazuje na Cranacha, „mi zježí srst, a když se dívám na kobalt, mám husí kůži.“ Já pak (vzpomínaje si na časy své mladosti) jsem řekl, že straním sochařství a že mu dávám přednost před ostatními uměními. „Nic naplat,“ pokračoval jsem, „objem je objem. Což-

pak některý malíř vykrouží koleno či stehno Venušino tak, jak jest?“ To jsem však neměl prohodit. Kníže se na ta slova obrátil a pustil se do mne, řka, že jsem břídil a že se má sochařství k těm plátnům jako hlávka zelí k strážce z La Fontaina, kde se mluví o zahradnictví.

Můj přítel se rozkřikl a tropil tak veliký hluk, že nás slyšeli až v obývacím křídle. Stoklasa četl právě noviny. Než byste řekli švec, byl ze dveří. Přeběhl chodbu, bral schody po čtyřech a už stál v knihovně.

„Pane,“ pravil mu plukovník ukazuje na obrazy, které stály po zemi, „jsem věru rád, že jsem našel příležitost říci vám, v jakém žalostném stavu je vaše sbírka. Jestliže dovolíte, zavěším díla nikoliv na přeskáčku, nikoliv nazdařbůh.“

„Ale předtím, Bernarde,“ děl opět ke mně, „bude nám odstraniti letitý prach a špínu. Mám skvělý prostředek, který jsem získal od kteréhosi dělostřelce.“ „Lituji,“ vpadl mu do řeči můj pán, „že se vám sbírka nelíbí, ale bylo by mi milejší, kdybyste netrval na svém zázračném prostředku. Stopy stáří, které vidíte, nejsou snad leč s výhodou.“ „Stopy stáří?“ opakoval kníže a zvedl Chardinovo zátiší. „Což se vám zdá, že toto víno zestárló? Zdá se vám, že meloun pozbyl svých šťav a že jeho barva vypelichala? Ne, pane, pociťuji jeho svěží chuť tak živě, jako bych právě odzátkoval láhev.“

Řka to zahleděl se kníže znovu na Chardinův obraz. A jak se tak díval, přišly mu na mysl asi skutečné láhvice a skutečná jídla. Rozpomněl jsem se, s jakou pohrdou mluvil o sochařských objemech, a bylo mi k smíchu, když tak horempádem sahal po zelné hlávce. Jářku, pročpak se teď nepřidržel La Fontaina.

Milý kníže vzal zatím pana Stoklasu pod paži a odváděl si ho na přesnídávku, jako kdyby právě on (Alexej) vládl všem spizírnám. Když kníže a můj pán odešli do jídelny, nezbývalo mi, než abych zavěsil obrazy sám na stará místa. Věc nebyla tak snadná. Jsem postavy daleko menší než kníže a nemohl jsem dosáhnouti na skoby. Zavolal jsem tedy slečnu Cornelií, a když pak vystoupila na žebřík, přidr-

žoval jsem ji v pase. Naneštěstí se kníže záhy vrátil. Sotva přišel, začala slečna pískat jako malá holčička a bez přestání se na něho obracela. Kníže si děvčete sotva všiml, ale přece jen se zeptal, jak se jmenuje. Odpověděla mu s planoucími pohledy a kníže jen tak mimochodem jí dal hubičku. Hrome, Cornelia byla má přítelkyně! Jal jsem se tlouci rámem, který jsem držel v ruce, ale kníže si již prohlížel knížky. Cítil na jazyku ještě chuť italského vína a vzpomněl si na Bandella. Řekl jsem mu, že někde v třetí skříní máme pěkný rukopis jeho novel. „Půjč mi jej na chvíli,“ pravil kníže strkaje mě k polici. Chtěl jsem mu vyhovět a tak jsme oba vystoupili vzhůru a přehazovali jsme knihy a skládali je na zem a obraceli a vrhali z výše dolů, až z nich lítaly listy.

O jedné nás zastihla Michaela za přehradami rukopisů a vzácných tisků. „Pánové,“ pravila Michaela a spráskla nad tou spouští ruce. „Pánové, kníže, Bernarde Spero!“

Stál jsem tehdy před ní v rozpacích. Chtěl jsem se pokusit o úsměv, ale čelní svalíky mi táhly obočí vzhůru a tvořily vrásky.

Na rozdíl ode mne necítil kníže viny. Zvedl vysoko svého Bandella a oddaluje knihu daleko od očí, jal se předčítati zvučným hlasem povídku, která je nadepsána NAUKA LÁSKY. Musím doznat, že mu italština šla, jako když bičem mrská, a že přednášel s tak ukázněnou vroucností a s takovým smyslem pro výraz a rytmus, jako to v Čechách dovede jen jediný surrealistický básník, s nímž jsem se setkal mnohem později v okolí Vincentina.

Když byl kníže na konci desáté řádky, překročil hromadu svazků a jal se přecházeti po knihovně. Potom uchopil Michaelu pod paži a nutil ji, aby sledovala jeho procházku. Viděl jsem, že je knížeti nesnadno odolat. Četl, přerušoval četbu smíchem či krátkými poznámkami a zase se pustil do Bandella, jenž se zdál oživovati. Konečně se mu podařilo Michaelu rozesmát. Utekli spolu zanechavše Bandella v mých rukách.

Zatímco jsem rovnal knihovnu a zavěšoval obrazy, učil

kníže slečnu jakési hře v karty. Kdykoli jsem si na něho při své práci vzpomněl, dostal jsem zlost. „Jakživ,“ řekl jsem si, „jakživ, Bernarde, ses tak nenadřel jako dnes. A proč? Kvůli komu?

Kvůli pošetilému člověku! Kvůli nemravovi, který při vši nádeničině, již ti nadrobil, líbá Corneliu na ústa. Tvou Corneliu!“ Činil jsem si trpké výčitky, že jsem knížete nepotrestal. Proč jsem jen byl takový osel? Proč jsem mu ještě sháněl Bandella? To vše mě velmi páliło, neboť slečna Cornelia byla krásná a veselá děvče z rovin.

Mám důvody domnívatí se, že mi byla nakloněna. Cornelia bydlila v pokojíku, do něhož se vcházelo rovnou ze schodiště. Někdy, když zhasla na zámku Kratochvíli světla, zatoužil jsem promluvití s ní několik slovíček, a tu jsem se bral dlouhými chodbami, až (tápaje po zdech) jsem došel ke schodišti. Odtud vedlo šestnáct stupňů do mezípatra klíčnic. Přesně řečeno, nešlo o mezípatro, ale jen o výstupěk vybíhající do nádvoří. Vlevo bydlela Cornelia a na druhé straně schodiště babizna jménem Veronika. V těch místech jsem zatajoval dech, neboť to proklaté stvoření mělo zlý jazyk. Vklouzl jsem ke Corneliu tak tiše, jak jsem jen dovedl, ale jsa uvnitř, mohl jsem popustití uzdu své radosti, neboť zdi našeho zámku jsou nad vše pomyšlení silné. Tu jsem brával ruku Corneliinu do svých dlaní a mluvíval jsem k ní hlasem tu tichnoucím, tu povýšeným. Cornelia pak zabořila své prstíky do mých štětinatých vlasů a říkala mi v odpověď: „Ty hlupáčku, ty oslíku, ty šejdíři, ty budižkníčemu, ty mouchyventesimě — mouchynechtemě.“

Uzavíral jsem její ústa polibkem, neboť těchto sladkých výčitek nebylo konce.

Proč si tak vedla? Proč na mě dorážela těmi slovíčky? Vzala si do hlavy, že jsem takový ubohý příživníček a že nemám nic jistého.

Tento výraz se vžil v ústech žen z lidu. Vzpomínám si, že kolem škol výtvarného umění často padalo podobné volání. Má matka říkávala totéž vlasatým sochařům a stavěla jim před oči život plný strážně, který je čeká. Já sám jsem

se však naučil od řečených jinochů pohrdati tímto míněním.

Slečna Corneliie nemyslila sice na vdavky, nicméně by se jí bylo líbilo, kdybych se stal řidičem nájemného vozu, anebo kdybych byl zakotvil v Krumlově při niťářství. Nepopřál jsem jí v tomto ohledu sluchu, ale teď, když jsem stár, chápu, že se v jejích radách tajilo jádro rozumné.

Tehdy ovšem (jsa mladicky nerozváživý) jsem se všemu smál. Rozhovory skončily vzdechem. Tu jsem vtlačil svou tvář do jejího podpaží a celoval jsem její vlásky, anebo opřen o dlaně a maje mezi svými zuby stužku, která se zavazuje na rameni, oddaloval jsem hlavu, až jsem spatřil Corneliina ňadra. To bývalo znamení k poplachu.

Tyto něžné vzpomínky mi znechtily dočista práci. Byl bych se rád viděl v Corneliině posteli a představoval jsem si na tisíc pošetilostí. Při těch myšlenkách jsem se zastavoval nad svazky rozházených knih se sklopenou hlavou. A tu mě znenadání napadlo, jak se kníže Alexej choval ke Corneliině a jak ta slečna jiskřila očima, když ji vzal za bradu. Báł jsem se, abych znovu přítelkyni neztratil.

Kolem páté hodiny se znenadání objevil v knihovně Marcel. Nesl mi večerní poštu. Přijal jsem dopis a poděkoval jsem mu. „Nevíte, kde je kníže?“ pravilo nato pachole. Odsekl jsem, aby mi dal s tím dobrodruhem pokoj. Marcel zůstal stát s pootevřenými ústy a díval se na mě, jako bych se byl právě dopustil těžkého hříchu. „Dejte si pozor!“ řekl zvedaje prst k ústům, „kdyby se kníže dozvěděl, jak o něm mluvíte —“ Vpadl jsem mu do řeči a ukázal jsem vévodským posunkem na dveře, řka, že totéž učiním každému, kdo mě vyruší z vědecké práce.

Potom jsem s velkou silou roztrhl obálku. Čekaly mě špatné zprávy. Má sestra Anděla mi psala o rodinných věcech.

Má sestra se vyučila krejčovství a kolem dvacátého léta svého věku se provdala za sklepníka (z kavárny Albatros), který ji záhy opustil pro nesnášenlivost. Z tohoto manželství se narodila dcera jménem Eliška. Živí se řemeslem své

matky a je jí dnes hodně přes třicet. V době tohoto vypravování byla však mladá a půvabná, žila ve velikém městě a tu (jak se stává k světu podobným děvčatům) seznámila se s písařem. Mladí lidé se měli rádi, ale nikdy mě nepadlo, že jejich mlkování způsobí někomu zármutek.

Špatné zvěsti přicházejí znenadání a ze stran, odkud se jich nejméně nadějeme. V den, o kterém mluvím, jsem dostal dopis, v němž mi Eliška a má sestra Anděla ukládaly, abych přiměl písaře k sňatku. Nevěděl jsem, jak na to. Pociťil jsem živý odpor k sestře i k milencům a nazval jsem je ve svých myšlenkách nestoudníky. „Je to hanebná holka bez vychování,“ řekl jsem si, „a její milenec by zasluhoval, abych ho popadl za uši.“

Rodinný cit mě zaslepil. Žel, nepoznával jsem, že já a písař se dopouštíme stejných poklesků. Za radostných chvil, které jsem trávil se svou Cornelií, mi nikdy nepřišlo na mysl, že se o mou přítelkyni stará rovněž nějaký strýc, který by mi mohl napsat, abych své hry zpečetil sňatkem. Nemyslíval jsem na nic a neviděl jsem nic jiného, než kruh kadeřavých vlasů, které se rozprostřely po podušce, Corneliin nosík s chvějícím se chřípím a brvy sklízejících se víček. Rád věřím, že jsem si měl věc rozložit a přidržeti se jednoho z napomenutí, kterými jsem chtěl vyčastovati písaře. Ale je to tak obtížné osočovati sebe sama. Je tak obtížné odtrhnouti vlastní ústa od krásných rtů a ztotožnit se se stádem, které poslouchá cizí rozumy. Hrome, to přece platí pro ostatní, ale nikoli pro mě, který mluvím!

Slečně Cornelií bylo ostatně dobrých 35 let, a tu již nebývá třeba klásti takovou váhu na hodinku strávenou v posteli. Zatímco jsem tak smutně přemítal, bavil se kníže s Michaelou a Susanne. Když byl čas k večeři, zastihl jsem je všechny tři v předpokojí s líkusem. Sotva jsem se ukázal, vzpomněly si slečny, že se chtěly převléknout, a byly v prachu. Slova mně hořkla na jazyku, ale vím, že nelze čelem prorazití zeď. Spolkl jsem to a chtěje odvrátiti nebezpečí, jež mi hrozilo ze strany knížete se zřetelem na Cornelií, dal jsem se do řeči o Susanne a chválil jsem ji, až se

zelenaly hory. Chtěl jsem mu namluvit, že o něho stojí a že by jí nebylo proti mysli, kdyby zaklepal na její dveře. „Cornelie,“ řekl jsem, „je hezké děvče, ale není to Pařížanka.“ „Nikoli,“ odvětil kníže Alexej, „všechny dívky mají půvab Manony Lescaut, vedeme-li si jako abbé Prévost.“ Potom jsem mluvil opět já a kníže mi naslouchal jen na půl ucha, dáváje na srozuměnou, že rozumí pozornosti, kterou mu chce slečna Susanne snad věnovat, jen jako zájmu o hrdiny občanských válek ruských. Nicméně se domnívám, že jsem mu nasadil pořádnou bláznivinu. Teď mi šlo ještě o to, abych se před knížetem ukázal jako poctivec, který se ničím netají a mluví zpříma. Žel, člověk se octne snadninko na scestí. Dopis, který mně předtím vnukl city tak počestné, měl nyní sloužiti k nekalému záměru. Otevřel jsem jej na místě, kde má sestra mluvila o Eliščině milenci, a prosil jsem knížete o radu. „To není nesnadné,“ odpověděl plukovník, „povzbudte písaře laskavou domluvou, a jestliže to nedostačí a bude-li se zdráhat učinit to, k čemu jej zavazují sliby, potupte ho, aby byl nucen sáhnouti po zbrani.“

Potom,“ děl kníže s významným pohledem, „ho máte v hrsti.“ „Ten nápad,“ dopověděl jsem, „nestojí za mnoho, ale přece jen vidím, že se stavíte na stranu Eliščinu a že byste byl hotov písaře a všechny svůdníky prohánět právě tak jako já.“ „Každý z nás,“ řekl na to opět Alexej, „těžce snáší, nestojí-li mu někdo v slově.“ Řka to zvedl Alexej vysoko hlavu a odešel. Tento dodatek se mi zdál šaškovský.

Večeře a všechno ostatní minulo jakž takž. Kníže plácal. Můj pán a slečny se smály jeho nejnepřijemným žertům, Kitty nechtěla jít ani spát, jak jí to bavilo, a Marcel neměl stání. Chvilku byl v kuchyni, kde vedl slovo Váňa, a chvilku jsem ho slyšel přešlapovat za dveřmi jídelny. Nechtěl nic ztratit z Váňových kecanin a bál se, aby nepropásl knížete, až vstane od večeře. Zbláznil se do sluhy a byl celý šťastný, když se mohl přitíhiti k svému knížeti.

Nemohl jsem se dočkat jedenácté. Když jsme se rozloučili, když zhasli světla a když všechno utichlo, chtěl jsem navštívit Corneliu. Vzal jsem si na cestu několik objem-

ných svazků. To mělo ten smysl, abych se mohl vymluviti, že jdu do knihovny, kdybych snad potkal nějakého všetečku. Ale chodby a schodiště byly prázdné. Blížil jsem se již ke dveřím Veroničiným a tu jsem podle zvuku zbystřil smysly. Zdálo se mi, že po schodišti vystupuje dlouhý stín. Mě vedla cesta dolů a tento pozdní chodec stoupal. Pocho- pil jsem, že máme stejný cíl, jenž leží uprostřed. Ani jsem nedýchal. Skryt ve výstupku mohl jsem bezpečně viděti, že onen noční návštěvník je kníže Alexej. Tu mi vysvitlo, že jsem klamaný poctivec. Tu jsem uhádl, že Eliščin písař zasluhuje trestu a nikoliv pokárání. Jal mě hněv. Našlapuje na celé chodidlo, bral jsem se hlučně do knihovny, abych té dvojici nahnal strach. Potom jsem usedl mezi svými knihami a opřev hlavu jal jsem se přemýšlet.

Význam a obliba knížete rostla na Kratochvíli den ode dne. Můj pán ho rád poslouchal, služky ho vychvalovaly do nebe, Kitty pro něho ztratila hlavu a Marcel se zbláznil. Susanne a slečna Michaela se nemohly ztotožnit s míněním čeledníku, které plukovníka tak vynášelo, ale přece jen podléhaly kouzlu tohoto kejklíře. Možná, že kdyby byla Ellen rozuměla česky, možná, že by se dala rovněž uchvátit, ale tato dáma mimo svou mateřštinu nezná jiného jazyka a kníže zřídka mluvil anglicky.

Zdůrazňuji tyto jazykové stránky proto, že půvab plukovníkova vypravování spočíval především v řeči. V oněch maličkých pokrouceninách, které nechci napodobiti nejsa Rusem a maje péči o vlastní vyjadřování, ale v nichž přece jen rozeznávám barvy ruských lesíků, běl sněhových plání, cinkot koňských postrojů, pošťkávání smeček a řehání strojní pušky.

V období, kdy jsem poslouchal plukovníkovy příběhy, měl jsem na něho svrchu, ale teď, když je zaznamenávám, jsem prost zloby k tomuto člověku. Zapomněl jsem již na slečnu Cornelií a pro jiné a závažnější věci jsem odpustil i knížeti.

Jak docházelo k vypravování ruských příhod? Znenadání! Kníže je sypal z rukávu. Zmíním se o tom obšírněji.

Druhý den po schůzce s Cornelií měl pan Stoklasa poradu se svým advokátem. Viděl jsem, že kníže za nimi vešel do pisárny. Po chvíli bylo slyšení doktora Pustinu, jak mluví povýšeným hlasem. Vzápětí potom vyběhl ze dveří. Byl celý rudý a dával mi najevo zlost. To mě bavilo. Ptal jsem se tedy po příčině advokátova hněvu, ale plukovník pokrčil jen rameny. Soudil jsem najisto, že se ti dva před panem Stoklasou srazili, ale kníže byl klidný. Zamířil rovnou ke

své lenošce. Susanne, Kitty a Michaela si tehdy vykládaly v pokoji karty. Pan Stoklasa a já jsme zatím hovořili o všem možném a ze strany mého pána padla zmínka o vánocích, které jsou již za dveřmi. Teď jsou ovšem dávno ty tam časy, kdy se svátky lišily od všedních dnů, ale plukovník odpovídal na tu otázku, jako kdybychom se vskutku blížili nazaretským nivám. „Zažil jsem jednou podivné vánocce,“ začal z ničeho nic své vypravování.

Slečna Michaela si vážila plukovníkova žvástu nad skutečnost, ale přece jen jsem zachytil během vypravování několik pohledů, které ji zrazovaly. Myslím, že byla někdy na pochybách, jde-li o básníka či o šejdíře, anebo o hňupa.

„Chvála Ježíši Kristu,“ počínal kníže svůj příběh křížuje se velikým křížem. Potom sklonil hlavu a drže ruce bez hnutí vypravoval rouhavou či nadmíru zbožnou smyšlenku ze Sibíře.

„Za občanské války,“ děl, „v úvodí sibiřské řeky, která se ztrácí na sever, šlo vojsko. Vánice trvala již devět dnů. V té končině shořely chrámy na prach a nikde nebylo člověka, který by veřejně vyznával Ježíše Krista. Hlad a mráz učinil z mých jezdců pěšáky. Cípy našich kabátů byly vykasány a ztuhly; v jejich záhybech se zachycoval sníh. Sníh v záhybech plášťů, sníh na nábojnicích a na brašnách, sníh na strašných obvazcích. Vlekli jsme se vpřed, prst na spoušti a hlavu v nečistých plenách. Vichřice cloumala jejich konci. Vichřice nás vrhala na kolena. Vedle stopy našich střevíců byla úzká a dlouhá stopa, kterou zůstavovaly prsty těch, již se v mdlobách přidržovali koňské hřívky a jimž levice sklesla dolů. Naši nepřátelé byli již blízko. Slyšel jsem, jak se vojáci modlí, ale nerozeznával jsem slov, jež letěla ve větrném proudu. V mém pluku sloužil Anisim Grijič, sedlák z tulské gubernie, a ten člověk pozbyl rozumu. Domníval jsem se, že poznávám jeho hlas. Šel jsem před svými lidmi, ale kvečeru jsem byl unaven a opozďoval jsem se. A co jsem tak pomalu kráčet. blížil se ke mně Anisim víc a víc a nakonec byl na tři lokty za mými zády. Teď jsem slyšel dobře. „Vezmi si čistý papír, Ivane Ivaniči, a piš.“

pravil Anisim, „piš mé provdané dceři Axině Anisimovně: Chvála Bohu Všemohoucímu. Taková je cesta pokání, dceruško, že já jsem dočista slepý a hluchý a že od bolesti jsem pozbyl lidského citu. Nechci už majetek, který jsem si přivlastnil, a posílám ti napomenutí!“ — Potom se ten člověk vyznával ze svých hříchů a prosil za odpuštění. „Piš, Ivane Ivaniči,“ pravil po chvíli mlčení, „že jsem porazil znamenáné stromy u dovželského lesa a že jsem si přisvojil půdu deset stop za hranicí. Piš jí, aby zakopala mezník na staré místo a aby vrátila dva rubly a sedm kopejek Marji Kirjakovně.“ Šli jsme dál a dál. Anisim domluvil. Šli jsme dál a slyšeli jsme jen zvonící mráz a vánici, která hučela jako přeje. Obrátil jsem se na Anisima a vykřikl jsem: „Anisime Grijiči, drž se v mé stopě,“ ale on, protože byl už sláb a protože cítil smrt na jazyku, mi odpověděl: „Jděte spánembohem!“ Potom jsem slyšel, že volá pozdravení za trubačem Vasjou. Ale kdež byl Vasja! My dva jsme kráčeli poslední. Jítí týmž směrem vpřed, to ještě ujde, ale obrátit se, to je jiná. Dalo to pěknou práci, než jsem ho našel. Ležel tváří ve sněhu. „Vstávej, vstávej!“ křičel jsem na Anisima, ale jeho dech byl už slabý jako nitka. Potom se mi přece jen podařilo Anisima zvednout. Táhl jsem jeho levici silně k zemi svou levou rukou, takže zpola visel na mých zádech. A tak jsme šli. Po chvíli mi bylo jasno, že nedojdeme. Přepadla mě tíseň, rozechvění a mdloba, která se podobá štěstí. Sníh nás zasypával. Byli jsme málem mrtvi. Tu jsem znenadání začal doufat, že vyvážnem, a zmítal jsem se v hrozně naději a v hrozně zběsilosti. Jal jsem se střílet a vystřílel jsem všechny náboje a rozžhavl jsem pistoli. Tiskl jsem spoušť všemi prsty a mým ramenem trhaly rány. Ale brzy mě opustily síly. Byl jsem blízek blaženému spánku. Potom jsem slyšel, jak mě někdo napomíná. „Jdiž, jdiž, to nemáš nic jiného na práci?“ A zatímco ten hlas mluvil, zastavil se nad námi jakýsi veliký člověk, oděný po selsku. Měl válenky a kožich převázaný provazem. Vedl si samodruhou ženu. Stála tu s rukama složenýma na požehnaném životě a přela se s Anisimem. Nechtěl vstávat a selka mu

bez přestání opakovala: „Jsi hlupák! Jsi hlupák!“ Potom nás zvedli na nohy a žena nám dala několik hrudek cukru, který se za žírných časů nosíval v Rusku po kapsách. Když jsme je snědli, sedlák se rozkročil a přiměl Anisima a mě, abychom se postavili po jeho bocích. Uchopil nás za pas a již jsme se dali na cestu. Žena podporovala ubohého Anisima ještě z druhé strany. Tak jsme šli hezkou chvíli. Sedlák mlčel. Zatím se moji vojáci zastavili a volali na nás. Sníh padal dál, ale shledání se sedlákem a s vojáky nám dodalo ducha. Došli jsme šťastně do vesnice. Teď ale nastaly nové starosti. Tehdy v osmnáctém roce byly zlé časy. Vesnicemi procházely armády. Lidé se rozběhli. Některé chalupy byly vybity, některé shořely a za vojsky šly houfy hladových lidí. Rudí, bílí a rudí, jak stádo běží. Nejvíce ale bylo těch, kdo se zmocnili ručnic a ukrývali se v opuštěných staveních. To byli učinění ďáblové. Nestarali se o nic, než o své hladové zuby a stříleli na nás právě tak jako na rudé. S těmito lidmi jsme nyní měli co činit. Poschovávali jsme se do všelijakých skrytů a namířili jsme pušky na okna. V takové chvíli si člověk nevybírání a my jsme byli hotovi utratit ty dareby jen proto, abychom mohli spát. Již padly první rány. Tu znenadání se zvedl sedlák, který nás přivedl do té vesnice. Šel přímo k dvorci a jal se bušit na dveře a žádal, aby mu poskytli nocleh. Rozkázal jsem svým lidem střílet dál, protože byla občanská vojna. Protože to, co ten člověk dělal, bylo bláznovství. Rány houkaly jen což, sem tam se obrátil někdo břichem vzhůru, ale milý sedlák stál a prosil: „Pusťte mou ženu! Má žena má porodní bolesti. Pusťte ji do světnice!“ Odpovídali mu hrubě. Házeli po něm vším, co měli po ruce, a zranili ho ve tváři. Zatím se přiblížila selčina hodinka. Všichni jsme viděli, jak kráčí k muži a ukazuje na svůj život. Sedlák ji vzal kolem pasu, a zatímco přestřelka trvala, odcházeli k druhému stavení a k třetímu a k čtvrtému a všude prosili, aby jim lidé poskytlí přístřeší. Anisim ležel v krytu vedle mne. Podíval jsem se na něho, jako kdyby mi někdo v tu chvíli obrátil hlavu. Dívám se a vidím, že míří na toho sedláka. Chtěl

jsem mu říci, aby ho nechal s pokojem, ale Anisim najednou udeří ručnicí a dá se do křiku: „Kuzmo Kuzmiči, Axiňo!“ Myslil jsem, že poznal svou dceru. Ale ta žena byla cizí a ten muž byl rovněž cizí. Anisim je předtím nikdy neviděl. Zmocnilo se ho šílenství. Křičel na ty selské lidi a dával jim jména své dcery a jejího muže, jako se v ruských vesnicích říká známým strýčku. A když tak silně křičel a když tak utíkal přestřelkou, přestalo se na obou stranách pálit. Vystupovali jsme z úkrytů a darebové v chyších otvírali dveře. Všichni, jak jsme již byli bídní a unavení, jsme šli za touto dvojicí. Zastihli jsme je pod ovčím přístřeškem uprostřed dvora. Anisim vzal svou brašnu a podával ji sedlákovi: „Vezmi si ji,“ povídá, „snad se ti hodí.“ Jak to řekl, někdo se dal do smíchu a někdo si svlékl šátek a někdo hodil na sníh beraní kůži. Sedlákova žena se dala do křiku, protože jí právě přepadly bolesti, ale usmívala se a po skrání jí stékaly slzy. Když jsme viděli, že se raduje, pocítili jsme veselost, a mluvili jsme hlasitě, a smáli jsme se a říkali jsme, že se narodí chlapec. Potom jsme založili pořádný oheň. Ručnice jsme postavili do pyramid. A najednou vám zvoní kotlík o kotlík a voda vře v hrncích a ty strašné tváře jsou jedna vedle druhé. Bylo již pozdě myslet na světnici a tak se uprostřed noci, na mraze a pod ovčím přístřeškem narodilo děvčátko. Vojáci stáli opodál a jeden si třel namrzlý nos, druhý mával rukama a třetí tleskal dlaní o dlaň. Všude bylo plno řečí. Kuchaři rachali svým nádobím a to rachání se podobalo rachání bubnu. Sem tam padla nějaká nadávka, sem tam nějaký raněný chlapík zakvílel a sykl bolestí. Sem tam nějaký chudinka s ranou v břiše chroptěl a mezi těmi hlasy a tím kvílením se ozýval dětský hlásek a dětský pláč. Ten hlásek byl stále jasnější. Anisim přicházel pomalu k rozumu. Přehodili jsme mu přes ramena plášť, ale sotva jsme se ho dotkli, přišlo na něho znovu staré bláznění. Jal se vykřikovat divná a nesrozumitelná slova. Bylo polotma, oheň za jeho zády vrhal dlouhý stín až k přístřešku, a v tom stínu, v tom potměném světle se Anisim bral blíž a blíž a před ložem té ženy padl na sníh.

Sedlák, muž té rodičky, ho zvedl, ale nemluvil s ním laskavě. Třásl chudákem, div z něho nevyrazil duši. „Já,“ řekl, „jsem rudý a ty jsi bílý, kdovíjak to bude, až se potkáme podobný.“ Jak to řekl, padlo pár pohubků a leckdo popadl pistoli. Ale nechali jsme toho právě včas. Rozlezli jsme se po chalupách, jak se to dalo. Pelechy byly plné hmyzu, ale spali jsme až do svítání. Na druhý den jsme se sháněli po gardistovi. Ale bůh ví, kde mu byl konec. Někde se schoval nebo utekl a s ním zmizel i Anisim. Jak se to rozneslo, hned jsme se chystali na cestu. Vánice v noci ustala, ale byl takový mráz, až nás přecházely smysly. Jen tak tak, že jsme rozeznali východ od západu. Jen tak tak, že nám nepřimrzla ruka k hlavní ručnice, a přísámbohu, mnoho k tomu nechybělo! Sotva jsme přiložili prst na nějakou kovovou součástku, ozvalo se zasyčení a mráz vám spálil kůži. Tak jsme tam stáli v tom strašném mrazu ruce před ústy, pláště až na zem, čepice na uších, vousy samý led a na nosech pěkného hýla. Byl bych dal s chutí hrst rublů za to, kdyby se mužík se ženou a Anisim byli někde objevili. Ale vojáci se vraceli s nepořízenou. Prohledali kdejaký kout, kdejakou díru, ale náš sedlák s dítětem a s matkou nebyl k nalezení. Z chlévů se ozývalo volání po děťátku, z chlévů, ze stodol, z rozvalených chalup jsme slyšeli ten hlas. Lidé vybíhali na náves. Ti, kdo byli na útěku, ti, kdo se skrývali, darebové, vojáci, ženské a kdekdo se hrnul ven. Toť se ví, že se vedly bláznivé řeči. V tom zmatku padlo slovo vražda. A jak to slovo padlo, hned se je jali opakovati a křičeli na nás a spílali nám: „Vy jste zabili děťátko a to děťátko se narodilo za týchž úkazů a v téže noci jako Spasitel!“ A zatímco jedni na nás volali psy, ukazovali na nás druzí prstem a proklínali nás opakující: žoldnéři Herodesovi! Ale někteří lidé říkali, že jsme to novorozeňátko ukradli a že s ním chceme utéci za hranice. Ta pověst se roznesla a hnala se za námi, kam jsme se obrátili . . .“

Zatímco jsme utráceli čas poslouchající třesky plesky pana plukovníka, mýjely zvolna týdny a v našich myslích zrály příčiny skutků.

Pan Jan se za tu dobu sešel ještě dvakrát se slečnou Michaelou. Nebylo nic snadnějšího, neboť jeho otec, pan Jakub, a náš regent mu v tom vydatně pomáhali. Ti staří lišáci jsou znamenitými strůjci náhod. Hle, jak se těší ze štěstí svých dítek a jak si mnou ruce, že bude Kratochvíle na věčné časy jejich! Dal bych za to dukát, kdybych slyšel, jak se dohadují.

„Ale, ale, ale,“ praví můj vnitřní hlas, „pane Bernarde, pane knihovníku, pane doktore sorbonnský, jen se neukvapujte, jen neplýtvejte zlatou mincí! Rozlousknu podobný oříšek jako nic a vymaluji vám je do posledního chloupku: Kolik je hodin?—Deset?—Nuže, kráčeji Hyberskou ulicí, pan Jakub vleče hůl po dlažbě a náš regent mění již popáté krok. Poznávám, že dnes vstával z postele zadkem, a vidím, že se na jeho tváři zračí netrpělivost, kterou zastírá tázavým výrazem.

1—5—6—8—9 . . . Hrome!, hodiny podle starého zvyku opět odbíjejí a pan Jakub zmeškal schůzku v parlamentním klubu.

Co asi udělá? Vrhne se k drožkám? Nechá pana Stoklasu na holičkách?

Kdepak! Jde zvolna dál a dál. Stíny klobouků bubnují na jeho záda, houkačky (ty šelmovské sovy hlavního města) mu vřiskají do uší, ale to ho nepřivede z míry, bere se vpřed, co noha nohu mine. Je vesel, usmívá se a jazyk mu dobře slouží. Slyším, jak se v jeho řeči opakuje jméno KRATOCHVÍLE a chtěl bych je vytisknouti červeně.

Jsme právě v nejlepším a pan Jakub umlká, aby se zabýval kapesníkem.

Cože? Cože?

Ale nic, starý politik zná cenu svých řečí. Zavěsil si hůl na předloktí a rozltěpává šátek. Ještě chvíli a vyrazí z nozder mohutný proud vzduchu, ještě chvíli a šumot, jenž vzniká uvnitř hlavy, zastře mu pouliční hluk.

102

Teď se s mistrem Jakubem trošičku točí svět. Jestliže se nemýlím, vzpomene si na zvuky rodného mlýna či na zvoněk, jenž bez přestání řinčí: Pan Jakub? Pan Jakub? Pan Jakub?

Uhádnete, jaký význam a jakou vznešenost propůjčuje člověku záměrné zpoždění? Chápete, jak řečený státník naplňuje svou nepřítomností celou sněmovnu? Je vám jasno, do jakých rozměrů vzrostou slovíčka, která pronese cestou z nádraží ke kavárně obchodních jednatelů? Na mou věru, je to velmi krásně promyšleno! Ale víte, čeho si při tom nejvíce vážím? Že je Jakubova vznešenost tak prostinká! Hle, jak si vede, jak skládá kapesník!

Skončiv péči o své zdraví otázke se pan Jakub regenta, kolik ze sta platí v záložnách a jaké má závazky k domkářům.

„Žádné! Prokazoval jsem jim po dva roky úsluhy; po dva roky dělám, co jim vidím na očích, a víte, jak se mi odvděčili? — Nevolí, závistí, sprost'áctvím! Kradou dříví, a když je někdo z mých lidí napomene, posílají mi hrozné dopisy. Nedávno otiskli v novinách, že jsem hladovec.“

„Ech, to dělá ten váš znamenitý advokát.“

„Již jsem s ním domluvil,“ praví regent, „a jestliže mi vkročí ještě jednou do domu . . .“

„Jen ne tak zhurta, příteli. Nechte ho na pokoji. Ostatně, vždyť je to váš zástupce.“

„Bohužel.“

„No,“ prohodí opět pan Jakub, „z toho se už časem dostaneme, ale na okrese si to příliš nerozházejte. Nemohl byste získat Charouska? To je dobrý chlap . . .“

Regent polkl naprázdno a neochotně přisvědčuje. Je uražen — nač je mu třeba poslouchat takové rady?

„Fi,“ myslí si, „Pustina nebo Lhota — je to jedna spřež!

Proč jsem se jen s nimi zaplétal, proč se nebezpečím sám na sebe.“

Vzpomíná na Charouska a je mu hořko. „Já hlupák, já hlupák,“ opakuje tiskna v kapse klíč, „jak se zbavím advokáta? Jak mu řeknu, že je mezi námi konec? Vždyť si to ten člověk ani nezaslouží . . .“ —

Zatím se pan Jakub vrátil k první otázce a vzdychá nad drahotou peněz. „Nu,“ řekne po chvilce přemýšlení, „snad bych mohl těm dvěma mladým lidem přispět na počátku nějakou pomocí, ale vždyť vy Kratochvíli stejně nedostanete.“

„Jakže?“ vpadne můj pán a cítí k našemu statku nesmírnou lásku, „jakže? Proč bych ji nedostal? Vždyť nechci nic zadarmo, vždyť ji chci koupit!“

„Jediný možný způsob, jak získati takový majetek, je zřídit družstvo!“

„Jaké družstvo? Co povídáte? Kdo v něm bude?“

„Vy, já, Michaela, Jan, Charousek a pár slušných lidí . . .“

Můj pán tiskne ještě silněji klíč a jedním dechem vyjmenuje řadu překážek, s nimiž se setkají. Je popuzen, dostává horečku, rád by se hádal, cítí však, že tato cesta je pravá . . .

„Nabídl jste za Kratochvíli nějaký určitý peníz?“ táže se pan Jakub, a když vyslechne zápornou odpověď, dodává: „Tím lépe, jen prosím vás neukazujte, že jste bohat.“

„Bože,“ odpověděl můj pán, „nemám něco podobného ve zvyku, a kdybyste se byl přímo netázal . . .“

„Chtěl jsem říci, že váš způsob života je příliš okázalý. Nemýlím-li se, máte tři lokaje.“

„Až do rozhodnutí udržím Kratochvíli tak, jak byla,“ odpověděl regent, „to je podmínka mé správy, ale nemusím vám snad říkat, že se mi to přičí.“

„Za našich časů,“ řekl opět mistr Jakub, „je dlužno dbáti tří věcí: chodit v ošlapaných střevících, jíst uzenky a klapat zobákem.“

Můj pán souhlasí jen naoko. Je roztržit a mimoděk se

obrací k nádraží. Cítí se utlačen a zdá se mu, že pan Jakub projevuje příliš sebedůvěry. Myslí si, že jeho průpovídky jsou směšné, a vrhá letmý pohled na nárožní hodiny. Chválabohu, má ještě času víc než dost. Jeho sebedůvědomí se vrací a rád by mluvil zpříma.

„Pokud jde o Jana,“ praví po chvíliče uvažování, „můžete být jist, že ho u nás rádi uvidíme.“

„Byl bych šťasten,“ odpovídá pan Jakub, „kdyby slečna Michaela sdílela váš názor, ale nechme věci volný průchod . . .“

Je půl jedenácté. Regent přijal slib pana Jakuba, že požene prodej zatroleného statku vesele vpřed, a maje srdce zjihlé otcovskou láskou, určuje dobu pěti měsíců, aby mladí lidé měli čas po libosti se seznámit. Zvolil tuto pěťici ve jménu pěti smyslů, pronášeje při tom krásná a vzletná slova, jež mu kladla do úst otcovská ctnost. Řízením osudu ho tehdy tísnil opasek právě tak, jako když za podobných okolností mluvil s doktorem Pustinou. V této souvislosti si můj dobrý pán vzpomněl na směšnou příhodu, kterou mu advokát vypravoval, a jal se ji soukat ze své paměti.

Hu, hu, hu, cítím Pustinova ducha a rozeznávám teprve na pozadí jeho stínu vlákna nové svatební úmluvy. Chuďas je proklet jako básnická škola, již se odzvání, a přece je zatážen do nového plánu.

„Pustina — Pustina —,“ opakoval pan Jakub, „domnívám se, že se neukvapíte —“

„Může nám prospět při tvoření družstva?“

„Myslím, že není k ničemu,“ odpověděl mistr Jakub, „ale uvidíme, podám vám zprávu, vzkážu po Janovi, co je nového.“

Zanechme oba pány jejich úvaze a sledujme rozkvět něžnosti milenců. Michaela zapomíná francouzská slovíčka, chodí s knihou, zardívá se, je plachá, někdy zbytečně dlouho objímá svou sestřičku a jindy před ní uteče, je krátce jako vyměněná.

A Jan? Je neurvalý, neboť láska snáší špatně uzdu a nerada se dá řídit. Jan baží po tom, co je zakázáno, a kašle na

vše, do čeho člověka strkají. Postřehl v setkáních s Michaelou otcův záměr, a jakkoliv je do naší slečny zamilován, přece se vzbouřil. Zdálo se mu, že stýkáje se s Michaelou vyplňuje kupecký rozpočet, a byl chudák velmi pohoršen.

„K čertu,“ opakoval sám sobě, „jaká hanebná fraška! Sotva mi ukázali nevěstu, už je ruka v rukávě. Věru, můj otec se ani nenadál, jak snadno mi může vdmychnout svou vůli.“ Řka to, pocítil ošklivost k sobě i k ženitbě, která přichází jako na zavolanou. Každé pomýšlení na poslušnost mu bylo protivné.

Nicméně chtěl se svým otcem vyměnit o Michaele aspoň slovíčko. Chtěl se bránit, chtěl ji před panem Jakubem pohanit a hledal příležitost, aby ukázal, jak je prozíravý. Připravoval se na rozmluvu s otcem a naučil se větám, jež šly do živého. „Dám mu najevo,“ řekl si, „že jsem prohlédl léčku chlapíka, který je v tísní a který *nastrkuje* svou dceru, aby získal souhlas pro obcházení zákona. Jestliže je můj otec zapleten do týchž úmyslů a nemá-li čisté svědomí, pokud jde o setkání s Michaelou, nic mě nepřiměje, abych se někdy vrátil na Kratochvíli.“

Zatím ale byl již připraven na cestu, a třeba si to zapíral, přece se třásl, aby se nezhatila.

Věci se nedařivají, jak si přejeme a jak se nám líbí. Sotva Jan otevřel ústa, starý Lhota prý ho změřil pohledem od hlavy k patě. „Bojím se, že se chystáš za slečnou Michaelou,“ řekl starý s netajeným úsměškem, „ano, či ne?“

Ze zajímavé odpovědi Janovy nebylo nesnadno poznat, že si opravdu neřádá nic jiného.

„Čerti tě berou,“ děl opět pan Jakub, „a nemyslíš, než abys navlékl věc právě tak, jak ji shledáváš hanebnou!“ Řka to vstal a jal se chodit po světnici mluvě o jiných věcech.

Náš hrdina byl prý přinucen vrátiti se velkou oklikou tam, kam ho vedl zájem, a začal opět o Stoklasovi. „Dost řečí,“ odpověděl na to pan Lhota, „omrzíš regenta o něco později než Michaelu, ale nakonec ti ukáží oba dveře.“ Potom konče již úvahu, dal prý svému synovi jakousi částku a poslal jej na Slovensko.

Z této rozmluvy byl Jan dokonale zmaten, vy však snadno uhádnete, že se vytratil z hlavního města a zamířil rovnou cestou k nám.

Zatím slečna Michaela myslila na podobné věci jako Jan, uvažovala však ještě neurčitěji. Její mysl se rozptylovala obcházejíc podstatu a smysl svého neklidu.

Věci lásky se vyhraňují a tříbí náramně rychle. Ani se nenadějete, ani nevzdychnete, ani jedna myšlenka na polibky neproletí vaší hlavou, a přece jste chyceni. Jedné hodiny, jedné chvíle, kdy se snad díváte na konečky svých prstů, či kdy pro ukrácení času skládáte ubrousek, pocítíte vlnu zmateného štěstí.

Znáte tu touhu, jež se rozžhavuje víc a víc a jež si žádá určitého jména? Znáte to příslovečné váhání rozpalující uši? To je počátek lásky! Možná, že jste v té chvíli byli sami a že jste hubnovali na okno obrácení do zahrady. Snad přešel mezi stromy zahradník, snad zvedl právě zelenou ještěrku a vy jste se zachvěli o její osud, snad se právě přihodilo něco jiného, ale v určitém skutku, v určitém obrácení hlavy ležel hluboký smysl. V takové chvíli vám píše osud na čelo: JAN, MICHAELA, SUSANNE nebo ALEXEJ.

Mladý Lhota přijel k nám právě včas. Slečna Michaela si nekladla zbytečné otázky: Miluji? Nemiluji? To se mělo ukázat. Čekala na Jana s radostí. Čekala hotova k lásce a její náruč, jak se říká, byla otevřena.

Když se Lhotovi koně zastavili pod okny, hrál jsem se slečnou Susanne v šachy. Michaela radila mně a za Francouzkou stál kníže Alexej. Má krásná Susanne držela právě mezi prsty věž. Poznával jsem, že ztratím hru, neboť ta věž mi měla zakroutití krk. Abych se z toho dostal, vstal jsem tak prudce a tak šťastně, že všechna šachová pole zůstala prázdná.

„Vy ničemo, vy falešný hráči!“ křičel Alexej vyčítaje mi obmyslnost. Bránil jsem se velmi hlasitě, ale když jsme byli v nejlepším, zaslechla Susanne hrčení bryčky a jala se volat, že přijel pan Lhota. Byl jsem zachráněn. Alexej se vrhl s dámami k oknu a odtud na balkón. Jan právě vystupoval z kočáru.

Venku tehdy (bylo v polovině ledna) poletoval sníl a na zábradlí se zachytila sněhová stříška. Michaela ji srazila dlaní a uhnětla kouli. Byla na ni nádherná podívaná, jak stála napřahující ruku. Vítr jí pohyboval vlasy a zvedal na jejích ramenou límeček. Pan Lhota zůstal dole stát s očima navrch hlavy.

Privítali jsme mladého pána co nejsrdečněji. „Čekala jsem na vás!“ pravila Michaela a div mu nepadla kolem krku.

Představte si ty dvě tváře. Jednu plnou lásky, štěstí a toužení a druhou zdrženlivou, ohlížející se po ostatních; druhou polekanou a plnou strachu z osidel.

Jan potlačoval slova, která se mu hrnula na jazyk, a neřekl nic mimo pozdravy a vzkaz, po němž se nikdo netázal a jenž byl ještě k tomu vymyšlen. Doposud vidím, jak se za jeho řeči stávaly Michaeliny pohyby volnějšími a volnějšími. Doposud mi tane na mysli úsměv ztrácející se z její tváře a slyším odpovědi od chvíle k chvíli tišší a více zpožděné.

Bylo mi Michaely ze srdce líto. Kníže chtěl pana Jana omluvit a prohodil, že dnes není ve své kůži. „Dejte mu napít čaje,“ pravil, „je unaven.“ Ale milý Jan poděkoval. Tvářil se jako sedm drahých let a ptal se po panu Stoklasovi.

„Já ho zavolám,“ pravila Michaela nacházející konečně záminku, aby se mohla vzdálit. Dala se na útěk a její ramena se otrásala jako v pláči.

Sdílel jsem slečninu náladu a po celý den mi bylo na Kratochvíli těsno. Skličovala mě milostná něha. Přijal jsem rád tento úděl, neboť jsem se za něho mohl tvářit jako mladistvý člověk, jemuž hřmí v prsou láska. Byl jsem tak Michaela na dosah ruky a slečna Susanne nemohla přitom přehlédnout můj smutek a vážnost. Domníval jsem se, že Francouzka neodmítne tyto vlastnosti tak snadno jako lehkomyšlné poklony.

Můj pán, který neměl ani tušení, co se s Michaelou a s Janem děje, přiměl mladé lidi k navečerní vyjížďce.

Když zapřahali, byl jsem právě v knihovně. Otevřev vyhlídkové okno, zahoukal jsem, kam mají namířeno. Pan Jan mi odpověděl, že projedou oboru a že se vrátí stromořadím. Vyslechl jsem to s radostí a prosil jsem, aby na mě posečkali. Nemohl jsem si to odepřít, neboť blízko saní přešlapovala Susanne.

„Teď, Bernarde,“ řekl jsem si, „přišel tvůj čas.“

Vedle myšlenky, která se později ukáže a která mi našeptávala, abych se vtláčil do Susanniny blízkosti, měl jsem ještě v úmyslu zastaviti se u lesmistra Rychtery a požádati ho o nějakého zaječícího zmetka, abych mohl v odpověď na dopis o písaři a Elišce poslat své drahé sestře výslužku. Lesmistr bydlil právě u obory a tak jsem se těšil, že zabiji dvě mouchy jednou ranou.

Přehodil jsem si jen tak halabala přes rameno kožích a pospíchal jsem dolů. Ve vrátkách před vstupní síní potkal jsem doktora Pustinu s mým pánem. Byli zabrání do hovoru, jenž se zřejmě odnášel ke koupi Kratochvíle. Z toho, co jsem zaslechl, bylo patrné, že jde o špatné zprávy. „Pane,“ pravil náš vladař, „jestliže spor potrvá ještě dále, ztratím zájem o jeho výsledek.“

„Proč?“ otázal se advokát.

„Proto,“ odpověděl opět můj pán, „že zatím pozbudu veškerého majetku.“ Nemohl jsem se zastavit, abych vyslechl věc až do konce, ale přece mi bylo zřejmo, že Pustina u nás ztrácí půdu.

Saně, jimiž jsme měli jeti, byly malé. Slečna Michaela a Susanne seděly pohodlně, ale pan Jan a já jsme zůstali na holičkách. „Víte co,“ řekl jsem slečně Susanne, „přenechte své místo panu Lhotovi (neboť se nesluší, aby dvě dámy jezdily po lesích bez dvou průvodců), a jestliže souhlasíte, dám pro vás zapřáhnouti do saní vévody Marcela, kde sedí vozků vzadu.“ Susanne přikývla.

A tak jsme, zahaleni do medvědice, za malou chvíli bok po boku nasedali. Koně se nadmíru hbitě prosmykli branou a již jsme ujížděli vesnicí Jestřabí k oboře.

Zvolna se soumračilo, vítr nám hvízdal do uší. Do uší

nám hvízdal vítr a jeho svist, jak víte, připomíná všechny možné písničky a všechny balady, co se jich kdy urodilo.

Obrátil jsem se k slečně Susanne s nějakou otázkou a shledal jsem, že je tak krásná, až to zbavuje člověka rozumu. Její oči byly rozšířené a její vlásky poletovaly. Během koní se vítr zdvojnásobil a rozžhavoval slečninu tvářičku jako zlatník tepající růži. Zdálo se mi, že je v této příhodě více sladkosti a milostné muky, než by mohl člověk snést. Pociťoval jsem prudké pohnutí, znamená proud vlahého dechu mezi pootevřenými rty své nádherné společnice. Usmívala se, a tu jsem si dodal odvahy, abych ji objal kolem pasu. Tak zhola namátkou mi přišel na mysl jakýsi verš toho starého pošetilce Rimbauda:

*Vždy podle kreseb lotosu
jsou na rytinách malování
andělé plní patosu
dívkám pro první přijímání.*

Slečna se usmála. Položila svou dlaň na mou ruku a odpověděla mi následujícím veršem. Hrome!, mohu říci, že jsem se zachvěl od hlavy do paty. Mohu říci, že dotek jejích prstů mě vrhal rovnou do pekel. Radost, která mě zaplavila, byla tak palčivá, tak prudká, tak sžírající, že se spíše podobala leknutí. Zůstal jsem bez dechu ohromen hlubokým blahem, jež vás oblévá jako otáčející se stěny víru. Nevěděl jsem nic lepšího než sevřít slečnin pas. Kdyby byl v té chvíli nestál za mými zády vozka! Kdybych byl necítil jeho páchnoucí kožich a zároveň s ním koňský výpar! Ach, ještě teď po letech bych znal místo na své staré hlavě, jež se dotklo tvářičky oné tmavovlásky. Ještě teď by mi po tom doteku žhnula skráň! Avšak nemohl jsem učinit nic jiného než to, co jsem učinil. Nemohl jsem slečnu políbit. V té bídě a za toho štěstí jsem svíral v pěsti medvědici. Slečna umlkla a já jsem dýchal plnými ústy.

Teprve po chvíli jsem si všiml, že projíždíme oborou. První saně se opozdovaly a nescházelo mnoho, abychom je-

li po boku Michaelina spřežení. Slečna nám kynula a vozka, jenž tak špatně rozuměl mým záměrům, zdržoval koně. Než jsem se nadál, jeli jsme mírným cvałem těsně vedle druhých saní. Podíval jsem se na Michaelu a zdálo se mi, že poznávám znovu Susanne. Zdálo se mi, že vidím touž zřítelnicí v hloubce zrcadla; týž úsměv a vposled totéž bláhové a skvoucí odhodlání k lásce.

Slečna Michaela svolila k vyjížďce jen proto, že chtěla dokončiti *nedorozumění* s Janem. Nemohla uvěřit, že jí nemá co říci. Doufala, měla živou naději, že se ozve slovíčko, po němž toužila.

Jan však doposud mlčel, doposud mluvil o všedních věcech. „Snad nemá odvahu,“ pomyslíla si Michaela, „snad se ostýchá, snad se vzmuží. Zbývá pět minut, než přijedeme k ohbí cesty, a než se vrátíme domů, uplyne půl hodiny.“ — Půl hodiny. Věčnost. Mžiknutí oka.

Domnívám se, že jsem tehdy správně uhadoval, jak ráda by sama začala, ale je příliš těžké mluvit o lásce.

Viděl jsem za svůj život mnoho děvčátek, která vydělávala všelijak svůj chléb, a neměl jsem před nimi ošklivost. Sedávaly na mých kolenou a já, ruku v kapse dřavého pláště, jsem přepočítával drobné. Ví bůh, že mě dojímalý ty malé kurvičky v černých punčochách. Ví bůh, že se mi nepřičily jejich hlásky. To, co podobné dívky vypravují, je věčně totéž. Splétají lži s hanebným nadsazováním, ale pod těmito barvami z tržiště najdete horoucí dech a krvavou zář lásky. Mluvíte-li o děvčatech, mějte na mysli, že u nich všechno počíná láskou a končí láskou. Mějte na mysli, že neznají jiného obsahu věcí. Že se pro lásku ponižují a že se stávají královnami skrze ni. Obě krajnosti bývají na dosah ruky, neboť od nádherných snů k rudým svítelnám nevěstince je širá cesta.

Vy jste si možná navykli dělití lidí na dobré a špatné, na lidi pracovité a lenochy, avšak já pravím, že znám jen lidi ušlechtilé, jimž proudí v žilách vroucí krev, již jsou plni vášní a nepokojů, lidi, kteří se vrhají na svět jako na medvěda a již, chybující a okrvavující se, řadí čin k činu s hr-

dostí, s pokorou, s pláčem či za radostného souzvuku světa.

A kdo stojí naproti těmto lidem? Kdo je proklíná? Kdo láme nad nimi hůl a mluví o jejich zatrazení? Filistři, chlapi v kapotech, neplodné ženy, netýkavky, jež zraňuje pohled na nádherný svět, který je pln omylu a pln krás! Ti, kdo se ničeho neodváží, ti, kdo se brání přibývajícimu času, ti kostlivci života vykupující svou páchnoucí ctnost cenou strachu a přikázání, jehož se děší a jež překročují v nevěstěch myšlenkách.

Slečna Susanne byla, jak jsem se domníval, z těch, kdo krácejí vpřed se vztyčenou hlavou. Zdálo se mi, že je plna smyslnosti a rŭjné krve. Shledával jsem, že se její podoba shoduje s tváří mých malých přítelkyň a že je jejich sestřičkou právě tak jako Michaela. Díval jsem se na obě slečny se zalíbením a myslil jsem si, že já, jemuž bylo dopřáno, aby porozuměl těmto maličkým holátkům, mohu přijít ke cti a že mi vhodný okamžik vnukne úhlednost. Myslil jsem si, že se ještě jednou smísí můj zvířecí dech se jménem, jež slečna tichounce zavolá, a že přiloživ skráň k jejím nádherným tepnám, uslyším tichounký rytmus světa.

Skončiv pozorování Michaely pohlédl jsem do tváře Susanne. Usmívala se stále stejným způsobem, ale její pozornost byla obrácena k Michaelae. Zdálo se mi, že obě dívky uzavřely přátelství a že je spojuje láska, kterou pocítily v touž chvíli. Michaela byla o poznání roztržitější. Odpovídala Susanne zvedajíc rukávník k své tváři, jako by chtěla zastříti ruměnc.

Jan vzdoroval. Snad mu doposud strašil v hlavě kuplířský záměr pana Jakuba a pana Stoklasy, snad hledal vinu i na Michaelae, či snad chtěl dostat slečnu z naší společnosti? — Krátce, umínil si, že vystoupí ze saní a že se vydá na cestu pěšky.

„Pojďte, slečno,“ zval Michaelu, „projdeme lesem a zastihneme saně na druhé straně obory.“

„Ne, chtěla bych zde zůstat,“ odpověděla Michaela. „Požádejte pana Speru.“

„Jakže,“ povídám, „vkročiti těmito střevíci do sněhu? Zanic! Zanic! Zanic!“ Opakuje toto slovo vyprostil jsem svou pěst z medvědice a rozevřev dlaň, foukl jsem do chomáčku srsti, jež mi zůstala v ruce.

Zatím se naše saně zastavovaly a pan Jan seskočil dolů. Stál teď na kraji cesty a jeho štíhlá postava rýsovala se nádhrou ramen a útlostí boků. Viděl jsem, že Michaela jeho záměru doposud nevěří, usmívala se. Hledal jsem touž září v obličejí mladého pána. Žel, kabonil se a jeho tvář přecházely vlny uvažování zůstávající kolem úst stopy úsilí a nevolnosti.

„Nuže,“ pravila Michaela, „kde na nás chcete počkat?“

„Nevím, třeba u topolů,“ odpověděl, zdůrazňuje, jak pramálo mu záleží na setkání.

Tato hra mě rozesmála. „No,“ řekl jsem si, „mladý pán je z těch hrdopýšků, kteří se věčně ohlížejí po tom, jak kdo o nich soudí. To jsou ti praví! Jakživ neřeknou, že jsou zamilováni, a je jim úzko, mají-li se nachýlit k ústům své dámy.“ Poznával jsem Jana z této stránky a nemohl jsem se zdržeti úsměvu, jakkoli mi ho bylo líto. Tyto rozpaky jsou tak něžné, tak milostné, tak svěží. Ten zarputilý pohled, jež podobný milenec vrhá po své milé, to obočí, ta vráska kolem úst, ten hlas! Vždyť to známe, pod tímhle zježeným peřím se skrývá něco dočista jiného! Pod těmi slovy tryská horoucí hlas, jenž dlouho opakuje: Jsem hlupák! Jsem hlupák!

Pan Jan se třásl úzkostí, že bude přinucen zřici se Michaeliny společnosti, ale čert mu nedal dobře dělat a on, chudinka, jemuž jde z lásky jazyk napříč, nemohl nemluvit ve vlastní neprospěch. Nemohl nejíti. Kynul nám na rozloučenou a jeho rozpačitý úsměv se měnil ve výraz zklamání.

Saně se dávaly opět do pohybu. Viděli jsme, jak si Jan zapíná límec kožichu a jak se dává na cestu směrem vlevo, tak aby nás zastihl, než projedeme obloukem silnice.

Brali jsme se vpřed mírným klusem a naše spřežení zachovávala týž krok. Táhlo pomalu k páté, a jak se často stává na rozhraní dne a večera, počalo sněžit. Má společnost

ukryla tvář do kožišin, stěží jsem mohl zahlédnouti její nosík. Začal jsem jakousi rozmluvu, ale Susanne odpovídala jediným slůvkem: „Ano.“ „Ne.“ „Prosím.“

Uložil jsem si tedy chvilku mlčení a Michaela rovněž nepromluvila. Zdálo se mi, že je čas se vrátit, a v duchu jsem se horšil na to house, pana Jana, který nám zkazil krásnou pohodu. Nezbývalo mi než dívat se směrem jízdy přes hřbety koní, na jejich svalnatý zadek a krásný tvar kopyt, jež obracejí za něžných pohybů vzhůru podkovou. Díval jsem se na stříhající uši a proud vzduchu vycházející z jejich nozder, a co se tak dívám zmíraje touhou stisknutí podruhé ruku své sousedky, spatřím, jak se v zátočině cesty mihne jakýsi chlapík, jak se smeká podle koní a s chvatem se vrhá k saním. Slečna Michaela se dala do křiku a Susanne vstala přidržujíc se mého ramene.

113

Ten člověk měl kuklu a dlouhý plášť. Neviděl jsem mu do obličeje a mohu říci, že ve mně byla malá dušička.

Byl to kníže Alexej! Poznal jsem ho, když si střásl kápi. „Jeď! Jeď!“ křičel na vozku, který se hotovil zadržeti koně. „Jeď!“

Stál na stupátku saní přidržuje se zobanů, v něž vybíhala vykroužená příď, a skokem se octl vedle Michaely. Po chvílce jsem viděl, jak vstává a bere otěže do svých rukou. Viděl jsem, jak Michaelino spřežení zvedá hlavy a jak se rozjíždí sdílíc vášnivost a bouřnou vůli svého vozataje. Za okamžik zmizeli v zátočině, v lesích, kde se věru nesetkají s panem Janem.

Na tomto místě se dělí vypravování o vyjížděce na dvě části.

Já a Susanne jsme sjížděli směrem, kde čekal pan Jan. Domníval jsem se, že se teď se slečnou Susanne snáze dorozumím, a hledaje pod příkrývkou její ruku dotkl jsem se hladké kůže rukavičky. Susanne se ke mně na okamžik obrátila plnou tváří. Její pohled mě rozpaloval a slova se mi řinula na jazyk s takovou vroucností a s takovou silou, že jsem věru zasluhoval pozornosti. Mluvě chvíli česky a chvíli francouzsky vyznal jsem jí lásku.

Susanne ponechala ruku, tam kde ležela, ale viděl jsem, že neposlouchá.

„Susanne,“ řekl jsem po chvíli ticha, za něhož k nám doléhal jedině zvuk podkov, frkání koní a svist sanice. „Susanne, teď, když víte, že vás miluji, teď, když jsem se učil tak příliš srozumitelný, teď mi zajisté prominete, že jsem vás oslovoval.“

Narážel jsem tou poznámkou na naše dřívější setkání, jež se tak prahanebně končila.

Susanne si teprve teď uvědomovala, že ten, kdo s ní mluví, jsem já, ubohý Spera, a podívala se mi do očí. Nikoli s odporem, ale udiveně, nikoliv se záští, jež může pokrýt vaši tvář ruměncem, ale které vám praví, že jste středem zájmu. Patřila na mě jako na postavu spadlou z měsíce. Doznal jsem velmi kruté porážky. Susanne zřejmě nezaslechla ani konec mého vyzvání. Starého kozla rozuměla, co jsem povídal, a z návodu jakéhosi ironického ďábla mi otevřela srdce. Obracejíc ke mně rozšířené zornice, v nichž se dvakrát odráží noc, pravila hlasem, jehož tichost hlomozí a jehož síla žene bárky po mořích lásky: „Miluji plukovníka.“

Políbil jsem jí ruku, cítě, že bych měl toto děvče stokrát raději než ty, s nimiž jsem se doposud setkal. Nic naplat, kdo zná pořádné chlapíky a ženské, ten ví, jak se vyřizují podobné záležitosti, a kdo ne, bude si stejně myslit, že jsem se popadl za nos a čtvrt roku se vláčel jako neživý. Myslíte, že budu slečně teď spílat? Chyba lávky! Řekl jsem, že je Susanne milostné stvoření. To platí. Mám stejný důvod opakovat to teď jako před chvílí. Susanne je krásná. Její oči se podobají širokým dýmantům a vrhají lesk krásy. Její postoj je královský, její pochýlení hlavy, její ramena a paže jsou nádherná. To, co ve mně vzbuzovalo lásku, to, co je vkleto do té hlavy, do jejího hlasu a pohybů, za nichž mě jímá závrať — to vše mám tupit? Tomu se mám posmívat a říci, že se tyto půvaby nevyrovnají prstíčku slečny Cornélie?

Jsem dosti stár, mívá jsem v ruce všelijaké knihy a díval

jsem se na svět zvedaje zrak od jejich stránek. Snad tu a tam jsem přece zahlédl cíp vlečky královniny. Ba věru, vím, kdo je vládkyní světa.

Maje teď nouzi o slovíčko, odkazují vás na knihu knih. Přečtěte si to, co je psáno v kapitole ke Korintským!

A při tom Písmu! Čtěte pohlížejíce na svou ženu a na nepřátelský tábor hnidousů, kteří vám říkají: Ty jsi, brachu, směšný! Máš pochýlený nos a uvozhřenou škaredku namísto krásky, již jsi miloval.

Když pak sklapnete tu knihu, odpovězte: A já jsem přece vyhrál svou při! Což jsem necítil, jak láska tepe křídly? Cožpak jsem spal, což jsem si nevzal nitku z jejích šatů? Před touhle královnou jste všichni kuchařky a všichni pohůnci. Chcete se napařovat proto, že vaše nosy jsou o něco méně skobaté než můj? Proto, že vaše paničky jsou prosty hloupých pih, kterých se dostalo tak hojně slečně Ellen? Jděte s tím na kolo! Víte vy, co je láska? Ne! Sotva! Ani zdání! Kdo nezakládá oheň, ten se nespálí, však já jsem miloval sto něžných krasotínek, jež mi bůh ukázal. Často jsem dostal koš, často mi padly do rukou místo panen jenom kurvičky — co na tom? Nelajte těm něžným stvořením. Ví bůh, že někdy vykřešou jiskřičku lásky ze svých pánviček. A to mi dostačí.

Já sám nechci nic podobného slyšet a dobře vím, jak se věci mají. Susanne je z nejkrásnějších slečen a Michaela, jak jsem již řekl, jí pranic nezadá. Ta první miluje knížete Alexeje a druhá jakbysmet, má v hlavě jiného než mě. Nu, to je vše. A pro tohle se mám jít utopit? Co Cornolie, co Ellen?

Nesmysl! Jsem příliš dobrý švec, abych odhodil svá stará kopýtka. To ostatní se poddá. A jestliže mě přece něco mrzí, pak je to jenom to, že jsem, hlupák, dělal knížeti tlampače.

Však teď je čas, abych už pokračoval v milostných příbězích knížete Alexeje a slečny Michaely.

Člověku dá rozum, že plukovník nepotkal naše saně náhodou. Zaslechl asi, když jsem křičel z okna, aby mě vzala

Michaela s sebou, a vsedl do auta, aby nás předhonił; v ten den mu sloužila nádherná náhoda.

Ten, kdo posuzuje počínání Alexejovo, zajisté se neubrání myšlenke, že to byl blázen. Vskutku, počínal si jako šašek. To byla asi podívaná, když se cestou necestou hnal v motorovém voze. Jak mu to asi slušelo v dlouhých rukavicích a v plášti s kapucí!

116

Domnívám se (zároveň s ostatními), že náš milý kníže měl o kolečko víc. Ale jsem nucen přiznat, že se mu jeho zbrklé kousky dařily. Odmyslíte-li si ždíbek směřnosti, shledáte, že je to celkem pěkná věc, počíná-li si stárnoucí chlapík tak jako on. Zdá se však, že o tom Michaela nepřemýšlela.

Sotva se kníže vyhoupl do saní, jal se vypravovat, co mu krajina kolem obory Černné připomíná, jaká ruská řeka se stáčí podél podobných lesíků a který oddíl gardy kdy stál před úkolem ztéci výšinku navlas podobnou návrší před Rychterovým domem. Michaela jej sem tam povzbudila otázkou a smála se, když se pustil do prášení a když vykládal neuvěřitelné věci o svém psisku, které mělo nos tak ostrý, že rozeznávalo milostné dopisy od účtů, a kachnu, která hnízdí, od kachny samotářky. „To,“ pravil kníže, „není nic proti fence jakéhosi kapitána, která měla tak mohutný rozum, že sloužila svému pánu způsobem téměř lidským.“

Řečený kapitán se pramálo vyznal v umění vystačiti svými penězi a stávalo se, že vydal dvojnásobnou částku, než mohl zaplatit. Jsa ve velké tísní a nemaje ani zdaleka prostředků, jak by si pomohl, jal se hrát v karty. Nikoliv pro zábavu, jak se sluší, ale s pilnou snahou vyhrátí stůj co stůj. Když mu padala karta a když měl před sebou pořádnou hromádku, vsadil všechno na jednu hru. Sotva to učinil, vstala fena zpod stolu a nespustila očí z jeho rukou až do té chvíle, kdy si oddychl a shrábl peníze. Toť se ví, že se po podobné výhře neodchází. Kapitán byl zavázán cíť setrvati u karet tak dlouho, dokud zase všeho nepozbyl, ale fena, která se jmenovala Stella, vrhla se na jeho kapsu a jala se tak pronikavě štěkat a dorážela tak prudce, že se jí

musil bránit holí a později kordem. Všichni vstali a honili zvíře sem a tam a mířili na ni pistolemi a nemohli si zjednat klid, leč že by ji utratili. Ale to kapitán nechtěl připustit. — Tak nezbývalo, než aby uposlechl vyzvání této psice a odešel.

Odtud pak fena odváděla kapitána po každé výhře na konci svého provazu domů a nashromáždila mu značný majetek.“

Michaela poslouchala jen roztržitě, ale byla knížeti vděčna, že k ní přisedl, že se nezmiňuje o panu Lhotovi, že obrátil koně na jinou cestu a že se dnes již nesetká o samotě s Janem, kterého v tu chvíli málem nenáviděla.

Kníže byl na koni. Myslíl jsem na něho od té chvíle, kdy Susanne vyslovila jeho jméno, a snažil jsem se uhádnouti, co teď dělá. Uvykl kouti železo, dokud je žhavé, a má se asi k činu. O ničem nepřemýšlí, a přece si vede jako znatel lidských srdcí. — Věděl jsem, že je to ďábelský utěšitel.

Představte si smutnou Michaelu a po jejím boku chlapíka čpícího juchtou, s kačírskem vlasů na skráních a se stříkanci krve, jež sotva vybledly. Představte si velmože, zapírajícího chudobu (která by vámi otrásala jako žebrácké rány) ve chvíli, kdy si vymýšlí nesmysly pro růžové ouško Michaelino.

Je ten obraz přebarven? To nevádí, chtěl bych však říci, že se slečna cítila po boku tohoto znamenitého znalce lidí malou dámou a že přijímá hru, za níž se stane ještě menší a libeznější a uraženější a potřebnější ochrany proti neomalenosti pánů Janů. Snad se jí stýskalo, ale současně cítila radost, podobnou blaženosti školaček. Tento pair života, tento samoděržavný býk, na jehož rukách lpi krev neuvěřitelného válečnictví a neuvěřitelné věrnosti, přivolal čas pohádek. Ta kukla! Ty ruce vězící v rukavicích s manžetou málem až k lokti! Teď odložily otěže. Nadcházející tma kryla jejich hubenost a činila je podobnými rukám umělce, který hněte vítr ve vypravování. Jeho mlčení poutá hlasy přibývající noci v jakýsi jinotaj, jemuž není třeba rozumět. Jeho tvář, věčně neklidná a vážná, se na obrátku směje srdečnou radostí jen proto, že se usmála Michaela.

Nebylo ani potuchy po onom posměváčku, který dopaloval doktora Pustinu a jenž si na Kratochvíli střílel z lidí. Kníže hrál teď dočista jinou hru. Byl upřímný. Nepochyboval Michaelu, nepřivinul ji k sobě, ale mlčel ve chvílích, kdy ticho nabývalo hlasu, který praví: Ty máš na krajíčku pláč? Vzmuz se. Opři se o mě. Jsem kníže života.

Za tohoto výmluvného mlčení jeli podle stromů vrhající stíny a pod měsícem milenců a mimo propast, již vnučka závrať.

Zatím já a Susanne jsme pospíchali za panem Janem. Díval jsem se na Francouzku jinýma očima a sanice mě pranic nepoutala. Řekl jsem vozkovi, aby pobídl koně, a za chvíli jsme již zahlédli Jana. Chuďas, myslil si, kdovíco chytrého nevyvedl. Myslil si, že k němu přijíždí Michaela, že se vrací, že se bude podívat jeho zálibám v nočních potulkách, a zatím jsem vylezl ze saní já. Ptal se mě aspoň třikrát, kde je Michaela, ale nebylo mi do řeči. Odpovídal jsem mu na všechny jeho otázky: „Nasedat! Nasedat, nebo zmrzneme.“ Teprve během jízdy jsem prohodil, že slečna odjela s knížetem. Chtěl jsem Jana trochu potrápít (abych se povyrazil ze své špatné nálady) a dodal jsem k řečené poznámce, že ten chlapík slečnu málem unesl.

Od topolů jsme zamířili k Rychterovi.

Přijal jsem od lesmistra slib, že mi nazítří pošle dvě ušáků.

Potom jsme se vraceli domů. Pan Jan a slečna Susanne si neměli co říci a já jsem mlčel. Každý z obou se stáhl do koutka, jako by pozbyl dobrou polovinu tělesné váhy. Měl jsem teď místa jako malý král a věru nechápu, jak jsem se mohl do týchž saní nevměstnat, když jsme vyjžděli.

Koně šli krokem. Trochu jsem dřímal myslé na své stáří a poprvé mě skličovala léta. Potom mi přišla na mysl má neteř Eliška.

Za těchto úvah jsme dojeli k brance. Pan Jan se vrhl ze saní a jal se shánět plukovníka. Řekli nám, že se doposud nevrátil. Slečna Susanne zmizela ve dveřích, a když Jan poodstoupil, zase se vrátila.

„Pane Spero,“ řekla zvedajíc ke mně oči, „nebudete žertovat na můj účet?“ Odpověděl jsem jí, že bych si ze srdce rád zasloužil důvěru. Slečna Susanne mi porozuměla a podala mi ruku.

Nechtělo se mi odejít bez Jana a čekal jsem s ním, až se kníže vrátí. Stáli jsme v podjezdu. Pan Jan si kroutil vousy a já jsem okouněl.

„Váš přítel,“ řekl potom Jan, „váš přítel plukovník je mluvka, histrión a podvodník. Dnes, když hrál v karty s panem Stoklasou, vynesl krále, a ten král byl před tím odložen!“

„Tak?“ povídám, „jste si tím jist a nepřipouštíte, že jste se přehlédli? Kníže Alexej hraje, jen se práší.“

„Jen práší,“ odpověděl Jan se zlostí.

Ještě chvíli jsme si vyměňovali názory, ještě chvíli jsme si brousili vtíp a věc (jak už to mezi chlapy bývá) nabývala povahy hádky. Vtom se ozvalo cinkání zvonku a Alexej vjížděl.

Zarazil koně, div si nesedli na zadek, hodil Marcelovi otěže a pomáhal slečně vystoupit. Všiml jsem si, že měla růžové tváře. Pokynula Janovi i mně jediným posunkem a pravila, že kníže je nejznamenitější vozka, který kdy vedl koně. „Víte,“ pokračovala, rozšiřujíc svůj úsměv, „že jsme projeli oboru a vrátili jsme se kolem rybníků?“ Podíval jsem se, za jak krátký čas urazili tu dlouhou cestu, ale pan Jan neříkal nic.

Slečna Michaela přeběhla schodištěm a my jsme ji zvolna následovali. Chtěl jsem začít nějakou veselou rozprávku, abych Jana rozptýlil, ale nepovedlo se mi to. Hledal příležitost k hádce s knížetem, ale plukovník mu dlouho odpovídal mírně.

„Doktor Pustina,“ pravil Jan zastavuje se na posledních stupních schodiště, „o vás dnes mluvil takovým způsobem, že jsme se všichni smáli.“

„Tak,“ odušil kníže, „advokát je šprýmař, co tedy zbývá než smáti se, když mluví?“

„Dobrá,“ řekl opět Jan, „opakujte mu to, ale pokud jde

o váš způsob přepadávání saní, myslím, že přeháníte. Slyšel jsem, že jste to byl vy, kdo obrátil koně k rybníkům.“

„Pane,“ děl kníže sotva znatelně se usmívaje, „jestliže vyhledáváte spor, začal jste z nepravého konce. Co chcete? Sváříti se pro směr jízdy, která je ukončena? Věřte, že mi nikdo nepokynul, abych zamířil tam, kde jste čekal. Chcete-li přijmouti toto vysvětlení, přijměte je, a jestliže váháte, najděte si jinou příčinu k hádce. Méně ješitnou, méně průhlednou! A přísámbohu, netvařte se jako milenec, který chce trestat dámu, jež se starého čerta stará o vaši žlučovitou povahu. Nezaplétejte ji do hádek, které mezi sebou máme jen proto, že vaše čepice je příliš vysoká a že mi váš výraz připomíná dřevěné hračky!“

„Milosti,“ řekl jsem míse se do hovoru. „Milosti, kdybyste byl mým kmoťřencem a já měl na motouzku křestní peníz z vaší ruky, věřte mi, že bych přece jen souhlasil s panem Janem. Jakkak nemá narážet na slečnu, když mu jde právě o ni? Proč by se rozpakoval o ní mluvit? Povídám, že není zle, pokud jde o slovíčka, a s ostatním si dejte zajít chuť.“

„Promiňte,“ vpadl mi do řeči Jan, „promiňte! Vaše pomoc mi není právě vhod.“

„Tím hůře,“ řekl jsem, „tím hůře pro letošní setbu, tím hůře pro ramlice mezi kořeny habrů.“

Řka to vzal jsem knížete pod paží a odcházeli jsme podporující druh druhu. Pan Jan stál na starém místě, a jestliže dobře hádám, měnil barvu jako roční časové.

Na konci chodby jsem se ohlédl a tu jsem spatřil, jak se k němu přibližuje doktor Pustina.

Ach advokát! Spustili jsme toho chlapíka z očí, když jsme nasedali k vyjížďce. Jak se vyrážel, zatímco my jsme křižovali les?

Můj pán, Josef Stoklasa, s ním chtěl účtovat a odvedl ho do své kanceláře. Schylovalo se mezi nimi k bouři. Byli zasmušilí a po dlouhé době spolu mluvili tak, jak měli spustit již na začátku.

Regent činil svému právnímu zástupci výčitky, řka, že mu nejdou pod vousy zápletky a kličky, v nichž si advokát libuje. „Naše věc,“ řekl, „pokračuje od deseti k pěti. Před půl rokem jsem byl málem u cíle. A co teď? — Odhad za odhadem, komise za komisí! — Ministerstvo. Pozemkový úřad, průtahy! — Ďas ví, komu ten statek padne nakonec do klína.“

„Před šesti měsíci,“ odpověděl advokát, „jsem měl volnou ruku. Tehdy ještě nezasáhl Lhota!“ Řka to podíval se na mého pána zpod brýlí.

„Bylo to nutné,“ pravil mu v odpověď regent, „musil jsem požádat Jakuba o příspěvní, vždyť jsme byli již v koncích.“

Oba pánové chvíli mlčeli, Stoklasa se trochu styděl za nepravdu, kterou říká, a v rozpacích lálal mezi prsty sirku.

„Domnívám se, že jste si nesprávně vybral přimluvčího,“ pokračoval advokát. „Lhotovy zájmy jsou jiné než vaše. A i kdyby chtěl, co zmůže? Má na zádech smlouvu s cukrovarníky a řepaři po něm pasou jako čert po hříšné duši. Musí se před nimi zapírat a jezdí po zdravotních dovolených.“

„Mýlíte se,“ namítal opět regent, „Lhota má vliv a je to můj starý přítel. Co ale mohu čekat od domkářů? Zapo-

mněl jste, jaké mám potíže s Charouskem? — Vidíte, a to je člověk, s nímž jsem chtěl pracovat, když jsem myslil na družstvo . . .“

„Jakže?“ vpadne advokát, „vy byste přistoupil na to, aby se Kratochvíle stala družstevním statkem?“

„O Charouskovi již nemůže být řeči.“

„Naopak! Naopak!“ křičí advokát a na jeho čele vystává pot. „Charousek udělá, oč ho požádám. Jsem si jím jist.“

„Pozdě!“ odpovídá můj pán a vkládá do toho slova všechnu umíněnost lidí bez vůle.

Doktor vstane a jazyk mu vypovídá službu. Cítí, že je všechno v sázce, cítí, že miluje Michaelu a že jeho místo je po boku Stoklasově. Chce mluvit, ale v hlavě se mu honí myšlenky na moc v politické straně, na Kratochvíli, na svatbu a na jedinou chybičku, které se dopustil s Charouskem. Můj bože! Proto se všechno rozplyne? Proto má věčně klábosit v nicotných sporech u krumlovského soudu? — Ne, ujímá se řeči a vyloží, proč Charousek psal onen zlořečený dopis a proč mluví na schůzích proti Stoklasovi. „Tomu je dlužno rozumět,“ praví, „jen jako výstraze, abyste se nevzdaloval svých starých spojenců. My všichni jsme byli znepokojeni pro Jakuba Lhotu . . .“

To jméno přivádí advokáta k rozumu, poznává, že právě v něm je ohnisko sporů, poznává, proč se Jan vrátil na Kratochvíli, a v duchu se již loučí s Michaelou i se statkem. „Zkřížili ti cestu. Okradli tě!“ myslí si, ale ještě se nevzdá. Mluví, mluví čím dál tím lépe. Vymáchal Lhotu, jako by měl zítra přijít na buben, a *naznačuje*, že je to darebák. Rozhodl se vést útok přímo na Jakubovu hlavu a změří se s Janem; ve vhodné chvíli požádá pak o Michaelu.

Uhaduji a jasně si dovedu představit, jak se náš advokát za této řeči uklidnil, jak si opět sedá, jak drží ruku v dlani a jak si čistí brýle. Vypadá jako neviňátko.

Můj pán odpovídal na hanu a zlehčování pana Jakuba Lhoty zdráhavě. Krčil rameny, a když šlo do tuhého, zmohl se jen na chabou poznámku: „Pravíte, že pro mě neudě-

lal ani jedinou maličkost? Vždyť jsem ho nikdy o nic nežádal — ostatně, mítí vliv znamená hospodařiti vlivem.“

Toto místo je nejslabší z celé obhajoby. Advokát se dívá na popel svého doutníku a myslí si, že přišel čas, aby obrátil řeč na Michaelu. Připravuje si půdu a urovnává záhyby svých spodků. Pojednou vyhrkne a ze záplavy ruměnců praví utlumeným hlasem: „Miluji Michaelu!“

Ať se propadnu, ať nedosáhnu nikdy akademického gradu (jakkoli mám zadat jen práci a vše je hotovo), ať víckrát nepromluví, jestliže si Stoklasa někdy pomyslíl na to, co advokát právě řekl. Neměl o tom ani zdání, ani zdání, ani zdání!

V tu chvíli byla na Stoklasu žalostná podívaná. Stál jako bez ducha a opakoval si Michaelino jméno. Rád bych znal hloubku jeho studu a uzardění, rád bych znal sled myšlenek, které mu proběhly hlavou. Zastavil se u necudných anekdot, které za chvílek oddechu sdílel se svým advokátem? Myslíl na výši jeho palmare? Či na malé nezbednosti, kterých se dopouštějí mužového zralého věku? Proč neukázal Pustinovi dveře, proč mlčel? Vázala mu jazyk společná tajemství?

Jsem si tím jist, neboť, přísámbohu, ten člověk viděl v Pustinovi to nejhorší a považoval jej za pramazaného chlapíka. Kdyby mu v tom okamžiku nebránily vlastní hříchy, zatočil by s milým doktorem dočista jinak. Poprosil by ho, aby mu víckrát nechodil na oči, a zhurta by mu zavřel právě před nosem. Jářku, dovedu si velmi dobře představit, jak by ho vyprovázel, ale jakživ to neuvidím, neboť můj pán vězí až po krk ve všelijakých závazcích a nikdy nebude jednat podle vlastní hlavy . . .

Se mi zdá, že mi dáváte znamení, abych přestal. Tane vám na mysli nějaká otázka? Dobrá, poslouchám.

— Měl Stoklasa Michaelu rád?

To bych řekl, pánové, měl ji nesmírně rád!

— Chtěl ji provdat za mladého Lhotu?

Ovšem, snažil se o to ze všech sil.

— A co tedy odpověděl Pustinovi?

Nic určitého. Mohu říci, že mu ji neodepřel.

— Tak, a teď si, vy mluvko, sáhněte na tepnu!

Lidé dobří, slyším nerad podobné poznámky. Sper to d'as! Nemohu učiniti z černého bílé a z ničeho něco. Pan Stoklasa byl právě takový a ani o chloupek lepší. Honil vždycky dva zajíce najednou. Ať se vám líbí či nic, já zpívám podle not a držím se svého klíče. — Krátce a dobře, Stoklasa zapřel mladého Lhotu a neučinil pro lásku k své dceři ani tolik, co by se za nehet vešlo.

„Já,“ pravil advokátovi, postrádaje pravého výrazu, „nebudu Michaele říkat o vašich záměrech. Zeptejte se jí sám. Nebudu ji ani přemlouvat, ani jí bránit. Jestliže vám přisvědčí, máte mé slovo.“

„Dobrá,“ odpověděl na to doktor Pustina, „nechtěl jsem slyšet nic víc. — Pokud však jde o vaši poznámku, abych mluvil ve vhodnou chvíli, rozumím tomu tak, jako byste mi naznačoval, že teď není čas k podobným rozmlouvám.“

Můj pán, který jako všichni otcové myslí za Michaelu, odpověděl, že se obává, aby slečna nebyla doktorovým návrhem překvapena. „Věru,“ dodal ukončuje rozmluvu, „nic by mi nebylo nepříjemnější, než kdyby vám odpověděla bez rozmyslu — ale u dívek jejího věku, u dívek tak nakloněných všelijakým veselým kouskům, nemůžeme očekávat, že tato otázka, položena znenadání, vyvolá vážnost, které si zasluhuje.“

„Všimněte si,“ dodal, „jak ta holka ráda rozmlouvá s knížetem. Zajisté to činí jen proto, že se k ní ten člověk chová jako k malému děvčátku a že je tak rozdílného věku.“

Jakmile padlo jméno knížete, vjel do doktora nový duch a vzdor tomu, že můj pán již vstával, nedal si milý Pustina ujít příležitost, aby plukovníka nezlehčil. „Domnívám se,“ řekl s významným pohledem, „že kníže zhusta zneužívá slečnina přátelství. Dík jeho hrám na slepou bábu a vypravováním ztratila slečna zájem na věcech, v nichž si předtím libovala. Jeho přítomnost *mi není pranic vhod!*“

Jaké štěstí, že byla tato věta řečena tak neomaleně; dříve

než dozněla, odpřisáhl si můj pán, že ji advokátovi nedaruje. Neměl odvahu vypovědět Pustinovi otevřené nepřátelství a byl přinucen zdržeti se poznámek, když se advokát málem přiznával, že má jakýsi podíl na Charouskově dopisu, avšak tam, kde nebylo třeba přímého činu, byl regent jako z oceli. Vzpřímil se, šťasten, že našel věc, která s dostatek vyjádří jeho odpor k doktorovi, a sliboval si v duchu, že se bude zuby nehty držet Alexandra Nikolajeviče.

Pánové skončili rozmluvu právě v okamžiku, kdy Alexejovy saně vjízděly do dvora. Jak bylo již vypravováno, srazil se potom Jan s knížetem, a jsa u veliké tísní, nadbíhal advokátovi.

Ve skladu lidských příhod je snad vždy utajen jakýsi posměšek. V okamžiku, kdy se Susanne vyznávala ze své lásky k Alexejovi, myslil kníže na Michaelu a já, hoře touhou obejmouti Francouzku, jsem poslouchal vyznání, jež platilo jemu.

Právě ve chvíli, kdy se Michaela blížila k Janovi, postavil si ten nerozumný člověk hlavu a zmátl slečniny kroky. Kdoví kam dojde?

My všichni jsme truchliví herci směšných zápletek. Chodíme po špičkách, v kruzích, oklikami a polovina našich skutků se obrací proti nám.

Jan nasadil na hlavu tohoto hlupáctví korunu, když se po nešťastné projížďce setkal s advokátem a nabídl mu svou přízeň. Doktor Pustina neměl ovšem důvod družít se s Janem, nicméně přijal spojenectví.

Posuzujme věc podle advokátského rozumu. Náš právní zástupce byl chytrý chlapík a mohl si na prstech vypočítat výhody, které mu z toho vyloučnou: Obeznámí se s Lhotovými záměry. Vytáhne na Janovi celý plán, získá si jeho vděčnost a vnukne mu tolik hloupých skutků, kolik je potřebí, aby se zkompromitoval. — Pokud jde o Alexandra Nikolajeviče, shodují se advokátovy zájmy se smyšlením Janovým do té míry, že oba pánové mohou společně jednat. Proč by tedy Pustina váhal?

Již po prvních větách odhalil advokát Janovo rozechvění

a řekl si, že mladý pán čpí nešťastnou láskou. Poslouchal ho potlačuje úsměv. Když náš pletichář mluvil před chvílí se Stoklasou, zdálo se mu, že je všechno ztraceno, avšak teď nabýval znovu naděje. Jan byl téměř útočný.

„To bych rád věděl,“ řekl, myslte na knížete Alexeje, „co ten dobrodruh tady chce?!“ „Co chce?“ odpověděl Pustina. „Někdo mu vstrčil do kapsy úplatek, aby hatil prodej Kratochvíle. Hanba mluvit! Ten chlap ví o každém hnutí, a má ve všem prsty, je u Stoklasy pečený vařený a čte celou poštu. To víte, že to nedělá jen tak z dobrého srdce nebo pro zábavu. Ten podvodník podává zprávy starému vévodovi do Tyrol.“

Pan Jan slyšel toto obvinění nerad. Nebyl si jist, nemířili-li advokát tou poznámkou na jeho otce, a málem připouštěl, že pan Jakub má s vévodou Průkazským nějaké pletky. „Kdož ví, není-li kníže stvůrou mého otce,“ pomyslně si Jan, „kdož ví, kde se stýkají zájmy nových a starých velkostatkářů.“ Tato myšlenka nešla Janovi z hlavy. Byl hodnou chvílí na vahách, nemá-li nechat advokáta advokátem, ale tu si vzpomněl na Michaelu, na její šťastnou tvář a na knížete, který s ním po vyjížděce mluvil tak zvysoka. To rozhodlo. Stín pana Jakuba zmizel a mladý pán stiskl advokátovi loket. „Mluvil jste se Stoklasou o knížeti?“ otázal se. „Stokrát!“ odpověděl doktor, „ale je jako hluchý a slepý.“

Již byl čas k večeři, ale pánové se nemohli rozejít. Advokát poslouchal a Jan mluvil příliš mnoho. Náhle ze vší přetvářky spustil o tom, čím mu přetévalo srdce: „Nevěřím, že kníže někomu slouží,“ děl s upřímností milenců, kteří rozvázali právě v okamžiku, kdy mají držet jazyk za zuby, „nevěřím, že má jiný zájem mimo svůj vlastní.“

„Jaký?“

„Miluje Michaelu!“ odpověděl Jan.

Na tato slova se pánové zastavili. Ať mě kulíšek, jestliže se Janovi netrásl horní ret a nemžikal-li advokát očima. Stáli pěkně proti sobě s pootevřenými zobáky, s peřím zjezeným a s připraveným drápkem.

Avšak naše století nesdílí způsoby starých časů. Součas-

ný mrav je již zkažený. Místo aby se ti dva popadli do křížku a místo aby si vyřídili svou věc, jak se sluší na mladé lidi, spolkně každý z obou hněv a smlouvá dál s protivníkem spolek proti třetímu kohoutovi.

Zanechme je, ať se usmíří! Zanechme je, mrav opantoflených hrdinů nám neskytne ani poučení, ani zábavy.

Kdepak je kníže? Kdepak je plukovník, aby nás vedl v šrůtky a hádanice?

Vzpomínám si, že se v tu dobu svlékal právě z kožichu a že si mnul ruce nad kamny. Potom se mu zastesklo po Marcelovi. Chtěl s ním promluvit pár slovíček. Vyšel tedy z domu, hledal svého přítele v řezárně a konečně zabrousil do chléva.

Na našem dvoře jsme měli švýcara. Rozumí se, že to nebyl doslova nějaký matěj z hor, ale Čáslavák, který se vyznal v chovu dobytka. Byl to zarputilý člověk, měl své mínění a hlavu na pravém místě. Choval se zálibou králíky a měl jich požehnaně v kotcích i pod žlaby kravína. Toť se ví, že je krmil z panského, jenže se tou věcí netajil (nevidáno, hrábl-li někdy do pytlíku s ovsem).

Onoho osudného dne se kníže potloukal po chlévě. Přecházel z kouta do kouta a tu si všiml, jak jedna z ramlic skáče podle krav. Vzal ji pěkně za uši a se zalíbením ji prohlížel.

„To je tvé zvíře?“ otázal se kravaře, podkládaje — aby ramlici nestrhl — její zadek.

„Mé,“ odpověděl švýcar a hleděl si svého.

„Dobře,“ děl na to Alexej, „to je belgičan, vidím, že tomu rozumíš.“

„Nechte na hlavě,“ odsekl kravař. „Já tomu, jak pravíte, rozumím, ale vy vidíte tenhle druh dnes poprvé, Víte, co je to? Srstřák! Tu to máme! Tudy na to! — A propodruhé: až mi budeš něco chtít, tak mi, drahej příteli, netykej!“

Kníže se usmíval jakoby nic. V jeho tváři se nehnila ani žilka. Byl jsem nadmíru překvapen a již jsem se mu začal pošklebovat, jak to pěkně od kravaře slízl. Ale kníže ani muk. Vytáhl z kapsy bankovku a podává ji tomu kravaři.

Jářku, teď jsi provedl chytrý kousek! Ještě mu něco dávej!

Ale kníže se tak přimhouřenýma očima dívá na švýcara a podává mu peníze, jako by šlo všecko na světě koupit. To se však pěkně spálil! Milý kravař nic nechtěl vzít a povídá: „Dej se s tím vycpat a víckrát mi sem nelez, nebo tě přetáhnu vidlema.“

Kníže upustil bankovku a zas nic. — To víte, kdopak zná lidi, soudil jsem, že je kravař v právu, ale neměl jít tak daleko.

Když bankovka upadla na zem a kníže ještě neřekl ani slovíčko, myslil si ten druhý, právě tak jako já, že milý pan plukovník dostal strach. Vzal vidle a jen žertem a z veselosti, že se mu věc dobře povedla, je napráhl na Alexeje.

Jak to udělal, vypadl proti němu kníže pěstí a švýcar letěl až k dřevěnému pažení (to jsou dobré tři metry).

Ještě teď slyším, jak mu udeřila hlava o trám.

Kolem dobytka a ve stájích bývá dost lidí, kteří při své dřině kašlou na knížata a na vévody a kteří mají podobných haštěřin plné zuby. Naučil jsem se rozeznávat od dělníků chasu, která se točí kolem pánů a napodobí jejich kousky přijímajíc spropitné místo mzdy. První se odlišují od druhých jako oheň od vody. Býti sluhou a pracovatí za mzdu je rozdíl. Jestliže Váňa a Koterovi pomocníci oslovují Alexeje Nikolajeviče: Vaše Prevoschoditelstvo a Milosti, říkají mu švýcarovi přátelé: darmojed. — Osobní kouzlo? Vznešenost? Věrnost starým časům? To na ně neplatí!

Podobných lidí se sběhlo pět nebo šest a vznikla váda, až mi zaléhaly uši. Vložil jsem se do toho dovolávaje se přátelství k švýcarovi i ke knížeti, ale řekli mi, abych držel zobák.

Kníže neodpovídal. Odešel vzpřímen a já jsem ho následoval s hlavou mezi rameny. Ohlížel jsem se na každém kroku, co dělají lidé za mými zády, a čekal jsem, že mi přiletí nějaká na hlavu. Zavřel jsem dveře a ještě bylo slyšet hluboký hlas a ropot hněvu. Ten hlas vyrůstal jako dračí setba. Nesl se dál a dál, trojí ozvěnou se válel po nádvoří

a padl do světnic. Tu hvízdal, tu se poškleboval, houkal a smál se.

Za chvilku si povídala o knížecí rvačce celá Kratochvíle. Kuchařky, klíčnice, děvčata s pometly šeptaly jedna druhé do ucha, jak kníže dostal co proto.

— Náš švýcar popad toho chlapa a moh z něho vytřást duši.

— Prosím tě, kdes to slyšela? Náhodou je to zrovna naopak.

— No, ale pistoli nemusel vytáhnout, to se moc nevytáh, takhle se vytahovat.

— Kdybysi nemluvila, přetáh ho nahajkou!

— Kdo?

— Koho?

— Kníže švýcara!

— Ne, já jsem slyšela, že ztloukli knížete. Leží teď nahore a je prej samá krev!

— Kníže?

— Ne, Bernard Spera!

Za těchto řečí slečna Cornelia div nepozbyla vědomí, křičela, hašteřila se a za nic na světě nechtěla připustit, že kníže dostal na záda. Nebohá klíčnice si tak počínala z popudu lásky a strachu, který jí našeptával, že tomu tak je, jak se obává. A tu sklíčena starostí, že je kníže pomlácen, a vroucně si přejíc odvrátiti od něho pohromu, vkládala celou duši do svého křiku opakujíc: „Ne! Ne! Ne! Já ho znám. Já vím, jaký je to člověk. Ten by si to nikdá nedal líbit!“

Kolísala mezi svými družkami, jako když hrdinova choť slyší neblahé zprávy, a vztahovala ruku k svým ňadrům nedbajíc ani uvolněného účesu, ani záhybů, jež jí tvořila punčocha na levém lýtku.

„To bych se podívala, jestli se někdo vodváží šáhnout na knížete!“ Řkouc to dala poklesnouti svému hlasu, naznačujíc, že si žádá sklenice vody.

Nešťastnice, svou neprozřetelnou láskou, v níž ještě po letech rozeznávám nezřízenou a vypínavou žádost, aby

spojila svůj osud i před lidmi s osudem knížete, uvrhla nás všechny do lidských řečí a vposled do bídy.

Z křiku, vyhrůžek a lání mohly její družky snadno uhodnout vztah mezi ní a knížetem. Neváhám říci, že to vskutku učinily a že poznaly, kolik uhodilo. Obrátily se na podpatku, opřely si ruce v bok či založily lokty, ale šmahem namísto účasti s Alexejem projevovaly mu posměch.

Snad si některá z kuchařek do té chvíle myslila, že kníže Alexej zůstává na Kratochvíli jen kvůli ní. Možná, že si ta či ona přála, aby se jí přihodilo právě to, co naznačovala Cornelié. Kdož ví? Snad v pletkách s klíčnicí viděly, že kníže míří příliš nízko. — Snad byly žárlivé, snad naráz zmoudřely jako sekta vyznávající letnice — buď tomu jakkoli — kníže zůstal bez spojenců.

Byl zbaven kouzla. Byl vysmíván.

Slečna Cornelié způsobila svou prostořekostí a svým hanebným sobectvím a neovládáním se, že se Alexej Nikolajevič octl v ústech všech ženských a všech lokajů, co jich bylo na Kratochvíli.

A co Cornelié získala svým vynašečstvím? Nic, mimo pohrdu. Zůstala sama a bez útěchy, zatímco v kuchyni přetřásaly, kolik už měla milovníků.

Cornelié ovšem poznala, že zašla příliš daleko, ale v lidském počínání se druží chyba k chybě. Nešla spát, nesedla si k papíru, aby psala dopisy svým příbuzným, ani nepořádala svých věcí, jako to činí ve chvílích tísně rozvážní duchové, ale přehodila si šátek přes rameno a od devíti hodin čekala v pootevřených dveřích své světničky na knížete. Chudinka, měla tušení, že je sledována? Vyzývala svým počínáním přítelkyně, aby se šly přesvědčit, že ji kníže opravdu navštěvuje, nebo byla tak prostého ducha, aby se domnívala, že se žádná z těch všudybylek neodváží je špehovat?

Já, kníže, Jan, Susanne, Ellen, Stoklasovi a advokát jsme zatím seděli u večeře. Náš rozmar za mnoho nestál. Plukovník se měl k Michaele a pan Stoklasa se snažil vtáhnout do hovoru Jana. Ale mladý pán se díval jako sedm

drahých let. Mlčel a Michaela mu odpovídala obracejíc se s dvojnásobnou živostí ke knížeti.

Táhlo již na desátou, slečna Ellen potlačovala zívnutí a já sám jsem si rovněž zakrýval ústa. — Ach, do té chvíle jsem nevěděl, že i nuda může znamenat štěstí. Do té chvíle jsem netušil, co se děje v kuchyni, a ani zdaleka mi nepřišlo na mysl, jaké blázniviny se Corneliie dopouští. Neštěstí, které se na nás valilo, neopovědělo se žádným znamením. Příhoda se švýcarem? Pah, byl jsem v té věci bez viny. Ostatně kníže o ní bude mlčet a lidé z chléva se neodváží žalovat. — Tato myšlenka mě napadla jen tak mimochodem mezi dvojím vypravováním Skotky Ellen, zatímco jsem se díval na kouř svého doutníku. Žel, dával jsem prašpatný pozor, co se kolem mne děje, a Lojzík nalezl velmi pozdě příležitost, aby mi několika slovy sdělil novinky z kuchyně. Smál jsem se pod kůži, slyše, jaký poprask se strhl kolem plukovníka, a byl jsem zvědav, co tomu říká Františka s Veronikou.

„Měl byste je slyšet!“ odpověděl Lojzík. „A Corneliie, můj bože, ta vyvádí!“

„Jaké štěstí,“ odvětil jsem vkládaje do Lojzíkových rukou hrst Stoklasových trabuk, „že o tom kníže neví!“

Zatajil jsem Alexandru Nikolajeviči, co jsem slyšel, neboť považuji za chybu vměšovati se do soudů, které stíhají naše skutky. Nikdy nic nevyvracím a neomlouvám se, jsa jist, že činím lépe, než kdybych věc rozmazával.

Kníže tedy nic netušil. Rozmlouval. Klaněl se slečně Susanne, smál se s Michaelou, choval koleno a hladil si lýtko.

Asi v deset hodin jsme vstali od stolu a šli na lože. Měl jsem s knížetem část cesty společnou, tu jsem již nemohl udržet jazyk za zuby a řekl jsem mu, co se přihodilo.

Zdál se tím velmi pobaven a srdečně se se mnou rozloučil.

„Pozor! Pozor!“ volal jsem, když jsme se rozcházeli, ale Alexej mávl rukou.

Vystupoval jsem poněkud zklamán do druhého poschodí a kníže scházel do přízemku. Bylo mu tedy jíti mimo Cor-

neliiny dveře, a tu se setkal se svou přítelkyní. Představuji si, jaké nádherné slzy stály v jejích očích, jak se vrhla knížeti na krk a jak jej vtáhla do své světnice.

Přišel domů, odložil jsem šat a hotovil jsem se ulehnout. Myslil jsem na Cornelii. Opíral jsem se o loket a hlavou mi táhly vzpomínky na naše stará setkání. Byl jsem rozrušen a nějaký zlý duch mi našeptával, abych se poohlédl, co má přítelkyně dělá a co je s knížetem.

Usnuli?

Rozloučili se?

Tato myšlenka mě vrhala ke dveřím. Oblékl jsem starý plášť a sešel jsem potmě do mezipatra klíčnic.

U Corneliie bylo ticho. Věděl jsem však velmi dobře, že se do její světnice vchází dvojími dveřmi, jež nepropustí ani hlásku. Zkoušel jsem, je-li zavřeno. Nebylo. Pootevřel jsem a vklouzl do tmy mezi veřeje.

Jsem tak stár, znám bezpečně běh světa, a přece se mi rozbušilo srdce. Slyšel jsem hlas Alexejův, jenž s odstínem nudy vytýkal své milence špatné vychování. „Odcházím,“ řekl nakonec.

Cornelie mu odpovídala pláčem. Představoval jsem si, jak se vrhá tváří na podušku, a mezi dvojím vzlykotem jsem zaslechl její prosbu: „Vezmi mě s sebou!“

„Na to jsem nikdy nepomyslel,“ pravil opět kníže. „Ale je už pozdě. Jděte spát. Sbohem, slečno!“

Poznával jsem, že je čas zmizet a vyběhl jsem na chodbu.

Můj bože! Co jsem to udělal! Všechny prostory Kratochvíle tonuly ve světle a všude bylo plno ženských! Chtěl jsem se vrátit, chtěl jsem přirazit dveře, chtěl jsem se propadnout — ale nezbývalo, než chytit plášť do špetky a dát se do běhu.

Přirazil jsem dveře starého čerta se staraje, co řekne Cornelie s knížetem.

V chodbě bylo jako ve dne, běžel jsem uličkou děvčat z kuchyně, jež zde stály stráž! Proklínám je za to do horoucích skal, proklínám je, i jejich nejapné špehounství. Ať

najdou každého rána myš ve svých pantoflích. Smály se zplna hrdla ukazující za mnou, jenž jsem za tlumeného vřískání utíkal jako klouče, a ohýbaly se smíchem opakujícíce: „Bernard! Bernardek!“

„Vždyť jsem to říkala, kdepak kníže a Cornela. Kdepak, kdepak, kdepak!“

Ten nenadálý hluk knížete zadržel. Zachránil ho! Necuda, zůstal u milenky a já jsem byl trestán za jeho hanebné kousky.

„Na mou duši,“ pravila Františka, „viděla jsem knížete na vlastní oči. Když jsem vás volala, byl u ní von a ne Bernard!“

„Tak jsme snad blázni?“ odpovídaly přítelkyně.

Ale to jsem již toho dne neslyšel. Přetáhl jsem si přes hlavu příkrývku přemýšleje se studem o tom, jak je ne-snadné obhájit pravdu. Počítal jsem najisto, že budu jmín záletníkem a že kníže dojde staré cti. Měl jsem však pravdu jen z poloviny.

Víte, jak je lidská přízeň vrtkavá! Víte, jak se lidé dají snadno zbaňkovat a jak se z ničeho nic přikloní k nepřítelům člověka, jež předtím vynášeli!

Ještě včera mluvili v kuchyni o knížeti s úctou, ještě včera, když jsem šel po dvoře, sáhl sem tam někdo na čepici — a dnes? Kuchařka stojí před dveřmi do spíže a cídíc zámek chrání vchod, dokud se nevytratím. Fi! Veronika se ušklíbá a holky od dřezu se na mě dívají z vysoka.

Jdu mimo Marcela — je chudák zaražen a neví, co by řekl.

Pak potkám Františku — dá se mi do smíchu a uteče.

Jsem krátce v nemilosti . . . Ba, už i starý Koterka mi naznačil, že má mých pitek s knížetem až po krk a že by se rád dopočítal burgundských košíčků.

Co mám na to říci? Jak se mám bránit? Mlčel jsem dost dlouho — jsem dobrák od kosti, ale když člověk slyší zpívat stále stejnou! Když každý moula o vás klevetí a otevře si hubu, řka, že jste dobrodruh anebo kurevník, jenž noc co noc spí s naší Cornelií — kdepak mám potom nabrat trpělivosti?

Hrom do toho! Já všechno odnesu!

Maje plnou hlavu podobných starostí bral jsem se mimo Veroničiny dveře.

Řekl jsem již, že jsem měl vztek? Ano? Nuže, musím k tomu ještě něco přidat: byl jsem rozzuřen a odplivl jsem si.

Avšak sotva jsem se té neslušnosti dopustil, vyletěla Veronika ven a jala se mi spílati, že jsem zmetek a že ve mně není dobrá žilka. Potom velebila knížete a za křiku, jež nemohu napodobit, mi řekla asi toto:

„Rererere! Aby ses neplet, ty staré, prašivé, zkažené

spodničkáři, já jsem tě viděla na vlastní oči, jak jsi k tý nestoudnici lez! Co? Von to teď bude strkat na knížete! To se ví! To se rozumí, ty nic, ty muzikant, ty jsi svatě!“

Vyslechnuv to a mnoho jiných věcí, poslal jsem babu k šípku a hnal jsem se za knížetem. Chtěl jsem se ho zeptat, co a jak, chtěl jsem mu vyčinit, chtěl jsem ho mít k tomu, aby se přiznal.

V ohbí chodby jsem potkal Marcela a vyhrkl jsem na něho, aby mi řekl, kde vězí Alexandr Nikolajevič. Ukázal mi na knihovnu, dodávaje, že tam kníže před chvílí vešel se Susanne.

„Se Susanne?“ opakoval jsem unášen hněvem. „Se Susanne!“ Potom zvedaje pěst proti řečené síni, oslovil jsem nepřítomného svůdce:

„Ty licoměrníku, nemáš dost na tom, že jsi zkazil mou pověst? Nemáš dost na Cornelií, chceš Susanne, Michaelu a snad i Ellen? Což se nestydíš, ty chlapíku, jemuž sedí padesátka v týle? Jakže? Chceš nás přinutit, abychom byli spoluviníky tvého prostopášnictví? Což jsi neusoudil, že já a můj pán ti naměříme odplatu, jakou zasluhuješ?“

Dnes, když si slovo za slovem vzpomínám na vyhrůžky, které jsem tehdy vrhal za knížetem Megalrogovem, dnes, když mohu s klidem přehlédnouti vše, co se událo, vidím jasně, že toto obviňování bylo obráceno stejnou měrou proti mému vlastnímu nitru jako ke knížeti. Řečená slova vybězela k pokání i mě — ale nedbal jsem jich, byl jsem tehdy příliš zatvrzelý a nacházel jsem ctnost v tom, že mi bylo odepřeno uskutečnění záměry, které jsou nízké a nečestné. Byl jsem přesvědčen, že bažiti po něčem je věc jedna a dopouštět se téhož věc druhá.

Dokončiv své kletby stál jsem před knihovnou, nevěda, co si dále počnu. Cítil jsem, že hněv, který mě té chvíle pudí proti knížeti, zasluhuje nového jména: jména žárlivosti! Ztrativ, či lépe nezískav Susanne, chtěl jsem ji aspoň před knížetem chránit. Žel, snad bylo již pozdě.

Při této myšlence se mi hrnula krev k srdci, vpadl jsem do knihovny jako litice a zbaven rozumu křičel jsem na knížete.

„Jsem obviňován z jakýchsi návštěv u Cornélie. Doufám, že řeknete pravdu!“

Mluvil jsem na plnou hubu, abych plukovníka ukázal v pravém světle, ale Susanne rozumí prapenatrně českému jazyku a pochytila z mé řeči sotva pár slov.

Když jsem vstoupil, listovala v jakési knize a sotva obrátila hlavu. Měl jsem strach, že se bude s knížetem líbat, a pocítil jsem úlevu, že tomu tak nebylo — avšak právě o stupínek hněvu, jenž mi scházal, jsem mluvil hůře.

Kníže si mě ani nevšiml. Nezarazil se, a jakkoli dobře rozuměl, kam mířím, zachoval klid.

Přišel jsem ze tmy a teď dívaje se přímo proti oknu a napínaje zrak, aby mi nic neušlo, počal jsem silně mžikat očima.

„Táhni,“ řekl mi Alexej usmívaje se, jako kdyby nabízel křeslo u kamen. Podobalo se, že mi nic jiného nezbude, ale Francouzka (která do té chvíle držela prst mezi stránkami), se na mě obrátila s otázkou, kde je Michaela.

Odpověděl jsem.

Slečna rychle dokončila hovor a měla se k odchodu. Chtěl jsem ji následovat, ale kníže (jak už byl rozmarný) mě zadržel. Potom, stavě na odiv svou vážnost (jako kdyby byl prastrýcem maličké Pařížanky), políbil slečně ruku.

Sotva se však zavřely za ní dveře, jal se vztekle přecházet po světnici.

Mlčel.

Zdálo se mi, že poslouchá ozvěnu svých kroků. „To je špatné znamení,“ řekl jsem si poznávaje, že jsem do jisté míry přehnal léčení.

Járku, vpadnutí znenadání do světnice, kde mluvíte s dámou, je přece jen trochu drzé. — Měl jsem strach, že mi kníže natluče, a odhodlán nepřijmouti (dojde-li k půtce) jiných zbraní mimo zbraně ducha, bezpečil jsem se jen na svůj jazyk. Seděl jsem před plukovníkem jako žáček, a když jsem se tak díval na jeho maršálské držení hlavy a hrdou vrásku rozdělující napříč jeho čelo, připadalo mi, že v té kůži přece jen vězí víc než pouhý lhář.

„Spero!“ děl kníže, zastavuje se přede mnou, „Bernarde Spero!“

„Milosti,“ odpovídám, „dejte si zajít vztek a pijte, máte-li chuť. Doskočím pro dobré víno.“

Když jsem to dopověděl, bylo ještě chvíli ticho. Ozval jsem se tedy znovu a povídám: „Jaképak okolky, máte mi něco říci? Dobrá, poslouchám, ale mluvte, než ztratím trpělivost.“

Na ta slova se kníže schýlil k mému uchu tak hrozivě, že jsem si připadal jako kuřátko. „Ožením se v Paříži,“ děl, „se slečnou Susanne!“ Řka to, zařal svůj vlčí chrup do vousů a setrval v mlčení.

Tu máš, čerte, kropáč! Kdyby mi někdo řekl, že jsem auktozem NOCI TŘÍKRALOVÉ, anebo že jsem zdědil po svém ujci, který zemřel před deseti lety v pastoušce, milión rýnských, nezasmál bych se s větší chutí. Ví bůh, že jsem byl té chvíle opět rád na světě a že mi přišla Alexejova velkodušnost právě vhod. Jakže, vyčastovat člověka žertem namísto rány — není v tom knížecí mrav?

„Můj pane,“ řekl jsem vzhlížeje do tváře znamenitého plukovníka, „myslil jsem si dost často, že brousíte příliš za děvčaty, a považoval jsem vás za záletníka. Chtěl jsem vám překazit miliskování se Susanne, ale když jste si připravil tak počestnou výmluvu, netrvám již na tom . . .“

Dopustil jsem se neslušnosti vpadnuv mezi vás . . . Vidím však, že máte v rukou láhev. — Dobrá, velcí duchové řeší tak poklesky svých přátel. Za to vám dávám Susanne! Vemte si ji! Vždyť jsem to byl já, kdo vám ji ukázal. Vím velmi dobře, že ta slečna má nádherná ouška a všiml jsem si, že jste je protkl náušnicemi, které jsem zahlédl ve vašem vaku. Snad je to pouhý střep; chci o tom pomlčet právě tak, jako mlčíte vy.“

Řka to, vztáhl jsem ruku, abych nalil vína.

„Nesmysl!“ odpověděl kníže, „mluvím pravdu! Susanne sdílí tajemství . . .“

„Aby vás husa kopla! Vím, jaké tajemství máte na mysli, a uhaduji je: Francouzky jsou obdařeny nádhernou kůží,

kteřá se bělá tím víc, čím je blíže k pasu. Pokud jde o nádra, počítám, že jsou dvě, ale velikolepá!“

„Jsi pouhý pastucha,“ odpověděl kníže, „dám tě zastřelit ze zálohy.“

„Chcete mě přinutit, abych odvolal chválu, kterou jsem vám přisoudil?“ otázal jsem se knížete. „Chcete, abych se vzdálil, anebo mě vyslechnete?“

„Cítím,“ řekl na to kníže, „jak mi přechází trpělivost. Dávám ti tři minuty času.“

Na ta slova jsem si začal stýskat do řečí, které se o nás trousí. „Pozoruj,“ řekl jsem, „že vy, a vašim přičiněním i já, jsme považováni za holkaře. Nemohu vám zatajit, že vaše noční návštěva u slečny Corneliie je prozrazena. Veronika mi ji právě vyčtla. Víte, kdo to je? — Baba, která vás spatřila, když jste stál za Corneliinými dveřmi.“

„To se mě netýká,“ odpověděl kníže.

Tu mi vzkypěla žluč. Založil jsem si ruce do boků a pustil jsem se do milého knížete a spílal jsem mu lhářů, proudníků, podšitých lišek, vrátných z hampejzu a ošlapků. K tomu jsem přidal ještě třicet jiných jmen.

„Proč chcete lhát, když jsem vás málem chytil za ruku. Což jsem vás neslyšel?“

„Bernarde,“ odušil plukovník, vytáhnuv z kapsy jakousi minci, „vidíš tento peníz?“

„Ano,“ odvětil jsem, „je to louisdor, který byl stažen před padesáti lety. Co z toho?“

„Co z toho, ty chytráku? Louisdor je falešný! Je to měďák. Chtěl bych se vsadit, že Veronika nevidí o nic lépe. Nebyl jste to vy, s kým se setkala?“

Zatímco jsme si takovým způsobem tříbili názory, rozlehl se v chodbě křik. Pootevřel jsem, abychom lépe slyšeli, a tu se mi zatajil dech: Františka hulákala mé jméno jako na lesy. Vedle sopránu té dryáčnice rozeznal jsem hlas staré Veroniky. Co klábosí? Můj bože, to, co se včera přihodilo, je jí málo a probírá den po dni můj život.

Znáte ten prožluklý pocit, jež zakouší štvaný člověk uprostřed soudců a advokátů, kteří mu kladou tisícere otáz-

ky tázající se: Co jsi, holečku, dělal včera, a co jsi dělal před dvěma měsíci, když kokrhali kohouti? A co jsi dělal před šesti týdny, kdy se potulovaly v okolí vrány a když vy-zváněli AVE? Kolik jsi snědl ryb na prostřední svátek a kde je ona Anička, která ti jednou látala spodky a která dnes chodí s outěžkem?

Představoval jsem si, jak odpovídám, a tu na mě padl strach. Třásl jsem se, že vyletím, a ujal jsem knížete za ruku.

Chtěl jsem slyšet nějaké rozumné slovo, nějakou radu, ale ten nešťastník odpovídal, jako kdyby se celá věc netýkala než mě. Zvedl koleno, a zkrříživ na něm ruce, kýval se pln smíchu a veselosti.

Pocítil jsem k plukovníkovi živý odpor a vybídl jsem ho, aby mluvil chvíli vážně.

„Vám,“ řekl jsem stavěje mu před oči rozdíl mezi postavením jeho a postavením mým, „vám pramálo sejde na tom, co si o vás lidé myslí. Dobrá, vidím, že je vám rovněž jedno, vyhodí-li vaše rance oknem a vybídnou-li vás, abyste se klidil. Bůh vám dal nezranitelného ducha, který vlaje jako chochol peří a který se třepetá tím víc, čím je větší nepohoda. Bude vám dobře na silnici v ranním mrazíku, bude vám dobře ve vnitru lesa vně kruhu klepařek a řady nepřátel. Bude vás zábstí; hlad vám bude bubnovat na břicho, a vy se utěšíte, že vám aspoň nefičí kolem hlavy kule, že vás neohrožuje vybuchující granát, kartáče, palba, ani bodák.

Pravíte, že váš čas přijde, až se vrátí car a že s ním dojdete slávy a bohatství. Nemohu se ani dopočítat, kolik jesteterů, kolik telat a kolik šťavnaté hověziny vám přinese nejmladší princezna až k posteli. Vidím vás pokryta hodnostmi, z nichž každá váží vrchovatou tunu zlata. To je váš osud, můžete věru kašlat na mého pána a na jeho mínění. Avšak přihlédněte, jak se to má se mnou.

Vítr mi způsobuje bodání v uších a nutí mě prolévati slzy. Mám závrť na vrcholcích strání a v údolí mě jímá tíseň takovou měrou, že nestojím zanic. Jsem zvyklý obědvat, a spátí v posteli.

Vám se snad přihodí, že zastihnete v lese slečinku, jež bude ochotna vyměnit s vámi někde prstýnek. Já potkám žandarma a při nejlepší vůli, abych s ním dobře vyšel, dostanu se s ním přece do hádky a skončím v šatlavě.

A kdyby toho všeho nebylo, přece jen, Milosti, je velký rozdíl mezi šlechticem a mezi chlapem mého původu. Vám dostačuje věrnost k carovi. Ať třeba bez groše, jste přece pán. Máte svůj erb a svou pistoli. Co mám však já? Jsem zcela odkázán jen na své knížky. Co si bez nich počnu? Jsem jist jen jejich duchem. Jen ony skýtají křídla mým myšlenkám. Jsem pouhý oslíček a potřebuji jezdce na svém hřbetě. Do těchto slabin patří ostruhy vznešených básníků. Jen to mě vrací světu. Prach knihoven, který se zvedá ve světelných sloupech, když mezi desátou a polednem zasvitne do oken na chvíli sluněčko, ten prach, který vás rozkašle, ten vír maličkých tělísek, jež jako motýli mi usedají na stránku, to jsou má souhvězdí. Černí řádek znamená pak hvozdy a malá bílá místa, jimž tiskaři a cháska ze sazaren říká řeky, jsou pro mě právě tím. Beru věc doslova. Kam bych se poděl bez svých krásných svazků. Já, na mou čest, se nikde nevyznám, leč v krajině, kterou mi ukazuje básník. Jdu k rybníkům anebo na VĚTRNÍK, a přece kráčím krajem Horáce. Vám kvetou stromy, vám se pasou koně a tryskem pádí dolů ze strání, vám řinčí zbraň a pro vás stojí u potoků holky. — (Nejhezčí z nich má ruku za pasem a druhou u obočí. Dívá se za vámi a zasměje se, až ji zavoláte.) Já, přísámbohu, jsem nikdy nerozehřál podobnou ženušku, která je přece k světu a není od řemesla. Vy, starý dobrodruh, se někde na hrázi sejdete s příštípkářkou svého umění a za chvíli se krásně shodnete. Já, Milosti, se držím kurviček. Snad jsem se někdy rovněž připlichtil k jinému druhu slečen, však utržil jsem si jen ostudu. Jsem pouhý břídil toho života, jenž vám jde k duhu. Však to, co má svůj vymezený řád, co vězí v korzetu, co klope jako mlýn, co s řádnou deformací uskutečňuje prožitek, jež jsem měl, když prostičký můj duch zřel vznikat onu věc, ta ostrá vůně dílny, ta krůpěj člověčiny mi skýtá účast v tomto světě víl.“

„Dost, dost, můj příteli,“ vpadl mi do řeči plukovník, „nehanob se, nečiň se mrzákem! Starého kozla mi sejde po tom, co mi chceš říci. Buď zdrav a nechť se ti vyplní všechna přání — ale nemáš náhodou při sobě tři sta?“

Tato otázka byla položena znenadání a s takovou naléhavostí, že jsem se neubráníl. Odpověděl jsem podle pravdy a podal jsem mu své poslední peníze.

V tu chvíli zaklepal na dveře Alexejevovy světnice pan Stoklasa. Nevzpamatoval jsem se ještě z prvního překvapení a již jsem upadl do nového: nemohl jsem údivem ani zavřítí ústa.

Co u nás regent chce? Čeho si žádá?

Bál jsem se, že se dozvěděl o klepech s Cornelií, a bylo mi nadmíru úzko.

Můj pán si zatím zasunul dva prsty za límeček košile a upravoval si kabát jako člověk, jenž neví, jak začít. Jeho rozpaky mi vracely klid. „Pah,“ řekl jsem si, „i kdyby něco věděl, není si jist.“ Skončiv pozorování pana Stoklasu, podíval jsem se na knížete. Jeho tvář vyjadřovala stále stejné sebevědomí a stejnou vznešenost. Tu mě napadlo, kde jsou peníze, jež plukovník před okamžikem držel v hrsti, ale současně s touto otázkou jsem pochopil, že pro knížete není nesnadné dáti jim zmizet v rukávě.

„Pane,“ řekl Stoklasa, vrhaje krátký pohled do mého kouta, „před několika dny jste se setkal v lese se sedlákem, který se jmenuje Charousek. Pamatujete se na něho? Nuže, ten člověk je zde a omlouvá se vám . . .“

„Nemám s ním co mluvit,“ odpověděl kníže.

Vy, kteří jste se nikdy nesetkali s Alexandrem Nikolajevičem, stěží uvěříte, jak je nesnadné přemlouvatí ho, aby učinil něco, do čeho se mu nechce. Tu s ním nebývá řeč. Usmívá se, přikyvuje vám a nakonec udělá, co si sám vzal do hlavy. Nemůžete mu věc vyložit a neusadíte ho žádným důvodem; vymyká se vám a zarytost, s níž to činí, zbavuje vás odvahy otevřít poznovu hubu.

Pan Stoklasa stál před knížetem bez pomoci a opakoval, že žádá, aby Alexandr Nikolajevič vyměnil s Charouskem pár slov.

„Vy žertujete,“ odpovídal plukovník, „vy žertujete, pane. — Jestliže jsem dobře rozuměl, říkal jste mi, abych vyslechl Charouskovu omluvu, a teď si přejete, abych se omlouval sám . . .“

„Ano,“ přisvědčil regent, „Charousek je starý známý pana Jakuba. — Jsem na něho odkázán — nerad bych měl v kraji různice.“

„Lituji,“ odvětil opět kníže, „že jsem nucen mluvit takovým způsobem o člověku, s nímž chcete dobře vyjít, ale věřte mi: je to drzý chlap!“

„Jen chvíličku, pane!“

„Promiňte!“

„Velmi mně na tom záleží,“ spustil opět regent, „prosím vás, přeji si toho . . .“

„Dost!“ houkl pojednou kníže. „Již ani slova!“

Viděl jsem, že je zle a že se musím vložit do řeči. Kdo ví, co by bylo se stalo, kdybych to byl býval neudělal.

„To je,“ povídám, „správně řečeno, Alexeji Nikolajeviči!“

„Co je správně řečeno?“ zeptal se kníže.

„Všechno, všechno, všecičko! Na mou věru, takového obratu jsem nezažil od doby, kdy se třemi láty řezalo do hospod napravo jako nalevo . . .“

Kníže se pozastavil nad nesmysly, které jsem sypal z rukávu, sáhl si na čelo, luskl prsty a byl opět jako beránek. Lichotím si, že jsem ho přivedl k rozumu svými průpovídkami.

Jakmile se však věc obrátila, zakabonil se opět můj pán. Stál před námi s bouřným čelem dávaje najevo, že kníže překročil míru. „Jakže,“ řekl si, „takhle se se mnou mluví? Takhle se naplňují má přání? Takhle si počíná člověk, kterého živím? Cožpak už nemám ždibec vážnosti?“ Klada sám sobě podobné otázky, chtěl regent vyjít ze světnice, ale bylo mu souzeno podstoupiti novou zkoušku: setkal se před námi s Charouskem.

Sedlák, o němž je řeč, byl učiněné dobrotisko, sotva se mu Pustina zmínil, že náš pán chce napravit křivdy, kte-

rých se na něm dopustil, udeřil hned robotou a vypravil se na Kratochvíli. Potřásli si s regentem rukama, a nechavše stranou rozjímání o obapolných nesprávnostech a úhonách, měli se vesele k dílu, krájejíce anglickou snídaní. Povídali si při tom všelijaké zdvořilosti, jak to bývá zvykem mezi sousedy, a klepali si navzájem na stehna, oslovujíce se po farářsku: PANE BRATŘE. Zatímco si náš advokát hrál s ubrouskem, snědli pár solených rohlíků a nepočítaných kousků slaniny. Když byla jejich shoda úplná, spustil můj pán asi takto:

„Vy a já, můj příteli, jsme na tom, na mou kuši, stejně. Pah, abych neklel, sedlák je vždycky bit.“ Řka to, položil vidličku, a nutě se do bodrých způsobů, utřel si hubu hřbetem ruky.

„Pokud mluvíte o mně,“ pravil Charousek, „máte asi pravdu. Mohl bych vám ukázat na svých zádech krásné modřiny.“

„Nu, nu, nu,“ řekl opět můj pán, „to se spraví! Zavolám Alexandra Nikolajeviče, aby vás požádal za prominutí.“

„To si dám líbit!“ odpověděl sedlák. „Chytněte ho za uši a já mu to vrátím i s úrokem.“

„To jest,“ odušil opět pan Stoklasa, „vy mu to — jak očekávám — odpustíte. Alealeale, můj bože, to je starý zvyk — jak jinak — toť se ví! Snad byste se s ním nešpinil — vždyť se vám omlouvá!“

„U všech rohatých! Máte pravdu, ať se omluví, splatím mu jeho výprask až potom.“

Můj pán viděl, že je na plukovníka ještě příliš záhy, a jal se volati, aby přinesli láhvičku vína. Když se to stalo, nepřestal (za pomoci advokátovy) nalévat, až ji Charousek v bázni boží vyprázdnil.

„Tak,“ vece regent při poslední sklenici, „teď je čas, abych doběhl pro knížete pána. Pijte a jezte, příteli, vrátím se co nevidět.“

„Ale, můj božíčku,“ dí na to Charousek, „půjdu s vámi, to mi přece nic neudělá!“

Můj pán se bránil. „Láry, fáry,“ dí, „budete mu snad

nadbíhat, ne? To by tak hrálo, jen ať přijde kníže pěkně k vám.“

Řka to vyklouzl ze dveří . . .

Co bylo dál?

Ale to jsme již slyšeli: Stoklasa si vjel s knížetem do vlašů. Jejich výstup je u konce a právě teď vchází do dveří Charousek.

Pozdravil a má se hned k řeči: „Výprask, který jsem si utržil,“ povídá, „ty vaše rány, ty nadávky mě pálí až-až-až! Porozprávějme si o tom, ano? Napřed věc protřepeme a potom ji pěkně obrátíme. Jářku, už se těším jako čert.“

„Milý příteli,“ dí na to náš regent, „pan Megalrogov nemá teď právě čas. Přijdeme později . . .“

„I pozdrav pánbůh,“ vpadne mu do řeči kníže pošvihávaje nahajkou, „ty jsi Charousek a chceš si se mnou promluvit? Dobrá, posadme se k tomu. Na kom je řada, aby začal?“

„Mor na vás!“ vece Charousek, „na tohle si nepotrpím, dejte z ruky ten bič!“

Když to kníže vyslechl, zasmál se, řka, že nebude-li se pošvihávat během řeči do lýtek, pozbude třetiny své výmluvnosti. Potom, aby uvedl příklad, jak je slovo vázáno na posunek, dovolával se kazatele jménem Jefrim, který uchopiv svou pravici do dlaně levé ruky, nemohl z místa a ztratil dočista nit svého kázání.

Pan Stoklasa a já jsme poslouchali plukovníka nadmíru netrpělivě. Podobné kecanice pronášené tak nevhod se nám protiví. Měli jsme zájem o něco jiného, modlili jsme se, aby věc dobře dopadla. Jak jsme však měli těm dvěma mluvkům zabránit v řeči? Prvý již spustil a druhý mu odpovídá ráz na ráz.

„Ta souš byla mizerná, ale nemyslete si, že jsem ji chtěl ukrást.“

„Obráceně! Ukradl jsi ji, nemyslím však, že to byla souš, ale krásná, zdravá a statná borovice.“

„Ha, ha, ha! Vy jste se poved, krást! Krást v revíru, který je málem můj! Tomu by náš pan advokát řekl, že trochu přeháníte.“

„Na mou čest, takový starý chlap a nechá se tak snadno nachytat! Copak se nestydíš? Copak jsi vskutku věřil, že budeš sedat v zámku za stolem a dělit se s pány o půdu? No, to jsi naletěl! Mít moc a parlament, mít peníze se všemi výhodami a starat se sedlákům o příděl! Zkusme to obrátit: Co bys tak, brachu, řek, kdybych já neměl nic a ze tvých polností požádal polovic? Tak vidíš, chytráku, drbeš se za ušima. Ty kůže práskaná, ty hřbete, ty znáš taHy, pokud jde o tebe. Myslíš však opravdu, že náš pan Stoklasa je o to hloupější, oč ho chceš připravit? Tak rozumíš té vlídné shovívavosti, s níž naplňoval tvou sklenici? — Tohle mi neupřeš, dnes sis dal do zobáku, ale až skončíme všechny ty tahačky a statek bude náš, potáhneš s dlouhým nosem. Vem, jářku, na potaz svůj poblázněný rozum a odpověz, co bys ty udělal, kdybys seděl tam, kde sedí Stoklasa? Sto lahví proti jedné, kašlal bys na dělení, jak starý vévoda a jako tvůj pan regent!“

Nepřejte si slyšet, jaká bouřka se strhla, když kníže domluvil!

Nikdy jsem neslyšel nic chlapáčtějšího nad Charouskovy nadávky a nedovedl bych vymyslet odpovědi, jež by byly drásavější než to, s čím přišel kníže Alexej. To byla pěkná mela! Náš pán při tom hájil se zařatou pěstí domkářská práva a co chvíli vrhal významné pohledy na Alexandra Nikolajeviče. Žel, plukovník jich nedbal a tvářil se jako neviňátko. Sper ho ďas!

Vzpomínám na tyto chvíle s nevyličitelnou tísní a se studem, jenž zatemňuje můj obličej. Jak rád bych je odčinil! Jak rád bych vedl koně svého vypravování po cestách rozumu a ušlechtilosti! Ale nic naplat, na stránce, kterou pokrývám svým drobným a úhledným písmem, odívá se pravda v burnus lhářů a přetvařečů.

„Já starý hňup,“ pravil Charousek na konci tohoto trapného výstupu, „já starý osel, místo abych šel s krávou, která se mi běhá, chodím do zámku a dám se tahat za nos!“

„A vy hastroši,“ pokračoval otáčeje se ke knížeti, „vy jste mi to řek dobře! Kdybych měl ždibec filipa, přišel

bych na to sám. Božítku, jakpak ne, vždyť panská láska po zajících skáče!“

Řka to zavázal si na krku šátek a vyšel dodávaje, že ten podvod s družstvem vypere v novinách. Potom za sebou práskl dveřmi.

Po Charouskově odchodu nabyl pan doktor Pustina opět řeči a jal se omlouvat hrubosti svého přítele. Ale sotva řekl pár slov, otevrou se poznovu dveře a sedlák, vsunuv do světnice svou makovici, vypočítává, kolik pan Stoklasa skoupil v patnáctém roce zlatých mincí a jak se účastnil na dodávkách pražců . . .

„Ven!“ vykřikl kníže a postoupil se svou nahajkou ke dveřím. Na to slovo Charousek zmizel, my pak jsme zůstali bez hnutí naslouchající jeho těžkému kroku a hulákání, jež sláblo víc a víc.

„Pane,“ děl potom Alexandr Nikolajevič k regentovi, „zavolám seržanta, aby ho vyprovodil.“

„Děkuji,“ odpověděl Stoklasa s netajenou trpkostí, „děkuji vám! Jsem si jist, že mi prospějete, nebudete-li se vměšovat do mých věcí.“

„Ach,“ pravil na to kníže, „neuhodl jsem váš záměr? Neřekl jsem onomu sedláku právě to, co jste měl na mysli? — Zdálo se mi, že rozeznávám za vašimi shovívavými slovy hrdost, jež se bouří.“

„Domnívám se,“ děl opět můj pán, „že jsem se vyjádřil jasně: Prosil jsem vás, abyste se Charouskovi omluvil!“

Za této rozmluvy mi tlouklo silně srdce. Věřil jsem, že kníže nesleduje žádnou postranní myšlenku, ale přece jen jsem se nemohl ubrániti pocitu, že jde o jakousi záměrnost.

Můj pán odešel s advokátem zůstavuje poznámky Alexeje Nikolajeviče již bez odpovědi.

„Ach,“ pravil kníže ukazuje bičíkem ke dveřím, „pan Stoklasa nerozumí leč věcem, jež nesou vzápětí malý užitek. Obávám se, že se zřekne Kratochvíle, aby získal lán polí.“

Po těchto slovech se plukovník obrátil tak, že jsem se setkal s jeho pohledem. Usmíval se. Nevěděl jsem, co si mám

o něm myslit, a zdálo se mi, že se zanořuji v bláznovo tajemství. — Míjela chvílička ticha, za něhož jsem si vzpomínal na prožlукlé příhody, jež mě s Alexejem spojují, a neblahá předtucha mi sevřela hrdlo.

Zatím regent a advokát seděli již v pisárně.

„Domnívám se,“ řekl doktor, „že kníže vaší věci škodí vědomě. Domnívám se, že byl podplacen vévodou Marcelem a že mu podává zprávy.“

„Nesmysl!“ odpověděl můj pán, „kníže je potrhlý šlechtic a neumí mluvit se sedláky.“

Právní zástupce zůstal po nějaký čas zamlklý. Mnul si tvář a čeřil své licousy, přemýšleje o slabosti, jež spočívala především v tom, že sám potřeboval víc Stoklasu než Stoklasa jeho. Svět se spikl proti tomuto dobráku právě tak jako proti mně a proti knížeti, byl v bryndě a nemohl naléztí jediného důkazu, jenž by knížete usvědčil.

Dříve než advokát skončil své uvažování, ujal se opět slova Stoklasa a zeptal se ho, vzpomíná-li si, o čem mluvil sedlák Charousek.

„Jak by ne!“ odpověděl právní zástupce.

„Nuže,“ děl opět můj pán, „kdo mimo vás a mě ví právě to, čím se Charousek oháněl? Kdo to vynesl na světlo?“

„Pane!“ vykřikl advokát, „vidím, že mě podezříváte, vidím, že jste spíše ochoten věřit ničemu a dobrodruhům než člověku, který s vámi po pět let pracuje. Což jsem vás nepřesvědčil, do jaké míry se ztotožňuji s vašimi zájmy i mimo úřad právního zástupce? Neprosil jsem vás o ruku slečny Michaely? Věru, jsem již unaven vašim jednáním.“

„Promiňte . . .“ ozval se regent.

„Dobrá, dobrá,“ vpadl mu do řeči opět advokát, „otažte se, co myslí o knížeti Jan Lhota, a snad vám potom vysvětlí, proč jsem vás varoval.“

Měl se můj pán s doktorem smířit, nebo se s ním rozejít? Na obou stranách byly důvody, jež mu kalily rozmar. Neučinil nic z obojího, myslil si, že mu ten chlapík zůstal dlužen odpověď, a nebránil se, když advokát volal do pisárny pana Jana. „Vida, vida,“ řekl si můj pán, „proč mně

starý Jakub po Janovi nevzkázal, mám-li se Pustiny ještě držet.“

Když pan Jan vešel, položil mu advokát několik otázek týkajících se knížete Megalrogova:

„Je to lhář?“

„Je to podvodník?“

„Je to ničema?“

„Ovšem! Ovšem! Ovšem!“ odpovídal Jan kývaje hlavou jako falešný svědek, „zjistil jsem to nad všechnu pochybnost!“ Řka to usedl se smíchem vedle mého pána a jal se mu vypravovati klepy ze včerejška.

Teď to šlo s knížetem z kopce. Jan a Pustina opakovali, že je podvodník, ale můj pán ještě váhal. „To, co od vás slyším,“ pravil, „je neslušné a hanebné, ale kdož ví, co je na tom pravdy?“

„Chcete nevýratný důkaz?“ otázal se advokát, „dobrá, dívejte se mu na prsty, když hraje v karty.“

„Včera,“ pokračoval doktor, „jsem odjel z Kratochvíle s prázdnou kapsou. Váš kníže mě obehrál o poslední haléř! — Sledoval jste hru? Všiml jste si, jak lítala esa a kolik měl figur? Vyhraje pokaždé! I tehdy, když je předem všechno ztraceno. Je to falešný hráč, je to podvodník, je to zaprodanec starého vévody a k tomu nás ještě okrádá. Já sám jsem pozbyl včera devíti stovek . . .“

Jan, který prohrál tři sta, doložil, že si ten chlap cpe kapsy jejich penězi. „Promiňte, pánové,“ pravil na to Stoklasa, „to je dohromady dvanáct stováků! To není maličkost!“

„Všimněte si, že plukovník zvyšuje den ze dne sázku a vždy právě o peníz, který předtím vyhrál. Začal s deseti korunami a teď hraje o sta.“

„Slyšel jsem o něm tolik pěkného, že se již ničemu nedívám,“ pravil Jan.

Za podobného hovoru opustili pánové pisárnu a vešli do světnice, kde prodlévala Michaela se Susanne. Regent usedl blíže okna a přejížděl si dlaní čelo. Byl rozrušen. Zněla mu v uších Alexejova srážka s Charouskem a obvi-

nění vznesená na knížete. „Ano — ne — ano,“ opakoval si v duchu a již se klonil k mínění doktora Pustiny. „Budou se mi vysmívat,“ řekl si, „že jsem měl v domě kopnického setníka! Můj bože, říkám hned od začátku, že to s tím chlapem není, jak má být. Což jsem ho nevyhnal z lesního zámečku? Jen kdybych se byl držel vlastní hlavy!“

Pustina se pletl chvíli kolem Michaely a pak se vrhl rovnou ke kartám. „Zavolejte plukovníka,“ řekl regent, „dám si dnes na něho pozor!“

Advokát zvedl obočí a pokývav hlavou doložil: „Uvidíte, jak snadno vyhrává.“

„Chcete tím říci,“ ozvala se slečna Michaela, opírajíc si půvabně skrání o konečky prstů, „že plukovník nehraje podle pravidel?“ Doktor se dal do smíchu, ale tvářil se jako kavalír, který raději mlčí, než by řekl špatné slovíčko o nepřítomném člověku. Jeho smích však zněl takovým donašečstvím, že to bylo věru horší, než kdyby ho byl nazval falešným hráčem.

Můj pán zatím rozvínoval karty do vějíře a opět je shrnul. Opakoval tyto pohyby asi pětkrát a Michaela, která ho nejlépe znala, nemohla nepostřehnout, že se hotoví něco říci.

„Sledoval jste včera poslední hru?“ otázal se Jana.

„Ano,“ odpověděl mladý pán, „byla to pěkná podíváná.“

„A víte, kolik bylo v sázce?“

„Pane,“ pronesla Michaela vstávajíc, „vy a doktor Pustina rozumíte pramálo žertu!“

„Žertu,“ opakoval Pustina, „ta věc má ještě jiné jméno.“

„Jaké?“

„Nanicovaté!“

„Mluvte jasně!“

„Tvrdím a prohlašuji,“ odpověděl Pustina, „že nejde o podvod, ale o krásný druh kouzelnictví, kterému se říká **PODPLAMENICE S POMAZÁNKOU.**“

„Kníže,“ vpadl mu do řeči Jan, „hraje na výdělek. Včera

shrábl dvanáct set. Uvidíte, že nebude sázet ani o krejcar víc. Nemá! Kde by to vzal? Žije z karet.“

Slečna Michaela byla rozhodně na straně plukovníkově a tato pomluva (jakkoliv se obávám, že to vše, co o knížeti říkali, byla čistá pravda) ji velmi popíchla.

„Nevěřím! Nevěřím! Nevěřím!“ odpovídala advokátovi, a hledajíc spojence, přetlumočila pomluvu do francouzského jazyka.

Ví bůh, že Paříž není město záští a že Susanne měla nejméně chuti, aby se přidala k hanobitelům svého knížete. Měli jste vidět ty dvě dívky, měli jste je vidět, jak stály, jak se bránily, jak vedly útok!

Zatímco se tak vesele hádali a zatímco můj pán na to otvíral dokořán oči (neboť, po pravdě řečeno, teprve teď si uvědomil, že má slečna Michaela vlastní mínění), zatímco se toto vše dalo, vešel kníže. Ihned na prahu poznal, že ho čeká něco neobyčejného. Slečna Susanne se zarazila v řeči a můj pán se jal zabývat konvicí s kávou, jakkoliv pro to počínání neměl důvodu. Chvilíčku bylo ticho. Pan Jan stál vedle Susanne a byl o poznání bledší než jindy.

Chtěl jsem vzít do zaječích, ale (jak se tak lidem stává ve chvílích rozpaků) nevzpomněl jsem si na kloudnou záminku.

„Víte, o čem jsme právě mluvili?“ ozval se po chvíli pan Jan a nečekaje na plukovníkovu odpověď pokračoval: „O výši včerejší sázky.“

„Kterou hru máte na mysli?“ pronesl kníže usedaje do nízké lenošky.

„Tu poslední. Tu, kterou jste tak zručně vyhrál!“ odpověděl Jan.

Viděl jsem, že slečně Michaele stoupá ruměncem až na čelo. Necítila se snad dost bezpečná tváří v tvář tomuto knížeti? Jeho bourbonský nos prozrazoval snad opravdu urozeného člověka. Jeho klid zářil hrdosť, jeho ruce byly vladařské, ale přece jen, jak tu seděl dlouhý, vážný a výsměšný,

jak tu seděl beze všeho studu málem obviněn z šejdířství, jak se mu zlehounka pohyboval vějířek vrásek kolem očí, jak hleděl do plamene a jak se zvolna díval z jednoho na druhého, vzbuzoval dojem trochu podivný. Měl příchůť po latině.

„Poslední sázka,“ děl posunuje koncem pohrabáče pole-
na, „poslední sázka leží, jak si vzpomínám, ve hracím stol-
ku.“

Na ta slova jsem učinil mimovolný pohyb směrem, který kníže označil. Mohu říci, že se mi pohnulo živěji srdce. Po-
cítíl jsem strach a zdálo se mi, že je kníže blázen, odvažuje-
li se takových kousků.

„Jakže,“ řekl jsem si, „máš jednu kapsu prázdnou
a druhou vysypanou (právě ses k tomu přiznal) a teď nám
chceš nalhat, že jsi zapomněl peníze. Copak, hlupáku, ne-
víš, že to praskne? Copak si myslíš, že neotevrou zásuvku?
A budeš potom dělat hloupého? Anebo chceš snad zkou-
pat některého z těch chudáků, kteří posluhují u stolu?“

„Spero,“ pronesl kníže s úsečností plukovníka, jenž
mluví s rotmistrem, „Spero, spočítej ty bankovky!“

Napadlo mě, že si kníže žádá, abych vysolil své peníze,
a hrklo ve mně, že jsem bez krejcaru. Ten člověk mnou
vládl! Ach, chudšům může poroučet každý a já jsem se
tehdy opět hotovil toho bláznivého chlapíka uposlechnouti.

Vstával jsem velmi zdlouha, a abych získal času, jal jsem
se mluvit a řekl jsem asi toto:

„Milosti, jste-li již tak roztržitý, že jste zapomněl peníze,
může se velmi lehce stát, že se mýlíte i v místě, a že se po-
valují někde bůhvíkde.“ Při té řeči jsem se významně podí-
val po knížeti, ale zdálo se, že si mě nevšímá. Byl, jak se ří-
ká, bez starosti. Pokud jsem měl čas rozhlédnouti se po
ostatních, viděl jsem, že Michaela i Susanne sdílí jeho jisto-
tu. Zato doktor a pan Jan se usmívali, jako kdyby chtěli ří-
ci: Vida, na každého dojde! Náš ptáček je chycen.

Zatím jsem došel k řečenému stolku, a kryje si vlastními
zády ruce, jal jsem se jej otvírat. Ale sotva jsem povytáhl

zásuvku, zatmělo se mi před očima. U všech rohatých! Vá-
lelo se tam peněz jako smetí! Stříbro, stovky, haléře
a všechno v jedné hromadě. Některé bankovky byly po-
mačkány, některé rovné, některé sešlé jako veteš a jiné zá-
řící novostí. Odskočil jsem, jako bych šlápl na hada, a byl
jsem tak překvapen, že mi uklouzlo: „Probůh, Milosti, což
kdyby vám to byl někdo ukradl?“

Slečna Michaela se dala na ta slova do smíchu, ale kdož
ví, nesmála-li se spíše panu Janovi než mně.

Dokonalý člověk, na němž nenajdete chybičky a který si zaslouží úcty a lásky, bývá obyčejně pranežábavný. Počestnost, spravedlivá mysl a čistota vyhladí na svých soustruzích kdejaký vrub, kdejakou vyvýšeninu ducha a jejich dílo je nakonec hladké, pravidelné a souměrné, takže nad ním krčíte rameny.

Můžete je milovat?

Ne. Váš duch je v klidu. Za obecného souhlasu přisvědčujete těmto premiantům a nehne se ve vás ani žilka (ledaže pociťujete živé přání napsat na kůži podobného mramoru nějaké zatrachtilé slovo).

A co vás naproti tomu rozehřeje?

Napětí, spor a blízkost pádu. Jediný znak krásy, jenž vyniká z hromady omylů a chyb. Ta chvíle, kdy můžete současně říkati ano i ne, kdy můžete věřit a popírat. Ta chvíle, kdy se až do základu své bytosti chvějete strachem, že budete přemoženi říkajíce: A PŘECE! A přece vidím ušlechtilého člověka. A přece vidím, že je Alexej hoden lásky.

Slečna Susanne a Michaela měly věru příležitost octnouti se v přestřelce soudů a hlasů. Valná většina rozhodla, že kníže je podvodník, ale ty dvě mladé dámy nacházely právě za onoho tvrzení důvody k lásce. Michaela nebyla ještě rozhodnuta. Její myslí přecházely stíny. Stín plukovníkův a stín pana Jana. Neměly ani pravého jména, ani těl, ani drásavého hlasu. Byly to pouhé preludy bez krve, bez objektů, které by je sevřelo, bez úst, jež by opakovala: Pojď! Pojď za mnou a v této chvíli a bez prodlení se vydej své lásce.

Naproti tomu viděla Susanne určitěji. Na rozdíl od Michaeliny zásadní ochoty k lásce, milovala. Byla rozhodnuta, či lépe, neměla volby. Její srdce ji unášelo.

Po příhodě s plukovníkovými penězi, které zůstaly nepovšimnuty v zásuvce, změnil pan Stoklasa o Alexejovi opět mínění. „Podvodník,“ řekl si, „by shrábl svou výhru, hlupák, který pohodil peníze, aby nás nachytil na svou geniální roztržitost, by věc vysvětloval, zjištník by toho tahu užil k vlastnímu prospěchu — jak si však počíná náš kníže? Přešel vše bez poznámky a jeho tvář vyjadřuje nezáměr. Vidím, že drží v ruce nové tři stovky, vede si poctivě, prohrává a je mu všechno jedno. Jakže, toto chlapisko neznající cenu peněz že není pravý kníže? Jak by ne! Uhaduji, že mluvil s Charouskem spatra jen proto, že mu čpěl sedlačinou. Pokud jde o zálety, to je ovšem jiná. V té věci bych připustil, že má advokát pravdu a že plukovník vskutku chodí za holkami . . .“

U této myšlenky se pan Stoklasa zastavil se zálibou. Možná, že si představil uvolňující se pas Corneliin, možná, že viděl ještě dál. — Podobné záliby se mu nezdály hodny odsouzení, usmíval se a současně byl zmaten, že tak živě pociťuje rozmarnost oněch výjevů. Již, již se chtěl knížete zeptat, co je pravdy na řečech, které se trousí o včerejší noci, ale pohlédnuv na Michaelu udržel jazyk za zuby. Jeho příliš úzkostlivá duše ztrácela snadno směr. Ještě před chvílí byl hotov rozesmáti se nad šprýmovnými příhodami s klíčnicí a teď se zardívá. „Můj bože,“ myslí si, „Michaela je příliš blízko tomu, o nemravovi. Vystrnadím ho! Ať táhne ke všem čertům!“

Kdyby byla Stoklasova rozhodnost v přímém poměru k tomu, co pociťuje, letěl by již kníže (a možná, že i já) stokrát ze dveří a stokrát by byl zavolán zpátky. Stokrát by se vrátil, neboť regent vzápětí lituje svých špatných myšlenek.

„Michaela není lecjaká holka!“ odpovídá Stoklasa své tísni. Ale zatímco uvažuje, vzrůstá jeho strach: Slyší, jak se slečna zastáváva knížete, vzpomíná si, co učinila, když jsem našel Alexejovy peníze, jak vstala, jak vznesla ruku, jak vydechla nemohouc zatajit pohnutí . . .

Zatímco byl můj pán pohřížen v myšlenky, zbývala mně chvilíčka, abych se vyzpál advokáta, co je nového.

Musím dodávat, že jsem byl při tom rozechvěn? Musím se přiznat ke každé slabosti? Přejděme toto místo co nejrychleji.

Dozvěděl jsem se, že v souvislosti s Cornelií nikdo nevyšlovil mé jméno a že Jan s advokátem chtějí zkoupit především knížete.

Jaké štěstí! Zdálo se mi, že nadchází nádherný večer. Seděl jsem s přáteli a po boku dívek, seděl jsem se zname- nitými lidmi a poslouchal jsem ušlechtilý hovor. Ve chví- lích, kdy vypravěč ztišil hlas, bylo slyšet za dveřmi zvonění talířů, neboť nastával čas večere . . . Jářku, není to poklid- ný a dokonalý obraz domova?

Zakrátko potom jsme šli do jídelny. Za jiných okolností by byl advokát již dávno odjel, ale dnes se mu nechtělo. Hledal příležitost, aby řekl něco znamenitého, nějakou pro- nikavou pravdu, která by mu získala Michaelinu pozor- nost. Ach, jak byl náš právoznalec nevědomý ve věcech, pro něž bijí dívčí srdéčka! S jakým úsilím hledal poučku, která by slečnu oslnila. Vidím jeho rozpaky, když mu nic takového nepřicházelo na jazyk, a zdá se mi, že se podobal lišákovi z bajky, který skáče po hroznech. Poslouchal na půl ucha Alexejovy řeči a tvářil se tak, jako by znal jejich tajný smysl. Byl pln ohledů, byl pozorný a tak úslužný, že to padlo všem do oka. Slečna Susanne (již mějte na pamě- ti, i když se o ní nemluví) se ho tázala, co se mu přihodilo příjemného.

„Nevážím si ničeho víc,“ odpověděl, „než místa, kde se- dím. Potom přijdou na řadu plukovníkovy pravdivé přího- dy.“

„Škoda, že rozumím tak málo česky,“ pravila Francouz- ka obracejíc se zamilovaně na knížete.

V jeho řeči padala známá jména velkoknížat a členů car- ské rodiny. Mluvil o jakémsi plese za časů, kdy on a já jsme měli chodit do latinských škol. Upozornil jsem ho na tuto skutečnost, řka, zdali se nebojí, že nás dámy a pánové budou považovati za starší, než je příjemno.

„Ach,“ odvětil kníže, „nemám valné naděje, že by se vy-

hladily vrásky na mé tváři, kdybych si ubral deset let. Ostatně se mi zdálo, že léta, která právě prožívám, jsou vždy nejkrásnější. V třiceti to byla třicítka, ve čtyřiceti čtyřicítka a tak dál až do dneška.“

„Tak,“ řekl jsem, „to je znamenitý způsob zůstatí mlád a spokojen. Ale nechtěl byste nám, Milosti, říci (když už o tom mluvíme), jak jste doslova stár?“

„Je mi 45 let,“ odpověděl kníže.

Slyše, že mě plukovník věkem o něco převyšuje, pocítil jsem radost, neboť může-li on kolem padesáti plašit děvčata, mám i já jakousi naději, že dojdu stejně sluchu. A kdybych i o měsíc kulhal za tímto starým lvem, několik dní mám jistých a to je víc než hrob, zapomnění a nicota.

Sotva jsem vyslovil pomyslným jazykem myšlenek tato strašná jména lidského konce, sám jsem se polekal a hned jsem se chopil láhve. Susanne s Michaelou zářily nejvíce životem a jejich vlasy se leskly jako zbroj nádherných ještěrek. Cítil jsem dvojí štěslí stoupati z těchto hlav. Jedno odhodlané a pyšné a druhé s nádechem zvědavosti a všudybylství. „Ech,“ řekl jsem si, „neohřeješ-li si své hnáty u těchto ohňů, nestojíš už za nic. Běda, kdo sází na budoucnost a propase vhodnou chvíli veseliti se s přáteli.“

Potom jsem vstal a po převorsku si odkašlav pronesl jsem připitek. A za ním druhý! A třetí! aby přišli všichni na svůj účet a aby se nikdo nekabonil.

Můj pán na mě shovívavě pošilhával a tu znamená tento pohled jsem si pomyslíl: „Spero, jestliže tě neocení jako dobrého stolovníka, jsi ztracen, neboť v knihovně nestojíš zanic; čteš si tam staré povídačky.“

Za těchto úvah jsem nabýval královského rozmaru, a zatímco teklo crčkem víno do sklenic, hledal jsem příležitost, jak bych se přitřel k Susanne. Seděla na konci stolu. Avšak po jejím boku se zvedala Ellen.

Pravím zvedala, neboť tato dáma je velmi dlouhá. Vedle toho lze o ní říci, že má (v měřítku stejně obrovském) pihy a že sedává s přitaženými lokty a nehybnou tváří, jež ustavičně vypravuje o pravosti své vychovatelské rasy jako

obraz nějakého smolařského malíře z patnáctého století, na němž nic není, mimo letopočet; jako protivný obraz, který se uchoval na dně smetišťe a po letech (slušně zaplacen) visí ve světnici špatného sběratele.

Vtlačil jsem se mezi tyto popelky vyučování a za vzrůstajícího opojení jsem jim říkal střídavě lichotky. Provedl jsem to tak, abych k Ellen mluvil jako gentleman a k Susanne jako pošetilý mladík.

Kníže zatím rozprávěl řeč s Michaelou, při tom se však obracel na Stoklasu a opět na mě. Současně odpovídal panu Janovi a ještě mohl usazovat advokáta jako šermíř, jenž sleduje svůj cíl, a přece má dost pokdy, aby se ohnal levičkou po mouchách. Mluvil jsem do Susanne jako do dubu, ale jedním uchem jsem poslouchal, jak kníže říká, car, prapory, baronka, a jak mele páté přes deváté.

Chtěl jsem s ním závodit (neboť jsem najednou zpozoroval, že mě Susanne neposlouchá).

Byla právě řeč o sibiřských nájezdech. Vstal jsem a pochytiv tak smysl vypravování povídám: „Což o to, mohli jste mít klisen a hřebců dvě stáda a tolikéž vojáků, ale jen mi na své svědomí odpovězte na otázku, kde se tito koně popásali a kde váš pluk spával, a co bylo v té krajině k jídlu? Slyšeli jsme, že tam napořád vládl hladomor a že v tom kraji leželo na tři lokte sněhu.“

Sotva jsem to dořekl, začal se doktor Pustina smát a vzápětí padaly na knížete všelijaké posměšky jako: „Víte, že ruské koně jedí sníh a že pohrdají ovsem?“

„A víte, že klisny mají v těch končinách krásná růžová vemena a že každé z těch ušlechtilých zvířat je s to vyživiti muže na svém hřbetě?“

„Nesmysl, to je nepřírozená poloha.“

„Vaše průpovídky mě připraví o rozum.“

„Vždyť by zašli hlady, právě jako zahynuly při tažení indickém voje Alexandrový.“

„Dobrá,“ odušil kníže, „— ale zapomínáte na Habakuka, který byl živěn havranem.“

„Jakže, chcete nám namluvit, že jste nepostrádali ptačího mléka? Vy prášíte!“

Když jsme se namluvili dosyta podobných nesmyslů, byla řada na knížeti:

„Vy,“ řekl, „advokáti, knihovníci a mladí statkáři, kteří držíte v ruce vidličku a na vidličce chutné sousto, vy, kdo zvoníte lahví o láhev, vy věční kuchaři, nemůžete mysliti na nic jiného než na to, co se jí. Dobrá, rozumím vašemu vkusu a setkal jsem se s ním. Ti, kdo tak mluvili, opustili nás při tom tažení po desítkách a kradli potom na svou pěst.

Byl hlad, nu dobrá, byl! Vy říkáte, že bez spíše se války nevedou, že jedno patří k druhému jak ženich k nevěstě? A já vám na to pravím, že to je jenom maličká část pravdy. Šli jsme o hladu, jenž rozněcuje ducha, o hladu, který rozžhavuje tvář a vdmychne horečku, o hladu, který vichří a který cvaká zuby. Ten hlad nás vedl jako poutnice, jež bubnuje na prázdné pánvičky a tříská do kotlíku. Za této hry pak stále víc a více zvětšuje svůj spěch, má sukni za pasem a zkrvavené dásně. Se sněhem ve vlasech, víc mrtvá nežli živá, avšak s hlavou vztyčenou a hubou plnou válečného křiku jde dál a dál. Strhuje vojáky a břínká na pistole a střílí za běhu. Padá a opět vstane, již krvácí, a přece zvedá hůl a křičí z plných plic a ženouc útokem houká si písničku. Naposled uchvátí, když líbá svatý kříž a z návrší se vrhá do zákopů, jež kouří výstřely. Snad někdy po bitvě urve kus koniny, snad bude jíst, snad umře, kdož to ví.“

„Tak,“ vskočil jsem knížeti do řeči, „to je krásný jídelní lístek, to si dám líbit. Ale neřekl jste nám, Milosti, ani slova o tom, co rozplameňuje koně a co jim skýtá sílu, aby strádali o hladu a zimě.“

„A dejte pokoj,“ odušil můj pán, jenž nabyl k plukovníkovi opět důvěry, „kníže má pravdu. Podle pravidel řádného vojenství je dávno prokázáno, že hlad, který bývá zhoubcem armád, může se stát i jejich pomocníkem. Vězte, že není strašnějšího nepřítele než ten, který žene útokem proto, aby se najedl a vyspal.“

„Ach,“ odvětil na to Alexej Nikolajevič, „dal bych zastřelití člověka, který nemá nic jiného na mysli! Jestliže

jsem mluvil tak špatně, jestliže jsem tak zatemnil smysl našich tažení, že si je vykládáte v ten rozum, jako bychom vedli válku pro jídlo a pití, zasluhuji, aby mě car zbavil hodnosti.“

Viděl jsem, že pohled knížete se stává urputným a že se příliš vmyslil do starodávných příhod. Jeho vousy se pohybovaly, oko jiskřilo, jeho tesáky se leskly a tvář vyjadřovala takové zaujetí pro svou bláznivou myšlenku, že se mi zdálo vhodnější obrátit stránku hovoru a nedráždit ho. Můj pán asi věděl tak dobře jako já, že v této věci nejsou s knížetem žerty, a vzpomněv si, jak dopadl s Charouskem, vybídl společnost, aby šla spat.

To mě zamrzelo. Hleděl jsem tedy knížete tím rychleji uchláchnit a řekl jsem mu: „Co na tom, že jste se postili, jen když jste vyvázl z těch svízelnů se zdravou kůží, jen když jste si zachoval zdraví a svěžest. Za tohoto stavu věci můžete dohonit, co jste zameškal.“ Chtěl jsem naplnit jeho skleničku a sklonil jsem se, abych ji dosáhl, ale Michaela a slečna Susanne jako na povel se chopily láhve, která stála přede mnou. Jedna jí táhla tam a druhá sem. V tom počínání bylo něco nadmíru dětinského a prostoduchého, něco, co na první pohled prozrazovalo, že je se slečnami zle: kníže je oslnil.

Probůh, nedal bych za smysl Alexejevovy řeči ani troníček a jeho rozum nestojí za čtyrák. Nicméně Michaela a Susanne byly okouzleny, neboť plukovníkovo bláznovství, jakkoliv bylo stříženo poněkud starosvětsky, mělo krev, mělo jiskru.

Díval jsem se z jedné dámy na druhou, ale Ellen si žádala pokračovat v řeči, kterou jsem k ní mluvil na počátku večera. Neměl jsem se k tomu a tu se jala vyprávět o půvabu skotských lučin, jež se zelenají za cinkání zvonců na hrdlech skotu. Po trapně dlouhé době dospěla k líčení soboty. „A to je čas, kdy všechna obec se chystá do chrámu,“ pravila dokládajíc se, že tato potřeba se jí stala průběhem let nepostradatelnou . . .

Tehdy jsem měl oči jen pro Susanne a tak jsem se staré-

ho čerta staral, co vykládají anglikánští kněží. Ellen mi byla na obtíž, a zatímco mluvila, lovil jsem slovíčka z druhého konce stolu. V ten čas jsem neznal dobrotu Ellenina srdce, ani oddanost, která i u ošklivých ženských je k pohledání, a která mnohdy platí víc než hezká tvářinka. (Podobná moudrost mi byla dopřána teprve později.) Tehdy jsem si hleděl Susanne: poznával jsem, že se mi vzdaluje. Nicméně byly okamžiky, kdy se mi zdálo, že slečna oživenost neplatí slátaninám knížete a že si Susanne přece jen potrpí na vážný hovor o literatuře. To jsem soudil vždy, kdykoliv se na mě obrátila, abych citoval to nebo ono. Vyhověl jsem jí ze srdce rád (omluviv se napřed Ellen). A kdykoliv jsem pronášel nějaký znamenitý text, činil jsem to tak, aby jej slyšel také můj pán a naučil se vážit si knihovníků. Takovým lidem, jako je Stoklasa, se musí vpravovat do hlavy úcta ke vzdělání málem násilím. A tak jsem pozvedal hlas a mluvil s takovým citem, až kníže prohodil, že bych se mohl stát od hodiny dřáčkem, kdybych nebyl tak výtečným knihovníkem.

Zatím mi stoupalo víno do hlavy. Cítil jsem, že ztratím-li Susanne, nepozbudu aspoň dobrého bydla, i když prasknou prožluklé návštěvy u slečny Cornelic. Můj bože, co je mizerná noc proti živému člověku a jeho nesmrtelné duši? — Měl jsem sto chutí říci tuto myšlenku nahlas a jen tak tak že jsem ji zadržel.

Zatím se advokát opět o něco tahal s Alexejem.

Mám jako většina přirozený sklon družiti se s lidmi, jimž přeje štěstí a kteří kráčejí k úspěchu. A protože jsem jasně rozeznával, do jaké míry kníže ovládl pole, měl jsem se k němu. Řekl jsem na jeho účet několik lichotek: Když se mluvilo o zbrani, prohodil jsem, že kníže sedmkrát za sebou zasáhl červenou sedmu, a sice vždy na místě, kde bylo na kartě namalované srdce. — Při hovoru o koních jsem se zase zmínil o tom, jaký je švarný jezdec — a tak jsem se zkrátka držel, jak se dalo.

Pan Jan a advokát si zachovali jasnou hlavu, avšak já s knížetem jsme byli trochu podroušeni. A přece jen ti dva

kulhali hodně za námi. Slyšel jsem s libostí, jak se advokát snaží o pošklebek. Chtěl uplatnit vtip o obžerství, ale takovým šlehům se odzvánělo za výbuchu lahví.

Pan Jan (který je přece jen dobrosrdečný člověk) cítil spíše lítost než vztek a to mě s ním poněkud smiřovalo. Jdi, bloude, myslil jsem si, slečna Michaela se teď nedívá než na knížete, ale to nic není, neboť jednoho dne náš milý plukovník práskne do bot. Nalhal nám už toho až hrůza a nakonec se zaplete tak, že nebude moci z místa. Měl by ses radovat, že kníže vyhodil ze sedla advokáta, který drží v šachu regenta. O knížete v té při nejde. Ten zmizí, ten se rozplyne, ten uletí, anebo ho odvede (až uzraje čas) nějaký žandár s břízou a s dvěma opasky. To by v tom byl čert, abych se mýlil a aby ten chlap neměl na svědomí nějaký podvůdek.

Mé srdce při nějaké té sklenici bývá nadmíru něžné a tak jsem dával výmluvnými pohledy panu Janovi najevo, že stačí, aby srovnal svou svěží pleť s vráskami a ošlehanou tvář knížete, svá vykroužená ústa a drobné zoubky s hubou plukovníkovou, jež byla snad krásná, ale plná zarputilosti, posměšku a vlčí povahy. Žel, pan Jan se díval mimo a neporozuměl, ani když jsem mu stiskl loket. Zato můj pán byl vesel a mluvil opět velmi laskavě s knížetem, ba i se mnou. Když jsme se rozcházeli, podal mi ruku, řka, že jsem povedený chlapík.

Již jsem byl na cestě a tu (jak má mysl překypovala) jsem se vrátil chtěje vyměnit slovíčko s plukovníkem. Což kdyby mu teď přišla vhod studená ryba a sklenička rosolky? Zastavil jsem se tedy a čekal: Viděl jsem Lojzík (tak řečeného Fairbanks), jak dopijí sklenici po slečnách a jak odstrkuje mou, jakkoliv v ní bylo více vína. Za tohoto pohledu (jenž by se vám zdál poněkud nechutný) jsem cítil nádhernou dvojakost, jež směřuje k jednotě, ono vytrvalé hledání druhé poloviny ořechu, z něhož prvou vtiskl milý pánbůh do ruky každého chlapa.

A co se tak dívám pootevřenými dveřmi, zahlédnu kráčet slečnu Michaelu a Susanne po bocích knížete. Zvedaly

k němu hlavy, hlavu plavou a hlavu s černými vlasy jako eben. Zůstal jsem bez hnutí. Dámy se loučily. Plukovník se uklonil a Michaela odešla do ložnice, kde spávala s Kitty.

Kníže se rovněž vzdaloval a slečně Susanne zbývalo udělat několik kroků ke dveřím své světnice.

Zastavila se s rukou na klíči.

162

A tu jsem spatřil knížete, jenž běžel vlčími skoky k Susanne. Objal ji, aniž vydala hlásku.

Cítil jsem, jak mi bije srdce.

Kníže zvolna otevřel a vchází současně se Susanne do světnice.

Potom za nimi zapadl zámek.

Té noci jsem nemohl spát. Rozpalovala mě představa, že se Susanne válí s knížetem v posteli. Bylo mi chvilku zima a chvíli horko. Bezpočtůkrát jsem vyběhl na chodbu, ale co jsem měl dělat? Tropiti hluk? Zabušit Susanne na dveře?

Vracel jsem se na svou pelest bezradný, rozechvělý a se srdcem obráceným. Myslil jsem na všechny panny, které hynou v náručích obejdů, a vzpomněl jsem si na svou neteř Elišku, jež (jak jsem se zmínil) zakusila něco podobného s písařem. Cítil jsem odpor a nenávisť k svůdcům a připadal jsem si jako beránek. Chvílemi jsem tiskl tvář do dlaní a chvílemi jsem svíral pěst.

A těch představ, jež mi proletěly hlavou! Slyšel jsem milence dýchatí týmž dechem a uhadoval jsem, jak Susanne s loktem na očích se tváří, že usíná. Před mými zraky vystával nádherný kotník bosé nohy, šat sunoucí se vzhůru, nahota a směšující se brvy víček.

Před svítáním jsem zaslechl lehké kroky: kníže odcházel.

Na druhý den, nechtěje viděti lidi, odklidil jsem se do knihovny a četl SPOR DUŠE S TĚLEM. Miluji tuto knížku, ale tehdy jsem byl nepozorný a známá místa mě nerozesmála. Pod hladinou mého vědomí bouřila myšlenka na Susanne. Chtěl jsem ji pomstít. Nenáviděl jsem Alexeje Nikolajeviče a cítil jsem v sobě mravní sílu, jež, žel, se vzmáhá za přibývajícího stáří.

Dal jsem se do běhu knihovnou jako zvíře podél mříží své klece. Nedostávalo se mi místa, nemohl jsem vydechnout, lomcoval mnou neklid a touha jíti na konec světa.

Za této zběsilé procházky mi znenadání napadlo, abych Susanne dopomohl k útěku do Paříže. „Ovšem,“ řekl jsem si, „vrátí se k své matce do ulice svatého Ludvíka, uklouzne knížeti a za měsíc na něho zapomene . . .“

Byl jsem svým hořem oblouzen do té míry, že jsem nepoznal hloupost těchto nadějí.

Kdybych byl býval měl v tom okamžiku jasnou hlavu! Kdyby byl býval za mnou nestál onen starý a prožluklý našeptavač z mravoličných knížek, onen ďábel, rarach či satanáš dužezpytných auktorů!

Ohlušen hlasem, jenž ve mně vzrůstal, jal jsem se počítati, kde bych získal pro Susanne peníze. — A již jsme u toho.

Do této chvíle jsem zatajoval (mimo nepatrnou zmínku) ošklivé myšlenky, které mě čas od času posedaly, ale pomyslete si, že jsem se přesto kál, že píši tuto stránku na kolenu a že drásám svou lítost, aby se stala ještě krutější a zanořila ještě hlouběji svůj dráp. — Nic naplat: nepodaří se mi vyloudit ze své hladové huby ani vzdech. Vidím jasně, že jsem pekelník, poznávám, že jsem propadl ďáblu a že je mi odepřen líbezný hlas pokory i rouno beránkovo. Budu nucen mluvití přímo a pravím tedy, že jsem se zanášel zlodějny, že jsem chtěl krásti Stoklasovy knihy a prodávat je panu Huylidennovi, který toho času pobýval na Krumlovsku a byl jednatelem amsterodamského obchodníka jménem Steiner . . .

Plán obohatiti se na účet naší knihovny ve mně zrál již dost dlouho. Chodil jsem po celý rok mimo tyto poklady jako zmámený, a kdybych nebyl takový milovník textů, byl bych naše svazky poslal jeden za druhým k vetešníkovi. Jestliže jsem to neučinil, je to zčásti i proto, že každá krádež má býti vykonána s přebytkem síly a s jakýmsi vzletem, jenž chová v zásobě aspoň dva výklady toho, čemu se říká skutková podstata. Této lehkosti se mi však nedostávalo.

V době, o níž mluvím, to jest tehdy, když jsem byl sklíčen starostmi o slečnu Susanne, přišly mi opět do hlavy loupeživé plány. Po chvíliče rozpaků jsem se vrhl na knihovnické schody a jako malíř, jenž dokončuje pod nádhernou klenbou šklebivý obraz Jidášův, zpečetil jsem posledním tahem, posledním trhnutím ruky svůj osud. Zmocnil jsem se knihy DE CAPITIBUS SERVORUM.

Můj život je bídný a podobá se životům prokletých lidí.
— Vzdor všem ruměncům a všemu studu neubráníl jsem se již na počátku svého vypravování zmínce o svém poklesku a nyní o něm vypravuji podruhé jako zločinec, který se vrací na místo udupané hrozným zápasem . . .

Vím velmi dobře, že jsem svou chtivost omlouval láskou k sestřičce, jsem však povinen říci pravdu: Mé bratrské city hrály v té věci jakousi úlohu, ale nezczizil jsem majetek svého pána ani pro sestru, ani pro Susanne. Pravá příčina této krádeže je má nízká povaha a lačnost peněz. Kdybych vám chtěl zalepit oči dnes, poukázal bych spíše na mrav a obyčej, který se vžil kolem osmnáctého roku. Jak bych však vyjádřil pekelné jiskření oněch let? — Nenapadá mě nic lepšího a zopakuji tedy otázky, které jsem si kladl maje v ruce řečený svazek.

Zde jsou:

Čí jsou tyto knihy? Vévody Marcela?

Nikoliv!

Jsou Stoklasovy?

Nikoliv! Patří státu. Jsou majetkem národa.

Nuže, je-li tomu tak, Bernarde, nesáhneš než na svůj majetek, neboť jedna stránka připadá právě na tebe . . .

Zaveden podobnými myšlenkami vzal jsem knihu DE CAPITIBUS SERVORUM, a když se mi jí (jak jsem již na jednom místě svého vypravování vylíčil) zželelo, strhl jsem desky z JIHOČESKÉ KRONIKY.

Potom jsem napsal psaní panu Huylidennovi, aby mě nazítří navštívil, a ukryl jsem svou kořist.

Měl jsem načase, neboť v tu chvíli se rozlétly dveře a do síně vpadl Marcel s Kitty. Nesli pod paží po dvou rapírech. Zeptal jsem se (ukrýváje své vzrušení), co zamýšlí dělat v knihovně se šermířským náčiním.

„Co?“ odpověděli, „co jiného, než že nás kníže bude učit svému umění.“ Neporozuměl jsem, jaké umění mají na mysli, a trvalo to opravdu dlouho, než jsem pochopil, že ta dvě holátka místo gramatik, čtení a psaní se chtějí učit šermu.

Za chvilku potom přišel kníže. Vida ho, vzpomněl jsem si opět na Susanne. „Na tvou hlavu,“ řekl jsem si, ohlížeje se po plukovníkovi, „padne její neštěstí i vina, které jsem se právě dopustil.“

Cítil jsem, jak mě něco proti plukovníkovi popichuje, chtěl jsem ho zesměšnit a spráskl jsem nad ním rukama. Byl vskutku jako hadroš. Jeho nohy vězely v úzkých spodcích, hrud' mu obepínala kazajka zapjatá až ke krku a všude, kam se člověk podíval, se leskl knoflíček. Připomínal havrana okovaného niklem. Měl dlouhé nohy, útlá bedra a tak široká ramena a tak zužující se hrudník, že jsem si pomyslel: „Ty, chlapíku, nosíš šněrovačku.“ Během řeči jsem potom knížeti položil ruku kolem pasu, abych se přesvědčil, co je na tom pravdy, ale musím doznat, že jsem se zmýlil. „Milosti,“ povídám, abych zakryl své počínání, „pojďte se ukázat Michaele a nechte toho neblahého vyučování. Kitty nebude nikdy zacházet se zbraní, a pokud jde o Marcela, snad by mu mohla přijít vaše nauka vhod, až bude zahánět vrány z oraniště, ale věřte mi, kámen je lepší.“

„Bernarde,“ odtušil kníže opíraje se hrotem kordiska o podlahu a zkoušeje jeho pružnost, „Bernarde, není ušlechtilejší věci než zbraň. Pamatuj si, že nikdy nebylo lidskou rukou uděláno dílo dokonalejší, ani krásnější, ani více potřebné.“

„Pah,“ řekl jsem na to, „třesky plesky!, mám neodkladnou práci a prosím vás, abyste šli o kus dál, ven do chodby, na dvůr, do polí!“

„Volba padla na knihovnu, protože její podlaha je krásně rovná, protože je to síň prostorná, vzdušná a vysoká. Vposled pak proto, že k ní přiléhá několik pokojíčků, které nám budou sloužit za šermířské šatny.“ Řka to zaujal kníže bláznovský postoj jakéhosi podřepu a s levicí mezi lopatkami se jal vykládati o pružnosti kolen, o poskocích a podupávání šermířů. Marcel a Kitty měli rozšířené zornice a lapali každé jeho slovo.

„Fi,“ řekl jsem, vida, že kníže pranic nedbá mého napo-

mínání a že pokračuje ve svých hloupostech, „klidíte se, Milosti, nechte Marcela, aby konal práci, za kterou je placen, zanechte toho poskakování s jednou nohou vpředu, nebo vzbouřím celou Kratochvíli, aby se šla na vás podívat. Ví bůh, že jste v té chvíli směšnější než paňáca a že vám to pranic nesluší.“ Ale kníže nedal na to, co říkám, a odpovídal mi přes rameno.

Pln zlosti běžel jsem pro Michaelu a pro Jana. Potom jsem zavolal slečnu Susanne.

Když jsem na ni promluvil, odvrátil jsem oči, neboť jsem se bál, že spatřím na její tváři stopy pláče. — Ale kdežpak! Slečna byla krásnější než jindy.

Který ďas propůjčuje lásce tolik půvabu a prostoty? Slečna hořela touhou spatřiti plukovníka při šermu a smála se jako malé děvčátko.

Prosil jsem cestou obě dámy, aby děti pokáraly. „Víte,“ řekl jsem, „že Kitty nejeví valného zájmu o nic, co je užitečné, a že neumí zpaměti ani dva souvislé verše; jestliže ji kníže poblázní kordem, jako ji zbláznil svými povídkami, nic z ní nebude.“

„Na rozdíl od vás,“ přerušila mě Michaela, „se mi nezdá šerm tak nevhodný. A pokud jde o Marcela, nemějte starost.“

Za těchto řečí jsme došli do knihovny. Kníže zatím dokončil svůj výklad o držení zbraně a ukazoval, jak se krýti a jak vésti ránu. Nemohl jsem ani změřit hloubku takového bláznovství, neboť mimo věcnou a jadrnou hádku je mi z duše protivné každé zápolení. Slečna Michaela a slečna Susanne nesdílely však můj názor. Naopak! Smály se a sledovaly se zájmem šermířskou hru. Jan však kroutil nad knížetem hlavou. Nikoliv ovšem proto, že stál na mém stanovisku. Divil se způsobu, jakým si kníže počínal.

„Pokud vím,“ řekl Michaele, „pokud se vyznám v tomto umění, není ani jeden obrat, který plukovník ukazuje, správný.“

„Co je to za šermířskou školu?“ otázal se plukovníka. „Pravíte, že to je škola italská? Ani zdání! Ani zdání!“

„Vy,“ pravila Michaela, „jste vždy nespokojen. Co proti tomu máte? Shledávám tyto obraty rozkošnými.“

V té chvíli vypadl Kitty kord a maličká slečna se začervenala, jako kdyby zároveň s kuklou a jílcem přijímala i šermířský mrav.

Zbraň zvedla její sestřička a tu jsem viděl, že jsem si přivedl špatné spojení: Michaela se postavila na místo šermířů a prosila knížete, aby ji rovněž přijal do učení.

Chudinka Marcel, který si dělal zuby, že nastoupí po své přítelkyni, zůstal na suchu a tlačil se ke stěně. Přál si ztratit se a současně na sebe upozornit. Maje v hrsti zbývající kordy, na tváři ruměncem a žádostivost v očích, podobal se pážeti, jež se zamilovalo do své královny.

Pošeptal jsem mu, aby se nedal pobláznit knížetem, který si vždy bude hledět víc ostatních než jeho, ale když jsem viděl tu zaujatou tvář, a to chlapecké zápěstí, jež leze z rukávů příliš krátkých, když jsem viděl jeho trápení, přišlo mi ho trošinku líto a pomyslně jsem si: „Mám ho odhánět a bránit mu? Kluk prosadí svou jako Susanne.“ Zařídil jsem tedy věc tak, aby Kitty a Marcel tvořili druhou dvojici. Tím činem jsem se ovšem prohřešil proti svému nejlepšímu přesvědčení, ale člověk nebývá vždy právě důsledný a mnohdy dosáhne cíle tím, že se odchýlí od svého původního záměru.

Marcel a Kitty svedli vskutku vodu na můj mlýn. Jejich šerm by odradil od šermu i nejmohutnějšího šermíře. Smáli jsme se z plna hrdla; já, Susanne a vposled i Michaela s Janem. Jedině kníže zůstal vážný. Pochválil Kitty i Marcela a řekl jim, že si vedou velmi dobře.

„Pane,“ pravil nato Jan, „slyšel jsem vás kdysi naznačit, že jste se tu a tam octl v blízkosti šermíren.“

„Ano,“ odvětil kníže, „to souhlasí, myslím, že jsem o tom nevypravoval, ale je tomu tak.“

„Nuže, já, který se v tom umění pramálo vyznám, bych si troufal vyrazití vám zbraň z ruky a zasadití vám ránu na místě, které mi označíte.“

„Tak,“ odpověděl kníže se smíchem, „jaké štěstí, že jsem vás neurazil a že nemáte příčinu útočit.“

„To se málem podobá vytáčece,“ pravil Jan. „Nemohu se zdržet, abych vás šerm neprohlásil za hanebné mávání rukama bez ladu a skladu. Jak se drží kord?“

„Tak, aby seděla rána.“

Pan Jan se během tohoto hovoru dostával do ohně. Viděli jsme, že rudne a že špatně zadržuje snahu dostat se s knížetem do křížku. Jeho stav se podobal stavu zpěvačky, jež se bojí svého vystoupení, a přece si ze srdce přeje, aby ji někdo požádal o zpěv.

Zatímco kníže mluvil současně s Marcelem a s panem Janem, vyměnily si slečny několik pohledů. Svítalo jim? Já s panem Janem jsme byli jisti, že se plukovník octl v úzkých, že opravdu nic neumí. Byl to lhář a podvodník. Co u nás chce? Kde se tu vzal? Jaké má doklady pro své šlechtictví? Snad to, že sám sebe nazývá knížetem a že jej tím jménem oslovuje jeho sluha?

Když jsem slyšel rozhodné tvrzení Janovo, že je kníže v šermu břídil, nebylo mi nic pochopitelnějšího, než že se ten chlubílek vynášel, pokládaje nás šmahem za hlupáky. „Počkej,“ řekl jsem si, „ještě jsme neskončili, ještě budeme účtovat!“ Mnul jsem si ruce, že jsem přivedl plukovníka do bryndy, a abych mu ještě víc zasolil, vpletl jsem se do řeči, řka, že znám sám pět šermířských škol: „Školu flanderskou, školu francouzskou (při tom jsem se uklonil slečně Susanne), školu italskou, školu dolnoněmeckou, tak zvanou MOJE TETA, TVOJE TETA — a vposled školu východní, jež se vyznačuje skrytou zákonitostí a těžko postižitelnými pravidly. Je tak prolhaná, záludná a rabijátská, že se jí zřídka užívá, leč u hrdlořezů.“

„My,“ řekl jsem dále (totiž já a pan Jan), „klademe váhu na lehkost, grácii a eleganci pohybů, zatímco vaše Milost do toho pere, jak pánbůh dá, a chce každého poslat nejkratší cestou na onen svět.“

„Výborně,“ odpověděl plukovník a rozesmál se ještě upřímněji, „výborně, příteli! Umíš to ještě dál? Jářku, no, pokračuj!“

Slečna Susanne a Michaela byly poněkud překvapeny

touto odpovědí, která nepřesvědčovala. Kníže toho nedbal. Mluvil beze studu se svými žáky a ti přijímali jeho poučky s nadšením.

„Škoda,“ pravila Susanne, „domnívala jsem se, že uvidíme víc, než jste nám ukázal.“ Kníže pokrčil rameny a odpověděl, že není zajisté třeba, aby dokládal to, co řekl.

Viděl jsem, že slečnám nastává nová zkouška a že odcházejí s podivnými myšlenkami.

Jan však zůstal. Byl mlčenlivý a zlověstný, čekaje, že přece jen dojde k tomu, aby se chopil kordu, a že ještě včas ukáže své skvělé vlastnosti. Kníže si ho však nevnímal.

Slečna Michaela začala odtud o knížeti pochybovat, a nacházejíc v této nedůvěře lék proti vzrůstající se lásce, přeháněla své pochybnosti. „Jakže,“ pravila sama k sobě, „já, která pravím o knížeti, že lže a že špatně drží kord, já, která jsem se mu vysmála do očí, já že jsem zamilována? Nesmysl! Je to dobrodružný chlapík, který jde světem a který si přikládá vlastnosti, jichž se mu zdaleka nedostává.“

Snad Susanne táhly hlavou podobné úvahy, ale jestliže tomu tak bylo, pociťovala Francouzka při těch myšlenkách ještě větší tíseň a smutek než Michaela. Zachvívala se jako chycené zvíře, ale nemohla změnit své srdce a milovala knížete tím víc, čím méně si toho přála.

Dívky, jako je Michaela a Susanne, sedly již častěji na lep podvodníkům, a když se později dozvěděly o jejich proradách a o špinavých kouscích, přece neodvolaly své slovo a zachovaly jim věrnost. Což jste neslyšeli, že strašné jízvy a prokletí básníci, jejichž umění pije ze zřídels noci a zločinu, okouzlují nevinné duše více a mocněji než čirá a průzračná poezie? Což se tomu divíte, že Michaela a Susanne, zamítající knížete, jej milovaly stejným způsobem jako předtím? Vedly si jako Marcel a Kitty, neboť i jim se pohnulo něco v srdéčku, i ony pocítily, že jejich milovaný kníže se od nich vzdálil, nevyvrátiv nařčení, které mu Jan vmetl do tváře.

Francouzka a starší sestřička zachovaly se jako dospělí lidé, ale Marcel a Kitty byli příliš dětmi: odpověděli na nebezpečí ještě větší láskou, tvrdohlavostí, ruměncem, vzky-pěním a nenávisť proti panu Janovi.

O této příhodě se odtud vypravovalo po Kratochvíli, prá-vě tak jako o mých návštěvách u Corneliie, a všude, kde o tom byla řeč, se tvořily dvě strany. Strana bílých, to jest strana knížete, a strana Janova. Této skupině kráčela v čele Františka, nepřestávajíc opakovati, kdo je pravým Corneliiným milencem. „Mlč! Mlč, ty utrhačko!“ odpovídaly jí její přítelkyně a s planoucímá očima a s dmoucími prsy obhajo-valy plukovníka.

Toť se ví, že se však našli i tací neteční lidé, kteří říkali, že mají dost svých starostí, a již si vyprosili, aby jim ti, kdo se hádají o knížete, vlezli na záda.

Zatím kníže nedával najevo pražádné znepokojení. Na jeho tváři se nejevily stopy špatné míry. Oslovoval Jana tak přátelsky jako dříve a posmíval se mu, jako kdyby měl k podobným věcem právo. Byl k němu shovívavý, a to mě kozel bral.

Na druhý den jsem se vypravil na schůzku, kterou jsem určil Holanďanu Huylidennovi. Přišel jsem na označené místo o chvíli dříve a tu jsem se jal s pokojnou myslí měřiti cestu od dubu k dubu. Krátil jsem si při tom čas odříkáváním všelijakých nesmyslů, jež sice neměly pražádnou spojitost, ale zachovávaly délky a spád alexandrínu. Vplétal jsem do svých pošetilých veršů bez ladu a skladu všechno, co mně přišlo na jazyk, a byl jsem šťasten, když mi klapala nota. Bavil jsem se jako březanský kardinál, jenž prý na svých procházkách činí totéž.

Místo, které jsem zvolil k dostaveníčku, bylo tajné, odlehlé, kryté, nepřístupné . . . krátce bylo takové, že mi skýtalo jistotu tak říkajíc sirotčí: mluvil jsem tedy hlasitěji a hlasitěji.

Asi při padesátém či sedmdesátém řádku mých tlachanin ozval se za mnou znenadání smích. — Můj bože! Zůstal jsem všecek ohromen, mé srdce se zastavovalo, a za jeho zpomalených úderů jsem slyšel, jak jedna hemisféra mého mozku odpovídá druhé: „Je chycen! Je chycen! Hle, konec jeho lehkomyšlného počínání!“

Ve vteřině, jež zajisté uplynula dříve, než obrátíte stránku, pocítil jsem bezpočet myšlenek, které zazněly jako strašný akord děsu. Hrom do toho! Od těch dob vím, co je to strach. Od těch dob vím, co je to zlodějská bázeň plazící se s roztrášenými prsty podél zdí. — Když se mi vrátily smysly, spatřil jsem pana Huylidenna s Marcelem.

„Promiňte,“ řekl mi malý nezbeda, „nemohl jsem se udržet, slyše vás odříkávat tak směšné divadlo . . .“

Vedl jsem toho pána,“ pokračoval nedočkav se odpovědi, „říká, že jste mu psal, aby přišel sem do dubiny, a neznal cestu.“

Obdaroval jsem Marcela jako nikdy předtím, neboť jsem vskutku ztratil sám nad sebou vládu. Má mysl a mé tělo mě neposlouchaly. Teprve když jsem viděl, jak se hoch vzdaluje, podařilo se mi uvolnit loket, jenž sám od sebe tiskl pod kabátem desky JIHOČESKÉ KRONIKY.

Potom jsem sebral pár německých slovíček, abych panu Huylidennovi vyčinil za neopatrnost. „Provádíte-li své šmejdy tak neomaleně, nechci s vámi nic mít!“ pravil jsem nakonec. Řka to chtěl jsem odejít, abych vrátil desky na staré místo.

Pan Huylidenn, jak se mi zdálo, byl zvyklý na větší zlodějny a mluvil o nich jen tak podomácku. „Vaše rozechvění,“ děl, „může zvýšit cenu o sto korun, ale věřte mi, za víc nestojí ani výstup, který jste mi sehrál, ani vaše vazba.“ Nato odpočítal osm stovek, zapřisahaje se, že bude amsterodamským starožitníkem vypeskovaný.

Přísámbohu, třásl jsem se jako osika přijímaje onen mrzký peníz, ale jakkoli jsem se snažil ze všech sil, nemohl jsem z paličáka dostat ani o haléř víc. Předal jsem mu tedy vazbu, a rychle se s ním rozloučiv, spěchal jsem domů.

Ach, toho návratu! Ohlížel jsem se na všechny strany a prchal jsem jako kapucín, jenž zabloudil do nevěstčí uličky.

Konečně jsem byl na nádvoří Kratochvíle, konečně jsem si mohl oddychnout jako poctivý člověk! „Ještě dám Marcelovi deset korun,“ řekl jsem si, „ještě se ohlédnu a věc bude navždy zapomenuta.“ V tom okamžiku byl však nasnadě jen pohled zpátky. Věnoval jsem na to jedno oko — a co jsem spatřil? U východního podjezdu stál pan Stoklasa a díval se jako profous.

Zdálo se mi, že vzduch pozbyl průzračnosti. Neslyšel jsem, neviděl jsem, a vše, co se přede mnou dalo, bylo mimo dosah mých smyslů.

Zato uvnitř mé bytosti, potrubím hnátů, tepen a žil, v mezibuněčných prostorách a všude tam, kde řídka tkáň je s to propustiti částičku síly, proudu, hlasu či jenom chvění, rozléhal se křik: Na stráž! Na stráž, nebo jsme ztraceni!

Pravil jsem, že jsem byl ohromen, když se za mými zády objevil Marcel — nuže, teď mi přispěly ku pomoci všechny tělesné šňávy a všechny schopnosti ducha. Odpovídal jsem svému pánu sice zpovzdálí, ale tak výmluvně, že jsem ho polekal.

„Necítíte se dobře?“ řekl Stoklasa a zvedl obočí.

„Ach,“ odušil jsem, „mám teď v knihovně trochu napilno a nerad bych se omeškal.“

Tento neotesaný závěr se mi však, jak vidíte, nepovedl.

Vběhnuv do své světnice, našel jsem na stolku dopisy, jež mi toho dne došly poštou. Mezi dvěma upomínkami a lístkem jakéhosi brněnského jazykozpytce leželo psaní mé sestry Anděly.

Četl jsem je s rozpakami a s nevolí. Má drahá sestra mě žádala o peníze.

„Bernarde,“ psala rukopisem, v němž jsem poznával tahy a povahu mé matky, „Bernarde, jen si vzpomeň, co jsi nás stál, když jsi chodil do těch škol! To bylo nějakých sešitů a knížek! Já jsem tehdy byla mladá holka a co jsem z toho měla? Kdybys nás byl poslechl a šel na něco pořádného, tak jsme mohli bejt všichni v blahobytu a já jsem se mohla jinak vdát. Nemusela jsem mít takový starosti jako teď. Když už se ale hloupost stala a když už nám Eliška vyvedla takovou věc, tak Tě prosím, abys byl aspoň teď uznalej. Co má chudák dělat? To Tě může taky napadnout, že jí žádný povídání nepomůže, když je to již tři měsíce. Holka potřebuje pár zlatejch, to nejsou žádný peníze, co na Tobě chceme! Tak si vzpomeň, co jsem pro Tebe všechno udělala, a snad Ti taky přijde nějaký vděk. Vona už nebožka matka říkala, že se na Tobě nic dobrého nedočkáme, ale snad není tak zle, vždyť si vzdělanej člověk a taky víš, co je to neteř v takovém neštěstí.“

Na nové stránce mě má sestra žádala, abych jí poslal 1 000 korun.

Pohrávaje si v zamyšlení tímto dopisem, hledal jsem nějakou slušnou vytáčku. Vedle peněz, které jsem přijal od Huylidenna, měl jsem ještě 70 korun, jež jsem vytěžil z ka-

ret, ale to bylo málo. Můj plat u pana Stoklasy byl obstaven krumlovskými věřiteli. Něco připadalo na záložnu, něco na hospody a zbytek patřil jiným živnostníkům. Kladl jsem si otázku, jak bych mohl pomoci slečně Susanne a vedle toho ještě uspokojit svou sestru. „Vyvaruji se drobných vydání,“ řekl jsem si, „za ty úspory koupím nové desky a ještě budu sestře posílat po stovkách.“ Potom jsem si slíbil, že se zdržím pití, a prohlížel jsem své kabáty. Zdály se mi ještě velmi úhledné. Stál jsem před otevřenou skříní zvedaje do výše svůj kožíšek a tu se ozvalo zaklepání.

Byla to klíčnice Corneliie.

Vešla s vyčítavou tváří a posadila se na pelest postele, právě na místo, kde jsem strávil noc, když spal kníže se Susanne. Chtěl jsem Corneliu stisknout výsměšně ruku a otázať se na zdraví pana plukovníka, ale má přítelkyně se dala do pláče a zahrnula mě přívalem výčitek.

„Bernarde, miláčku,“ pravila vzlykajíc, „já jsem ti to vždycky říkala! Měl sis mě vzít! Já za to nemůžu. To je jistý!“

Pro samá slova jsem se nemohl dozvědět, co se Corneliu přihodilo. Dovolával jsem se tedy jejího rozumu a vzdělání, opakuje: „Přestaň! Neplač!“

Nic naplat, Corneliie štkala do dlaní a její šíje zůstala skloněna. Teprve když jsem jí pohladil vlasy a když jsem spustil: „Alealeale, můj broučku, má chudinko,“ otřela si předloktím oči a odvětila jadrným jazykem:

„Ten podvodník si myslí, že je to jenom tak! Napřed člověka zblázní a potom ho nezná. Na to se ještě podíváme! Já se ho nepustím. Mohla bych dostat, Bernarde, krásný místo u jedny paní v Praze a měla bych ho na vočích . . .!“

Řkouc to ovinula Corneliie paže kolem mého krku a smáčela mou tvář novými slzami.

Položil jsem ruku na její pas a přivinul jsem ji k sobě. Byla tak hezká ve svém smutku! Cítil jsem její nádherné prsy a povědomá vůně vlasů mi stoupala do hlavy. Mé staré touhy se znovu probudily. Tiskl jsem Corneliu víc, než si žádá účast s nešťastnými ženuškami, a pokryl jsem její šíji

polibky. Má ruka se sunula níž a níže po oválu boku a má pravice nahmátla knoflíčky, které povolily.

Cornelie přestala plakat a její přerušovaný dech ohlušoval mé ucho. Odnesl jsem svou přítelkyni k posteli, jež nás přijala jako za starých časů.

„Ne,“ vydechla kráska oddalujíc mou hlavu, ale bylo již pozdě. Její klíčnický oděv (připomínající tak příliš šat řeholnic) byl pocuchán a ležel v nepořádku, její vlas se uvolnil, její ruce ochabovaly a nenabývaly nových sil, až když se spojily na mých bedrech a stiskly starého milence.

„Bernarde,“ pravila má přítelkyně, oblékajíc se, „vidíš, že toho člověka nemám vůbec ráda, ale chtěla bych ho trochu vytrestat. Chtěla bych do Prahy na nové místo. Nesehnal bys 1 000 korun?“

Odpověděl jsem jí polibkem, Cornelie mě ujala za ruku a přitáhla mě k sobě tak, že jsem cítil blízkost jejích kolen. Potom si přehodila nohu přes nohu, a upravujíc si v závěši šatů podvazek, opakovala mezi lichterky svou otázku.

Má rozvaha nestojí v takových chvílích zanic. Neozvala se. Rozechvění a blaženost, které jsem zakoušel, odpověděly místo mého rozumu takovým bouřným souhlasem a s takovou rychlostí, že jsem se nemohl ubránit. Octl jsem se u zásuvky, kam jsem byl předtím uložil Huylidennovy peníze a odpočítal jsem 6 stovek. Jaké štěstí, že se mi podařilo přelstít svou dobročinnost o zbývající bankovky.

Když Cornelie odešla, byl jsem smutnější než předtím. „Susanne,“ řekl jsem si, „zůstane v blízkosti Alexeje Nikolajeviče, má drahá sestra se nikdy nedočká příspěvku, na nějž má svaté právo, ale Cornelie si koupí za peníze, které jsem jí dal, klobouk anebo pyjama.“ — Tu mě napadlo, není-li Cornelie lehká holka. Ta věc mě páčila. Proto jsem však nebyl méně zamilován do Susanne, proto jsem cítil stejně s Andělou a litoval jsem svou neteř z plna srdce.

Po pravdě řečeno, neměl jsem ani před příhodou s Cornelií v úmyslu splnití přání své sestřičky, ale teď jsem si vyčetl, že jsem promrhal peněz, který byl určen jí. Bylo mi hanba. Přemýšlel jsem, jak to navléci, abych si dopomohl k slušné částce, a chtěl jsem zbohatnouti stůj co stůj.

„Budiž,“ řekl jsem si, „dal jsi Cornelii něco peněz, ale nikoliv proto, že má ta dáma nevěstčí mravy, a nikoliv proto, že ty jsi hlupák, ale z rozmyslu a z dobroty srdce. Učinil jsi to z těchto důvodů: aby lehkomyšlnost Alexeje Nikolajeviče byla potrestána a aby Corneliie nepřišla o místo. — Věc se Susanne a s Eliškou se ještě spraví. Můj bože, času dost, ohlédneš se po nějakém výdělků. Mohl bys třeba porídit nový index. — A co kdyby ses snažil otisknout některý starý text?“

Uvažuje takto, chtěl jsem jít do knihovny a na cestě jsem se znovu sešel s panem Stoklasou . . .

Na tomto místě popouštím uzdu vypravěčských pravidel a obracím se k vaší velkomyslnosti a k pýše, kterou pocítujete, když se tak podíváte přes své břicho na střevice. Nepřipadá vám za tohoto pohledu, že jste švarní lidé? Nuže, aniž bych věc zkoumal, přiznám vám, že máte pravdu.

Já však, vážení pánové, jsem o sobě začasťe myslíval totéž, co vy. „Jsi škaredý,“ říkal jsem si, „ale je v tobě kus poctivce, máš dobré jádro!“

A teď si představte, jak mi je, když se musím ohánět výrazy: ZLODĚJ, ŠTRACII, VĚZENÍ a tak dále. Vždyť to vše míří na mě! Jaká hanba!

Na jednom místě Písma jsem četl, že jsme všichni hříšní. Kéž bych to mohl obrátit a říci, že jsme všichni bez viny! Kéž bych se zbyl pekelného slovníku! Přeji si toho tak silně a toužím po tom s takovou naléhavostí, že mi lidé, kteří smýšlejí jinak, připadají jako kváčové s biřickou duší.

Učíme ve své knize přes podobné mravy čáru, zavřeme dveře komor, z nichž ohavně táhne, a obraťme list. — Já vám svatosvatě slibuji, že se budu varovat opakovati, jak jsem se třásl před člověkem plytkého ducha a kusého vzdělání. Zamlčím již, jak na mně za různých okolností stál pot, jak jsem se zaplétal do lži a jak jsem si kousal nehty. — Pravda — žil jsem ve strachu a při setkáních s panem Stoklasou jsem se často domníval, že můj pán ví o spádech s Huylidennem. — Pravda, byla období, kdy jsem se s úzkostí vyhýbal lidem, a byla období, za nichž jsem jim lezl

do cesty, abych zkoušel půdu, ale to vše chci již přejíti. Ať mně má sebetrýzeň strká sebemocněji hlavu do této louže, nebudu jítřit své nitro, nebudu hanobit svou chudobu, nebudu sytit trapností vaši a svou bezúhonnost, a vrátím-li se přece k své chybičce, učiním to sice s lítostí, ale věčně a tak, abych svůj poklesek nerozmazával.

Osm set korun je prabídná cena, prodáme-li počestnost, mír a odvalu dívat se lidem do očí. Stal jsem se z toho ne-svůj, jako kdyby na mě někdo hodil nemoc, a nemoha již snést tento stav, napsal jsem Huylidennovi dopis, aby mi nešťastnou vazbu bez prodlení vrátil. Potom se mi ulevilo, nicméně cítil jsem jakési nové rozpaky — snad pro peníze, které jsem přijal a jež jsem nemohl Holanďanovi vrátit.

Ve tři hodiny odpoledne na druhý den po schůzce v dubinách se měl Huylidenn procházeti pod okny Kratochvíle.

Je právě stanovená hodina, vidím Holanďanův nepromokavý kabát bělati se mezi stromy a již se dávám do běhu, abych se s ním setkal. Tu mi vkročí do cesty Alexandr Nikolajevič a ukazuje prstem na cizince: „Znáte toho člověka?“

„Ach,“ odpovídá, „takových lidí se zde potlouká dost a dost — ale slyšel jsem, že vám psal hrabě Koda!“

Kníže však vedl svou: „Dozvěděl jsem se o tom chlapovi, že je Angličan, a obávám se, že se stará o mé věci. Ne-spustím z něho očí, Spero, a jestliže se mi ještě jednou octne nablízku, vím, co si mám myslet . . .“

Stáli jsme hodnou chvíli mlčky. Plukovník si zvedl límec u kabátu a zdál se vznešený a nepřístupný jako nějaký král.

Pan Huylidenn zatím přecházel sem a tam, a když viděl, že se nehýbám z místa, vrátil se k svému vozu, aby odjel.

Co jsem měl dělat? Poznával jsem, že mě Megalrogov podezřívá ze styků s vyzvědači, neboť náš plukovník byl takový blázen, že je viděl na všech stranách. „Hleďme,“ řekl jsem si, „to způsobil Marcel. Jsem si jist, že knížeti vy-pleskal všechno, co ví.“

Sotva mě kníže opustil, spěchal jsem za Marcelem,

abych ho vyzpovídal. Nalezl jsem ho ve stáji. Procházel po její délce hledaje, čeho bylo opominuto a čím by se mohl zaměstnat. Přitom si čtverák vyhlížel koně k útěku!

Tato myšlenka nebyla ovšem utkána ze slov. Táhla mu hlavou jen jakási tucha, jen takové vzdálené zvonění, jež se (v jazyku věcí vyslovených) odnáší spíše ke chvále jezdců a neznamená, že Marcel ukázal na určitou klisnu řka: „To je kůň, kterého obkročím, až pojedu s knížetem.“

Potkal jsem svého zrádce, když zavěšoval petlici na dveře konírny. „Se mi zdá,“ řekl jsem, „že se od nějaké doby velmi podobáš hlupáku!“

„Já,“ odpověděl, „ani zdání, kdybyste, pane Bernarde Spero, slyšel, co se povídá o vás!“

„Teď žerty stranou! Co jsi knížeti nalhal o onom člověku v bělavém plášti?“

Marcel byl ubohé neviňátko a přiznal se mi, že nedovejde před knížetem nic zatajit. „Plukovníkovi,“ pravil, „hrozí nebezpečí a tu jsem se cítil zavázán zmínit se mu o onom cizinci. — Neřekl jsem však nic víc, než že mu píšete psaníčka a že jste se s ním sešel v dubinách.“

„Kníže,“ odušil jsem mu, „je popletený člověk. Dej si pozor, abys nebral za bernou minci vše, co mluví jen tak do větru, aby nestála řeč.“

Není nic oslovštějšího než poslouchat všelijaké prášily a přísahat na jejich povídačky. Víš přece, jak to dopadlo se šermováním!“

Marcel si posunul čepici do týla a jeho tvář jevila takovou vážnost a takové přemýšlení, že mi to bylo k smíchu. „No, no,“ povídám, „snad nebude tak zle, snad máš rozum.“ Potom jsem chtěl převést hovor na něco jiného a ptal jsem se Marcela, co bude teď dělat.

„Půjdu za plukovníkem.“ odpověděl chlapec.

„Hrome,“ povídám, „to slyším dnes už podesáté! Jdi k čertu se svým knížetem!“

Zakrátko potom jsem se setkal se Stoklasou. Pozdravil jsem, a protože mi přetékala žluč, řal jsem hned do živého. „Pane,“ povídám, dovoláváje se smyslu po pravdě, „pane,

všiml jste si, že se Marcel knížeti dočista poddává? A všiml jste si, že je ten pan Alexej lehkomyšlník, který si dělá starého čerta z toho, poblázní-li nějakého kluka?“

Říkal jsem to proto, že jsem sám jednou utekl za loutkářem, který se vyznal trochu v umění plašit malé chlapce, říkal jsem to proto, že jsem pozoroval v očích Marcelových odlesk podobného odhodlání, a v poslední řadě jsem vedl ten hovor, abych rozvinul znalost lidských duší, abych dostal knížete z dostřelu a abych Marcelovi usnadnil návrat.

Je to vždy zajímavější pro pána (jako je můj pán), seznámí-li se s činem svého podomka z řeči, která mu staví před oči toužení takového pomatence, než kdyby o ní slyšel, až hlupáček práskne do bot a až zároveň s ním zmizí sto korun.

Když jsem domluvil, vyňal regent svou věčnou dýmku z úst a poděkoval mi. „Bojím se,“ řekl, „že je tomu vskutku tak, jak pravíte. Naštěstí je to jen Marcel, kdo ztratil rozum. Ti ostatní, jak se domnívám, nemohou knížeti přijít na jméno a chovají se k němu málem neslušně.“

„Dovolte,“ namítl jsem, „abych odporoval. O plukovníkovi smýšlí špatně snad jenom doktor Pustina.“ Chtěl jsem, aby se Stoklasa trochu zamyslel nad tím, jak se chovají ke knížeti naše slečny. Ale regent byl samolibý člověk, který si myslí, že jeho děti neklopýtnou; Marcel z prahu konírny mu nestál za řeč.

„Nuže,“ pravil jsem vposled, „slečna Kitty na tom není o nic lépe než Marcel!“

Na ta slova mi regent hrubě odsekl, ale má pomluvačná setba padla přece jen na dobrou půdu. Stoklasa mi uvěřil! Ještě týž den promluvil se svou mladší dcerou a tato rozmluva jej zděsila. Odpřisáhl se knížete navždy.

Já jsem však tehdy nepoznal, jak Stoklasa smýšlí, a skončiv rozmluvu, odcházel jsem přesvědčen, že mě považuje za blázna a knížete za poctivce. Tato domněnka mě popudila proti Alexeji ještě víc.

Vstupuje do domu počítal jsem ty, koho plukovník obloudiv. Byla jich pěkná řádka: Marcel, Kitty, Michaela

a Susanne, starý Kotera, lesmistr, Cornelié a naposled (když jsem se tak sezdal s pravdou a nemohu nic zatajit), naposled já.

Za to jsem ho nenáviděl dvojnásob — ale teď nebyl čas na hněvy, vždyť jsem pospíchal, abych si knížete udobřil! Nezbyvalo, než abych v svém nitru vzbudil přiměřené city. Jal jsem se knížete tedy litovat a řekl jsem si, že je život příživníkův bídný, i když je nejlepš. — Protloukal jsem se vyučuje maličké žáčky latině a velmi dobře vím, jaký je to hořký chléb. Často mi uvízlo v hrdle sousto z milosti, a ještě teď sem tam syкну vztekem, ovšem za zády svého pána. Abych se odškodnil, seberu mu pak ze spizírny nějakou láhev . . . V tomto mém počínání je skryta moudrost lidí bez hrdosti, neboť já jsem se opravdu nenarodil jako kníže a nic mi tak není vzdáno jako ctnosti toho druhu.

Plukovník, který měl jemný nos, musil snášeti ústrky stokrát hůře, a jestliže se tvářil jakoby nic, jestliže je přehlížel a nikdy nedal najevo, že o nich ví, musil se nadmíru přemáhat. Cítil jsem s ním opravdu trochu soucitu.

Ale nechť byl kníže mizera nebo chudšas, musil jsem mu říci několik laskavých slovíček, neboť jeho zájem o Holanďana mi lezl na nehty. Vedle toho jsem ho chtěl poprosit, aby nechal Kitty a Marcela na pokoji.

Zastihl jsem knížete nad plukovním deníkem. „Jdu si s vámi vyrovnat účty,“ povídám. „Je to asi pět nebo šest věcí. — Především: Co to tropíte s dětmi?“

„Dobrá,“ pravil kníže, „vyjmenuj, Bernarde, všechno po pořádku, odpovím ti potom souhrnně.“ Na ta slova jsem pokračoval.

„Slyšel jsem, jak vybízíte Marcela na nějakou cestu. Víte, jak rozumí podobnému tlachu? Zvedne opravdu kotvy a budete ho mít na krku!“ — Tato poslední poznámka, jak se zdá, knížete popudila.

„Na krku,“ odpověděl, „co tím chceš říci, Spero? Míniš, že budu žít o jeden krk víc? Fi, styď se!“ Řka to vypjal kníže hlavu, jako kdyby bylo v těchto těžkých dobách hračka žít celý pluk, a zahrnoval mě pohrdou. Pomyslil jsem si, že je přece jen větší blázen než pletichář.

„Kdybych měl vesnici, nebyl bych víc, než jsem,“ dodával. „Chud či bohat, opěšalý anebo na koni, s vojskem či bez něho, jsem carský plukovník!“

„Dobrá, dobrá,“ povídám, „máte pravdu, Milosti, ale jednou musí být řečeno, že s velkou chutí jíte z cizího talířku a chodíte za děvčaty, která dospívají pro jiné lidi, než jste vy. Hrome, nevytáčejte se donekonečna a neukazujte na cara, když mluvím o vás. Mohu vám prospět jen tehdy, když budu znát vaše úmysly.“

„Tak,“ odvětil kníže, „nuže věz, že se mi nic tak nepřičí jako pomoc, kterou mi nabízíš. Nejsem Stoklasovi za nic zavázán, ledaže je krčmář a jako krčmář vede účty o svých jídlech, lahvích a postelích. To, co jsi řekl, ale dostačí, abych odešel.“ Řka to zavolal Váňu a rozkázal mu, aby chystal vak a měl se na cestu.

Musím se zmínit o tomto nešťastném chlapíkovi, jak to jím škublo a jak se vyděsil, slyše tato slova. A věru, mám tisíc chutí setrvat u toho předmětu a zevrubně vylíčit, jak držel ruce sepjaty pod bradou a jak obracel prosebně oči k svému pánu, ale jiná věc mě nutí, abych vše, co se tehdy událo, přešel co nejrychleji a nezdržel se víc, než si žádá srozumitelnost.

Když jsem byl už jednou v ráži, zeptal jsem se knížete, jaké úmysly má s Michaelou, co tropí s Cornelií a se Susanne, a jak se to má s jeho hrou v karty, potom jsem chtěl zažalovat na Huylidenna. Kníže však (a tu budiž žalováno na tohoto násilníka) mi vzápětí řekl, že ke mně necítí ani špetky nenávisť, nicméně že je zavázán dáti mi políček. Řka to poslal Váňu ze světnice a splnil, co byl slíbil.

Zůstal jsem jako opařen. Dodnes nevím, jak k tomu došlo, a ptám se po příčině této zřejmé křivdy.

Vyspílal jsem mu za to od plic, jenže na nejlepší jména a na ta slovíčka, jež jdou do tuhého, jsem přišel teprve, když jsem se probral z překvapení.

Od té chvíle jsem se rozhodl, že si svůj účet vyrovnám jinak. Řekl jsem si asi toto: „Jakže, Spero, za to, co jsi pro plukovníka vykonal, za to, že jsi se ho ujal a že jsi ho vedl

div ne za ruku od úspěchu k úspěchu, za to vše se ti dostává takové pohany? Pomsti se! A jestliže se bojíš, aby kníže neprozradil, že znáš Huylidenna, nedbej na to. Pomsti se a potom ať tě zavrou!“

Není to první políček, jež jsi slízl. — Jednou tě tvůj starý pán, vévoda Průkazský, přetáhl holí a bezpočtukrát ti vsolil nějakou za ucho, jenže ten člověk to učinil jednak v prudkém hnutí mysli a potom měl k tomu přirozené právo, jež jsem sice popíral, ale on vyznával a držel.

Řekl jsi, že jsem jich nahrabal za svého života dost a dost — ale tento políček tě pálí, a kdybys žil ještě století a kdybys došel hodnosti rektorské, bude tě pálit. Tento políček nepadl v zlosti, ani při karbanu, ani za nezřízeného pití, ale byl ti zasazen bezbranným člověkem, polobláznem, polochudinkou, někým, s nímž se můžeš málem měřit, neboť i ty dovedeš mluvit nepravdu a lež, jak když tiskne. I ty dovedeš pít a chodit za děvčaty a sklonit se pěkně nad talířem.

„Milosti,“ oslovil jsem potom plukovníka a hned bych si byl jednu lískl za to MILOSTI (ale člověk, je-li určitého věku, velmi těžce odvyká věcem a slovům, která si osvojil za dlouhého užívání), „Milosti, zasloužil jsem si jiného přijetí, než se mi dostalo, ale nechtě. Měl jste pramálo příčin domnívatí se, že stojím na straně vašich nepřátel. Tím hůře, jestliže jste mě potupil a urazil. Vidím, že si vážíte jen ran a chci vám je oplácet takovou měrou, jak vy je rozdáváte. Nemyslím ovšem na jiné zbraně než na ty, které jsou vlastní vzdělaným lidem. Budu vás mořiti úskoky a vymyslím si tolik lstivých léček, že vám bude brzy horko.“

Řka to vyšel jsem se vztyčenou hlavou, neboť ať jsem plukovníka potíral či ať jsem stál na jeho straně, načichl jsem jeho mravem a volky nevolky jsem napodobil jeho obyčeje.

Z Alexejovy světnice jsem běžel rovnou za panem Janem. Znal jsem jeho spády a snadno jsem si vypočítal, že se drží advokáta. Byla neděle a odbíjela právě desátá. „V tu dobu,“ řekl jsem si, „dlí náš právní zástupce v pisárně, a aby se neřeklo, předstírá nějakou práci.“ Zamířil jsem tam, kam mě vedla tato úvaha, a potázal jsem se s dobrou. Doktor a Jan stáli v koutě u kamen. Tvářili se jako spiklenci, a zahřívající si záda, smlouvali asi nějakou past. Dost možná, že byla řeč o mně, neboť sotva jsem otevřel dveře, umkli. Jan nedokončil větu a pan advokát se nezmohl na slovíčko.

„Promiňte,“ řekl jsem přistupuje k nim, „vzdávám se, naznačíte-li mi, že vám má přítomnost není vhod, ale dříve vyslechněte, co chci říci.“ Advokát a pan Jan se na mně dívali dost nedůvěřivě, ale přece jen mi poskytli sluchu. Tu — přihlížeje spíše k morálce než k ploché pravdivosti — jsem jim vypravoval o křivdě, kterou jsem zakusil.

Měl jsem mluvit o tom, jak mě kníže pral? Měl jsem ukazovati otisky prstů a vršiti bolest na bolest? Měl jsem zvětšovati hanebné provinění plukovníkovo tím, že bych je uvedl v obecnou známost?

Viděl jsem hezkou řadu žalobníků, kteří si nevyžalovali nic leč posměch, a znám násilníky zatvrdivší se ve svých skutcích a čerpající posilu z úštipků, jimiž lidé častují chudáčka mého druhu. — Takový je soud světa! Žel, jsme vystaveni věčným svízelm, které nás zkrušují a mnohdy mění pravdu v ničemnost. Vypravovati mezi svorníky vin, jak se věc doslova zběhla, znamená často troupoství.

Jsa toho pamětliv, obrátil jsem příhodu s políčkem naruby a v souvislém vypravování jal jsem se líčiti knížete jako nehodného člověka. Jako chlapa, jenž uráží, pletichaří,

trhá na cti, pomlouvá a k tomu všemu je ještě zbabělý. „Je to starý neřád,“ děl jsem nakonec, „mějme se, lidé dobří, k činu a podle zásluhy mu odplatme!“

„Tak jest!“ odušil na to Jan. „V tom, co jste řekl, pane Bernarde, není křivého slůvka — ale jak se stalo, že jste se na obrátku změnil v plukovníkova odpůrce? Proč jste se nás zastával a jak to bylo s tím políčkem? Pravíte, že se kníže nebránil a že schlípl uši? Mnohem snáze bych uvěřil něčemu dočista jinému!“

Odušil jsem, že odpovím otázkou, a hned jsem spustil: „Pane Jane, můj vzácný příteli, nevzpomínáte si, že jsem pro vás před několika dny učinil málem totéž, co dnes? Zapomněl jste, jak jsem vám nabídl pomoc? — Vystoupili jsme ze saní a brali jsme se vzhůru schodištěm. — Jakže, vám se to vykourilo z hlavy? Nevíte již, že jsem se k vám zjevně družil, ani že jsem se netajil knížeti svou pohrdou? Připomínám marně, jak jsem si vposled povzdechl, řka: Tím hůře pro ramlice mezi kořeny habrů?“

Když jsem Janovi vysypal své otázky, mluvil jsem stejně dlouho s advokátem. Ale ten chlap se mi přičí. Do mé řeči se vloudilo plno kleteb, přes to však postrádala citu.

„Nemáte s knížetem něco osobního?“ zeptal se advokát, když jsem skončil. „To by mi překáželo, neboť spor, který vedeme (já a pan Jan), směřuje jen k tomu, aby jméno pana Stoklasy nedošlo úhony. Vy sám jste byl donedávna příliš zaujat plukovníkem a snad jste si ani nevšiml, že si vede výstředně. Mám strach, aby pánové, kteří byli svědky jeho rozmarného příchodu, a ti, kdo mají příležitost sledovat, jak střílí vrány, neřekli, že se stýkáme s bláznem. To vše jsou pohoršlivé věci, ale mohu ukázat na něco daleko horšího: Kníže si osvojil takovou pravomoc a vede si tak, jako by byli na Kratochvíli dva regenti. Dává rozkazy a vymáhá násilným způsobem, aby to, co řekl, se splnilo. Pan Stoklasa překročil míru ve svém pohostinství a teď, když věci došly příliš daleko, nemůže naráz změnit své způsoby.“

„Tím lépe,“ odpověděl jsem, „tím lépe, jde-li o věc ušlechtilou. Kdybych pojal nepřátelství k člověku, jenž se

tější důvěře vaší a důvěře mého pána, nemohl bych než dáti najevo stav své mysli mlčením. Zaslужuje-li však kníže po vašem soudu odmítnutí, nic mi nebude na překážku svézti se mu po kobylce. Provedu mu nějaký kousek.“

„Jaký kousek?“ řekl pan Jan.

„Takový,“ odpověděl jsem, „při němž se chytne za nos a odtáhne.“

„Zapomínáte,“ děl na to advokát, „že věc musí býti nezávadná po dvou stránkách: Po stránce právní a po stránce společenské. Odmítám políčky a rvačku všeho druhu.“

„Cožpak vypadám jako lancknecht?“ — Chtěl jsem pokračovat, ale tu jsem se rozpomněl na to, co jsem nalhal o políčku. Nezbyvalo než zkroutit řeč asi v tento smysl:

„Jak chcete odpověděti násilníkovi než násilím? Viděl jste knížete někdy bez pistolí a bez nahajky? Nuže, trvám a opakuji, že ho můžete usadit jen jeho zbraněmi.“

„Rád bych věděl,“ otázal se po chvíli přemýšlení pan Jan, „kam míříte. Chcete ho vyzvat na souboj?“ Odpověděl jsem po pravdě, že jsem co živ neměl v ruce kord, ani střelnou zbraň. „Ale kdybych aspoň rozeznal, co je jílec a co je čepel, nerozpakoval bych se prošpikovat mu kůži. Je to tak snadné jako vyprášit Marcela — a co dím —, je to snadnější, neboť jsem viděl, že mu kníže neodolá.“

U této věci jsme se zastavili a advokát si žádal bližšího výkladu. „Jene,“ řekl jsem, klada ruku na paži svého přítele, „vzpomeňte si, jak jsme zastihli knížete s Kitty a Marcelem v knihovně při hodině šermu a jak se náš hrdina špatně kryl. Byl zasahován hrotem kordiska a bod po bodu ztrácel pole. Byl bit jako žito!“

„Vím,“ řekl jsem na konci své řeči, „že je kníže prášil a že se nevyzná o nic více v šermu než v literatuře. Dělá strašné chyby a neumí přeložit HORKION SYNCHYSIS.“

„To je pravda,“ ozval se na to Jan, „s kordem toho pan plukovník mnoho nesvedl. Díval jsem se na něho jako blázen a měl jsem sto chutí ukázat mu, zač je toho loket.“ Řka to, odsunul moji pravici, jako kdyby naše přátelství nebylo dosud zpečetěno.

„Vy se vyznáte v šermu?“ otázal se advokát.

„Trochu,“ odpověděl Jan, „chodil jsem po pět let do jakéhosi klubu, ale — nejsem si jist.“

„Ech, podobné věci jsou pro mě hračkou, ale necítíte směšnost vyzvání?“

„Ano,“ odušil jsem dříve, než se Jan mohl ozvat, „kdyby byla celá věc provedena s vážností, byla by možná směšná, ale jestliže ji sehrajeme s trochou uštěpačnosti, nezlehčí než knížete. Blázen zůstane bláznem a člověk vážný neztratí svou důstojnost. Podívejte se na sebe, pane, i na knížete a potom rozhodujte, na koho se sveze ta směšná stránka. Vypadáte vy nebo pan Jan jako soubojníci? Ne? Dobrá! A nepodobá se kníže šaškovi, jenž hraje Oněgina?“

„V proudu hovoru,“ ujal se opět slova advokát, „padlo jméno, k němuž bych se chtěl vrátit. Neřekl jste totéž, co jsem sám již jednou prohodil? Neřekl jste o knížeti, že je prášil a nenazval jste ho PRAŠILEM? Vyvstává mi před očima kopýtko, na které bychom věc mohli narazit.“

Potom jsme si v družné shodě smluvili plán a ustanovili se na něčem, co vyjde později najevo.

Měl jsem ze svých spojenců radost. Avšak sotva jsme se rozešli, myslím, že se oba pánové začali radit nanovo a že brali v pochybnost má slova. Zkoumali asi, do jaké míry jsem se odklonil od starého přítele, a přitom měli dost malou důvěru sami k sobě.

Já jsem však jasně viděl, že je s knížetem konec. Byl ztracen. Byl sám. Všichni od něho odpadli mimo Marcela, Kitty a Susanne, avšak ti, neznajíce naše záměry, mu nemohli ani přispět, ani ho varovat.

Byl jsem šťasten, že je naše vítězství úplné, ale současně jsem cítil, jak se mýlím. Člověk je nevděčnick a nic mu není po chuti. Má radost byla zkalena jakýmsi smutkem. Zdálo se mi, že zároveň s knížetem byla poražena ta stránka lidské povahy, která se neváže na časné věci a která je odhodlána jít vlastní cestou. Ta stránka, z níž každému zbylo něco v srdci a jež připomíná, jak jednou, když vám bylo kolem čtrnácti, jste bloumal za humny vyslechnuv dlouhou

úvahu svých pěstounů. Posílali vás do učení, ale vy jste nedal za jinou, než že budete námořníkem . . .

K řasu, tohle je opravdu známá písnička, a jestliže se nemýlím, zaslechl jsem tu a tam některý její tón, když si kníže pískával na hubu. Býval jsem nadšen tou notou a teď ji mám zradit? Fúj! Zdálo se mi, že jsem poznovu ztratil svou plachetnici a kapitána, jenž s rukou na zábradlí přechází teď lodní můstek, aby si odseděl výpravu za poklady. Zdálo se mi, že jsem poznovu pověsil své lodní mapy na hřebík.

Přičiňoval jsem se, aby se kníže octl v úzkých, ale tato má snaha ve své nejvlastnější podstatě si přála být poražena jako panenství mladých dívek. Strojil jsem knížeti léčky, ale jejich smysl byla jen zkouška, jen vzdor, jen zápolení o to, či způsob je schopnější života. Přál jsem si, aby kníže nakonec zvítězil, přál jsem si, aby vytrval, a mé vlastní hněvy byly pramalé. Řeknu vám pravdu: Nadělal jsem s políčkem víc hluku, než bylo potřeba.

Ale zatím se sítě stahovaly a místo kolem knížete se prázdnilo. Alexej Nikolajevič dobře poznával, co se děje, a jsa ještě vyšší, ještě hrdější, poděkoval za příjemný pobyt na Kratochvíli, řka, že musí odcestovat. Na otázku, proč tak pospíchá, odpověděl přezíraje výsměch:

„V Paříži zasedá rada bílých. Lituji, ale povinnost mi ukládá, abych přijel.“

„Tak,“ odpověděl můj pán, nezakrýváje úsměšku, „jdeli o tak důležitou státnickou věc, nemůžeme vás ani chvíli zdržovat. Kdy odjedete?“

„Zítřa,“ děl kníže s ledovou tváří.

Toto slovo padlo dvě hodiny po tom, co jsem uzavřel spolek s nápadníky slečny Michaely. „Tím lépe,“ řekl jsem si, slyše Alexeje, „aspoň těm hňupům uklouzne, aspoň jim vypálí rybník.“ Ale má radost neměla dlouhého trvání. Jan a advokát se vmísili do rozmluvy, a lačni vítězství na nepříteli již již poraženém, žertovali o tom, že kníže odchází dříve, než mohl skončiti svá vypravování.

„Vidíte,“ řekl právní zástupce, „chtěl jste nás zasvětit do

způsobu obnovy Ruska a právě v nejlepším táhnete do Paříže. — To mi připomíná příhodu s potulnými herci. Ti lidé jsou rovněž živi divným způsobem: vyvěsí do ulice návěští, zbídačené kostýmy, cedule, hadry, cetky, bubny, paruky, křídla andělíčků, zbraně a všechno, nač se může obecenstvo nacytat. Když ale má dojít k představení — prásknou herci pěkně zadem do bot a už je nikdo neuvidí.“

„Tak,“ odpověděl kníže, „připomínám vám herce?“

„Ani zdání,“ odušil na to pan Jan, „náš přítel vám chce říci, že odcházíte, nesplniv své závazky.“

„Přirovnání, k němuž se vracím,“ děl opět kníže, „je poněkud plytké. Uvykli jste mluvit tak, aby vás nikdo nemohl chytit za slovo. Ale nechme vytáček. — Jsem vám něco dlužen, pánové?“

„Ptáte se mě?“ ozval se regent a na jeho skrání nabíhaly žíly.

„Odpovídám tou otázkou smyslu narážek a způsobu vaší řeči. — Jsem vám něco dlužen, pánové?“

„Správně,“ řekl pan Jan, „vidím, že se dohodneme. — Připomínám vám malou hru, do níž jste se zapletl. Buď přímo buď nepřímo jste dával najevo, že vynikáte v šermu kordem, a já vás chci se svými přáteli usvědčit, že tomu tak není. Uzavíral jste s oblibou sázky, nuže, to je právě vaše zbraň. Jde o pouhý žert, avšak zvítězíte-li, budeme přinuceni uvěřit všemu, co jste nám říkal. Slibuji za přítomné dámy i za ostatní, že každé vaše slovo bude potom platit u nás za bernou minci. — Jestliže ale sázku ztratíte, přijmete, co jsme vám přisoudili.“

Slečna Michaela po celou rozmluvu neřekla ani slovíčko, ale viděl jsem, jak ji věc vzrušuje. Z výrazu její tváře jsem mohl soudit, že je na tom asi tak jako já. Přála si skončiti své pochyby a knížete odhalit, ale stokrát víc a stokrát upřímněji toužila po tom, aby Alexej dal za vyučenou nám.

Když Jan domluvil, bylo chvíli ticho. Cítil jsem, jak se na mě plukovník dívá, ale bylo mi příliš zatěžko zvednout hlavu. Počítal jsem knoflíky na kabátě říkáje si v rozpacích: odmítne, neodmítne — odmítne, neodmítne.

Konečně se Alexandr Nikolajevič ozval:

„Nemám potřebí se zakládat.“ Řka to, stál kníže vztyčen nad panem Janem jako nějaká socha vznešenosti. Zlehka se usmíval a jeho vousy se zachvívaly sotva znatelným poškubáváním. Ale tento malý neklid sdostatek vyjadřoval, že starý lhář opět nemluví pravdu. Záleželo mu na tom, aby odešel jako ten, kdo nestrpí urážky.

A co tak stáli proti sobě, kníže se založenýma rukama a pan Jan s cigaretou mezi sevřenými rty, vložila se do věci Susanne. Do té chvíle jsem si jí nevšímal, ale sotva jsem zahlédl její odhodlanou tvář, bylo mi jasno, že je jí všechno lhostejné a že chce mluvit naplno. Vrhla se ke knížeti jako tygřice a pranic jí nesešlo na tom, že ti ostatní o ní budou všelijak mluvit. Přistoupila k Alexeji a jedním dechem, s tváří plnou oddanosti, s tváří věrnou a plnou lásky jej prosila, aby přijal. „Proč,“ pravila, „odmítáte ten malý žert, proč zahanbujete své přátele?“

Zatím slečna Michaela vstávala pomalu z místa. Poznával jsem podle postavení jejích úst, že chce rovněž něco říci. To slovo mělo platit Susanne, ale, žel, nebylo pronešeno.

Výjev mezi knížetem, Janem a slečnami hrozil čím dál tím větší směšností. Měl jsem strach, že se vymkne z rámce mých příhod.

Na mou duchu, je co říci, když dvě dámy poznají, že jim není lhostejný jeden a týž chlapík! Je co říci, když se za našich časů vyzývají dva dospělí lidé na souboj! Styděl jsem se za toto pošetilé jednání a bylo mi z našich hrdinů nanic. Jen si považte: Susanne dává najevo svou lásku, Stoklasa ukazuje Alexejovi dveře, Jan tasí pomyslnou zbraň, kníže má plno strachu a Michaela lapá dech.

Cítíte, jak se ty věci navzájem kříží a potírají? — Bože, bože, což u nás nikdy nebude smysl pro pozadí, masku a tematickou jednotu?

Když se na ten výstup dívám se zdravým rozumem, připadá mi, že se v něm zapletl MAJITEL HUTÍ do vlastního plnovousu. Jářku, kdepak je pořádný sled? Kdo má poslední slovo? A kdo převrhne židli?

Kéž nám dobří příkladové propůjčí svůj vznět a ryčný hlas! Kéž se ty dvojice pěkně jedna za druhou spolu srazí, kéž řeknou, čím překypují jejich srdečka! Necht' si vjedou do vlasů, necht' nic nespoknou a necht' všechno dobře skončí jednak vítězstvím, jednak natrženými kalhotami!

Kdybych mohl, posunoval bych knížete proti Janovi a v pravý čas bych se opřel dlaní o zadnici slečny Susanne, ale promiňte, stydím se zasáhnouti takovým způsobem. Stydím se jako fráter v krátké košili. Můj vnitřní hlas mi našeptává, abych nedráždil lidi k nepředloženým činům. Uvykl jsem — právě tak jako Michaela — potlačovat hnutí ve své mysli a kašlu na Ohneta.

Je-li vám libo, myslíte si, že na zdi naší spořádané světnice je namalována madame Carlénová, anebo, jak jsem již řekl, Ohnet, či jiný slovutný auktor, — ale moji pánové a dámy si povedou tak, jak tomu bývá ve skutečnosti: bude jim to chrčít v hrdle, budou mžikat očima, budou potichu hudlařit na jediné strunce svých nástrojů, ale jejich břinkání nesmí být příliš hlučné. Zato vám spustí všichni najednou.

Já se tím spokojím, a abych řekl pravdu, je mi to milejší.

Když si Susanne s Michaelou odklínaly svůj dívčí a hluboký úžas a když Jan upekl jakž takž s knížetem souboj, hrnuli jsme se, za veliké úlevy, zpečetit věc činem.

Mému pánu se zdálo, že by zadal své vážnosti, kdyby přihlížel k podobným nesmyslům. Šel si tedy po své práci, my však jsme všichni zamířili rovnou na místo, kde se mělo odehrávat utkání.

Šel jsem podle knížete a chtěl jsem mu naznačit, jaký úklad se chystá, ale Alexej neposlouchal. Mluvil s advokátem o jeho řemesle a tropil si z toho stavu žerty.

„Vy,“ pravil, „již slynete v umění obhajovat bezpráví, jste nabyli mínění, že stejným způsobem má býti obhajována i pravda a dobré jméno. V této odvaze vidím věc slušnou, ale sám předpoklad je nicotný, neboť . . .“

„Mlčte, pane, teď bude mluvit vaše dovednost!“

„Chcete se chopit kordu v zastoupení svého klienta, anebo sám za sebe?“

„Já,“ děl advokát, „se jej chopím oběma rukama, jednou za sebe a jednou za ostatní, neboť jsem vedl málo sporů tak obecně prospěšných, jako je tento.“

Za tohoto tlachu jsme došli do knihovny.

V mé hlavě se zatím střídaly všelijaké myšlenky, protože jsem znal cenu, které se knížeti dostane, bude-li zasažen. Chvilku jsem si myslil: „Ech! Dobře na tebe, nemusil ses tak vynášet a nemusíš pohrdat přátelskou radou!“ — Ale po chvíli mi přišlo do hlavy něco jiného a byl bych za to dal nevímco, kdyby kníže nasolil aspoň advokátovi. Susanne a Jan hledali již hezkou chvíli zbraně, ale plukovníkovy kordy jako by se propadly do země. Už se zdálo, že je kníže někam zašantročil.

Dívali jsme se jeden na druhého a vtom — jako na zavo- lanou — se objeví Marcel a drží ty zbraně pod paží. Do- zvěděl jsem se, že ho zavolala Kitty. Chudinka se vplížila do knihovny za Marcelem, byla bledá rozechvěním a šťast- ná výsledkem tohoto zápasu, neboť ona a Marcel (právě tak jako Susanne) ani na chvíli nepochybovali, jak věc skončí. Myslím, že se ti bláhovci domnívali, že jde o sku- tečný souboj.

Rozestavili jsme se u stěn a kníže rozvázal kordy.

„Dříve,“ ozval se nato advokát, „dříve než přistoupíme k vlastnímu zápasu, vyslechněte, kníže, naše podmínky: Ztratíte-li deset bodů, nasadíme vám masku podle své chu- ti.“

„Souhlasím!“

„Začněme!“

Po těchto slovech se naši přátelé postavili k boji a jali se do sebe bušiti a mlátili se hlava nehlava. Kníže jen tak ma- ličko hýbal rukou a celou dobu mluvil s Marcelem a s Kitty poučuje je, jak se má státi, abychom se odkláněli ze směru rány. Zatím však co to říkal, ani jedenkrát sám neútočil a jen se uhýbal a uhýbal.

Byla na to krásná podívaná. Pan Jan se činil, seč byl. Slyšel jsem jeho mohutný dech a viděl jsem napínati se je- ho svaly. Tu vedl ránu, tu vyrazil, tu se stáhl, tu se vrhl ja-

ko zběsilý přímo na prsa knížete, tu útočil z boku. — Krátce, viděl jsem, že se ten chytrák jen tak naoko vydává za neznalého šermířského sportu, a bylo mi jasno, že strávil drahně chvíl v šermírnách . . .

Milý kníže zatím stále mluvil, ale čím dál tím hůř to s ním dopadalo. Tu byl vytlačen až do druhé poloviny naší knihovny, tu div neupadl a tu se mu prožluklé kordisko zachvělo v ruce jako kosinka.

Nechtěl jsem se už na to ani dívat. A slečna Michaela bubnovala prsty na okno a měla rovněž odvrácenou hlavu. Susanne pootvírala ústa a Kitty s Marcelem si okusovali nehty.

„Hrome,“ povídám sám k sobě, „aspoň kdyby ten chlap držel zobák!“ Ale kdežpak! Kníže mlel svou: „Ten obrat, pane, ten se nehodí a není k ničemu! Měl jste se pro něj rozhodnout jen o chvíličku dřív, teď už je pozdě! — Za starých časů, ještě na Rusi, jsem slýchal, že jeden kapitán se takhle oháněl, když poslal svědky svému příteli, a víte, jak to dopadlo? Ten dobrák přišel o ruku! Ne ovšem proto, že mu ji ten druhý zasáhl; — ne, ale zemlela tak příliš prudkým máváním, že celá zčernala, jako když chytne sněh.“

Poslouchal jsem to s nechutí a najednou břink! Rapír vyletěl knížeti z ruky a válel se pod mými glóby.

Bylo po zápase; advokát se dal do křiku, a zdvíhaje kord za koneček, smál se z plna hrdla: „Tohle je porážka! To si dám líbit! Jářku, slečno Michaelo, jsme pomstěni! Slečno Michaelo!“

Opakuje stále to jméno a kuckaje se smíchy, rozběhl se, aby přetáhl milého knížete přes zadnici.

Kníže stál, maje ruce spuštěny podél těla, a mlčel. Co měl také chuďas říci? Co si měl počít? Teď konečně ztratil nit hovoru.

„Tak,“ pronesla Michaela, „to je vše!“

„Ani zdání, ani zdání!“ vpadl jí do řeči advokát, jenž oživil a počínal si jako blázen, „ani zdání! Teď přijde vlastní pomsta.“

„Přichystal jsem pro vás znamenitý odznak. Přichystali jsme vám nádhernou čepici, kterou, jak se zdá, jste zapomněl v minulém století.“

Řka to, jal se pobíhati, hledaje svou brašnu na klobouky.

Za tohoto shonu si nikdo z nás nevšiml malé Kitty a Marcela. Nevím, jak se dostali ze dveří. Obrátil jsem se po nich teprve tehdy, když se za nimi rozběhl kníže . . .

V té chvíli se ten starý pletichář tvářil jako děvka, jež rozpláče za chvíli celou hospodu. Teď, když mu měli nasadit masku, již si vysloužil, ukázal svou pravou tvář.

Pravil jsem, že se podobal dorotě, která natahuje molidánky, ale snad mu křivdím, snad to byla jen obyčejná lidská tvář. Kdo za to může, že se mně (který jsem vídal plakat jen určité lidi) vtírá podobné přirovnání. Není to pravda! Vedl si jako člověk, který nic neskrývá, jako chlap, jenž pociťuje lítost a uvolňuje všechny svaly.

Viděl jsem, jak se vrhl za dětmi ze dveří. Malá Kitty si držela na očích dlaně a z plna srdce naříkala. Marcel štkal, maje pochýlenou hlavu a tvář v lokti.

Kníže, jak byl bez kazajky směšný, dlouhý, poražený, ubohý a bez slova omluvy, běžel za nimi a chytil je do náruče. Něco jim šeptá, ale ony pláčí. „Kitty! Marcele! Kitty!“ volal kníže a ustupoval zpět ku dveřím knihovny obrácen tváří k dětem. Zatím advokát přiběhl skrývaje za zády vlásenku a klobouk BARONA PRÁŠILA.

Překypoval dobrým rozmarem a nasadil knížeti napřed vlásenku a potom klobouk tak prudce, až praskaly švy. Kníže si ho ani nevšiml. Ani si nevšiml Michaely a Susanne a na mě rovněž nepohleděl. Volal své děti a neměl oči pro jiného.

Mně bývá za takových citlivých příhod ještě tak nejpříjemnější obrátit věc na jejich směšnou stránku, a tak trochu zmaten všim, co se dalo, jsem se začal smát a ukazoval jsem prstem na baronský klobouk. „Nic naplat,“ povídám, „je ušit na vaši míru a sedí jako ulitý. Ať žije BARON PRÁŠIL!“

Advokát a pan Jan se ke mně připojili. My tři jsme na-

tropili tolik hluku, že se sbíhala ke knihovně celá Kratochvíle.

Stoklasa přišel mezi ostatními. Zavřeli jsme nepovolaným divákům dveře před nosem, ale nikdo z nich se neměl k odchodu.

Poslouchali za dveřmi.

„Výborně,“ pravil můj pán ke knížeti, „tuto hodnost, které se vám dostává za souhlasu všech, vám nikdo už neodpáře. Mohu však říci, že vám ten klobouček znamenitě padne.“

Advokát (jak už byl na vše připraven) přinesl knížeti zrcadlo a vybízel jej, aby ocenil svůj kostým.

Kníže právě držel ruku na Marcelově rameni. Zahlédnuv svůj obraz učinil mimovolný pohyb, aby klobouk strhl. Ale ovládl se a aspoň na okamžik se stal tím starým paňácou, jak ho znáte a jak ho znám i já.

„Díky,“ řekl, „podrším, co jsem si vysloužil. Odtud chci mluvit jenom lež. Abych užil výhody, kterou mi klobouk a jméno skýtá, budu lhát.“

„Pane BARONE,“ ozval se na to Jan, „vidím, že držíte v hrsti svůj kord, chce se vám snad ještě jednou kolem? Chcete si snad vysloužit ještě spodky k svému kloboučku?“

„Proč ne,“ odpověděl kníže. — „Co je v sázce?“

„Všechno! Dobrá,“ odvětil Jan, „kdyby se vám náhodou podařilo, co jsem vykonal já, můžete mě vsadit třeba do posady.“

„Nesmysl,“ odvětil na to regent, „pojďte, pánové, je čas k obědu. Pojďte, kníže, konec hry, konec šprýmům.“

„Snad máte pravdu, buďme chvíličku vážní. Jsme však hotovi ve třech minutách.“

Řka to vyzval kníže Jana, aby zaujal postoj, a odrazil jeho ránu s takovou silou, že jsem překvapením otvíral oči.

A hrome, neotvíral jsem je sám! Zmlkli jsme jako kuřata, když se žene pořádná bouřka. Zatajil se nám dech. Teď jsem teprve viděl, co je to *podupávání* šermíře. Teď jsem viděl, co je to vésti útok!

Kníže v tom bláznivém klobouku kratičkými pohyby přehazoval kord z pravé do levé a z levé do pravé ruky s výrazem dravce, jehož zoba se již již zatne.

Zasazoval panu Janovi tolik ran, kolik se mu jich zachtělo. Ani jeden jeho útok nebyl odražen, ani jedno bodnutí nebylo odvráceno!

A kdyby byl pan Jan desetkrát a stokrát lepším šermířem, nemohl by ničeho dosáhnouti za této blýskavice, proti této bouři. Čepel plukovníkova zasáhla srdce, jež mají šermíři našité na pravé straně prsou, tak často a s takovou silou, že je rvala a pronikala jím.

Pan Jan by byl stokrát mrtev, kdyby šlo do tuhého.

My všichni jsme stáli jako hlupáci nemajíce ani čas vykřiknout. Cítil jsem, že se mi má chlupatá hlava orosila potem, a nebyl jsem mocen ani slovíčka. Teprve po chvíli jsem se vzpamatoval a tu do mne vjela bláznivá radost, že jsem již nemohl držet jazyk za zuby a jal jsem se křičeti:

„Vsol mu ji. Napíchni ho! Mezi žebra! Z knihy do srdečka! Do pátého mezižebří a jednu nádavkem třeba do zadnice!“

Můj přítel mě okouzloval. Byl bych mu s chutí padl do náruče a již jsem mu zcela a beze zbytku odpouštěl ten políček.

Jakže, mám se svářit s takovým šermířem? S takovým chlapíkem, který jako velcí duchové, zatajující svou moudrost před prostáčky, skrýval a tajil své umění? Což, přišel mi pouhý políček, ale mohl mě roztříti od ramen až po pánev.

Cítil jsem, že naše nepřízeň byla pouhé nedorozumění. Miloval jsem ho, byl jsem mu oddán: Byl jsem šťasten, že se tak drží, že advokát ztrácí překvapením brýle a že dělá dlouhý obličej jako soumar exekutorův, když mu naložili na záda, to, co se nejlí.

Marcel, Kitty, Susanne a Michaela cítili totéž. Dám za to krk, vezmu na to jed! Přistupovali po maličkých krůčcích a blíž a blíž, pootvírali ústa, vyráželi vzdech za vzdechem a výkřik po výkřiku.

Marcelovi drkotaly zuby, Kitty zářila, Susanne byla rozechvělá a Michaela? Necht' si ukrývá své vzrušení sebelépe, vidím jí do srdce!

Můj pán se při souboji bál, aby pan Jan nepřišel o život. Myslím, že takový tanec jakživ neviděl, a zdálo se mu, že není nic snadnějšího, než že se zuřivý kníže ještě více poddá této zuřivosti a že unesen hrou, vlastním uměním a hněvem, který jím lomcuje, místo srdce, které je zhotoveno z kůže (a které se již rozpadává pod jeho ranami), protne to druhé, umdlévající, krvavé srdce Janovo na levé straně. Ta myšlenka jej asi velmi skličovala. Jal se tedy mluvit, jako by o nic nešlo, a pobízel své hosty k obědu, řka: „Nic naplat, Jene, jste poražen, ale našťestí pro vás jste poražen mistrem a nemusíte se hanbit za takovou porážku. Plukovník je z těch, kdo by naprášili i těm nejjobratnějším.“

Řekl to všechno velmi klidně, ale kníže se ani neohlédl a pral pana Jana, až z něho lítaly cáry.

Tu přišla regentovi na pomoc Michaela a za ní jsem se dal do křiku i já a za chvílku znělo knihovnou ze tří či ze čtyř úst:

„Plukovníku. Milosti, pane kníže, dopustili jsme se nesmyslu . . .“

„Můj bože, pane a drahý příteli, ukázal jste nám to jaksepatří, ale nechte už chudáka na pokoji. Pojd'te k obědu!“

„Hurá, ať žije kníže Alexej!“

„Ale povídám, polévka je na stole!“

Sotva jsem se zmínil o polévce, kníže se pozastavil a jsa stále ve střehu (zatímco se jílec kmital v jeho pravici málem nepohnuté) řekl jasným hlasem: „Pozor, držte svůj fleret, pane!“

Řka to učinil jakýsi sotva znatelný pohyb rukou a nešťastný Janův kord vyletěl z jeho pěsti. Dopadl s řinčením k oknu, otočil se kolem svislé osy a zazněl, zazvonil jako jehla, již upustí švadlena na dlaždici.

Pan Jan málem bez dechu, bledý a pokryt potem od hlavy až k patě, rozervaný, ubohý s onou truchlivou dojemností lidí, již byli připraveni o hlas, se chtěl omluvit a podával knížeti ruku koktaje: „Dal jste mi za vyučenou . . .“

Ale kníže v tu chvíli byl již obrácen, a jak se sluší na velkého pána, nechtěl (aby ho příliš nezahanboval) ani vidět hadry svého odpůrce.

Mluvil s Marcelem, jenž k němu obracel svou chlapec-kou hlavu s takovou láskou a s takovou radostí, s takovým zamilovaným křikem, že se div nezbláznil.

Kníže se zlehka usmíval, a když se mu zdálo, že je čas, obrátil se k panu Janovi a řekl mu asi toto:

„Pokud jde o fleret, jste, pane, dobrý žák té školy, které Spera říká flanderská. Jste pevný v kolenou a máte hbitou ruku. Věřu, jsem skoro rád, že jsme začali s tím sportem dnes. Za dvě či čtyři lekce bych z vás měl strach.“

„Nu,“ povídám na to, „žádná kaše se nejí tak horká, jak se uvaří, ale čekat, až oběd dočista vystydne? Není to příliš, Milosti? Což jste uzavřeli sázku o celý stůl? Jářku, je čas už jít!“

Můj pán vzal knížete pod ramenem a tak jsme vyšli, pronášejíce všelijaké lichotky na knížete. Měli jsme se k němu jen což.

Když jsme otevřeli dveře, zastihli jsme půl Kratochvíle, jak horempádem běží od knihovny.

Před chvilkou stála uprostřed těch lidí Kitty s Marcelem. Slečna v postoji šermíře jim ukazovala, jak si kníže vedl, a chocholem z peří zasáhla starou Veroniku do prsou. „Pozor, držte svůj fleret, pane!“ vzkřikla napodobujíc knížete. Za této hry hořely slečně tváře a byla tak nádherná, že se měli všichni dohromady zbláznit. Lokajové a služky lapali každé její slovo, ale jak nás spatřili, dali se na útěk.

Potom se kníže a pan Jan převlékli. My, to jest můj pán, Michaela, Susanne, Ellen a já, jsme zatím rozmlouvali o knížecím podivínství.

„Myslím,“ pravila naše slečna advokátovi, „že jste se dopustili něčeho, co je nevhodné, a prosím vás, abyste se knížeti omluvili.“

„Dobrá,“ odpověděl doktor, „máte-li takové mínění, můžeme to učinit, ale zdá se mi, že kníže správně rozumí hře. Je oddán tomuto sportu právě tak jako my. Ký div, že

se pan Jan — sešed se se šermířem tak znamenitým — chtěl něčemu přiučit a že jej požádal o čtvrt hodinky cvičení?“

„Ano,“ odpověděl na to regent, „ale což ten klobouk? Což ta vlásenka z časů pánů Franců? Co ten váš křik, pane Spero, o BARONU PRÁŠILOVI?“

„Věru,“ odpověděl advokát, „s tím nemám nic společného. Jestliže se nemýlím, je to vaše myšlenka od a až do z, pane Spero.“

„Tudy na to! A kdopak běhal po vlásenkářích? A kdo přivlékl ten klobouk? A čím byla ta krabice? Nebyl jste to vy? Není ta krabice vaše?“

Susanne se za této rozmluvy smála a jen přítomnost mého pána jí bránila, aby nedávala najevo svou radost skoky přes židli.

Zanedlouho potom vešel kníže. Držel v ruce svůj klobouk BARONA PRÁŠILA.

„K čemu to?“ zeptal jsem se ho.

„K tomu,“ odpověděl, „abych dokončil váš žert. Což se domníváte, že pokazím tak znamenitý vtíp?“

„Vtíp?“ pravila Michaela, „nevidím v celém nápadu nic než trochu ztřeštěnosti.“

„Tu to máme,“ odvětil jsem polekán, abych si nepopudil knížete. „Proč se, slečno, díváte na mě?“

„Pane,“ ozval se regent, „bojím se, že pan Spera a naši mladí přátelé zašli v svém žertování příliš daleko a že snad v jejich podnikání bylo něco, co by se vás mohlo dotknout. Lituji a omlouvám se za ně.“

K těmto řečem se přidal dost neochotně i advokát a tak se podobalo, že všechno dobře skončí.

„Ech,“ odpověděl na to kníže, „mohu říci, že mi to právě přišlo vhod. Slýchával jsem, že tělocvik je velmi zdravý před jídlem, a pokud jde o klobouk — což, podržím si jej.“

Řka to nasadil si třírohák na hlavu a pokračoval:

„Pod tím kloboukem je znamenité teplo a přitom stín. Cítím, že je to pěkná líheň pro všelijaké myšlenky. Proč bych se jej měl vzdát? S ním či zpod něho mohu říkati

krásné nesmysly a štvátí po libosti svého ducha, aniž jsem se někoho dotkl, aniž má slova padla na váhu a mohla způsobiti nevoli. Věřte mi, pane, že se to pod ním skvěle obědvá! Znáte klobouk kardinálský? A víte, co je soudcovský baret. Nuže, shledávám, že se pod touto podšívku tají podobné výhody, a nedám jí z hlavy ani za láhev vína. Ba ani za sklep, neboť tyhle blázniviny jsou lepší než vaše znamenité burgundské.“

„Já,“ řekla Michaela, „bych ten klobouk hodila do kamen. Proč se, kníže, stavíte věčně do jiného světla? Proč jste, proboha, nevzal svůj fleret hned jaksepatří do ruky?“

„Proč? Nač se ptáte? Na jakou otázku mám odpovědět? Což jste mě neviděla? Což jste nestála při tom? Což jsem se nesnažil ze všech sil poprvé jako potom? Což mohu za to, že je pan Jan tak znamenitý šermíř? Jakže, domníváte se, že bych si sám připravil podobnou pohanu a popustil jílec tak, aby mi jej nějaký budižkničemu, nějaký syn svého otce a k tomu nemotora vyrazil z ruky? Nikoliv! Naštěstí je pan Jan někdo dočista jiný a vyučil se s pílí svému umění.“

„Výborně,“ odtušil můj pán, „vidím, že k němu nechováte zášti, a jsem tomu opravdu rád. Neboť nic by mě tak nemrzelo jako to, kdyby jeden z vás se cítil dotčen chováním druhého.“

Během této řeči jsem se díval na knížete a viděl jsem, že si z nás tropí šašky. Slečna Michaela to postřehla rovněž a podívala se na knížete dlouhým pohledem.

Zatímco jsme takto hovořili, přišel pan Jan, dýchal ještě o něco rychleji, ale chtěl mluvit, jako by se nechumelilo.

„Já,“ řekl, „jsem se učil u svých učitelů několika obrátům a stěží jsem pochytil začátky této složité a úporné dovednosti. Vyznám se poněkud v pravidlech a v utkáních, jež se přesně a doslova řídí těmito pravidly (neboť, jak víte, při šermu fleretem je všechno určeno a pojmenováno), ale ani zdaleka jsem se nenadál, že to, co jsem pochytil, je tak zcela a naprosto nedostatečné, setkám-li se s mistrem ve volném stylu.“

„Ouha, ouha,“ děl na to kníže, „jen ne na nás s takovou.“

Kam to míříte? Chcete přítomným pánům namluvit, že jsem si nechal vyrazit kord nějakým jelimánkem? Pěkně děkuji za takovou poctu! Jednejte se mnou, jak zasluhuji, neboť jsem byl jednou poražen a jednou jsem vám to oplatil. Jednejte se mnou jako s člověkem sobě rovným, nebo, můj drahý, budu uražen!“

Pan Jan to poslouchal, jako by spadl z měsíce.

Ale zatím se rozproudil jak se sluší a patří hovor:

„Vezměte si kýtu!“

„Ta vepřová je výtečná!“

„No — tak, jak dlouho budu, kníže, držet mísu v náručí?“

Podobné věci jsme říkali tak dlouho, až se nám podařilo otupiti hrot plukovníkova bláznivého výsměchu.

Oběd se dařil.

Vedle mne seděla Skotka. — Zmínil jsem se už, že mi to nesličné stvoření popřálo několikrát sluchu, když jsem chválil její pleť? Žel, Ellen brala doslova, co jsem jí povídal jen tak, aby se neřeklo, že jedno děvče vyznamenávám a druhé pomímám. Myslil jsem si, že je to dost stará dívčina, aby si dovedla zvažít podobná slovíčka, a očekával jsem, že ji nevyvedou z rovnováhy. (Můj bože, vždyť jí minulo 37!) Ale to jsem se po čertech spálil! Její touhy dnes dozrávaly.

Stiskla mi pod stolem ruku a vrhala na mě takové pohledy, že jsem nemohl být již v pochybnostech: To nešťastné stvoření si myslelo na manželství! Na manželství se mnou!

Zatímco jsme mluvili o šermu a o knížeti, snila, jak si někde na předměstí jakéhosi skotského městečka vystavíme nádherný a docela čistounký domek s učebnou, kde já a ona za krásné střídavy hodin budeme učit žáky živým jazykům, latině a jejich literaturám.

Řekl jsem jí svou jadrnou angličtinou, o čem se teď ve společnosti mluví, a slečna Michaela jí rovněž chtěla seznámit s předmětem našich hovorů, aby jich mohla býti účastna a brala podíl na všeobecné zábavě, ale milá Ellen jen přikývla a vedla polohlasem svou. Řekla mi, co obzvláště miluje a která barva a která tkanina je jí nejmilejší. Byla to žlutá a juta.

To jsem slyšel věru rád.

Věřil jsem, že se z toho nějak vymotám, ale když jsem se na ni tak kradí podíval a viděl její rozhodnou tvář a její zánícené, suché, a přece mohutné nadšení pro rodinné domky na pokraji skotských jezer, obešla mě tíseň a řekl jsem si: „Spero, v zápětí mladosti, již jsi promarnil, přichází trest. Proti záměrům této dámy jsou plány ubohé slečny Cornelie pouhou a nedokonalou stavbou na písku. Kdežpak niřarství v Krumlově! Zdá se, že tato sladounká holubička na tebe šije kabát, z něhož se jen tak nevysvlékneš.“

Tu jsem viděl její kostnatá ústa a i pihy, které se jí perlí na tváři a hlubokou cestičkou sahají až mezi obě plochá náděrka nemohouce býti sezobány žádným kohoutem, co jich rodí úrodné Skotsko.

Můj starý přítel si připíjel, dával si nohy na trnož a přitahoval mísy, já však, chudšas, jemuž se tyto předpovědi později vyplnily, jsem poznával svou temnou budoucnost a zachvíval jsem se chladem doteku skotské ruky a skotského střevíce.

Slečna Susanne nedbala než knížete, ale přece jen jsem zahlédl, jak po mně šlehla okem. Zdálo se mi při tom, že chce říci: Vidíš, tak svět odplácí!

Po utkání Jana s knížetem běžela Kitty se svými přáteli rovnou do kuchyně.

Hrnou se po schodech, piští, výskají a Cornolie je napomíná, naznačujíc, že jde i o ni. Chce se dostat do středu příběhu a dělá, seč je. Ještě jeden pohled na Susanne, ještě jeden vítězný pohled a potom sukně do hrsti! — Žel, cesta nás vede k starému oprašováku, ale snad je to dnes naposled.

Konečně dámy a pánové málem bez dechu dobíhají, Veronika hledá židli a ostatní se vracejí po stopách své práce k dřezům, k rendlíkům a k mísám. Je však příliš nesnadné smočiti si teď ruce, je příliš nesnadné chopit se pometa a přejítí mlčením tak znamenité události. A pak, je tu Cornolie, jež neudrží jazyk za zuby.

„Můj bože, měla jsem strach, že se mu něco stane!“

„Komu?“

„Alexejovi!“

Tu se počal rozhovor, jež Cornolie poslouchá s pobouřenými nadry. Vzpínají se jako zvířata poznávající hlas svého pána.

Kéž bych ji v té chvíli viděl!

Vstoupila do kruhu, kde má hlavní slovo Marcel s Kitty a kde jeden přes druhého vypravuje o průběhu utkání.

„Ach, to já znám, to si dovedu představit!“

„Kdežpak,“ namítá mladší slečna Stoklasová, „kdo to neviděl a kdo se s knížetem nestýká aspoň tak jako já nebo Marcel, ten neví dočista nic!“

„To ne,“ brání se Cornolie, „já jsem s ním měla taky co dělat, a nejednou, panečku! Já moc dobře vím, co je to za člověka. Já bych teprve mohla povídat!“

„Prosím vás, dejte pokoj s vašim vyprávěním!“

„Můj ty světe, ta ženská je drzá! Ještě že neřekne něco horšího.“

„Počkáme, počkáme, však vono vyjde nakonec všechno najevo.“

„Tak ať vyjde, já se stydět nemusím . . .“

Kitty přichází za této přestřelky do ohně, ale právě teď přinesl čert Angličanku a slečna volky nevolky ji musí následovat.

Veronika počká, až zapadnou dveře, a již pokračuje: „Vždyť my víme, co je to zač, vždyť my víme, jak za tím pánem leze.“

„Kdo? Já?“

„To se ví, že ty!“

„Ale nehádejte se s takovou . . .“

„Snad ještě řekne, že s ní spal. Na mou duši, to mi věřte, že si to může vymyslet. Nastrčí knížete místo Spery.“

„Pánbůh mi hříchy vodpusť, taková koza!“

„Jaká koza?“

„No, no, no; snad není tak zle, povídám, že ses mohla už kolikrát vdávat.“

„Což vo to!“

„Takovejch by se nasbíralo, jenže, jenže . . .“

„Co jenže?“

„Jenže kde vzít ženicha.“

„A jakýho, to bys koukala!“

Jak se naše krásky začnou vadit, neví žádná, kdy přestat. Nakonec nás musil vytrhnout Váňa. Začal slečny šmahem objímat, říkal jim lichotky a nepřestal žertovat, až se daly do smíchu. Chvála bohu, že měl ten dobrý nápad.

Když se trochu usadily, spustil Váňa znovu o knížeti a chválil ho, až přecházel sluch.

Během té rozmluvy se však k němu přitočil Marcel a pošeptal mu do ucha, že je kníže již připraven a že odjede. Jak to Váňa uslyšel, opustil ho naráz dobrý rozmar.

„Jakže,“ řekl si, „což ho to nepřešlo? Trval by na svém i po takovém úspěchu?“ — Uváživ, že je rozloučení málo pravděpodobné, rozjasnil Váňa tvář, ale zmínka o odchodu

mu přece jen nedala dobře dělat. „Což o to,“ děl po chvíli Marcelovi, odpovídaje spíše svým vlastním myšlenkám než na sdělení, které slyšel, „což o to, zbrklý a bláznivý je na to můj pán dost a dost! Když se to vezme, je vlastně hlupák, kterého pálí dobrý bydl. Ten chlap nikde nevydrží . . .“

„A kam zas chce?“

„Do Paříže.“

„Do Paříže!“ opakoval Váňa. — „Tam jsme už byli! Spal jsem v předsíni hotelu D'Orient. — Krmili jsme se tam zeleninou a rybami. Ty ryby páchly . . .“

Marcel si kladl prst na ústa prose, aby seržant mluvil aspoň potichu . . . Byl všecek zmaten. Myslíl si, že Váňa uvítá tu zprávu s radostí, a nenadál se nějakých námitek.

„Cože?“ pravila Cornelia, „Alexej nepojede do Prahy?“

Za této otázky všichni zmlkli a bylo slyšeti odkapávající vodu.

„Ne, do Paříže.“

„To je nápad, teď v zimě do Paříže! Co tam?“ pokračovala po chvíli klíčnice.

„Ty tomu rozumíš,“ odpověděla na to Veronika a obracíc se k Váňovi dodala: „Ale má ten kníže sluhu, co ? To jsou vejmluvy, když má něco udělat! Člověče, já bych vás prohnala, být vaším pánem . . .“

— Ach, to je řečí! To se to vleče! Jsem již netrpěliv jako španělský sudí a raději obrátím kormidlo tam, kde vane čileji vítr a kde je větší vlnění.

Jdu za knížetem!

V ten čas, v tu chvíli a v ten okamžik vstal Alexandr Nikolajevič Megalrogov v jídelně ze svého místa, a maje na hlavě prášilovský klobouk, jal se děkovat Stoklasovi a všem přítomným pánům (slečny se zatím odklidily) za přátelství, jemuž se po tři měsíce těšil.

Naslouchali jsme jeho řeči s úžasem.

„Hrom do těch květů staré zdvořilosti,“ pravil, „hrom

do nich! Pletou se do mých úvah právě teď, když mám lhát.“

Řka to kousl se kníže do jazyku a oslovil mého pána: „Pro pět ran do čepice, sbohem! Sbohem regente, sbohem můj moudivláčku, můj strakoši, má pokladničko! Buďte zdráv a vzal čert ohledy!“

„Co to říkáte?“ otázal se pan Stoklasa.

„Co? Nic! Všechno, jakbysmet,“ křičel kníže. „Šlechtic nešlechtic, každého svědčí někdy dlaň, vsolte Charouskovi jednu za ucho a potom si zazvoňte v kapse zlaťáky. Vezměte doslova, co praví váš vnitřní hlas a básník:

*Když zásluha je vepsí dána,
pak utrhači sedí rána.*

Jen na ně! Jen do toho! Kopanec pro advokáta, herdu Rychterovi a ještě jednu do brslenek jen tak pro chuť! Příteli, přáteli, přeji vám dobré pořízení, klid, pevnost, mír a pádnou ruku. Půjčujte jen na vysoký úrok, chovejte v teple svá játra a bílé víno šmahem u ledu. Kupujte za všechny čerty půdu a při tom se držte pana Jakuba. Dále, abych nezapomněl: pohoňte se dvakrát do roka po lesích a ať vám slouží větry!

Ha, cítím živě, že bych se teď měl rozplakat a pronésti věštbu, co bude s advokátem:

Vidím, že se ten chlapík neožení. Vidím, že ztloustne a že bude pít pivovarskou břečku. — Jednou provždy, pánové! Kdopak mu půjčíte od dneška za rok findu? — Vy ne, já ne, a Bernard?“

„Nerozumím vám!“ pravil doktor Pustina.

„Říkám,“ odtušil plukovník, „že ostrouháte, říkám, že vám sklapne, říkám, že se Stoklasovi mění povaha, říkám, že vás tady mají dost.“

„Mlčte!“ vykřikl advokát napodobuje (právě tak jak jsem to učinil přednedávnm já) mravy knížete Alexeje.

„Naopak,“ odtušil zase kníže, „tlachejme, skotačme, rejděme, zahrajme si na toho zatroleného PRÁŠILA jaksepatri!“

Za těchto slov jal se kníže poskakovati a přemetl se na druhou stranu stolice. Potom vztáhnuv ruku vedl dále svou, přirovnávaje advokáta (mezi jiným) ke kořenáči na licousy a k ženichu, který se místo nevěsty sezdal s Charouskem.

Když byl hotov, obrátil se na pana Jana a — vyspílav i jemu — skončil takto: „Abych tak zdrav byl, jak se mi líbí. Ty spodky ze speže, ten rozčísnutý vlas a nepřítomný duch! Ha, cítím, že váš úděl je taky někde nablízku. Bude te zapleten do politiky.“

Při tom slově skočil knížeti do řeči můj pán a poklepává je mu na rameno pravil, že co živ neslyšel nic vtipnějšího a nic, co by více ponoukalo k smíchu. „Jsem si jist,“ pokračoval, „že byste mohl skládati veršem jako prózou — ale hledme, vždyť jste se nedotkl sklenice. Vypijte to, ať vám mohu nalíti!“

„Děkuji,“ odpověděl kníže, „od nějaké doby se mi znechutilo pítí právě tak, jako se mi teď protiví řeč, kterou jste slyšeli. Dost! ani slovíčko již v tom směru.“ Řka to jal se mluvití velmi vážně a nakonec se nám uklonil s takovou vznešeností jako král ve službě.

„Musím myslet na svá zavazadla,“ děl odcházeje se vztyčenou hlavou.

Bral se rovnou do své světnice a zamkl za sebou dveře na klíč. Za chvíli po tom ležely jeho papíry, mapy a všechen obsah vojenských vaků na zemi. Kníže s vlajíci vlasy klečel u těchto krámů a chvílemi si zpíval, chvílemi pak usedal ke stolku a dal se do psaní . . .

Záměry, které kníže pojal, osedlaly ho vždy do té míry, že neviděl a neslyšel, co se kolem něho děje. Jestliže se rozhodl odcestovati, můžeme vzít jed na to, že prosadí svou.

Na počátku března onoho roku konal se v Paříži ruský sjezd, jakých je na tucty, ale kníže si vzal do hlavy, že se jej zúčastní. Chtěl tam čísti svůj plukovní deník?

Či se mu podařilo vymyslet nový plán, jak získat vlády cizích národů, aby věnovaly svou pozornost snahám bílých? Kdož ví! Snad plukovník chtěl jen zmizet z Kratochvíle.

Asi ve tři hodiny (jak jsem se dozvěděl) zaklepal někdo na Alexejovy dveře . . .

Kníže neodpovídal, ale ta lehká ruka klepe tak dlouho, až je kníže pohnut a zeptá se, kdo to je.

„Já,“ praví Kitty, „já s Marcelem.“

Alexej vpouští děti s něžnou výčitkou, proč se neozvaly dříve, a Marcel, šťasten jako anděl, vrhá se mu do náruče.

„Já a Kitty jsme připraveni jít s vámi,“ praví. —

„Mám starou pokrývku,“ dodává po chvíliče mlčení, „a v té pokrývce je svázáno všechno, co potřebuji.“

„A já,“ dí Kitty, „vám nebudu rovněž překážet.“ Byli si oba tak jisti svou věcí, že se ani jeden z nich nezeptal, vezme-li je kníže s sebou. To jim bylo dočista samozřejmé!

Vy a každý z nás by se takovým poutníkem vysmál, ale plukovník (na rozdíl ode všech rozumných a poctivých lidí) je ani slovíčkem nesrážel a neřekl nic, co by je odvrátilo od jejich záměru. — Nezmínil se jim o panu otci, který bude asi zarmoucen — nepostavil Marcelovi před oči čelední řád, jenž si žádá, aby chlapci (stejně jako mužové) ohlásili řádně svůj odchod — nepředstavil si ani, že Susanne a Ellen ztratí zákytni — a jaký už byl ničema — přešel snadnicko Michaelin zármutek. Nevaroval je, nic jim nezakazoval, nic jim neslíbil a děti si vykládaly jeho mlčení jako souhlas.

Já, který se poněkud vyznám ve spádech poblázněných myslí, jsem tehdy uhadoval, že s Marcelem ani s Kitty není vše v pořádku, a co chvíli jsem přecházel tu podle dveří Alexejových, tu mimo světnice našich slečen.

„Ano,“ řekl jsem si znamenaje, že děti vcházejí k plukovníkovi, „myslí na útek. Poznávám jejich blažený strach a poznávám štěstí, které se mísí s hořem.“ — Chvílemi mě přepadly pochyby, je-li tomu vskutku tak, jak se obávám. Ale ani tehdy jsem nedovedl odpovědět na otázku, proč se mi vyhýbali a proč se dívala Kitty na druhou stranu, když jsem je volal . . .

Moji přátelé nesetrvali u Alexeje Nikolajeviče dlouho. Za okamžik zřel jsem je vycházeti zaraženy a mlčící. Marcel se loudal počítaje okenní tabulky a Kitty šla se sklope-

nou hlavou. — Ticho, jež se v tom okamžiku střelo po domě, zdálo se jí snad podezřelé a tu míjejíc mě jala se broukat nějakou písničku *jakoby nic*. Měla však, právě jako Marcel, napsáno na čele, že provede zlý kousek.

Vyptávati se jich? Zdálo se mi to neobratné — a tak jsem je, s nosem zabořeným do své knížky, přešel bez otázky. Po několika krocích jsem se však zastavil tak, aby pootevřené okno zrcadlilo ty dva odcházející blázinky. — Tu jsem viděl, jak přidávají do kroku, jak se za mnou ohlížejí a jak si ukazují.

To vše mě utvrdilo v domnění, že se na něčem smluvili. Ale na čem? Lámal jsem si tím hlavu — a co tak přemýšlím, zastře mi někdo zezadu oči. Byla to Ellen, pocítil jsem úzkost, slyše ji mluvíti polohlasem, a vskutku Ellen nevzdalujíc prsty z mých víček pravila, že z hloubi srdce opětuje mou lásku a že mě bude čekat dnes o dvanácté v knihovně.

Řkouc to odběhla nežádajíc si odpovědi.

Viděl jsem s podivením, že se stydí, a bylo mi to tak divné, jako bych potkal létajícího lva či (aby přirovnání lépe sedělo) létající skot.

Aspoň kdybych byl mohl rozřešit případ s dětmi! Ale co jsem měl dělat? Svěřiti se Michaele či panu Stoklasovi? — Co jsem jim měl říci? Že se mi dnes Kitty nelíbí, jako se nelíbila v jedné hře princezna Salome mladému Syřanu? To je trochu málo.

Susanne jsem považoval za příliš zamilovanou, a pokud jde o Ellen, řekl jsem již, že s ní nebyla moudrá řeč. Působila mi sama těžké starosti, neboť je vždy nebezpečné, když city začínají zdráhavostí a potom člověka zvolna rozpalují. Osedlá-li taková promyšlená láska ošklivou ženskou, můžete být jisti, že bude trhati jejími copy, až ji připraví o rozum. Nadál jsem se od Ellen těch šilených výjevů, jimiž se vyznačuje literatura devadesátých let. Vem to dšas, nemohu ani cítit romány z těch časů a mám před okázalými city přirozenou ošklivost. Pravda, býti milován je krásné, jenže tato pihovitá vášeň přicházejíc s takovým zpožděním počítá tím určitěji na sňatek.

Než jsem se vzpamatoval, byla již Ellen v prachu a Kitty zatím doběhla k slečně Michaelae.

Je půl čtvrté a sestřičky spolu rozmlouvají: „Tatínek,“ pravila Kitty, „mě považuje za malé dítě a mluví se mnou, jako bych neměla rozum.“

„Tatínek,“ odpověděla Michaela, „tatínek a já, právě tak jako Susanne a Ellen, nechce nic, než abys dělala to, co dělají děti tvého věku.“

„A co dělají? Myslíš, že chodí ve dne v noci s francouzštinou? Myslíš, že se dočista nic nezmění mezi desátým a čtrnáctým rokem? — Chtěla bych dělat, co se mi líbí,“ dodala po chvíli, „chtěla bych viděti něco z toho, co jsem slyšela.“

„Co?“

„Slyšela jsem,“ odpověděla mladší sestra, „vypravovat knížete . . .“

„Ach,“ odvětila opět Michaela užívajíc poprvé názviska, které ji samu zraňovalo, „BARON PRAŠIL!“

„To jsi neměla říkat,“ odpověděla Kitty. „Od těch dob, co ti hlupáci ztropili s knížetem onen hanebný žert, mám ho mnohem raději. Všimla sis, že se nebránil?“

„Ano, ty a já si myslíme, že je to vznešený člověk, ale víš, co o něm vypravují ostatní? Že je to podvodník!“

„To není pravda!“

„Ano,“ odpověděla opět Michala a po chvíli dodala postrádajíc vhodného výrazu, „kdybys byla starší, porozuměla bys mi lépe, ale přece jen ti musím říci, že má kníže všelijaké plotky. Teď mi říkala Susanne o Corneli. Slyšela prý, že plukovník odjede, a vyhrkly jí slzy.“

„Co slyšela? Kdy odjede?“ vyrazila ze sebe Kitty a její tvář bledla víc a víc.

„Myslím,“ odpověděla Michaela sledujíc svou myšlenku a nechávajíc v této rozhodné chvíli sestřičku bez povšimnutí, „myslím, že odjede zítra. — Ale Susanne se bude po knížeti rovněž stýskat. — Když mi vypravovala o Corneli, měla dočista jiný hlas a dívala se při tom z okna . . .“

„Já,“ pravila opět Kitty, „jsem si dávno myslila, že ho má ráda.“

Za této rozmluvy byla mladší sestra přijata do cechu panen a do družiny dívek, kde se mluví o láskách, kde sněží nádherná slova a lesknou se milostné hvězdy.

Obě sestřičky se přibližovaly k sobě tak blízko jako milenci. Obě měly týž hlas. Jejich láska se podobala lampě postavené mezi dvěma zrcadly. Odlesk odpovídal odlesku a ubíhající obraz se ztrácel v nezměrnosti prostor.

Kitty se stala dívkou.

Snad se ty dvě políbily, snad si neřekly nic víc než: sestřičko, snad i jim něco bránilo, aby otevřely ústa. Lidé jsou za svých vznětů příliš obráćeni sami k sobě, a tak žádná z obou neporozuměla druhé. A přece byly tak blízko. Cítily vroucí účast a příbuzenství. Cítily vlnění, které plyne k jednomu břehu, k jediné hlavě, k jedinému slovu. Potom se rozešly s pocitem míru a uspokojení, jež mladší sestřičce našeptává: Jestliže dnes v noci odejdu, Michaela mi porozumí. — Až bude dvanáct, vsednu na vůz a ráno se strhne shon, budou vykřikovat mé jméno, ale Michaela jim řekne, aby nebláznili a nechali mě s pokojem. Jsem už dospělé děvče a mám sestru, která mě zná . . .

Podoba slečen Stoklasových se rozplývá v navečerním světle a vidím opět plukovníka. — Dopsal a otvírá Vánovi, který se zastavuje na tři kroky před ním a v postoji, jež předpisuje vojenský mrav, čeká na vyzvání, aby vysypal své otázky. Kníže si ho po svém způsobu nevšímá a utáhne přezky na vaku. Konečně pokyne. „Mluv!“ povídá jeho posunek. „Co ti schází? Co chceš a proč jsi sem přišel?“

„Já, Vaše Prevoschoditelstvo, jsem zaslechl, že dnes vo půlnoci chcete vodjet.“

„Ano.“

„Pane plukovníku,“ praví opět Váno, „potkal jsem Marcela, nesl uzlíček slečny Kitty. To je malé děvče! — Vaše Prevoschoditelstvo!, možná, že někde v Rusku nebo v Paříži, anebo jinde na světě, máte takovou dceru!“

„O tom teď nebudeme mluvit.“

Sotva to kníže dořekl, začala se třást Vánovi čelist. Do stával zimnici. Jeho duch, který byl tak snadno okouzlen

a jež kníže hnětl jako hrnčír, teď překypoval. Váňova hlava se zvedla, chlap viděl dál než jindy a hněv mu vdmychl odvahu sedláků, kteří se vrhají svým pánům na hrud'. — Utrá si pot a mluví dál: „Pane, kdybyste mi zakazoval, a kdybyste mi za neposlušnost uložil trest delší, než budu živ, neposlechnu a budu mluvit, řeknu to každému! Já vím, že jste unášel slečny z domova. Já o tom vím! Já vím, že potom plakávaly a psaly pořád psaníčka. Moc dobře si pamatuju na jednu, která se jmenovala Olga. Vopustil jste ji a vona vám ještě píše. — A vo tý druhý taky vím. Celej tejden ani nepromluvila. Její rodiče za námi přijeli do Černovic. Otec tý slečny stál na chodbě (vy jste byli zavřený v pokoji) a já jsem mu musel říct, že tam nemá co hledat. Potom jsem toho člověka ještě dvakrát od těch dob viděl. Nikdá jsem mu nic neřek a von se mě vyptával a pořád mě prosil jako malý dítě.“

Když popadla Váňu zlá, Alexej Nikolajevič nebýval na něho příliš přísný. Vzpomínám si, jak tehdy na Větrníku zvedl ranec, kterým Váňa udeřil, a jak mával nahajkou, chráně se, aby dopadla na sluhův hřbet jediná rána. Podle tohoto pravidla chtěl plukovník svého seržanta zkrotit i dnes. Ale věc selhala! Váňa nepřestával, prosil, vyhrožoval a vedl si jako smyslů zbavený. Kníže se tedy rozkřikl a vyrazil se sluhou dveře.

Potkal jsem ho, když se vracel od knížete do své komory. Měl hlavu svěšenou a mumlal si do vousů nějakou kletbu.

Táhlo k páté. V ten čas bývá v Kratochvíli pokoj a mír. Lokajové si zalezou někam do koutka, náš pán usíná při četbě novin, slečna Michaela píše dopisy anebo listuje v nějaké knize. Kitty a Marcel bývají ve větru, mně pak padne na čenich svazeček lyrických básní, a zatímco se mi něco líbezného zdá, kladou dole v kuchyni umyvačky nádobí talíře dnem vzhůru a po jejich okrajích stékají kapičky vody . . . Dnes je vše to tam. Přejímám na své stráži a slyším, jak někde za rohem utíká po špičkách Marcel, slyším bručícího Váňu, šeptání, neklid, vření, nepokoj a náhle vy-

letím, jako by mě někdo píchl šídlem. Přisámbohu, není to k vydržení. Mám živý pocit, že se něco chystá. Mám tisíc podezření, není mi volno, rozráží mě strach. Chvilíčku poslouchám, chvíli se dívám z okna a potom se dám na pochod po celé délce chodby. „Nesmysl,“ říkám si již aspoň podesáté, „co blázníš, Bernarde, kníže je starý lišák, ani ho nenapadne, aby se odsud hnul! Proč? Pro pomluvy se slečnou Cornelií, ech, příteli, to sis odnesl za něho, v tom ohledu má opět čistý účet či aspoň zpoloviny jej už vyrovnal. A padá ještě něco v úvahu? Jak? Klobouk BARONA PRÁŠILA? Ale za ten žert se pan Stoklasa, advokát a Michaela s Janem knížeti před tebou omlouvali. Alexej může být věru rád, že to tak dopadlo, poskytli jsme mu skvělou příležitost, aby se jednou ukázal. Chce ještě víc? Je mu to všechno málo? Je ještě uražen? Bojíš se, že se bude mstít a že ti to nakreslí s vrtákem Holanďanem? Nebo že uteče s dětmi, že bere doslova ty řeči o odchodu? Kdežpak, ani zdání! Ani ho nenapadne, vždyť se přece známe! Vydržel u nás málem tři měsíce, pěkně se vykrmil, nacpal si kapsy z karbanu, spal s holkami, má se zde dobře a je rozhodnut spolknout každou narážku, aby se klidil. Vždyť je to dobrodruh a starý podvodník. — Pravda, možná, že je v něm ještě něco lepšího, ale když vezmeme vše kolem dokola, vždyť nemá důvodu, aby se urážel.“

Tato úvaha mě poněkud uklidnila. Zastavil jsem se u okna, sleduje let vran, jež táhly do polí. Náš kraj se v tu dobu zbavoval sněhu. Tálo a vál vlahý vítr. Před mým oknem se zvolna pohybovaly haluze buku a tento pohyb, či krásný den, mi vnukal pokoj a naději, že všechno dobře skončí. — Zmínil jsem se již, že můj duch si nelibuje v nárcích a v pitvorném křiku, za něhož vykdákáme celý slovník romanopisců, a musím opakovat, že mi to leze z krku. Naproti tomu mám rád lidi mluvící pěkně zpřímá o holkách, o radosti, o svých podnikcích, o tom, jaká je na světě bída a co by mělo být lepší, o právu a křivdách, o člověku, který jí, pije či hladoví. To se dá poslouchat, ale nic mi není tak proti srsti jako páratí se v zubech všelijakých citeček a smr-

děti propastí nebo nebem. Je to otřelé, je to sprosté, je to křiklavé právě tak jako dýka na jevišti. Nenuťte mne, abych vykládal, že jsem přitom dobrák od kosti! Nechte mě na pokoji. A jestliže přece poznáte, jak jsem za bubnování na okno, nechtě a bráně se, myslil na Kitty, přejděte to rovněž mlčením.

Ze svého zadumání jsem vzhlédl k cestě a tu všecek vyděšen vidím přicházeti svého Holanďana. Jak jsem na něho mohl zapomenout!

Byla ve mně malá dušička. Ještě chvíli jsem postál, nevěda, co mám dělat, ale potom jsem se obrátil na podpatku a běžím dolů. Hnal jsem se jako vítr a z rozpaků jsem si hryzl ret. Podařilo se mi proplést se chodbami a již jsem byl málem na vnitřním nádvoří, tu však jsem za sebou zaslechl kroky stejně spěšné, jako byly mé vlastní. Kníže jen tak bez kabátu, ale s nahajkou (a zajisté s pistolemi) se hnal za mnou. „Spero,“ děl uchopiv mě za rukáv, „je zde! Vrátil se!“

„Kdo?“ řekl jsem předstíraje lhostejnost, „co zase máte, co vás zas drží a co vám přeletělo přes nos?“

„Ta stvůra, Angličan!“ odvětil míjeje mě.

„Pane,“ vykřikl jsem a skokem jsem se octl po jeho boku, „je-li tomu tak, půjdu s vámi!“ Běželi jsme jako dva ohaři, ale můj drobný klopýtavý klus nemohl knížeti nikterak postačit. Vzdálenost mezi námi se zvětšovala. Tu jsem se zastavil a přiloživ ruce k ústům vykřikl jsem na knížete, že je ztracen.

„Hej vy tam!“ zahoukl jsem potom na Holanďana užívaje anglické řeči, jako kdybych ho (ve shodě s knížetem) považoval rovněž za příslušníka toho národa, „hej! vy pane, uhněte se z cesty!“

Na ta slova se plukovník obrátil a čekal, až jsem k němu doběhl.

Viděl jsem, že má v úmyslu opakovat svůj násilný čin. Uchopil jsem ho tedy za ruce a jal jsem se k němu mluvit: „Milosti, dejme tomu, že člověk, kterého pronásledujete, vskutku ukládá o vaši svobodu či že vám chce vyrvat něja-

ké tajemství. Dobrá, je to pravděpodobné, ale uvážil jste, že se za ním ženete jako za kočkou, která ukradla slaninu? Jděte mi k šípku, takhle se vyřizují státnické záležitosti? Kam byste se poděl se svou nahajkou, kdyby to byl opravdu anglický vyslanec?“

Tu se kníže zastavil. Rovná si rukáv a pohlíží na mě, jako kdyby chtěl říci: Copak si, blázne, myslíš, že nevím, co jsi za ptáčka? Ty zrádče! Ty Jidáši!

Jestliže mi to kníže neřekl, bylo to především proto, že měl nakvap.

Pan Huylidenn se zatím na nás díval s úžasem. Domnívám se, že se zprvu polekal, vida knížete mávati za běhu svými dŭtkami, ale shlédnuv, jak se v zatáčce vynořuje i má postava, sňal klobouk z hlavy a ukláněl se dovolávaje se obyčejŭ vzdělaného světa. Bylo mi úzko, když jsem viděl, že jeho levice je opět přitisknuta k hrudníku a že mi tedy přináší desky KRONKY. Jeho neohrabaný a přenápadný pohyb mi připomínal zlodějíčka, jenž posmejčil bochník. „Fi,“ řekl jsem si, „v jakých nemotorných rukách jsem se to octl! Věru neschází, než aby mu Stoklasova vazba vypadla zpod paží (jako se to přihází ve třetím aktu příslovecných veseloher).“

Vidím, že jsem se doposud jen nedokonale kál za svůj hanebný čin, vidím, že moje lítost byla velmi povrchní a že jsem až dosud více litoval nezdaru než vlastního skutku, neboť přistupuje k Huylidennovi, neměl jsem co říci. Ještě teď cítím, jak bylo toto shledání směšné. Stáli jsme proti sobě a já jsem v té chvíli nevěděl, mám-li mu potřásti rukou, či osopiti se na něho tak, aby kníže nepojal podezření. — Díval jsem se z knížete na Holanďana, z Holanďana na knížete a otvíral jsem naprázdno hubu.

Mŭj bože, jak dočista jinak by si za podobných okolností vedla účinná lítost. Alexejovi se asi zdálo moje prodlévání trochu dlouhé a pustil se do věci po svém způsobu: „Hola, vy strašáku do zelí, co zde okouníte? Kdo vás posílá k mým vratŭm? Dejte si pozor, ať vám nevypráskám za celé příbuzenstvo!“

„Pane,“ odušil můj Holanďan, „je-li vám to lhostejné, mluvte raději německy. Vidím, že jste Rus, z míry rád bych vám nabídl vaši mateřštinu, ale naučil jsem se jí tak málo jako vy mě. Jsem Holanďan z Haagu, pane.“

„Táhněte o dům dál!“ houkl na něho kníže poněmecku, „jděte se škrabat zas o jiné zdi!“

Pan Huylidenn chtěl namítnouti, že knížeti pranic nerozumí, ale Alexej ho nepustil k slovu. „Za chvilku,“ děl, „tí to bude jasné jako sklo, znáš Lustiga? Ne! Bylo by mi milejší, kdyby ses nedělal takovou vránou, ale rozhoduj se podle libosti.“

„Pane knihovníku,“ řekl poté Holanďan, „žádám vás, abyste řekl, co o mně víte.“

Slyšel jsem, že do Holanďanova hlasu vstupuje úpěnlivost a že se bude co nejdříve vyznávat jako čarodějnice na útrpném právu. Bylo mi z toho dvojnásob horko a ze všech sil jsem hledal záminku zmizet.

„Milosti,“ řekl jsem knížeti, „pán, s nímž mluvíte, se jmenuje Huylidenn a není to ničema, ale učenec. Vyskytuje se v našem kraji již hezkých pár měsíců. Studuje fresky ve Zlaté Koruně a pranic nedbá na to, co se vás týká. Mohu vás ujistit, že jste prohloupil mluvě s ním tak nakvašeně.“

„Ty spratku,“ vykřikl kníže, „myslíš, že nevím o psaní, které jsi mu poslal?“

Pan Huylidenn si poopravil pod kabátem balík, který již již hrozil vypadnouti, a volal pánaboha za svědka pro svou poctivost. Kníže ho zatím přeměřil od hlavy k patě — viděl jsem, že se jeho pohled zastavuje tam, kde nešťastné břemeno vzdouvalo Holanďanův plášť, viděl jsem, že jeho ruka poklepává na osudné desky . . .

Oba moji přátelé začali teď jako na povel mluvit něco neslaného nemastného, to, co se obrací v ústech, co je nucené a co nemá špetky smyslu ve styku lidí čistého svědomí. Kdož ví, co měl kníže v Anglii za účty, kdož ví, co to bylo vlastně za ptáčka. — Chudšas Holanďan! možná, že byl proti Alexandru Nikolajevičovi učiněné neviňátko — ale nic naplat, vazba, kterou skrýval pod kabátem, a strach,

jejž dovedl tak špatně tajiti, činily jej podezřelejším, než drápy činí satana. Litoval jsem ze srdce, že nemohu pro něho nic udělat. Kníže jej ujal za ruku a odváděl ho, řka, že si spolu ještě promluví o společných známých. „Já,“ pravil, ušklebuje se ohavným smíchem, „znám ledacos, co oživí tvou paměť!“

Nezbývalo, než abych se vrátil. Učinil jsem to rád.

Pánové se vzdalovali měříce se kosými pohledy a já s hlavou obrácenou dozadu jsem klopýtal domů.

Ve vratech Kratochvíle jsem se setkal se svým pánem. Neměl jsem v úmyslu dát se s ním do řeči, ale regent mě zavolal. Šli jsme podle sebe a Stoklasův pohled se vyhýbal mému, byl nejistý a těkavý. Zdálo se mi, že můj pán rovněž jinak mluví než jindy, že se přemáhá, že má něco za lubem . . . Zdálo se mi krátce, že mě chytí za rukáv, a slyšel jsem již slovo, které má zaznít. Srdce mi tlouklo a jakási slina zlodějů lpěla na kořeni mého jazyka. Nemohl jsem opět pohnout rukou, všechny mé údy byly obtíženy a v koutku oka mi blýskal obraz, jejž jsem zahlédl, aniž jsem jej viděl.

Byl to četník?

Prahl jsem zvědět, co mi to skáče před očima, a přece jsem se nemohl ohlédnout . . .

„Každý máme slabé chvílky, pane,“ řekl regent a já jsem přisvědčil. „Mohl bych mluvití určitěji,“ děl opět Stoklasa, „ale říkává se, moudrému napověz.“ Řka to odvedl mě do knihovny a za ustavičného přecházení podél polic s knihami, míjeje a opět se přibližuje k místu, kde stávala ona mizerná vazba, jal se mi vykládati, jak smýšlí o knižeti. Mluvil velmi zvolna a jeho myšlenky podobny stádcí šly úzkou lávkou jeho jazyka. Nechápu, jak se stalo, že jsem aspoň za této řeči nenabyl staré nenucenosti. Bylo mi stále nevolno a čekal jsem, že se každou chvíli objeví ve dveřích Holanďan či přílbice četníkovy.

„Kníže Alexej u nás strávil málem tři měsíce,“ pokračoval můj pán, „a mohu říci, že jsem ho rád viděl.“

„Bezstarostnost a stálé těkání po světě,“ děl jsem v odpověď, „je nejvýznačnějším rysem jeho povahy.“

„Ano,“ ozval se na to opět regent, „ale záleží mi na tom, aby odešel tak, jak bývá zvykem, a neodváděl slečnu Susanne. — Chci vás požádat o jakousi službu.“

Oddechl jsem si a poslouchal jsem již s mnohem větší chutí. „To si dám líbit,“ řekl jsem sám sobě, „to je jiná, to je zbrusu onačejší pořízení, vždyť ten halama sahá i do kapsy!“ Vskutku Stoklasa vytahoval svou znamenitou prkenici a jal se před mými zraky rozkládat sladkým pohybem obchodníků obilím své stovky. Teď šla naše rozmluva ráz na ráz. — „Slečna Ellen mi řekla cosi o vztazích své francouzské přítelkyně k plukovníkovi.“

„Mnohem lépe by udělala, kdyby o nich nemluvila. Kníže, jak víte, odchází.“

„Teď jsme u toho, pane Bernarde. Skotka není jista, půjde-li kníže sám. Zdá se jí, že Susanne naznačuje cosi o výpovědi . . .“

Na ta slova se mé ubohé srdce dalo znovu do běhu. Porozuměl jsem, že mě Stoklasa zaplétá do kuplířského kousku, a ztrativ na okamžik schopnost ovládati se, spustil jsem chvějícím se hlasem: „Máte pravdu! Slečna Susanne miluje plukovníka a provdá se za něho v Paříži.“

„Spoléhám na vás,“ odvětil regent přecházeje mlčky mé sdělení, „spoléhám na vaši pomoc. Odevzdejte mu tyto peníze . . .“ Řka to podal mi Stoklasa několik bankovek. Avšak já pobouřen až do hloubi své bytosti a maje v tom okamžiku nejméně na myslí úctu, kterou páni požadují od svých sloužících, jal jsem se s ním mluvit, jako by byl bez krejcaru: „Cožpak si, člověče, myslíte, že kníže za vašich pár šestáků udělá něco jiného, než co zamýšlí? Či chcete ty peníze vstrčit slečně Susanne? Dejte mi pokoj s takovým posláním!“ Ouha, zdá se, že se mi přece jen plete do pera nějaké zbožné přání býti člověkem od rány. Když si věc rozmyslím, připadá mi, že jsem se ozval poněkud jinak, ale smysl byl týž, to mi můžete věřit.

„Jen ne tak zhurta,“ povídá na to regent (a já jsem viděl, že i těch několik slovíček, která jsem řekl, je na něho tuze mnoho). „Jen ne tak zhurta. Chci na vás dvě věci: požádej-

te knížete, aby odjel ještě dnes, a nabídněte mu půjčku.“

„Jsem si jist,“ odpověděl jsem, „že ji nepřijme, jakkoli smrdí krejcarem.“

„Právě z toho důvodu chci, abyste mu nabídl peníze vy. Myslím, že mu od vás přijdou vhod.“

Proč si můj pán tak počínal? Na tu otázku mohu odpovědět jen přibližně: Ten starý opelichaný kohout snad nemohl snést myšlenku, že kníže bude čekat, až vyprší lhůta, po kterou je slečna Susanne vázána setrvat na Kratochvíli, aby s ní potom odjel do Francie. Domníval se, že kníže počítá se slečninými úsporami a že chce cestovat na její útraty. Byl rozhodnut zdržeti — podle smlouvy — Susanne celý měsíc, a vkládaje do mých rukou peníze, chtěl poskytnouti knížeti možnost cestovat na vlastní vrub. „Jestliže v plukovníkově kapse zazvoní pár zlatáků,“ řekl si, „nebude na Susanne vázán, odjede a někde v kasinu De Paris si připraví bezstarostné chvíle.“ — Jářku, nestála věc za pár grošů?

Záměry mého pána, ať již vycházely z pohnutek ušlechtilých či hanebných, se mi teď zdály celkem prospěšné. Projevil jsem tedy ochotu učiniti vše, co si regent žádal.

„Dobrá,“ řekl mi na to Stoklasa, „ale dříve než nabídneme PRAŠILOVI peníze, prosím vás, abyste laskavě zavolal slečnu Ellen Mardenovu a znovu se jí na všechno vyptal. Nejsem si jist, že jsem správně rozuměl.“

Hledal jsem tedy Skotku, a zastihnuv ji v jejím pokoji, děl jsem k ní toto: „Nešťastnice, jakých neprozřetelností se to dopouštíte? Jaký mrav jste to k nám vnesla? Proč jste neuvážila, co svým donašečstvím způsobíte?“ — Byl bych mluvil dál, ale musil jsem se zastavit u slova donašečství, neboť má znalost anglického jazyka je dosti omezená a tento výraz, nechť jsem se sebevíce namáhal, nevytanul z mé mysli.

Ellen sklopila oči přijímajíc pokárání jako dívčina. „Udělám všechno, miláčku, abych napravila svou chybu,“ děla nastavujíc mi ústa k polibku, „neměla jsem Susanne důvěřovat? Domníváš se, že jsem si zadala?“

Nestudoval jsem angličtinu, abych slyšel takové tlachy,

a řekl jsem Ellen, aby se netvářila tak nechápavě. „Vy,“ spustil jsem s veškerou důrazností, již propůjčuje našim slovům hněv, „nechápete, co jste vyvedla? Susanne se vám svěří s tajemstvím a vy je vyzvoníte? To je, má zlatá, hanebnost!“

„Ach,“ odpověděla mi Ellen, zatímco její tvář přelétl výraz úlevy, „jaké štěstí, jak jsem ráda, že nemáš příčiny býti se mnou nespokojen. Slečna Susanne mě žádala, abych řekla, že se chystá vrátit se domů. Přečetla mi jakýsi dopis a znovu opakovala, abych se o té věci zmínila před panem Stoklasou.“

Políbil jsem Ellen prose ji za odpuštění a tu mě přivinu-la ke svým skotským nadržům, opakujíc, že mě miluje. Její hlas mi připomínal volání hospodyněk, které zvou k obědu volajíce s utěrkou v ruce: Hola, je čas, polévka je na stole!

Potom jsme se vrátili k panu Stoklasovi. „Pane,“ řekl jsem zaujímaje místo jako člověk, který se nemá čeho obávat, „pane, měl jste pravdu, Susanne vám ještě dnes řekne, že odchází, a požádá vás o propuštění z úvazku učitelky. Dostala dopis.“ „Rozmyslil jsem si to,“ odpověděl Stoklasa pohrávaje si jakýmsi předmětem, jenž se podobal brašně. Díval jsem se na svého pána s pocitem shovívavé účasti, neboť jsem si myslel, že je do Susanne trochu zamilován. „Nu, vidíš,“ řekl jsem si sleduje jeho výraz, jenž se mi zdál odrážeti trápení milenců nikdy nevyslyšených, „kdybych znal tvé spády, kdybychom si mohli od plic popovídat, kdož ví, jaké by mezi námi nevzniklo přátelství.“ Usmíval jsem se cítě účast s tímto boháčem a měl jsem sto chutí ho povzbudit nějakým tím: Nu, nu, nu, vždyť bude zase dobře! — Ale vtom, v té prokleté chvilince, jsem zahlédl, že si můj pán hraje s deskami strženými z JIIIČESKÉ KRONIKY. Můj úsměv zmizel. Jazyk se mi přilepil na patro a v mých prsou hřímalo.

Tuto příhodu jsem popsal, vytrhnuv ji ze souvislosti, v předmluvě své knihy. Tam jsem rovněž uvedl, jak jsem se tehdy štípl do stehna a jak jsem koktal něco o padělcích, avšak zapomeňte na to! Zapomeňte na okamžik, který je

z nejtěžších a z nejkormutlivějších, jaké kdy postihly člověka mého druhu. — Domníval jsem se, že má krádež vyšla najevo, a se svráštěným čelem a s prsty zkřivenými jsem se zamotával do výkladů o padělcích.

Pan Stoklasa se na mě díval úkosem, a skončil rozmluvu, řka, že by si přál projítí jednou knihovnu se seznamem v ruce. Potom pohodil desky a odešel, nesvěřiv mi peníze určené knížeti.

Sotva se zavřely za mým pánem dveře, vrhl jsem se k vazbě a tu jsem na ní shledal stopy plukovníkova nože, jenž mezi vrstvou kůže a dřeva hledal listinu či tajný rozkaz nepřátel.

Snažil jsem se objasnit si, jakou cestou se dostaly nešťastné desky do regentových rukou. Zradil mě Holanďan? — Byl bych rád přehlédli, co se stalo, a vrhl jsem se k oknu tiskna předmět svého trápení na prsa. Po HuyliDENNOVI nebylo ani památky. Byl jsem bezradný, byl jsem hotov chytit se čehokoliv . . . Tu v síni zazněly přicházející kroky. Poznal jsem podle cinkání ostruh knížete. Domyslíl jsem si, že ho doprovází Marcel. Vyběhl jsem za nimi, chtěje požádati o vysvětlení, ale kníže mi zasyčel do tváře kletbu. Naštěstí příliš pospíchal a nemohl se zabývat výplatou, viděl jsem, jak s chvatem mizí v záhybu chodby a jak se Marcel ke mně obrací. Zvedal jsem skleslou ruku ke klíče, když se chlapec rozběhl k mým dveřím. „Pane Bernarde,“ zašeptal mi do ucha, „nemohl jsem knížeti zabránit, aby tu věc nedal panu Stoklasovi. Nemá ani tušení . . .“

„O čem mluvíš, hochu?“ otázal jsem se znamenaje, že se se mnou točí svět, „co tě blábolíš?“

„Kníže vzal tomu cizímu člověku vaši knihu.“

„Víš, jaká je to kniha? Víš, odkud je?“ vydechl jsem mezi dvěma zámrazy horka.

„Vím,“ odušil s maličkými rozpaky lokaje, jenž vás přistihl, když si barvíte vousy.

Pánbůh s námi! Vy chcete slyšeti švihácké vypravování, víte, co se sluší, a trváte na tom, abych za ševelení větru maloval příběh, jak se vine podoben potůčku, jak skáče po balvanech, které se mu postavily v cestu, a jak nakonec doplývá k moři. Chcete viděti třpyt jeho toku a čeření skutků, jimž čas dopřává vymluviti se a zmlknouti. Chcete sledovati vlnu za vlnou a událost po události v pořádku, jenž je stanoven a dán — avšak mé vypravování mění brzy místo, brzy čas a plete páté přes deváté. — Nicméně, popřejte mi ještě chvílku, abych v sedle své posedlosti křižoval sem a tam lapaje najednou slovíčka několika lidí. Dopřejte mi, abych se vracel a točil po větru a skládal obraz z drobných výjevů. Za tohoto kývání, jež tak hoví mým myšlenkám, za této střidy scén, za střidy strachu pro zlodějský skutek s láskou, za náhlých změn jednání s podvodníky, jež opustíme pro nezměrnou důvěřivost dělí, za tohoto pořvávání pirátů a za hlaholu prostinké něhy sledujte čtyři útky jediného provázku. — Že je to spletené? Ovšem!

Dost dlouho jsme zachovávali zdvořilost říkajíce si: Dobré jitro! Dobrý den! Kníže spal jako dudek a nyní procítá slyše kuropění.

Dost dlouho jsme sledovali Michaelu, pravice, co právě drží v levé ruce a po jakém hmyzu se ohání svou pravicí. Dost dlouho jsme vám nalévali do sklenic, nuže, teď je čas chlemtati z dlaně.

Nastal večer před útěkem BARONA PŘÁŠILA a má tíseň se zvětšuje. Slyším rychlé cupitání slečny Cornelie, cvakání širokého podpatku staré Veroniky, běh po špičkách a lehký střevíc Marcelův. Lovím mezi těmi zvuky krok slečny Susanne a stokrát jsem se již zmýlil. Francouzka zůstala ve

svém pokoji. Zavírá se, ale můj duch dlí po jejím boku. Myslím na ni, myslím na Marcela . . . a náhle si uvědomuji, že je má krádež snad vyražena. — Snad ano. — Snad ne. Tato nejistota mě pudí, abych se otázel Ellen. Jdu za ní.

Hle, píše do Skotska, že jsme se zasnoubili, vstává, obrací se ke mně a na její tváři se stkví prostinký úsměv. Je bezstarostná, tichá, skromná a pod její kropenatou kůží houstne ruměncem, jenž se neprodere k světlu. — Ellen temněla štěstím, nenabyvši jeho barvy. Položil jsem ruku na její dopis, řka, že je mi na tisíc honů vzdáleno to, co sleduje. Měl jsem sto chutí roztrhat papír a převrhnout její kalamář, ale byl jsem tak popletený a tak znechucen, že jsem se pro nic nerozhodl.

Ellen mě ujala za ruku a praví, že nemá před svou matkou tajemství, „nicméně,“ pokračuje, opřevši si příkladně rovná záda o lenoch židle, „odešlu dopis třeba za týden a vyplním datum podle tvé vůle.“ Řkouc to, upravuje si šátek ze sítkované tkaniny, jenž se jí svezl z ramene, a obnažujíc zoubky pokračuje v usmívání.

Vtírá se mi asi pět přirovnání, která mi tehdy prolétla hlavou, a stejný počet odmítavých výrazů, jimž nebylo jak náleží porozuměno, ale to vše tvoří vedlejší řadu vypravování. — Nechci teď nic víc než postavit před vaše oči pokornou slečnu, která má vůli dovésti dnes či zítra svou věc do konce. — Sebe bych rád ukázal popuzeného, naslouchajícího, kde se co šustne, zblázněného, vyjeveného, krátce takového, jak jsem tehdy byl, neschopen sledovati jednu myšlenku, jednu starost, jednu bázeň. Susanne, Kitty a Marcel, kníže, Holanďan a četník se mi honili hlavou. Ach, představte si mě s rukama na skráních a se škubající se kůží nad obočím, jak stojím před skotským úsměvem, představte si, že ze střílen jeho zubů na mě vane dech milenin a já že odpovídám: „Hlupačko, nevíš nic o RUHOČESKÉ KRONICE?, nevíš nic o tom holomkovi z Amsterdamu nebo o knížeti? Mluvila jsi se Stoklasou?“

Jestliže jste někdy stáli tváří tvář člověku, s nímž se určitě nedorozumíte, a jestliže jste někdy pocítili bezradnost svého jazyka, bude vám snadno mě politovat.

Běda nešťastným milencům, běda tomuto národu vynořujícímu se jako Venuše s cudným posunkem, běda jim, nuďasům, nechť jsou již rotmistry, nebo advokáty. Běda jim a přeběda nám, kteří posloucháme, jak jeden z nich si odpískává závěr milostné skladby.

Je to advokát! Je to náš právní zástupce s bradou přitaženou k límci. Má před ústy pěst a dívá se do země. Tone v rozpacích, hryže si krátké vlásky na hřbetě své pravice a naslouchá slečně Michaele. Vyjevil jí svůj znamenitý cit a dostal košem. Ach, kdo vypoví palčivost urážky, kterou advokát zakouší?

Michaela je dojata svou ušlechtilostí a má pláč na krajíčku. Co si s nimi počneme? Co když spustí moldánky? Ne! Advokát si otře orosené čelo a změní postoj. Jsme zachráněni, neboť jak hnul nohou, zapraskalo mu silně v kloubech (kde se záhy usídí dna). Tato rána nás vrací chlapácké tělesnosti. Advokát se ukloní, jeho licousy se pohnou ubohým polknutím naprázdno a chudšas maže rovnou k Stoklasovi.

Zatím já, ubohý Bernard Spera, se řítím do schodů a pádím po chodbách. Chci mluvit s knížetem a kašlu již na opatrnost. Hledal jsem ho v kanceláři, byl jsem v kuchyni a nyní buším na každé dveře volaje: Alexeji Nikolajeviči!

Konečně jsem ho dopadl, konečně mohu vysypat své otázky. — Mluvím, mluvím, mluvím a utírám si nos prsty.

Kdyby můj zrak mohl proniknouti stropem, viděl bych nad sebou advokáta ve stejných poměrech: Stojí před Stoklasou, drží v ruce kapesník a praví, že se dožívá nevděku. Jaká shoda, neboť já pro lásku boží jsem právě zapřisáhl knížete, aby mně neoplácel zlým. „Už je mezi námi konec,“ odpoví mi na to kníže, „ty jsi, Bernarde, věděl, že ten chlap chodí okolo Kratochvíle, znal jsi jeho jméno a ani slovíčkem ses o tom nezmínil. Naopak, když jsem s ním měl účtovat, zadržoval jsi mě a činil jsi všechno možné, abych se s ní nesetkal.“

Dříve než domluví, dříve než se zmožu na odpověď,

otvírá si o patro výše hubu pan Stoklasa a řve na plné kolo. Rád bych ulovil aspoň slovíčko. — Ale vtom mi již křičí do ucha kníže: „Slyšíš?“ povídá, „chci se s tebou rozloučit, kdož ví, budeme-li mítí příležitost stisknouti si později ruku. — Sbohem, Spero!“

„Ještě okamžik,“ řekl jsem vsunuje svůj střevíc mezi práh a veřej. „Proč jste dal onu knihu Stoklasovi? Chtěl jste mě přivést do úzkých?“

„Ach,“ odpověděl Alexej, „začínám té věci rozumět, to byla odměna pro tebe, že jsi opisoval pro Angličana můj plukovní deník!“

Cítím, jak se mi v tomto nedorozumění rozplývá mozek, cítím, jak šplíchá uvnitř mé hlavy jako břecha v poloprázdném soudku. Cítím, že jsem zešilel. Je tma, někde v nádvoří se budí nové hlasy, slyším Marcela a pak se zhroutím řka: „Kníže, ukradl jsem ty desky v knihovně! Tolik trpkosti pro nic a za nic, jářku, dostal jsem za to osm stováků a jsou už v pekle!“

Ale můj přítel se směje a praví mi na uklidněnou: „Dobrá, řekni svému Angličanu, že jedu ráno o desáté do Budějovic a odtud do Vídně. To je vše, co pro tebe mohu udělat, snad ti ještě něco doplatí.“ Potom umlká, rád by zavřel, ale moje noha mu brání. „Ty zrádče,“ praví kníže, „hlídej, nehni se od mého prahu, čiň všechno, co chceš — nakonec ti přece uniknu. Uniknu vám! Uniknu vám!“

Nejsem již sebe mocen. Strhnu křik, buším na dveře a prosím knížete, aby se vzpamatoval . . .

Pozor! Začíná život mladé třídy, jež je obdařena šviháctvím, penězi a hodinkami na zápěstí. Uvidíte, jak se má k světu. O koho jde? To dá rozum, že o regenta s advokátem — ale k věci!, k věci! Hle, 785 jisker, které vrhá jehlice pana Stoklasa, a hle, jak on sám se stkví. Naproti němu stojí advokát a mluví zalykajícím se hlasem.

Chuďas předvídal správně, že mu ta prožluklá tíseň v krku zkazí oslovení a že bude méně výmluvný, než by si přál.

Odkašlává si a vine kolem ukazováku kapesník. — Mějte pozor na tu zakaboněnou tvář s odleskem čestnosti a pozor na podobu, jež mě s ním spojuje. —

„Dejte mi svatý pokoj,“ praví regent, „nemohu za Michaelu, nemíchejte dvě věci dohromady. Proč jste mě štvál proti panu Jakubovi? Proč jste nás rozkmořil s Charouskem? He? Jaké jste to měl plány? Co vás pátilo na velkostatkářích? Měl jsem neštěstí, že jste se právě vy ujal mé věci.“

„To jsem zvědav, jak z toho vyváznete!“

„Jak? Seskupili jsme družstvo! Je schváleno!“

„To je obcházení zákona!“

„Ne, to je naplňování zákona. — Vidím, že nemohu od vás očekávat nic než urážky. To je vše, co jste mi chtěl říci?“

„Ještě slovíčko. Vzdávám svou při. Jsem u vás naposled.“

Za chvíli padne prvá nadávka, ale můj pán již zvedá kapesník a troubí k ústupu.

Tento náhlý a truchlivý zvuk mě (zvráceného člověka) budí k životu. Visel jsem doposud na klíce Alexejových dveří, ale vstávám a můj přítel mě zve dovnitř.

„Kratochvíle,“ pravil, když jsme si odpustili svá provinění, „není vesmír, pojď se mnou. — Na cestu! Na cestu!“ opakuje, když se byl vrhl do lenošky. „Na cestu!“ dí do třetice a chválí život uprostřed hvozdů: „Stát na pokraji lesa, když vane silný vítr, tlouci se v dubinách, osychat, mrznout, bloudit, hladovět, mít dobrou naději a důvěřovat světu! — To není k zahození! Co tě však čeká tady? Ta hačky se soudem!“

„Co tím myslíte?“

„Co?“ odpověděl kníže, „vždyť jsi mi sám řekl, že máš na svědomí nějaký nekalý kousek.“

„To nebyla pravda!“

Alexej Nikolajevič ode mne ustoupil na tři kroky. — Považuje mě ještě za zrádce? Přiznává, že nejsem o nic

špatnější než ostatní, věří, že jsem odcizil knihu, či je stále nakloněn přidržeti se nesmyslu s vyzvědači? Zřiká se mne? Bude opakovat vyzvání, abych jej následoval? Či mnou pohrdá? Je snad něco lepšího? Proč se na něho dívám do takové výše? — Pravda — vnukl mi jakési opojení, ale nyní je v koncích. Ani on, ani já nemůžeme již prodlužovati staré kouzlo. Chtěl bych slyšeti z jeho úst, že prohrál. Chtěl bych slyšeti, že se obává, jako se bojím já, že prchá poražen, že zašel příliš daleko ve své hře, že ukradl Marcela a Susanne, a že je chce vrátit, neboť na konci jeho bludů nejsou leč nové lži a nové podvody. — Chtěl bych zvědět, co je to za člověka, kam půjde, čeho se odváží, jaké výčitky ho přemohou a co ho bude strašit, neboť vládna opět jasným rozumem, nemohu uvěřit, že prchá před vyzvědači nebo před Stoklasou. Poznávám, že se bojí. Má strach. Můj bože, jak si oddychne maje za sebou naše pahorky a živou lásku dětí.

Vidím toho tatrmána, jak prchá opuštěn se schlíplýma ušima, vidím jej zrazena odvahou a zatajujícího zbytek své dovednosti, aby se ztratil někde na předměstí . . . Musí být sám, neboť ti příliš živí hlupáčkové, jimž strožil úklady, berou doslova jeho vznět a šťvali by ho tam, kam nikdy nevkročí. — Ne, konec starých časů, příteli. Konec cestám a konec hledání, konec tajemství, za nímž následuje statistika zločinnosti.

Jsmo na tom stejně. — Kdybych si ale mohl vybrat, sáhnou přece jen raději po vlastním údělu, neboť já ve své zbabělosti se zmožu aspoň na jedno: Přiznám se, že jsem sprostý zloděj! Mohu si odsedět trest a potom někde za humny vypláznout na svého pána jazyk.

A co zbývá tobě? Nic, nesmysly, nová Kratochvíle, jiný pan Stoklasa a jiný Marcel. — Až se k tobě přimkne, až bude chtít žít po tvém boku, až pocítíš zuby své milenky mimo lože a světnici lásky, vezmeš zas do zaječích, ty špatný básníku . . .

Nemohl jsem se zdržet, abych něco ze svých úvah neřekl nahlas. „Dobrá,“ odpověděl mi kníže, „chceš se vzpí-

rat tomu, v co věříš, chceš mě oklamat jistotami, které nemáš a jichž nenalezneš. Tím hůře pro tebe, lháři. Mluvíš nepravdu a rád by ses vrátil tam, kde jsem.“ Řka to uvazoval plukovník řemeny na svých vacích.

„Nechme toho,“ odpověděl jsem znamenaje, že tyto rozmluvy nemají konce, „nechme toho, kníže, a raději mi řekněte, kde vězí Váňa, proč vám nepomáhá?“

„Váňa je zavřen,“ děl na to plukovník, „odpykává si trest, který jsem mu naměřil.“

„Aha, nechce se mu opustit plné hrnce.“

„Právě tak jako tobě,“ řekl kníže, „shledávám, že mezi vámi dvěma je více podobností, než se na první pohled zdá.“

— — Pod okny vybuchuje motor. To odjíždí advokát. Má naražený klobouk a dopíná si plášť. Tiskne páku, vrhá pohled k oknu slečny Michaely a opakuje si: „Klid, klid, klid!“ Je ovládán touhou ustoupiti v pořádku jako harmonické povahy, a přece vybočuje. — Je unaven a touží po posteli. Ach, těšte se, vy lidé z okolí, že odchází z Kratochvíle vrácen spravedlivé věci malorolníků . . .

Jeho vůz se rozjíždí, houká a vír, jenž letí za komolou zádi jeho šestiválce, zvedne list papíru. Sbohem! Nemáme si co říci, pane. — V ohbí cesty bude se mu ohlédnouti na Kratochvíli, jejíž okna už svítí. V hloubce temnoty uzří svůj obraz na pozadí zámku. Věnujme tomuto zrcadlení špetku pozornosti: Světla našich oken prolomila v některých místnostech jeho podobiznu tak, že se zdá, jako by stavba byla uvnitř jeho hlavy. Není to znamenitá hříčka? — Ale spěchejme dále!

Je osm. Doktor Pustina si hladí licousy a přišlápne rychlostní páku.

Doznívá poslední úder osmé — Kitty svazující si raneček pohlédne na hodiny a zaváhá. Je čas promluvíti s Marcelem, je svrchovaný čas, proč tedy skládá slečna ruce do klína? Rozhodla se jíti za knížetem, avšak věc se snáže řekne, než provede . . .

Bylo jí zatěžko hledět na předměty, s nimiž se měla rozloučit. Vyhlédla oknem na pohybuující se vrcholky topolů a noc jí svlažovala oči. Nač si myslila? Obtížnost cesty, taj, noc, kočár, který je již polovytažen z kolny, strach a to, co dospělým brání, aby vykročili, ona rozumnost, jež praví, že na konci všech vzpour je pokání — ji povzbuzovala. „Ano! Ano! Ano!“ praví svým pochybám, „půjdu.“ — Michaela? Otec? Přátelé, kteří se na ni dívali jako na děvčátko?

Vždycky špatně snášela jejich starostlivost. Cítí nutkání a *závazek* prásknouti za sebou dveřmi. „Zítřa,“ opakuje sama k sobě, „najdou mou postel nedotčenu a na okně bude ležeti psaní Michaelae. Zmíním se jen maličko o tom, co bylo, než jsem dospěla. — Rozdám své věci a v té spojitosti oslovím tatínka, protože se mnou mluvil právě jen o tom, co mi koupí a co potřebuji. Potom mu budu přát štěstí a zdraví, aby si nemyslil, že jsem nevděčná. — Na konci tohoto dopisu napíšu pár řádek slečně Susanne. — Já vím, že je zamilována do Alexeje Nikolajeviče a že jí to bude líto . . .“

Řkouc to jala se Kitty přemýšlet, jak ji osloví a co řekne, aby jí nezpůsobila hoře. „Napíši jí,“ pravila vposled, „*milá přítelkyně* a řeknu, že kníže nechtěl odejít tajně, aby ji nezarmoutil . . .“

Kitty se ještě chvíli rozmýšlí a potom se dá do psaní: „*Milá přítelkyně*, nehněvejte se na mě, dnes v noci odejdu . . .“

„Marceli, Marceli!“ zvolal jsem zahlédna přítele maličké Kitty utíkat do kuchyně, „proč se schováváš?“

Neodpověděl mi a tu syt již tajněstkárství vzal jsem chlapce za rameno a odvedl jsem ho do knihovny. „Posaď se,“ řekl jsem, nabízej mu lenošku, v níž tak rád sedával kníže, „posad' se a odpovídej mi podle pravdy. Plukovník chce, abys šel s ním? — Ano, nebo ne?“

„Ano, nebo ne?“ opakoval jsem znamenaje, že Marcel nemá chuť mluvit.

„Ne,“ děl chlapec s polekaným pohledem, „neřekl mi nic takového.“ Oddychl jsem si, ale současně jsem shledával, že moje přání je rozdvojeno, že nemám, co bych více řekl, a že mě Marcel zklamal. „Možná, že nemluví pravdu,“ napadlo mě, avšak Marcelův výraz byl tak prostomyslný a zračila se v něm taková lítost, že jsem byl nucen uvěřit. „Ech,“ řekl jsem si, „na konci cest, jak se praví, bývají často ztrachtilá překvapení, avšak ti, kdo se dnes vydávají do světa, nacházejí svá zklamání dříve, než vyšli. Jsou mdlí a unaveni v šestnácti letech právě tak jako ty v padesátce. Není, proč by ses znepokojoval, Bernarde, Marcel neodejde. Je pln odhodlání ve svých myšlenkách, ale skutek utek.“

Tu jsem byl jat lítostí a zdálo se mi, že svět je stár. Venku začínalo pršet. Obloha rozvláčných strastí plná par vcházela v hanebné účtování a otevřeným oknem proudila do knihovny mlha. Ospalý, mírný, pitomý klid Kratochvíle, jak jej po léta znám a jak se mi do hloubi duše protiví, se přeléval jako příboj všednosti, která nepomine. Otřásl jsem se a jal jsem se mluvit o svých stěvících, které jsou zralé pro pár příštipků. Prosil jsem, aby je Marcel odnesl zítra k ševci.

„To,“ odvětil Marcel, „vám nemohu slíbit.“

„Jakže,“ řekl jsem pociťuje snahu urazit Marcela, „ty, klacku, mi odpíráš službu, kterou jsi mi povinen? Nestydíš se?“

„Pane Bernarde,“ odušil Marcel, „kdo ví, kde mě zítra bude konec. — Nemohu to již vydržet, nemohu tady zůstat, mně se to protiví! — Je mi hanba, že vám to musím říci: já uteču.“

Zůstal jsem stát s otevřenými ústy a Marcel zajíkaje se jako zpěvák jal se mi mluvit o tom, že půjde, kam ho oči povedou. „Proč, můj příteli,“ otázal jsem se, dívaje se na toho chlapíka jako na šťastnou náhodu, jež nás svede k dostaveníčku.

„Proto,“ odvětil, „že jsou tak krásné dny, proto, že se snáší večer, proto, že jsou na všech stranách cesty a že si musím něco počít. — Chtěl bych se podobat knížeti.“

„Tak,“ řekl jsem, „ty odcházíš a tvůj plukovník o tom neví? Tys mu to zamlčel?“

„Ne,“ odpověděl Marcel po chvíli ticha, „prosil jsem knížete, abych s ním směl jít, ale nikdy mi neodpověděl.“ Vyslechnuv to spustil jsem na Marcela hrubě a užíval jsem výrazů, jež jsou hodny bandity. Jak jinak jsem měl utajit svou radost? Doznávám, že jsem tak pošetilý, abych se tu a tam pro toho nezdárníka rozehřál, a chtěl jsem tomu předejít.

V důvěrnosti této černé hodinky mě zaplavovalo veselí.

Venku zadupaly dřeváky jednoho ze sluhů, jenž uháněl pod našimi okny. Když přešel a když utichl ten zvuk a nastalo ticho, cítil jsem já i Marcel, že naše sladké přátelství se utužuje. „Ano,“ řekl jsem za tohoto přivalu lásky, „jdi si, kam máš namířeno, ty ničemo, ale dej si pozor, ať tě za pár dní nepřivezou zpátky četníci. Máš nějaké peníze?“

„Padesát korun.“

Po chvíli jsme se dopočítali šedesáti. „To je vše,“ řekl jsem, „mimo poznámku, jež se mi nezdá nezávažnou: Řekni pěkně nahlas, že odcházíš, a vezmi si s sebou papíry, které budeš potřebovat, neboť, můj zlatý, se mi ani za mák nelíbí, abys odešel zahradní brankou jako zloděj. To mi páchne hanebným dobrodružstvím. To není to pravé. Nikdo nemá práva, aby tě zdržoval, ale jestliže utečeš, dá tě náš pán vybubnovat na krumlovském náměstí.“

„Já vím,“ odpověděl Marcel, „ale stydím se mluvit o tom, že jdu pryč a že mám jiné myšlenky než ti ostatní. — Prosím vás, řekněte knížeti, aby mě vzal s sebou!“

„Já,“ odušil jsem, „mám býti zapleten do tvých hloupých kousků? Co si myslíš, ty kluku ušatá. Učiním něco dočista opačného a řeknu, kde tě mají hledat!“

„To neuděláte,“ dí Marcel a dodává, že musí vyhledat knížete. Nezbyvá mi, než abych ho následoval.

— — Scházíme se všichni v kuchyni. Pan plukovník je krásně vystrojen a děkuje právě Františce za čaj, který slečna připravuje s takovou dovedností. —

„A vy,“ dí obraceje se opět k Veronice, „jste se mi starala o zavazadla. — Věru lituji, způsobil-li jsem vám nějaké nepohodlí.“

„Nikoliv,“ odpověděla Veronika s úsměvem, který již nikdy nezahlédnu na její škaredé tváři.

Ach, jediný úsměv je šlakovitě málo. Naše kuchyně se dnes podobá komoře po vyhoření: ohniště je černé a v kamnech ani jiskřička. „Je osm,“ povídám k Františce, „to jsem zvědav, co bude dnes k večeři.“

„Buďte bez starosti, buďte bez starosti!“ odsekla mi se starou řízností. Pokrčil jsem nad tím rameny. „Dnes se dojídá!“ pravila Veronika chrastíc klíči. „Každý svou polívčičku, pane Bernarde.“

Poznal jsem, že naráží na starou příhodu, kdy jsem byl přinucen utíkat z Corneliina pokoje, a odpověděl jsem jí, jak zasluhovala. „Ale,“ řekl jsem, „když jsme již u slečny Corneliie, copak se stalo, že ji nikde není vidět?“

„Dala mi výpověď,“ pravila Františka, „vy o tom nevíte?“

„Já,“ řekl jsem, „o tom slyším poprvé.“ Můj údiv byl věru nepředstíraný, ale podivení plukovníkovo bylo přirozenější. Když se kníže utišil, otevřel svou brašnu a rozdával prsteny, sponky a bůhvíjaké zboží, s nímž chodí v Rusku Arméni. Vyprázdnil svůj vak a na všech stranách zněly díky, jako kdyby rozdával ryzí zlato: „Děkuji pěkně!“ — „To si schovám, to budu nosit k těm modrejům šatům, co jsem si dala šít.“ — „Ne, takový nádherný věci, že si, Milostí, děláte škodu! Na mou duši, vždyť to nebudu umět ani na sebe navlíknout.“

Slyšel jsem ozývati se v těchto výkřicích upřímnou radost, jakkoliv cena všech dárků nedosahovala ani ceny sklenice vína.

„A vy již opravdu musíte odjet? Kdy? Zítřka? No, kdo ví, jak to bude, snad vás náš pán ještě zdrží.“

„Jemine, v takovém nečase by se mi nechtělo. Než se jen dostanete na dráhu! To je kus cesty!“

„Jdi ty hloupá,“ praví na to Františka a nemůže od-

trhnout oči od svého náhrdelníku, „kníže pojedě vlakem, ne?“

„A jak by jel? Snad ne po svejch? Ženská, víte, jak je to daleko?“

„Ale můj bože,“ praví na to Veronika, aby zastřela rozpaky, neboť se do této chvíle domnívala, že kníže jde s jakýmsi plukem a koňmo, „ale můj bože, to se už ani nedozvíme, jak to bylo s tím myslivcem. Von nám toho Váňa tolik nalhal, a když jsme ho chytily za slovo, tak nám říkal: Zeptejte se pana plukovníka. Teď už je pozdě . . .“

„Co, chudák Váňa, asi dělá! Neměla bych mu donést do tý komory kousek studenýho masa?“

„A nemohl byste mu to, Milostí, už vodpusťit?“

Kníže se dal do smíchu, ale protože slečny naléhaly víc a víc a protože musil v něčem povolit a nemohl všem vyhovět, jal se vypravovati příběh o myslivci. Marcel mu na počátku přízvukoval a smál se při tom do taktu, že se to podobalo výjevu z nějaké pořouchlé opery.

„Příhoda, jež se počíná,“ spustil plukovník, „je víc než stoletá. Jakýsi blázínek, jenž při křtu svatém dostal jméno Petr . . .“

„To není vono,“ povídá na to Marcel, „Váňa říkal Eugen.“

„Řečený Petr, Eugen nebo Pavel,“ pokračuje kníže, „když dospěl v muže, stal se myslivcem a sloužil u sultána. Jednou zvečera si obul střevíce . . .“

Do toho vpadne Marcelův smích: „Lalala“ a kníže mluví dál.

„Střevíce si obul z kozinky a přes ně natáhl pak boty z juchtoviny. To myslil na honbu. Měl zálusk na kačeny a tak, jak byl, se sypal k rybníku. Chvilku se rozmýšlel, pak vstoupil do vody a brokovnici držel nad hlavou. V ten čas se setmělo a čeřila se voda . . .“

„Můj bože,“ povídám si, „já starý hlupák tady poslouchám také tlachy, jako kdyby mi bylo deset a neměl nic lepšího na práci. Vždyť je to nějaká zatraceně povědomá pohádka z Tisíce a jedné noci.“ Mávl jsem nad vypravová-

ním rukou a za pomoci malé Julie jsem se jal rozdělovat oheň.

Myslil jsem úsilovně na slečnu Susanne a jen tu a tam jsem zavadil pohledem o plukovníka. Padá na něho záře ohniště, je opět ve svém živlu a jeho posluchači se smějí. Mně ovšem táhne hlavou něco jiného, jsem roztržit a rozumím PRAŠILOVI méně a méně. Jeho hlas splývá s hukotem kuchyně.

„Hle,“ myslím si, „člověk, kterého vidíš, je šašek. Jaká lživá hra mu vzdouvá srdce? Co zamýšlí, co předstírá, jaká čestná jména hledá pro svá tuláctví? Vím bezpečně, že upláchne před svítáním. Je již na skoku a klid, který hraje, nemá než nasypat sůl do očí služek.“

Snažil jsem se postřehnouti na jeho obličejí známky rozpaků a byl jsem žádostiv, kdy se ruka Alexeje Nikolajeviče zastaví nevědouc kudy kam. „Teď,“ řekl jsem si znamenaje pohyb plukovníkův, „teď si přejeđe dlaní čelo, teď se podívá slepým pohledem zmateného člověka, teď se odvrátí od Františtiny tváře, teď ho orosí pot trapnosti.“ Ne, kníže se ještě přemáhá, ještě se ovládne a podobná věc potká spíše Františku. Vskutku není na tom dobře. Její nos se potí. stojí příliš blízko před knížetem, otírá si dlaně o břicho zástěry a hloupě se směje; hloupě, křivě, nuceně jako člověk, jenž poslouchá trapný žert. Neví, co by odpověděla, hledá slovíčko, a její ruce opakují stále týž pohyb hledající správný směr.

Díval jsem se po skupině ostatních slečen znamenaje již každé hnutí jejich prstů a každé slovo vyprávění. Tu mi padlo do očí něco nového: Děvčata hleděla na plukovníka s útrpností! Na mou čest, jaký rozdíl! Spatřoval jsem na nich stísněnost!

A kníže? Viděl jsem jeho starobu, jeho strnulý výraz a dočista jinou kůži, než ve které vězel, když jsme mu viseli na rtech.

Je s ním konec. Je překonán, je zaražen, je bez tajemství. Uhaduji, co udělá, uhaduji, co řekne, a jestliže mě ně-

co překvapuje, je to nestydatost a vůle dozpívat partes. Žel, vidím, že je to podvodník, vidím, že je to jeden z těch lumpů, již nedovedou včas přestat. Je mi ho líto. Můj bože, cítím k němu náklonnost smíšenou se soucitem právě tak jako všichni ostatní. Cítím náklonnost, jež se ani za mák nepodobá obdivu. Chtěl bych mu položit ruku na ústa a naplnit jeho brašnu uzenkami . . .

Nyní ke mně přistupuje Marcel. Dotýká se mého rukávu a usedá. Má ústa pootevřena, jako by se divil, chce něco říci, ale nedostane ze sebe slova. Mlčí. Mne si čelo pohybem, jež ukradl Prášilovi. Cítí se uvězněn ve své oddanosti, ve svém odhodlání a ve své víře. Odmítá poznávat. Nechce nic slyšet. Sklání hlavu.

Co cítí? Zdá se mi, že tomu rozumím, a rád bych něco řekl, ale jeho mlčení je silnější. Chci mu stisknouti ruku, avšak Marcel již vstal. Dívá se na PRÁŠILA, hryže se do rtů a nyní zcela bez ostychu praví: „Vezmete si s sebou jídlo? Kuchařka vám připravila na cestu vejce a pět krabic nakládaného masa . . .“

— A teď sledujte malého chlapce, jak utíká vzhůru po schodech a jak otvírá dveře Kittina pokojíčku.

„Co zde chceš, co tě to napadá, vždyť sem může každou chvíli vejít Michaela . . .“

„Ach,“ odpovídá Marcel, „musím ti to říci. Kníže se o nás nestará!“

„Proč? Proč myslíš?“

„Žertuje se služkami. — Zdá se mi, že si je předchází, zdá se mi, že nemluví pravdu.“

„To není možné,“ vydechne Kitty.

„Povídám, že ano. Znáš příběh o myslivci? Vypravuje jej znovu, ale tak, jako kdyby to byl *sultánův* myslivce a jako by se oženil s *Filomenou*.“

„Kdo je to *Filomena*?“

„Nikdo. Kníže si ji vymyslíl — anebo —“

„Co jsi chtěl říci?“ ptá se Kitty. Ale Marcel začne z jiného konce.

„Vypravuje podruhé všechno dočista jinak.“

„Myslíš, že to byla lež?“

„Ano!“

Tu se obě děti k sobě přiblíží, jako kdyby se posunovala náruč jediného zklamání. Kitty si vkládá do úst konec řemínku, jež má ovinut kolem zápěstí. Drtí jej mezi zuby a škube rukou.

„Půjdeš?“ praví Marcel.

„Jak bych nešla? Jak bych to mohla udělat?“

„Myslím si, že nás nevezme. Myslím si, že jde dočista jinam, než říká. Uteče k hraběti Kodovi!“

„To není pravda!“

„Je,“ dí Marcel ztišeným hlasem. „Vím to. Cornелиe má své věci ve stáji, ujede s ním!“

Kitty chvíličku váhá s odpovědí, zardívá se a trhá řemenem. Konečně její zoufalá hra ustává a Kitty otevře ústa: „Je tedy po všem? — Ne!“ odpovídá sobě po chvíli ticha, „Cornелиe je hlupačka.“

„To je možné,“ ozve se opět Marcel, „ale vím, že s tím počítá.“

„S čím?“

„Že půjde s knížetem. Díval jsem se na něho, když potěžkával Cornелиina zavazadla, a teď zapírá, že ví o její výpovědi. Je s ní smluven!“

„Ale já půjdu,“ praví Kitty, „půjdu, chci odtud vyváznout.“

„Jak,“ pronáší Marcel skrze zuby, „ty půjdeš s Cornелиí?“

Slečně Kitty se nedostává opět slov. Je bezradná, vzpomíná si na Michaelu a chtěla by vykřiknout její jméno, chtěla by se rozběhnout za svou sestřičkou, ale váhá. naslouchajíc dešťovým kapkám, jež padají na okenní sklo.

„Kitty! Kitty! Kitty!“ volá Marcel, ale malá slečna nezvedne hlavu. Je zdrcena. Její ruka umdlévá, zadrhla si příliš silně smyčku kolem zápěstí a nyní zakouší bolest jako něhu. Rve řemínek a namísto o Michaela jsme se mluvili o slečně Susanne.

„Pařížanka, Pařížanka!“ dí štiplavým jazyčkem komorných a utrhá nebohé učitelce, jako by byla sama zlá.

„Miluje knížete, miluje ho,“ praví vposled, „miluje ho právě tak jako Corneliie a jako Michaela.“

A Marcel? Má ruku v kapse a přepočítává svých šedesát Kč.

„Což naplat,“ říká, pouštěje mezi prsty poslední minci, „půjdeme sami. Zaplat' pánbůh, nemusíme se doprošovat.“

U večere oznámila Francouzka panu Stoklasovi, že v její rodině kdosi onemocněl a že je nucena vrátiti se do Paříže. Její záměr byl velmi průhledný, a jakkoli jsme si všichni přáli neuváděti slečnu do úzkých a jakkoliv jsme se nechtěli zdržeti u tohoto předmětu déle, než vyžaduje slušnost, přece jsme nemohli spolknout všechny své otázky. Ale tato účast byla škrobená. Susanne odpovídala jen krátce. Nechtěla předstírat znepokojení, jež by se zítra ukázalo plným, a její zdrženlivost se zdála vyjadřovati, že vše, co udělá, podnikne na vlastní vrub a odpovědnost.

„Jsem šťasten,“ pravil Stoklasa, „že příliš nespěcháte. Kdož ví, neurovná-li se vaše pařížská věc za čtyry týdny tak, že snad nebude třeba, abyste odjížděla.“

„Za čtyry týdny?“ opakovala Susanne.

„Byl bych vám velmi zavázán,“ děl opět můj pán, „kdybyste se, slečno, nerozhodovala jinak než při svém příchodu.“

Susanne klopí hlavu a kníže vypravuje panu Janovi příhody z války. Mluví a mluví, jako by nerozuměl slova francouzsky. Mluví a náhle se přerušuje krátkou poznámkou: „Těšil jsem se, slečno, že budeme mít společnou cestu až do Krumlova. Jaká škoda, že se zdržíte!“

Slyše jeho nedbalý tón nemohu nezávidět Stoklasovi. Má ten chlap štěstí, že nevysolil peníze, které měl již připraveny! Vždyť Alexej ujede tak jako tak! Ani ho nenapadne, aby na Susanne čekal.

„Paříž,“ prohodí po chvíli slečna Michaela, „není tak veliká, aby se v ní lidé nepotkali . . .“ V jejím hlase je právě tolik ironie jak smutku. Vstává, omlouvá se a chce odejít, ale Alexej ji zdržuje.

„Odjedu časně ráno,“ praví. Potom jme se loučiti a dě-

kuje Michaele, pronášeje některá slova, jež mají dvojitý smysl.

Asi dvacet minut před půlnocí jsem zaslechl, jak někdo vyvádí koně a zapřahá. „Pozor,“ řekl jsem si, „nechám proklouznout knížete, ale nikdo jiný mi neunikne!“

238

Chtěl jsem zkusit ještě jednou zámky u východu a při obhlídce jsem se dostal až do sklepa. Bral jsem se chodbou, kam nikdo nepřichází, a tu jsem si vzpomněl na Váňu. — „Což, kdybych ho osvobodil z vazby? Nemohl by mi pomoci?“

Tato myšlenka se mi zdála dobrá, jal jsem se tedy volati seržantovo jméno. — Odpověděl mi ranami na dveře. Jda směrem, odkud zazníval hluk, našel jsem po několika krocích komoru, jež sloužila za plukovní vězení. Otevřel jsem a Váňa jako zběsilý vyrazil ze dveří.

„Hola, hola, chlapíku!“ volal jsem za ním, „myslíš, že jsem tě pustil jen tak zadarmo? Vrať se! Vrať se!“ Křičel jsem dovolávaje se všeho na světě, ale ničema utíkal, seč mu stačily síly.

Pustil jsem se za ním a tu v místech, kde se lomí chodba, padám, letím, řítím se do jakési hlubiny. — Do hlubiny? Svalil jsem se z výše pěti schůdků hlavou do džberu. Nicméně se mi zdálo, že umírám. Zatím se štoudev za pekelného hlomozu válela z řečených stupňů, jež oddělovaly jednu část chodby od druhé —.

Řas ví, jak si Váňa vyložil hluk, který jsem způsobil svým pádem. Myslel, že užívám střelné zbraně? Snad. Pádil vzhůru k vstupní síni jako blázen. Řval, klel, hulákal.

Můj bože, Kratochvíle se budí, slyším práskání dveří, výskot, rychlé kroky a hrozný hlas knížete Alexandra Nikolajeviče Megalrogova, jenž odpovídá hlasu svého sluhy.

Belhám se s okem zalitým krví do zvýšeného přízemku. Co se to děje? Ještě mi zbývají tři schody, ještě dva, ještě jediný a jsem před vstupní síní Kratochvíle.

Kdo to přebíhá, kdo to zápolí, jaké stíny se přede mnou míhají?

Za svitu jediné lampy rozeznávám, jak kníže oděn v plášť zápolí s Váňou a odhazuje zavazadla svých milenek. Rozeznávám Marcela a Kitty, rozeznávám přibíhající Cornélii a její výkřik mi rve sluch. — Co to znamená? Cornélie se zastavila před dámou oděnou v cestovní plášť a poznala v ní slečnu Susanne.

Zatím si kníže přehodí přes rameno svou jedinou brašnu, vyšvihne se na okno obrácené k lesům a vzápětí zmizí v noční tmě.

A jeho přátelé? Nikdo ho nezavolá zpátky! Nikdo se nehne z místa?

Nikdo?

A přece! Marcel!

Dere se k oknu, stěží ho dosáhne, ale již se drží pažení, již se smyká dolů. Již dopadl, zajisté nikoli bez oděrek.

Vrhám se ke dveřím, otvírám, křičím, nic naplat, pod oknem je prázdno. Tu mě odstrčí seržant Váňa a s klením kvapí za svým pánem.

Za několik dnů po Alexejově odchodu mi řekl lesmistr, že se kníže zdržuje v lesích NA VĚTRNÍKU. „Není snad v lovcím zámečku?“ otázal jsem se. „Ne,“ odušil Rychtera. „kníže si zřídil stan a polní kuchyni v místech, kde se říká NA STRUHÁCH.“

„Jaká změna, jaké ponížení!“ vykřikl jsem vzpomínaje na chlupatý jazýček a vznešené způsoby pana plukovníka, „ze srdce rád bych ti postoupil vyhřáté lože a vše, co hrdlo ráčí.“

„Všímám si,“ děl Rychtera, „že knížeti tykáte.“

„Ano,“ odpověděl jsem, „vím, že se mýlím, ale zdá se mi, že jsem mu nikdy neříkal jinak.“

„Bojím se,“ řekl opět po chvíli Rychtera, „že budu nucen poprositi pana plukovníka, aby se klidil z naší končiny . . .“

Slyše to vpadl jsem lesmistrovi s výkřikem do řeči a ubezpečoval jsem jej, že se zaplete do prožluklých příhod. „Což nevíte,“ pokračoval jsem, „že má kníže zvláštní posláni a že chce před odjezdem do Paříže zahladit stopu?“

„Zase začínáte?“ odbyl mě lesmistr, „naposlouchal jsem se podobných nesmyslů dost a dost!“

„Nezačínám, končím,“ odpověděl jsem, „napíši knížeti dopis na rozloučenou a některý z vašich hajných mu jej odevzdá.“ Lesmistr přisvědčil a šel po svém, já pak jsem usedl a svíraje v dlani svou hlavu, jal jsem se skládati list pro BARONA PRAŠILA.

*Tvá slečna Cornela a tvoje zbrklé holky
jsou celé pryč a pláčt jako divé,
jak zvednou stavidla ty dívky příčinnivé,
pak s nimi není nic. Jak lehnou na stolky*

*a v ruce kapesník, a v kapesníku nos,
se dají do breku, pak sbohem, škoda řečí,
je všechno ztraceno a zbývá nebezpečí,
že budeš ukřičen, spílej jim nebo pros.*

*Proč jsi jim utekl? Proč jsi vzal do zaječích,
ty starý chlipníku se srdcem na hadry?
Viš, že ty chudinky teď střemhlav upadly
do zármutků, nad něž už neznám větších?*

241

Měl jsem v zásobě ještě asi tucet nadmíru štěpných rýmů, ale řízením osudu mi nebylo dopřáno dopis dokončit, při slově „hadry“ vpadla do mé světnice Kitty a na nic se neohlížejíc žadonila, abych s ní šel do obory.

„Proč?“ otázal jsem se, „proč do obory?“ Tu odvracejíc tvář a klopíc oči vypravovala mi mladší slečna Stoklasova o Susanne, která věří, že plukovník neodešel a že je někde nablízku. „Chtěla bych se s ním ještě jednou setkat,“ dodávala Kitty, „chtěla bych se ho otázat na tisíc věcí, chtěla bych mluvit s Marcelem . . .“

„Pojďme,“ řekl jsem, „pojďme dokončiti své léčení. Požádám Susanne, aby šla s námi.“

„Mluvíám s ní každý den,“ odpověděla Kitty, „a vím všechno, co si myslí. Ví, že nepůjde . . . Nemluvte před ní o knížeti . . .“

„A Cornélie?“ otázal jsem se maje v úmyslu mluvit bez obalu.

„Vysmívá se mu,“ pravila Kitty. Vzpomněl jsem si na svůj nedokončený dopis a pojal mě smutek. „Hle,“ řekl jsem si, „snad jsi protřelý, snad jsi práskaný, ale především ti patří koruna hlouposti. Vršíš omyl na omyl a poznání lidských povah i smysl věci ti uniká.“

Byli jsme již přichystáni na cestu, ale nemohl jsem překročit práh, abych se nezeptal na Michaelu.

Kitty mi zůstala dlužna odpověď a já jsem pokračoval ve svých úvahách: „Tentokrát se nezmýlím ani o vlásek. — Michaela je hezká holka, jichž se počítá třináct do tuctu.“

Co teď cítí? Smutek smíšený se samolibostí, trochu uražené pýchy, trochu studu a nic víc! Je utkána ze stínu, nemá krev a to, co se mi na ní líbilo, byla jen kouzelná léta kolem dvaceti — kéž by se Kitty nepodobala své starší sestře . . .“

Asi za tři hodiny rázné chůze jsme se přiblížili k táboru BARONA PRÁŠILA. Spatřiv zdálky svého druha, chtěl jsem se mu vrhnout do náruče, ale Kitty mě zadržela prosíc, abychom posečkali. Souhlasil jsem, domnívaje se, že dříve než vystoupíme ze zálohy, budeme svědky nějakého veselého kousku. Ukryli jsme se tedy v houštině keřů, jež rostly na pokraji srázu. PRÁŠILŮV tábor ležel pod námi. Díval jsem se se zalíbením k stanu, k polní kuchyni, k hrnčákům (kterým se u nás říká PRAMEŇÁČKY) a ke sběrači kouře, jenž byl ukut a zohybán z jakéhosi pohozeného plechu. Zdálo se mi, že na těch předmětech lpí něco kouzla dětské hry.

Blízko tábořiště se vinul potok. Znamenal jsem s rozkoší tři schůdky, jež PRÁŠIL zřídil pro svou armádu, aby se mohla umývat a aby bez nesnází pila. Byl jsem nadšen, shledávaje vedle potoka pohozenou valchu a tři či čtyry kusy prádla, které se sušily na trávníku sotva zbaveném sněhu. Šklebě se, hroze svým druhům a tře si stehno mohl jsem stěží utajit šťastný smích, tu jsem však zaslechl, jak Kitty polohlasem vzdychá: „Chudáci!“

Ach, to, co mě rozehřívalo, naplňovalo slečnu zklamáním a ošklivostí . . . Ukazovala na knížete, jenž běžel k potoku přemáchat košili, a potom se její prst obrátil k Váňovi, který se válel blízko ohniště na zádech.

„To nic neznamená,“ řekl jsem na seržantovu omluvu, „není doposud ve své kůži, stýská se mu po Kratochvíli, ale zítra se vrátí k poslušnosti.“

Kitty hltajíc pohledem Marcela, neodpovídala. Čím se náš přítel zabývá? Dlouho jsem to nemohl rozeznat, ale teď, když zavál vítr, poznal jsem, že kupa, jež se rozlétla od jeho nohou, je slepičí peří. Marcel škubal kohouta a po chvíli jej zvedl za jakousi nit, jež visela z jeho zobáku. Pochopil jsem, oč jde. Marcel, mé nevinátko Marcel, chytil tohoto starého, zbídačeného kura na udici. Představoval jsem

si, jak to vykonal. Jak stojí někde za humny, jak vrhá vna-
didlo, jak je onen kohoutí major sezobává a jak zděšený
Marcel táhne za svůj provázek. Viděl jsem, jak kvapí, jak
pospíchá a jak se na jeho čele perlí pot. Rychle, rychleji!,
musíš ho skrýt za nadry a zakroutit mu krk dříve, než za-
kokrhá, dříve, než vyrazí skřek a začne tlouci křídly.

Zatím Kitty poodstoupila a já, vida, že se chce vrátit,
aniž našim druhům stiskla ruku, byl jsem proti ní velmi po-
puzen.

„Čiňte si, co vám libo,“ řekl jsem, „já sestoupím do tá-
bora a zapřu, že jste přišla se mnou. Nenalezl bych omluvu
vaší zdrženlivosti a jsem nucen lhát.“

Opakuji, že jsem byl při tomto výjevu jat proti slečně
Stoklasové hněvem, a jestliže se věc nesrovnává s tím, co
jsem řekl, mluvě o úlevách a radosti, kterou jsem pocítil,
když Kitty prošla bez úrazu příběhy knížete Alexeje Niko-
lajeviče, vezte, že teď nelhu. Ušlechtilosti, jichž jsem se na
začátku držel, jsou jen vna didlo, abych získal IMPRIMATUR
pánů ředitelů knihoven a škol. Mé srdce je jinde. Mé srdce
je na straně Marcelově.

Běda, cítím, že ani v tomto okamžiku, kdy již zavírám
své stránky, nemohu mluvit pravdu. Snažil jsem se o to ze
všech sil, ale poznávám, že ji nemohu vyjádřit ani slovič-
kem ANO, ani slovíčkem NE. Odmítám Kitty a miluji ji. Cí-
tím současně úlevu, žal i hněv, úlevu proto, že Kitty zůstá-
vá v bezpečí, a proto, že moudří, žal proto, že zrazuje své
druhy, a proto, že zapoměla na kouzlo, jež jsem chtěl roz-
dmychávat. Cítím úlevu, neboť PRAŠIL je, jak vím, ničema,
jeho svět je prahanebný, minulý a nepřátelský všemu, co
zasluhuje jména mladosti, cítím úlevu, že táhne ke všem
čertům — a přece! Odkud ono palčivé znepokojení? Nevy-
znám se v tom!

Minula hodná chvílička, co jsem — zabrán do svých
myšlenek — civěl na PRAŠILŮV tábor. Kníže zatím zvedal již
kotvy. Rozkázal Marcelovi, aby svinul stan a převázal zava-
zadla. Hrněčky jsou již složeny a vykuchaný kohout visí na
Vánově holi. Kníže přikládá pěst k ústům a troubí na po-
chod . . .

Mám věru čas. Ještě okamžik, ještě jeden pohled na Kitty — ještě jedno vyzvání a již se dávám do běhu, již se řítím k PRÁŠILOVI —.

„Odpouštím ti toho Angličana,“ dí kníže, „ale věř mi, kdyby ho nebylo, seděl bych v Paříži . . .“

Rád bych zvěděl, kterým směrem se naši poutníci obrátí, ale odpověď zaniká v přívalu Marcelových otázek a čas plyne příliš rychle. „Musíme jít,“ praví plukovník a volá do svých řad: „Na cestu!“

Řka to pozdraví směrem ke křovisku, kde stojí Kitty, a dá se na pochod.

Díval jsem se za nimi a tu jsem spatřil, jak Kitty sbíhá z návrší. Volala knížete jménem.

„Sbohem!“ opakoval PRÁŠIL vzdaluje se víc a víc.

Dříve než naši přátelé došli k zátočině, kde se ztrácela cesta, oddělil se Marcel od své skupiny. Dává se do běhu, letí ke Kitty, aby si vyměnili několik slovíček, která neslyším.

Domluvili. Marcel zvedá těžký vak, jež bude (namísto něžností) sdílet se svým pánem, a vrhá se na cestu. Pádí za PRÁŠILEM.

Kitty a já jsme pak ještě chvíličku postáli v pobořeném táboře naslouchající slábnoucímu vytrubování, jež napodobí lesní roh či polnici.

Asi dva roky nato, když jsem už byl dávno vyhoštěn z Kratochvíle, sešel jsem se v kteréši pražské kavárně (kam čas od času Ellen a já chodíváme obědvat bílou kávu), s pánem Janem Lhotou.

Viděl jsem velmi rád, že zesílil, že zmužněl a že odložil svou nerozhodnost. Mluvili jsme o starých časech a mladý statkář se v proudu řeči zmínil o BARONU PRÁŠILOVI.

„V Paříži dne 14. července,“ pravil, „spatřil jsem knížete Alexeje kráčet v čele vojenské hudby. Bral se před hloučkem Pařížanů z předměstí mimo kostel svaté Magdaleny, a jakkoliv se slévalo, byl zahalen v plášť s bobřím límcem. Měl rukavice, zdviženou hlavu a orlí pohled. Lidé za ním ukazovali prstem, říkajíce, že je jeho kožišek podšit bláznovstvím.“

Román *Konec starých časů* vydal poprvé Melantrich v září 1934 (podle knižních bulletinů 26. 9.) jako 61. svazek edice *Úroda*, sbírka krásné prózy, a 10. svazek *Spisů Vladislava Vančury*. Ještě v témž měsíci vyšlo tamtéž vydání druhé, pořízené z téže sazby, v níž pro krátkost času nebyly provedeny změny ani opraveny i zjevné, ač ojedinělé, tiskové chyby. Jedinou odlišností je údaj *II. vydání* v tiráži. Text těchto vydání je tedy zněním prvního knižního vydání a zároveň poslední ruky, neboť třetí vydání následovalo až roku 1947 v *Družstevní práci* — Melantrichu — Svobodě jako 13. svazek *Díla Vladislava Vančury*, pořádaného Janem Mukařovským a Ivanem Olbrachtem. Toto vydání přejímá text 1. a 2. vyd. i se závažnějšími omyly, přestože drobné chyby byly opraveny a jiné zavedeny. Čtvrté vydání vyšlo v *Československém spisovateli* roku 1958 jako 10. svazek (v záhlaví mylně uvedeno 13. svazek) *Spisů Vladislava Vančury*, které řídil Jan Mukařovský. (Ediční přípravu onoho vydání provedl R. Havel.) Páté vydání (chybně uvedené jako 4.) vyšlo v *Práci* jako 1. svazek *Červené řady* edice Erb v roce 1968. Šesté vydání vyšlo opět v *Čs. spisovateli* jako 38. sv. *Velké řady Slunovratu* v roce 1975 (s chybou v tiráži — v ČS šlo o vydání druhé, nikoli třetí). Naše vydání je tedy sedmé, v ČS třetí.

Knižním vydáním předcházelo několik časopiseckých otisků vybraných pasáží románů: v *Měsíci 3, 1934*, č. 7, s. 8—9 (kapitola *Společnost v loveckém zámku*); v *Národním osvobození 11, 1934*, č. 214 (z 13. 9.), s. 1-2 („*Zrození dítěte*“ — část kapitoly *Vypravování o ruských vánocích v poli*, od slov *Chvála Ježíši Kristu . . .* do konce kap.); dvě ukázky v *Českém slově 26, 1934*, č. 214 (z 14. 9.), s. 2-3 a č. 222 (z 23. 9.), s. 15 („*Váňův příběh*“ — část

kap. Kuře na rožni, od slov *Můj pán, pravil Váňa . . . po slova nad každým člověkem vládne milosrdenství*; a „Jak byl založen zámek Kratochvíle“ — část kap. Stránka dějepisu, od začátku po slova *že se dělníci svezou pánům po kobylice*); a v *Právu lidu* 43, 1934, č. 223 (ze 23. 9.), v příl. *Nedělní okénko* s. 2-3 („Noční dobrodružství“ — část kapitoly Záměna, od slov *Táhlo již na desátou do konce kap.*).

Znění časopisecké se od knižního liší v nezávažných případech tiskových chyb, pravopisných úprav nebo typograficky zdůvodnitelných zásahů do odstavců. Některé případy jsou však významné: odstavec „*Pozor! Pozor!*“ . . . (v našem vyd. na s. 131—132) byl v knižním vyd. zrušen na úkor jasnosti textu; na téže straně jsme však podle knižního vyd. převzali spojení *jít mimo Corneliiny dveře a co má přítelkyně dělá místo mimo Corneliiných dveří a co Corneliie dělá*; ve Váňově vyprávění užívá časop. otisk stylisticky odlišně velkých písmen u výrazů *Pán Bůh, Chvála Bohu Všemohoucímu, Matka boží*; tamtéž schází v časop. věta *Měli všehovšudy pár koní a to se špatně utíká* (zde s. 74).

Rukopis románu není znám. K dispozici pro posuzování autorských a neautorských zásahů v textu je pouze strojopisný oklep Vančurova scénáře k filmu Baron Prášil. Scénář je dochován v několika variantách. Publikované znění scénáře (Oleg Malevič, *Od scénáře k románu*, Sovětská literatura 1981, č. 6, s. 138n.) bylo bohužel redakčně upraveno („ . . . byly upraveny některé výrazy a koncovky infinitivů.“ Pozn. red. Sovětské literatury). Přes tematické a motivické shody scénáře a románu, jak je konstatují L. Bartošek (*Desátá múza Vladislava Vančury*, Čs. filmový ústav 1973) i Oleg Malevič, je však text románu zcela nový, a to jak v replikách postav, tak v autorském líčení i hodnocení. Jen několik krátkých, několikařádkových pasáží bylo přeneseno ze scénáře do románu, ovšem rovněž se změnami znění. Ze strojopisu, který z pozůstalosti Z. Vančurové drží Literární archiv PNP, můžeme uvést jedinou rozsáhlejší a do románu málo pozměněnou pasáž (pře-

pisujeme i s překlepy): „*Pah, vaše lesíky, v nichž počítáte stromy! Jste lačni zisku stokrát víc než příhod, vy lovci peněz. Střílíte kozy v čase vánočního trhu a štvete zajičky po nichž se neohlednu, vše je vám lhostejné jen když to něco platí. Penízek k peníz[ku] vám skládá majoráty a důstojnost, která se přičí urozeným lidem. Vy břídidle, vy mezku s čabrakou, vy ataktičtí střelci, vy rozumářská chaso, předstírající vášně starých časů. Čemu pak věříte? Nu na co jste se zmohli, lidičky bez příhod? a bez představitivosti? Všechno je lež co meobsáhne vaše prkenice! Všechno je nesmysl co nelze rozniť a shltnout s cibulí! Ba, máte pravdu, bílý daněk chutná tak jako kýta zvěřinářova. Co pak je do barvy! Vyletí komínem! Vy rádi uzene . . .“ Scénář podle dobové Vančurovy filmařské praxe nepředepisuje repliky postav do detailů a je více založen na obraze a hudebním spádu než na obsahu řeči. Zde srov. s. 49—50.)*

Naše edice tedy volí za výchozí znění text prvních dvou knižních vydání z roku 1934. V maximální míře respektujeme Vančurovy jazykové zvláštnosti: v rovině hláskové (*chlipník, holkář — holkař, kurvář, úsilovně, zohybán, badá, vyhrůžky, srdečka, procítá, jízva, chyše, rozjítřené, umývadlo*); ponecháváme kolísání délky v tvarech slova *láhev*; respektujeme podoby *čtyry, auktor, opozďovat se*, avšak upravujeme *kořišť* na *kořist* 72, *paměť* na *paměť* 217, *biřickou* na *biřickou* 177, *přisahat* na *přisahat* a *břidil* na *břidil* 31, 49, 88, 140 podle scénáře a podle změny *košíkář m. košíkář* z časop. do 1. vyd. Ve slovech přejatých opravujeme *kopejek m. kopějek* (i dle časop.) 97, *mužici m. mužici* 75, *fráter m. frater* 191. V tvarosloví respektujeme kolísání gen. sg. *Manon Lescaut* 63 — *Manony Lescaut* 93, tvary *v rukách* 22, *otevrou se* 146 a gen.-ak. *ho — jej*. Opravujeme však ojedinělé chybné záměny zájmených tvarů dat. sg. a gen.ak.sg. *mně — mě* 27, 93, 118, a dat sg. i ak.sg. *jí — ji* 27, 93, 104, 190. Proti Vančurovu úzu rozepisujeme číslice slovy, avšak ponecháváme je tam, kde není čtení jednoznačné, a v údajích míry či ceny: *. . . mi tehdy bylo 43 . . . 15; . . . 785 jisker . . . 225;*

svazeček za 160 korun 82; poslal 1 000 korun 11; měří . . . 170 centimetrů 28 ap.

Vančurova interpunkce, především pak kladení čárek, souvisí nejen se syntaxí jeho věty, ale také s jeho charakteristickou péčí o zvukový obraz promluvy. Leckdy požadavky aktuálního členění věty ustupují před zvukovou, intonační organizací slovosledu, např. . . . *a pranic jí nevadilo na tom, že ostatní o ní budou všelijak mluvit* 190; *Susanne s Michaelou zářily nejvíce životem* 156. Proto respektujeme nejen oddělování, resp. neoddělování citoslovcí n. částic ve zvolání: *Ale, můj bože, . . .* 83; *Ale můj bože, . . .* 233; či u vokativů a kleteb: *A vy hastroši* 145; „*Hej vy tam!*“ *zahoukl jsem, „hej! vy pane, uhněte . . .“* 214; *Jdi ty hloupá* 232, ale také u výrazů přídavných: *na němž nic není, mimo letopočet* 157; *hrnuli jsme se, za veliké úlevy, zpečetit* 191; *Co, chudák Váňa, asi dělá!* 233. Proto také nedoplňujeme otazník za větou *Jářku, pročpak se teď nepřidržel La Fontaina.* 88, zatímco tam, kde jde podle smyslu zjevně o dotaz, klademe otazník m. tečky nebo m. vykřičníku.

Taktéž opravujeme Vančurovu interpunkci mezi souřadně spojenými větami n. členy *pouze* tam, kde zřetelně jde o vyhraněný významový vztah jiný než slučovací, a naopak respektujeme Vančurovu interpunkční a významovou volnost u spojení uvozených *a tu* n. *a tak* i v kladení čárky před zdánlivě prostě slučovacími *a*.

Bez úpravy ponecháváme autorovu interpunkci přechodníků, rozvitých i méně rozvitých, kterých je v textu velký počet, mj. proto, že Vančura důkladně využívá paralelního předvádění několika souběžných dějů n. příhod. Čárku doplňujeme pouze tam, kde je oddělení naznačeno alespoň z jedné strany, obvykle na konci vazby. (Tak se naše edice podstatně liší, shodně s praxí současných Spisů V.V., od posledního kritického vydání z r. 1958, kde byla autorova neúplná péče o interpunkci napravena důsledným doplněním takřka všech gramaticky přípustných čárek.)

Vypustili jsme však čárku uzavírající volně připojenou vazbu na s. 154: „*Jakže, toto chlapisko neznající cenu peněz, že není pravý kníže?*“, protože podle kontextu jde o spojení těsné a o inverzi spojky *že*. Sporné by mohlo být rovněž doplnění čárky *Zůstal jsem stát s otevřenými ústy a Marcel zajíkaje se jako zpěvák, jal se mi mluvit* . . . 230, neboť Vančura často (archaicky) zahrnuje podmět do přechodníkové vazby (sr. [Koketák Poslední], *jenž připjav si kříž, srazil* . . . 18; *Usadili jsme se . . . , a já maje, jak se říká, rozum v hrsti, vymýšlel jsem výmluvy* . . . 21; *Kitty hltaje pohledem Marcela, neodpovídala*. 242; a též případy v Pekaři Janu Marhoulovi), a proto obě čárky vypouštíme.

Ze stylistických ohledů ponecháváme na s. 66 v citátu z plukovníkova deníku pravopis *sergeant* (jinde měníme na *seržant* stejně, jako to činí autor v řeči postav). Z téhož důvodu přejímáme i psaní *Pán Bůh* atd. podle časopiseckého znění vyprávění prostého Váni (s. 73—77) a poslední vůle vojáka Anisima (s. 97).

Nezasahujeme do věcných rozporů v textu: přezdívku *Fairbanks* (jak konstatuje R. Havel) má na s. 33 a 161 lokaj *Luis—Lojzík*, na s. 35 však *Fricek*. *Jméno Alexej* není obměnou jména *Alexandr*. Eleonora je *plavovláska* 27, jindy *rusovláska* 45. Opravujeme však zřejmý omyl: *Jak zní, jak se rozléhá pod křížovou klenbou naší kuchyně m. pod křížovou chodbou* 69. Bez zásahu ponecháváme nejasné označení textilie *spež* na s. 207.

Další emendace:

26: opřeli si dlaně o stehna m. a stehna

45: mluvilo se páté přes deváté m. před deváté

49: „*Chlapík!*“ — „*Chlapík! Chlapík!*“ m. „*Chlapík!* — „*Chlapík! Chlapík!*“) [pomlka v kontextu odděluje výkřiky postav — třebaže scénář vkládal celé do úst jedné postavy]

87: „. . . nebyls to právě ty, kdo natahoval *ruce?* m. . . . *ruce*.

118: *hlasu, který praví: Ty máš na krajíčku pláč?* m. *praví: ty máš . . .*

- 119: Víte, že jsme . . . se . . . vrátili kolem *rybníků*? m. *rybníků*.
- 121: „. . . nezasáhl Lhota!“ *Řka* to m. *řka* to
- 131 a srdečně se se mnou *rozloučil*. [dále zaveden podle časop. *odstavec*:] „*Pozor! Pozor!*“ volal jsem m. *rozloučil*: „*Pozor! Pozor!*“ volal jsem
- 138: „. . . chválu, kterou jsem vám *přisoudil*?“ m. *přisoudil*,“
- 139: Jsem zvyklý *obědvat*, a *spátí* v posteli m. *obědvat a spátí*
- 145: dělití se s pány o *půdu*? m. o *půdu!*
- 166: jsem si pomyslíl: „*Ty*, chlapíku, nosíš šněrovačku.“ m. pomyslíl: „*ty*, chlapíku, . . .
- 180: A všiml jste si . . . poblázní-li nějakého *kluka*?“ m. . . *kluka*.“
- 199: „. . . což ten klobouk? Což ta vlásenka z časů pánů *Franců*?“ m. . . *Franců*.
„K čemu *to*?“ zeptal jsem se m. . . *to*,“ zeptal
„Proč se, slečno, díváte na *mě*?“ m. . . na *mě*.“
- 200: Věřte mi pane, že se to *pod ním* skvěle obědvá! m. . . *pod ní* [podle smyslu]
- 208: „. . . jítí s vámi,“ *praví*. — m. . . *praví* —
- 215: takhle se vyřizují státnické *záležitosti*? m. *záležitosti*.
- 218: *několik slovíček*, která m. *které*
- 220: „No vidíš,“ *řekl jsem si* m. . . *řekl jsem*
- 263: [doplňujeme do obsahu název poslední kapitoly *Útěk*]

V díle Vladislava Vančury je možné rozlišovat dvě tvůrčí období. Zhruba se kryjí s časovou rozlohou dvacátých a třicátých let a při vši jejich jedinečnosti ani jedno, ani druhé není jen věcí spisovatelova individuálního vývoje; odpovídají určitým obecnějším dobovým tendencím v české literatuře. Vančurova raná tvorba dvacátých let se vyvíjela v těsném kontaktu s proletářskou literaturou a s poetismem, byla ovlivněna i prvky dadaismu a expresionismu. Svým tvarem se však zřetelně odlišovala od všeho, co se tehdy v české próze rodilo; Vančura se stal spisovatelem, který této próze novátorsky razil cesty. Naopak v průběhu třicátých let se spisovatelovo dílo — aniž ztratilo na své osobitosti — začíná prudce sblížovat s oním proudem české prózy, který v široce a v podstatě realisticky koncipovaném společenském románu sleduje osudy jednotlivců ne pro ně samé, ale aby jejich prostřednictvím podal obraz celistvějšího společenství, chápaného jako plod historického vývoje, opírajícího se o tradice, ale směřujícího k budoucnosti. Z této perspektivy také tato próza analyzovala vztahy uvnitř společnosti, napětí jejích jednotlivých složek i celých tříd. Tato proměna Vančurova díla není bez společenských souvislostí; lze říci, že v něm ve třicátých letech dochází k přehodnocování experimentů dvacátých let, autor dospívá k novému, soudobé životní i sociální realitě bližšímu tvaru, který obrazem hromadnějšího dění a aktuálním zaměřením reagoval na složitou situaci, ve které se ocitla Evropa a zejména spisovatelova vlast s nástupem německého fašismu. A tak zatímco ve dvacátých letech převažují ve Vančurově tvorbě lyrické prvky, ve třicátých letech spisovatel míří k epickému vytváření dějů. Vančurova raná lyričnost však nezáleží v jejím tradičním pojetí jako určité jed-

noticí nálady nebo citového patosu; projevuje se v duchu dobových poetistických představ jako poetičnost, jež měla prostoupit všechny druhy umění, navzájem je sblížit a stát se zdrojem nové emotivnosti. U Vančury to také vskutku znamená sblížení s postupy moderní poezie, novou básnickou obrazností nahrazující tradiční popis, tvárné jazykové úsilí a intonačně i rytmicky zvládnutou organizaci věty. Obě období pak sjednocuje spisovatelovo osobité vyprávěčství, ale i v něm existují patrné rozdíly mezi první a druhou fází tvorby. Nejlépe je můžeme sledovat na proměnách v pojetí vyprávěče a při vytváření postav.

Vyprávěč je v raném Vančurově díle suverénní demiurg. Je současně tvůrcem dějů i jejich hodnotícím komentátorem. Váže na sebe neustále pozornost čtenáře nejen samotným charakterem svých promluv, ale i tím, že čtenáře oslovuje, že se ho dovolává. Přitom nenechává nikoho na pochybách, že jeho slovy promlouvá sám autor. Svým obrazným projevem je výrazně individualizován, zaplňuje celý prostor vyprávěného natolik, že jeho jazyk se ničím neodlišuje od řeči postav. Naproti tomu v třicátých letech si vyprávěč sice zachovává některé charakteristické rysy dřívějšího projevu i jeho celkový ráz, ale výrazně oslabuje jeho metaforickou složku a tlumí svou osobitost. Plně se soustřeďuje na vlastní vyprávění, které se dějově natolik rozrůstá, že mu jen sporadicky zbývá místo a čas pro vlastní komentování. Krátce řečeno, pozornost vyprávěče se přesunuje na samu sdělnost vyprávěného a jeho individualita ustupuje do pozadí.

Ještě patrněji se jeví rozdíly mezi oběma obdobími v tvorbě postav. Ve dvacátých letech jsou vesměs vzdáleny životní pravděpodobnosti, jsou to znaky pro určité vlastnosti, které jsou hyperbolicky stylizovány. I jejich sociální určení směřuje především k vykreslení životních paradoxů, ať už tragických (protikladné osudy šlechtice Danowitze a negramotného vojáka, vraha Řepy v Polích orných a válečných), nebo komických (nepřiměřenost v postavení osob a v jejich počínání v Rozmarném létě, podobně též v po-

vidce F. C. Ball). Výjimku tvoří postava pekaře Marhoula, ale i zde jeho sociální určení slouží hlavně k zvýraznění jeho základního povahového rysu, jenž je vystupňován až do mytické podoby. Podobně do polohy básnického mýtu jsou stylizovány postavy v románě Markéta Lazarová, zatímco groteskně karikaturní podobu nabývají hrdinové Polí orných a válečných a humoristickou osoby Rozmarného léta. V povídkovém souboru Luk královny Dorotky pak sice získávají reálnější rysy, jsou však vystaveny prudkým zvrátům, často paradoxním, dokazujícím, že i tu suverenita vyprávěče má ještě převahu nad tíhnutím k epice. Naproti tomu ve Vančurově epice třicátých let, zvláště ve Třech řečkách a v Rodině Horvatově, prvním dílu nedokončené trilogie Koně a vůz, postavy se sbližují s životní pravděpodobností, jsou mnohem určitěji sociálně motivovány a vstupují také do konkrétních, časově určených historickospolečenských vztahů.

Konec starých časů, román vydaný poprvé v roce 1934, leží na rozhraní obou období. Má v sobě něco z obou. Je v něm, podobně jako ve starším Útěku do Budína, patrné směřování k epice, ale není to ještě epika plnokrevná, vyznačující se soustavně rozvíjenou dějovou linií, popřípadě několika dějovými rovinami. Román je spíše pásmem volně spolu souvisejících epizodických příhod tmelených vyprávěčem. Ještě stále se v něm udržuje rovnováha mezi jeho příběhovou epičností a způsobem jejího podání, jež má zřetelně subjektivní, emociální zabarvení, plné vyprávěčových odboček. Tím se Konec starých časů sbližuje ještě s dřívějším typem spisovatelovy tvorby. Na rozhraní se ocitá i vyprávěč. Vyznačuje se sice obdobnou svrchovaností jako ve spisovatelových raných prózách, vtiskuje celému vyprávění svou osobitost, zároveň však už není alespoň strukturně ztotožněn s autorem, je jen jednou z postav knihy, stává se součástí jejích příhod a svým podílem na ději posiluje epickou složku příběhů. Konečně na rozcestí stojí i postavy. Jestliže hlavní z nich, vytvářena ještě podobnou metodou jako osoby dřívějších děl, je literární typ vzdálený

životní věrohodnosti, jestliže vyprávěč neustále kolísá mezi autorskou stylizací a realitou, ostatní účastníci akce jsou zobrazení metodou příznačnou pro druhé období autorovy tvorby: jsou to postavy reálných životních rozměrů, dobově konkrétně situované, tak jak je formoval poválečný život republiky.

Základní osnovu románu, odehrávajícího se těsně po první světové válce v průběhu tří měsíců na zbytkovém statku se zámečkem Kratochvíle, tvoří komicko-ironická konfrontace dvou světů: odcházejícího starého ještě s pozůstatky feudálních vybraných mravů a světa nového, mladé republikánské agrární buržoazie, která se nevybíravě dere k moci i majetku. Její přízemnost sice vzbuzuje resentment, vrhá idealizující záři na staré časy, kdy na Kratochvíli pevnou rukou panoval vévoda průkazský, ale během vypravování jsou ironizovány světy oba. Tato ironie pronikla i do titulu knihy: Konec starých časů neznamenaá příchod časů lepších, ale jen nastolení bezbarvé prostřednosti plné politických pletich a ziskuchtivosti. A tak Konec starých časů neustále osciluje nejen mezi humorem a ironií, popřípadě i satirou, ale také mezi reálnou skutečností a její fantaskní stylizací. Právě tuto básnivou složku uprostřed šedivé agrární společnosti podtrhl filmový scénář Baron Prášil, který Vančura napsal pro společnost A—B a který mu posloužil jako východisko k románu, když se film neuskutečnil. Hlavním hrdinou scénáře je sám baron Prášil; představuje v něm bájný svět dobrodružství, symbolizovaný opakujícím se, z münchhausenovských historek přejatým motivem bílého jelena, kterého měl Prášil zastřelit v litevských lesích. Baron vnese do zámku vzruch, vydobude si proti dvěma nápadníkům, Pustinovi a Lhotovi, lásku Michaely a zmizí. I zde je Prášil reprezentantem starých časů, jež se nevracejí, a zároveň zesměšňuje časy nové. Ve scénáři je pranýřuje sám Prášil, v knize tuto funkci přejímá vyprávěč Spera. Existence vyprávěče, složitější, ale zároveň i sociálně určitější charakteristika hlavních postav a bohatší dějová osnova také nejvýrazněji odlišují románovou

podobu díla od jeho filmové předlohy. *

Spera se objevuje už ve scénáři, tam však mu připadá zcela okrajová úloha. V knize se jeho role značně rozrůstá, neboť všechna skutečnost románu pochází z jeho vypravování a je formována i deformována jeho hledisky, a to do té míry, že sama reálnost dějů vzbuzuje pochybnosti, není jisté, zda se skutečně udály, či jsou výplodem jeho fantazie, nebo přesněji: v románě nerozlišitelně splývá, co je pravda a co výmysl. Vančura tuto skutečnost podtrhl i volbou vyprávěčova jména. Na rozdíl od scénáře, kde Spera znamená jen autorovu slovní hříčku, v románě se toto jméno stává charakterizujícím prvkem. Je známo, že Spera je přemýšlečka jména Raspe, jména skutečné osoby, knihovníka v Kasselu, odkud uprchl do Anglie, protože zcizil sbírky svěřené mu do péče. V Oxfordu zpracoval, rozmnožil a roku 1785 vydal Münchhausenovy prášilovské historky. Také Spera je knihovník, také on se dopustí zpronevěry, prodává Stoklasovy desky k Jihočeské kronice, také on ve stáří sepisuje obdobně podivuhodné příhody z Kratochvíle, aby sebe i svou skotskou přítelkyni vytrhl z bídy. Spera ovšem není nestranný zaznamenavatel dění, nýbrž člověk na něm značně zainteresovaný. Ze zorného úhlu jeho vášní, lásek a nenávistí, pochlebnictví a pomlouvačství, ale též těmito nectnostmi pošramocného plebejství (ač se podílí na životě panstva na zámku, jeho povolání ho v statkářových očích příznačně řadí mezi služebnictvo), probíhá celá konfrontace dvou světů, on se stává i nositelem jejího vyhrcovaného hodnocení. Jeho očima jsou nazírány všechny postavy knihy, a proto také tam, kde jeho obzor přesahují a kde Spera kolísá mezi obdivem a závistí, zůstávají rozdvojeny,

* Zřejmě poslední, definitivní verzi scénáře otiskl leningradský literární vědec O. Malevič roku 1981 u nás v časopise Sovětská literatura (obdržel ji od spisovatelovy ženy Ludmily Vančurové). Vedle toho existuje i libreto, s kterým pracoval L. Bartošek v knize Desátá múza Vladislava Vančury a které získal z pozůstalosti produkčního šéfa A—B J. Schmitta. Torzo další, nepatrně odlišné verze scénáře uchovává Literární archiv Památníku národního písemnictví.

nedopovězeny (Megalrogov). Ví o dějích a dialozích, jichž se neúčastnil (prý z vyprávění knížete a přátel), ale reprodukuje i rozhovory, o nichž se nemohl nijak dovědět, tím méně pak měl možnost je rekonstruovat v jejich skutečném průběhu (například rozhovor mezi Stoklasou a doktorem Pustinou v kapitole Advokát a můj pán). Má jistý přehled po literatuře, vyniká znalostí literárního řemesla, o němž se vyjadřuje s dávkou odbornosti. Hned na začátku knihy se přiznává k averzi vůči svému novému pánovi i k tomu, že bude psát bez zábran, jak mu „narostl zobák“. Vyniká vtipem a ironií a právě on je nositelem komicko-ironického rázu románu, neboť ten nezáleží ani tolik v samotných příhodách, jako ve způsobu jejich podání a komentování. Nepochybí mu ani jistá dávka upřímnosti, s níž prozrazuje vlastní prohřešky, i když se vzápětí snaží je zmírnit a zamluvit slovní ekvilibristikou. Hned na začátku, v předmluvě ke svému dílku se představuje, prozrazuje důvody své pozdní spisovatelské ctižádosti a také osvětluje své stanovisko k účastníkům dějů. Čtenář je tak předem připraven na to, co může, vzhledem k charakteru vyprávěče, očekávat.

V románu však Spera nevystupuje jen jako vyprávěč, ale také jako jedna z postav zapletená do většiny příhod. V tomto postavení se projevuje jako ne příliš úspěšný milovník (Megalrogov snadno dobývá jednu jeho lásku po druhé) a ještě méně úspěšný uživatel cizích věcí (vedle prodeje desek z Jihočeské kroniky bohatě užívá k radovánkám statkářových vinných zásob, a i na to se přijde), jako intrikán (spřáhne se s advokátem a mladým Lhotou ve snaze odhalit Megalrogova jako podvodníka a lháře a po zdánlivém vítězství utrpí o to větší fiasko). Je požívačný a smyslný, neomalený, má dar šlápnout vždy vedle, leží v knihách a vyžívá se v cizích příhodách, protože není schopen „utkat vlastní příběh“, je jen „břídil života“. Jeho smolařské plebejství je zcela zbaveno andělského roucha, přesto Vančuru přitahuje; je patrné, že v Sperovi našel zálibu, a to do té míry, že mu vkládá do péra řadu vtipných soudů a bonmotů, hlavně o literatuře, jež nepochybně vyjadřují

spisovatelovy vlastní názory. V těchto okamžicích dochází k symbióze vyprávěče a autora, který jinak má v knize funkci metainterpreta, tj. vyprávěče vyprávěčových vypravování.

Sperovo postavení v románě není tedy jednoznačné. Posluhuje a podlézá pánům, ale zároveň je bystře odhaluje a pronikavě soudí. Je složen takřka úplně z negativních vlastností, a přesto vzbuzuje sympatie. Ještě složitější postavou je pak hlavní účastník dějů, kníže Alexandr Nikolajevič Megalrogov, světoběžník, bývalý plukovník carské armády a bělogvardějec. Předlohou mu byl baron Prášil ze scénáře, v románu však prošel výrazným přetvořením. Jestliže ve scénáři Prášil představoval především svět fantazie a byl zbaven všech zřetelnějších sociálních znaků, a to jak co do původu, tak co do společenského zařazení, a jen byl naznačen jeho ruský původ, nebo alespoň to, že podobně jako Münchhausen pobýval delší dobu v ruském vojsku a osvojil si znalost ruského jazyka, Vančurův románový hrdina je bohatší, víceznačnější. Má přinejmenším dvě tváře, prášilovskou a zároveň tu, jež jeho prášilovství uzemňuje. Na jedné straně je líčen jako typ dobrodruha oddaného karbanu, lháře zapleteného do svých výmyslů i důstojníka posedlého představou vítězného návratu na Rus. Proto se chová, jako kdyby byl stále v činné službě. Píše si vojenský deník, po vojensku zachází se svým sluhou, má pocit, že je pronásledován nepřátelskými vyzvědači. Vůči lesním zaměstnancům statkáře Stoklasy i sběračům klestí vystupuje jako hrubián, naznačuje, jak se v samoděržavném Rusku zacházelo s prostými lidmi. Na druhé straně je vykreslen jako „umělec života“, představitel starého velkorysého světa plného romantiky. Na Kratochvíli se objeví neznámo odkud a stejně neznámo kam ze zámku zmizí (po dvou letech ho náhodou mladý Lhota zahlédne v Paříži v čele vojenské kapely o francouzském národním svátku). Vpadne tam znenadání s přirozenou samozřejmostí doprostřed společnosti, svým svrchovaným chováním a poutavým vyprávěním okouzlí všechny. Poblázní ženy, získá si lásku dětí. A tak

jedním dechem může být vyprávěčem charakterizován jako „dobrodruh, snůška podvodů, krás a dobrých forem“, jako „samoděržavý býk“ i jako „pair života“. Je prostě v jedné osobě jak příživník, podvodník a lhář, tak hrdina, básník a kouzelník života. Tyto prudké zvraty v hodnocení nespádají pouze na vrub vyprávěčova rozkolísaného stanoviska, nevyplývají jen ze Sperovy směsi žárlivosti a obdivu. Podobně prožívají svůj vztah k plukovníkovi i ostatní postavy, i u nich uchvácení střídají pochyby, obdiv, nedůvěra. V protikladu k „pisálkům, kteří znají jen ničemy, anebo znamenité chlapíky“, v protikladu k „selhávajícím literárním pravidlům“, ale i v protikladu k jakékoli životní pravděpodobnosti tu Vančura vytváří z Megalrogova zcela zvláštní literární typ, vybočující ze všech konvencí. Ne náhodou dobová kritika nad ním připomínala nejrůznější slavné postavy světové literatury, jež se svou nekonvenční výrazností staly trvalými reprezentanty lidských typů: Dona Quijota, Dona Juana, Cyrana, Chlestakova. Sami můžeme tento výčet doplnit i o Krysaře. Vyprávěč Spera pak několikrát Megalrogova charakterizuje jako barona Prášila, tedy Megalrogova předchůdce ze scénáře, a v šermířské scéně v knize je mu také posměvačně na hlavu vsazen prášilovský klobouk. Megalrogov je vytvářen obdobným způsobem jako tyto postavy, ostatně z každé z nich můžeme v něm bezděčně něco shledávat: z Prášila čirou fantazií vydávanou za nejpravější skutečnost, z Dona Quijota posedlost utkvělou představou a věrnost zašlým ideálům, z Dona Juana svůdnictví, z Cyrana fanfarónství a nos, z Chlestakova dokonalé využití příležitosti k příživnictví poskytované omezeným okolím a schopnost nastavit tak této společnosti výsměšné zrcadlo, z Krysaře pak moc vyvolat slepou oddanost. Zatímco však chování všech těchto postav světové literatury má svůj jednotící vnitřní smysl, vnitřní logiku, v Megalrogovi autor rezignoval byť i jen na náznak psychologické motivace, rozporné vlastnosti knížete ční zcela neskutečně z dějů, jakoby nezávisle jedna na druhé. Jeho neobvyklost má až pohádkový ráz. Některými svými projevy

představu pohádkového hrdiny také vyvolává. Už jeho vstup na scénu knihy má pohádkový přísvit, když z otrapy, jak ho vidí Spera, se najednou promění ve vznešeného pána, kterému všichni posluhují. Má čarovnou moc okouzlovat, jako zázrakem vyvázne z nejrůznějších šlamastik, ve kterých má být usvědčen jako podvodník a lhář. Je poutavým vyprávěčem podivuhodných příhod, o nichž se ani dospělí neodvážejí pochybovat. Ostatně na jednom místě knihy se o něm praví doslova, že zaujal mladé lidi na zámku tím, že jim „přivolał čas pohádek“. Prostřednictvím Megalrogo va vlastně Vančura vypráví pohádku o starých časech.

Tyto pohádkové motivy nejsou ve Vančurově díle ojedinělé. Objevují se vždy tehdy, když autor chce oslavit svět fantazie, zdůraznit zázračnost skutečnosti nebo podtrhnout její reálné rysy. Tuto úlohu schrály už v rané povídce Dlouhý, Široký, Bystrozraký, okouzlené moderní technikou, konkrétně filmem, jenž je s to diváka přenést do nejrůznějších konců světa, aniž se hne z místa. Vyskytují se i v románě Tři řeky, který Vančura napsal po Konci starých časů, kde nejen obohacují základní reálnou dějovou rovinu, ale zvýrazňují také vyznění knihy, přesvědčení o konečném vítězství dobra a pravdy vzcházející z překonávání překážek. A navíc snad slouží v románě k tomu, aby kompenzovaly omezení barvitosti jazyka, které si vyprávěč uložil tím, že ustoupil do pozadí a zaměřil se na střídme líčení dějů a na vykreslení jednajících postav.

Jaká je však funkce pohádkovosti a vůbec Megalrogo va v Konci starých časů? Pro odpověď si zajdeme malou zacházkou, když si připomenem, co o zvláštlostech Vančurova obecného způsobu tvorby postav napsal před lety ve Vančurovských prolegomenech J. Mukařovský. Zdůraznil tam, že „snad v každé Vančurově próze se najde aspoň jedna postava, která stojí mimo konvence . . . Vedle ostatních postav působivají jako katalyzátory: stále uvádějí svět v pohyb, proměňují své vztahy ke světu a věcem a zasahují tak, obyčejně nechtíce, i do osudů svého okolí. Nuže, tyto postavy nejsou v podstatě nic jiného než právě zhmotněná

tendence k stálému přehodnocování. Jejich paradox je v tom, že zůstávají stále sobě věrni, majíce jistotu o hodnotách věcí . . . jeví se navenek nestálými, stále se proměňujícími. Vančura pochopil, že není jediná možnost konstrukce postavy držet se zákonů toho, čemu se v literární kritice říká psychologie. Postava u Vančury je konstruována přímo z noetického základu a je konkrétně determinována svými vztahy k postavám ostatním. Zbavila se psychologie a nestala se loutkou, nýbrž je nutností v plánu díla.“* Je zřejmé, že právě Megalrogov dodal Mukařovskému nejvíce podnětů k charakteristice Vančurova utváření klíčových postav. Je v románě ve středu dění, rozehrává je a sám je v neustálém pohybu, znovu a znovu podléhá přehodnocování a sám se přitom proměňuje. Současně sehrává roli spisovatelova noetického klíče k celému dílu, je noetickou konstrukcí, nástrojem konfrontace dvou světů, především pak Vančurovy nejen racionální, ale též a zejména živelně citové, instinktivní nechuti k dravosti poválečné buržoazie. Aby zdůraznil tuto svou nechuť a současně aby vynikla nicotnost prostředí nového panstva, obklopil Vančura svého hrdinu pohádkovým kouzlem, čímž nabyl protiklad dvou světů velkolepých rozměrů, zaskvěl se v plném lesku. Zároveň, aby podtrhl komicko-ironický ráz knihy, posunul svého hrdinu do nadsazené směšnohrdinské role, svou proveniencí připomínající velké typy světové literatury.

Jakkoli tedy setkání světa „lačného zisku“ se světem „lačným příhod“ eticky vyznívá nepříznivě vůči prvnímu, spisovatel u toho nepřestal. Vždyť byl autorem 20. století a socialista, který se nemůže spokojit s nostalgií po starých zašlých časech, i když je pošlapává ten, v němž autor shledává svého hlavního protivníka. I pohádky jednou končí a právě tak staré časy. Proto vstupuje do děje zcela věčný, reálný rozměr Megalrogova, to, čím jako typ překračuje své velké literární vzory z minulosti a co ho konkrétně si-

* Cestami poetiky a estetiky, 1971, str. 233.

tuje do těsně poválečných let: typ carského a pak bělogvardějského důstojníka, který parazituje na omezenosti nového panstva, jež si zakládá na tom, že vede svůj vlastní dvůr. Tento Megalrogovův rys však nevstupuje do románu jako jeho pointa; i v tom Vančura opustil všechny konvence a význačnost svého hrdiny naznačuje hned od počátku knihy. Spisovatelův ironický odstup se projevuje už v plukovníkovu jménu, jež je kontaminací řeckého slova *me-gas* — velký, asociující představu megalomana, a ruského *rog*—roh, ale také *parohy* a *hovorově* i *boule*. Teprve tímto reálným rozměrem se do konečné podoby ustaluje Megalrogova postava, dotváří se i jeho noetická funkce v románu. A přece ne zcela, neboť kníže má v románu ještě jedno poslání, úlohu katalyzátora dětského světa, jediného kladnějšího prvku v románu. Pouze v Stoklasových dětech Michaele a Kitty a v mladičském sluhovi Marcelovi panuje ještě citová opravdovost, nezkaženost a radost z prostých věcí. Pro ně Megalrogov není představitelem starých časů, které se končí, značí pro ně svět příběhů, symbolizuje jejich dychtivé mládí. Zamilují si ho na první pohled, straní mu a s úzkostí sledují všechny příhody, v nichž hrozí jeho odhalení jako mluvky a podvodníka. Ale i tato důvěra propůjčena dětem je podmíněna jejich mládím. Postupné prohlédání plukovníka znamená pro ně současně konec bezstarostnosti, začátek dospělosti, dozrávání. Ocitají se na rozcestí, odkud mohou vykročit buď do světa „příběhů“, kam se vydal Marcel, když prchl s Megalrogovem, nebo k prostřednosti, jež zřejmě čeká na Michaelu, následující tak svého otce, zatímco budoucnost Kitty zůstává prozatím stále ještě na vážkách.

Megalrogov a Spera jsou dvě ústřední postavy knihy. Megalrogov jako hybatel dějů, Spera jako jejich komentátor. Megalrogov jako hyperbolicky nadsazující zrcadlo nastavené době, Spera jako mluvčí autorova kriticky ironického odstupu od ní. Ostatní postavy románu, statkář Stoklasa, advokát Pustina i agrárník Lhota, tvoří jejich opačný pól. Měli by být jejich protihráči, ale k této roli nedorostli.

Jsou pasívním objektem Megalrogovy suverenity, vláčení jeho vystupováním, takže jejich vlastní hra — manévry s družstvem na Kratochvíli, advokátovo nápadnictví i intriky s Charouskem — má v autorových očích tolik znaků inferiority, že v románu ztrácí na výraznosti a je odsunuta jen do jeho pozadí. Protože však tyto jejich zájmy jsou pro ně jako lidské charaktery i jako sociální typy příznačné, jsou i jako postavy románu vykresleni, mohli bychom říci typizováni, jako bezbarvé ploché figury, bez šfávy a bez příhod, a tím i v kontrastu k Megalrogově živoucnosti a Sperově duchaplnosti. O jejich prostřednosti hovoří ostatně i jejich banální, na vesnické prostředí odkazující jména Stoklasa, Lhota, o prázdnotě pak Pustina.

A tak v románě se neocitá na rozhraní jen vztah lyrických a epických složek, autorova práce s jazykem, vyprávěčem a postavami, ale i spisovatel sám. V Konci starých časů Vančura energicky vykročil za epikou, vstříc novému typu společenského románu, jenž by konkrétněji než dříve do sebe pojal sociální rozvrstvení společnosti a byl blíže soudobému životu i jeho obrazu v tehdejší české próze. Zároveň však nechut k měšťáckému světu ho strhávala natolik, že si neodpustil kontrastně ho osvětlit pohádkovým kouzlem starých časů, jejich básnivou a současně i ironizující stylizací, aby ještě výrazněji vystoupila jeho malost, ale také, aby si ze svých „starých časů“ alespoň na chvíli ještě podržel poetičnost svého avantgardního východiska, renesanční pojetí života, zálibu ve hře fantazie, v básnické obraznosti a vtipu i smysl pro nevšední charaktery. Vznikla tak kniha, která právě proto, že stojí na křižovatce autorova vývoje, představuje zcela ojedinělé, vančurovsky svébytné dílo české vyprávěčské prózy třicátých let.

Zdeněk Pešat

OBSAH

Předmluva Bernarda Spery	7
Stránka dějepisu	17
Přípravy k zimnímu honu	20
Kratochvíle v lesku	25
Větrník	34
Společnost v loveckém zámku	44
Kníže Alexej	55
Kuře na rožni	68
Advokát a můj pán	81
Noční příhody	87
Vypravování o ruských vánocích v poli	95
Pošetilost milenců	101
Záměna	121
Hra v karty	134
Susanne	153
Hodina šermu	163
Políček	172
Monomachia	184
Přípravy na cestu	203
Útěk	222
Doslov	240
Vydavatelské poznámky	245
Doslov (Zdeněk Pešat)	251

SPISY VLADISLAVA VANČURY
SVAZEK SEDMÝ

Řídí: Ediční rada Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV
a nakladatelství Československý spisovatel ve složení:
Milan Blahynka, Jiří Holý, Emanuel Macek, Miloš Pohorský,
Bohumil Svozil, Jarmila Víšková, Milan Zeman

VLADISLAV VANČURA
KONEC STARÝCH ČASŮ
ROMÁN

K vydání připravil a vydavatelské poznámky
napsal Ondřej Hausenblas
Doslov napsal Zdeněk Pešat
Typografie Milan Hegar
Vydal Československý spisovatel v Praze
v roce 1987 jako svou 5502. publikaci
Odpovědná redaktorka Hana Jánová
Výtvarný redaktor Pavel Hrach
Technická redaktorka Eva Skřivánková
Fotosazbu z písma Bodoni digiset zhotovila Svoboda,
n. p., závod 4, Praha
Vytiskla Stráž, tiskařské závody, n.p.,
Plzeň, závod ve Vimperku
Vydání 7. (v ČS 3.)
AA 13,79, VA 14,48. Stran 264
Náklad 6 000 výtisků. 601/22/856
13/23. 22-075-87. Kčs 21,—

VE SPISECH VLADISLAVA VANČURY
VYJDOU TYTO SVAZKY:

1. První prózy a první pokusy *
2. Pekař Jan Marhoul, Pole orná a válečná *
3. Poslední soud, Hrdelní pře
4. Povídky a menší prózy
5. Markéta Lazarová *
6. Útěk do Budína
7. Konec starých časů *
8. Tři řeky *
9. Rodina Horvatova
10. Obrazy z dějin národa českého I
11. Obrazy z dějin národa českého II—III
12. Dramata
13. Filmová tvorba
14. Publicistika

Svazky označené hvězdičkou již vyšly

22-075-87

13/23

Kčs 21,—